M. FATİH ÇITLAK BEN DERVİŞİM DİYENE

BEN DERVİŞİM DİYENE

MÜRŞİD-İ DERVÎŞÂN
VE TERBİYENÂME'DEN

M. FATİH ÇITLAK

2. BASKI

SUFİ KİTAP

SUFI
KİTAP

KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINCILIK SERTİFİKA No: 12364
KİTAP YAYIN NO: 100
TASAVVUF KÜLTÜRÜ 13
M. FATİH ÇITLAK KİTAPLIĞI 07

EDİTÖR: Saliha Şişman
KAPAK TASARIMI: Ravza Kızıltuğ

İÇ BASKI/CİLT: Sistem Matbaacılık
Yılanlı Ayazma Sok. No: 8
Davutpaşa-Topkapı/İstanbul
Telefon: (0212) 482 11 01
Matbaa Sertifika No: 16086

1. Baskı: Temmuz 2015
2. Baskı: Aralık 2015

ISBN:
ISBN 978-605-5215-99-6
9 786055 215996

SUFİ KİTAP
Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alaykösku Caddesi, No:5, Fatih/İstanbul
TEL: 0212 511 24 24
P.K. 50 Sirkeci / İstanbul

www.sufi.com.tr sufi@sufi.com.tr

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Yayın Grubu bünyesinde faaliyet gösteren Sufi Kitap'a aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

BEN DERVİŞİM DİYENE

M. Fatih Çıtlak

M. FATİH ÇITLAK

1967 yılında İstanbul'da doğdu. Orta öğrenimini İstanbul Fatih İmam Hatip Lisesi'nde tamamladı. Marmara Üniversitesi Türkoloji Bölümü'nde öğrenim görürken Arapça ve İslâmî ilimler tahsilinde bulundu. Bilhassa rahle-i tedrisinde ve sohbet halakalarında bulunduğu kıymetli şahsiyetlerden eğitimini sürdürdü.

Yurt içi ve yurt dışı birçok eğitim ve kültür organizasyonunda vazife aldı. İslâm tarihi ve tasavvuf sahasında birçok radyo ve televizyon programı yapan M. Fatih Çıtlak ayrıca birçok akademik çalışmaya katkıda bulundu. Konuşmacı olarak iştirak ettiği sempozyum, panel ve konferansların haricinde sanat danışmanlığı ve eğitmenlik vazifelerini icra etti.

Konuşmaları beğeniyle takip edilen M. Fatih Çıtlak'ın, dokuz yıldır devam edegelen Pendik Yunus Emre Kültür Merkezi'ndeki Mesnevî sohbetleri, Cumhuriyet tarihindeki katılımı en çok ve en uzun süreli kültürel faaliyet olarak kaydedilmiştir. Kurucularından olduğu İstanbul Bilim Sanat Eğitim ve Kültür Derneği'nde medeniyet tarihimize ve halkımıza hizmet etmeye çalışan M. Fatih Çıtlak, evli ve dört çocuk babasıdır.

Yayımlanmış Eserleri:

Kırk Mektup (2010),
18 Beyit Dinle: Mesnevî'nin İlk 18 Beytinin Şerhiyle Sesleniş (2010),
Mesnevî Şerhi: Padişah-Cariye Kıssası (2011),
Huzur Defteri (2012),
Nur Kandili: Velî Gönenli Mehmed Efendi (2013),
Aşkın Bir Noktası (2014),
Beyaz Mercan Siyah İnci (2015),
Küfür Fedaisi (2015)

İÇİNDEKİLER

7 **Mukaddime**

13 **BİRİNCİ BÖLÜM**

15 **HAZRET-İ ŞEYH MEHMED SÂDIK ERZİNCANÎ EFENDİ**

17 Şeyh Sâdık Efendi'nin Hayatının Kronolojisi

19 Şeyh Sâdık Efendi Tekkesi

21 **RİSÂLE-İ TERBİYENÂME ve ŞERHİ**

23 Sohbet Meclisinin Âdâbı

45 Sohbet ve Huzura Mâni Olan Hatalar

67 Misafirlik ve Dâvet Edebi

79 Halk İçinde Hakk'la

104 Müntesib Dervişlerin Hâlleri

112 Yoldaki Dervişi Bekleyen Tehlikeler

120 Bazı Dervişlerin Hâlleri

127 Dervişlere Mühim Uyarı

134 Sükût

142 Yoldan Ayrılmış Dervişin Alâmetleri

148 Berzah-ı Ba'zı Sâlikîn

161 **İKİNCİ BÖLÜM**

163 **HAZRET-İ PÎR MUHAMMED NÛREDDÎN CERRÂHÎ**

171 **MÜRŞİD-İ DERVÎŞÂN**

175 Birinci Bölüm: Bîatın Beyânı
184 İkinci Bölüm: Hizmet Dervişlerinin Durumunun Beyânı
196 Üçüncü Bölüm: Muhib Dervişlerin Hâlinin Beyânı
204 Dördüncü Bölüm: Şeyhin Vefâtından Sonra Dervişlerdeki Bazı Hataların Beyânı
213 Beşinci Bölüm: Halifelerin Durumlarını Beyân
221 Altıncı Bölüm: Şeyh Zikrullah Meclislerinin Durumunu Beyân
229 Yedinci Bölüm: Derviş ve Şeyh Arasındaki Muamele ve Münâsebetlerin Beyânı
236 Sekizci Bölüm: Şeyhin Hareket ve Davranışlarındaki Hikmetin Beyânı
239 Dokuzuncu Bölüm: Dervişlerin Güzel Ahlâkını Beyân
245 Onuncu Bölüm: Sülûkta Karşılaşılan Ahvâlin Beyânı
258 On Birinci Bölüm: Rüyâların Arz edilmesi ve Tâ'bir Edebi Hakkında
265 On İkinci Bölüm: Sülûkun Tamamlanması ve Tevekkül Hakkında
278 Âdâbın Tamam Olması
280 Halifeler İçin Ek

Mukaddime

Cenab-ı Hakk'a hamd ü senâ, Efendimiz(sas)'e sonsuz salât ve selam...

Hiç şüphesiz tarihin en büyük medeniyeti 'İslâm Medeniyeti' olmuştur. Bu iman medeniyetinin mayasında, imanın özündeki aşk ve muhabbet en önemli unsur olmuş, bu mayayla yoğrulan İslâm toplumu, irfanla Hakk mârifetinin medeniyet insanını ve eserini vücuda getirmiştir.

Bilhassa Maveraünnehir'in fethiyle İslâm toplumlarının inkişafı; hem geçmiş zamanlarda, hem günümüzde üzerinde araştırmalar yapılan ve her zaman merak uyandıran bir saha olmuştur. Hâlâ günümüzde Orta Asya'nın, Anadolu'nun, Balkanlar'ın, hülâsâ birbirinden farklı yüzlerce toplumun nasıl bir renge ve âdeta tek bir nefesle yaşayan bir insana dönüştüğü bütün gizemiyle sırrını korumaktadır. Sadece Anadolu'nun nasıl bir mayayla yoğrulduğu dahî yüzlerce, binlerce araştırmaya konu teşkil etmiştir.

Tasavvuf ve tarîkatların bu tevhîde etkisi herkesçe malûm bir gerçektir. Dinî, tarihî, mimarî, edebî, içtimâî açılardan ve hatta sanat zâviyesinden bile bakıldığında hep bu gerçekle yüzleşir, tasavvuf ve tarîkatın irfanî üslûbuyla buluşuruz. Fakat gene de tasavvuf ve tarîkatın insanları nasıl şekillendirdiği, nasıl bir terbiye ve eğitimle bu kemali ve mükemmelliği başarabildiği tam mânâsıyla ortaya çıkmış değildir. Ancak bu mânevî edep ve usûlün en bariz özellikleri ve detayları kâmil mürşidlerin vasiyetlerinde yahut kaleme aldıkları eserlerde kendisini bir nebzecik olsun göstermiş, bu irfan metoduna şâhidlik etmemiz sağlanmıştır. Sizlerle beraber mütâlaa etmeye çalıştığımız bu iki eser bu açıdan fevkalâde ehemmiyet arz etmektedir.

Belli metinlerde tasavvufun âdâb ve erkânı zikredilse de bu ilmin ve mesleğin kendi iç yapısını oluşturan tarîkatlarda hâl ve mânâ diliyle anlatım daha ağır basmıştır. Bunun yanında insanların meşrep, idrak yani anlayışlarının farklılık arz etmesi, bu sahada yazılan eserleri daha dikkatli değerlendirmemizi de gerektirmektedir. Hikmet sâhibi mürşidler bu mânevî terbiyenin hudutlarını çok güzel bir şekilde çizmişlerdir. Evet, metinlerde bulunan bu bilgiler muhakkak birebir özel alanlarda yaşanması gereken ve ancak öyle anlaşılabilen hikmetlerdir. Ama insanların hem kendi nefislerini bilmelerini hem de bu mânâdan bîhaber yaşamamalarını sağlaması bu eserlerin ehemmiyetini daha da arttırmaktadır.

Siz muhterem okurlarımız için Hazret-i Pîr Muhammed Nûreddîn-i Cerrâhî Efendimiz'in *Mürşid-i Dervîşân*ı'nı ve Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi'nin *Terbiyenâme*si'ni bu niyet ve düşüncelerle mütâlaa ve mülâhazalarınıza açmak istedik. Bu eserlerin muhteviyat ve güzellik açısından hem mahrem, hem nadir, hem de mânevî terbiyeden haberdar olmak isteyenler için okunması ve bilinmesi elzemdir.

Risâle tarzındaki bu nev'î tasavvufî eserlerin ulu orta konuşulması, yayılıp basılması doğru değildir. Şeyh mürid mürşid ilişkisi içerisinde olmayanların bu malûmata destursuz âşina olması, bazı yararlarının yanında fitneye, anlayışsızlığa sebep olabilir. Her husûsî muhabbetin hatta sanat, meslek ve işlerin kendi içinde özel durumları, eğitim şekilleri, anlatma ve algılama biçimleri vardır. Bu sahalarla alâkadar olmayan, dışarıdaki olarak nitelendirebileceğimiz kimselerin böylesi özel malûmata ulaşması yahut bu bilgilerin umuma ilan edilmesi gerekli, elzem bir iş değildir, hatta lüzumsuz ve sevimsizdir.

Ama günümüzde kendi kafasına göre âdâp, erkân usûlleri icad edip, hatta edep ve usûlden mahrum ve bîhaber şekilde oluşturulmaya çalışılan grup ve cemaatleri görünce, en azından bu sahanın da bir usûlünün olduğunu göstermek hatta A'dan Z'ye tasavvuf, tarîkat ve meydan terbiyesinin âdâp ve erkânı olduğuna dikkat çekmek için, biraz da hizaya gelinmesi için, bu nev'î eserlerin gündeme taşınması önem arz etmektedir. Böylece hem samimi olarak bu yolda bulunanlara doğru ve kaynağından bir ölçü ve malûmat verilecek, hem de kendinden usûl ve erkân uyduranlar da hizaya gelecektir.

Ancak bu niyetle hareket ederken başka bir yanlışlığa ve usûlsüzlüğe düşmemek ve suizan, tan ve töhmete sebebiyet vermemek için bazı izahları herkesin anlayabileceği hatta inkâr edemeyeceği ölçüler içerisinde anlatmaya ve açıklamaya gayret ettik.

Çok mühim bir hatırlatma olarak şunu kaydetmek isteriz. Burada anlatılanlar tarîkatta, şeyh mürid arasındaki edepten ibarettir. Dolayısıyla herkesin bu edebe uyması, ille de böyle yapması gerektiği mânâsı çıkartılmamalıdır. Lâkin buradaki âdâb ve erkânın, hikmet ve irfana işaret eden tarafları insaf ve ferasetle düşünülerek, içindeki mânâ ve muhabbet anla-

şılmalıdır. Neyi, niçin, neden yaptığını bilmeyen, moda akım ve fikirlerle takliden kendine göre hayat süren insanların, böylesi mânâ ve muhabbetin farkındalığıyla yaşayan, her fiil, hareket ve tercihinde bunu yansıtan insanlara küçümseyici nazarla bakması, ancak gafletle izah edilebilir. En azından ârif zâtlar, işledikleri fiillerin sebep sonuç ilişkisini düşünerek, açıklayarak yaşamış ve bu gayret içerisinde olmuşlardır. Düşüncesiz insanlarla, bu zâtlar, nasıl bir tutulabilir? Üslûp ve fikirlerini beğenmiyor olabilirsiniz ama yüzyıllardır kâmil ve mükemmel insanlar yetiştirmiş bu mânevî sahayı sadece dudak bükerek yahut "Hoşuma gitmedi." diyerek bir kalemde silip atamazsınız. Çünkü bu durumda, "Bugüne kadar sen ne yaptın?" sorusuna muhatap olmaktan kurtulamazsınız.

Şunu unutmayalım ki bizlere miras kalmış, devasa medeniyet sarayının içerisinde oturmaktayız. Hem de daha odalarını, iç mekânlarını tanımaktan hatta görmekten bile âciz yaşamaktayız. Ne emeklerle, çalışmalarla, iman ve irfanla bu sarayı vücuda getirdiklerini bile hiç düşünmeden, araştırmadan, hazır bulduğumuz tahtlara oturup kurulmuşuz. Sonra da kalkıp beğenmeyerek "Yâhû dedelerimiz amma da yanlış yapmış, şuraya şu pencereyi niye koymuşlar? Karşı duvara yapsalardı ya. Şu kapıyı niye meşe yapmışlar? Çam ağacından olsaydı ya." kabilinden tenkit ve tahkirle, bize intikal eden mirası küçümsüyoruz. Hâlbuki ortada yaptığımız bir kulübe bile yok. O mânevî sarayın tozunu bile almaktan âciziz. Eskiyi tenkit ederek, üzerine basarak yükseldiğini zannetmek iptidâî ve câhil toplumların tipik özelliğidir. Geçmişe hakaret ederek yeni bir şey ortaya koyduklarını iddia etseler, ilmî akademik mevkilerde bulunsalar, bazı ideallerine ulaşıp yukarıdaki makamları işgal etseler de -belki biraz cehaletleri azalabilir- lâkin adam olmak sıfatından ve medeniyet erbabı olmaktan bir arpa boyu nasiptar olamazlar.

Hülâsâ olarak, gerek *Mürşid-i Dervîşân* gerek *Terbiyenâme* eseri ve gerekse bu nev'î risâle ve özel mektupların incelenmesi muhakkak insaf ve irfan ölçüleriyle değerlendirilmelidir. Bu değerlere sahip olamayanlar 'değer'ler manzumesinin dışında kalırlar.

Engüşt-i hatâ uzatma öyle,
Beş beytine bir nazire söyle.

"'Şu hatalı olmuş, bu güzel değil.' diyerek, baştan aşağı hata olan vücudunun bir parçası olan parmağınla, bu yazdıklarımı beğenmemezlik edip durma. Eğer gücün yetiyorsa bu yazdığım beş beyte karşılık sen bir beyit söyle, bu sahadaki kudretini anlayalım." mânâsına gelen bu söz ne kadar vecizdir.

Bu kitabı kaleme alırken birçok tenkide maruz kalacağımı da göze alarak hareket ettim. Belki tarîkat içerisinde kalması gereken bu eserlerin, ifşa eder mahiyette gündeme getirilmesini bazıları tenkit edebilir. Bu kardeşlerimiz şunu çok iyi bilsinler ki, zaten bu risâle ve kitaplar herkesin rahatlıkla ulaşabileceği bir duruma gelmiştir. Hatta bu risâleler tarîkatlara, tasavvufa tamamen inkâr gözüyle bakan kişilerin ellerinde uçuşmaktadır.

Deve kuşunun kafasını toprağa gömmesi gibi toplumu sadece kendi cemaat ve cemiyeti zanneden kimseler vahim bir hata içindedirler. Her ne kadar gizli saklı iş yaptıklarını zannetseler de insanlar bütün yapılanlardan bir şekilde haberdar olmaktadırlar. Mimarlıkta bir söz vardır: "Eğer duvardaki çiviyi saklayamıyorsan, çiviyi duvarın tam ortasına koy." Bizler de zaten saklı ve gizli olmayan bu eserleri, doğru anlatmak ve anlamak adına siz okurlarımızın irfan nazarlarına arz ettik.

Bizim, bu eserleri 'çok iyi anladık' diye bir iddiamız yok. "Bunları okursanız çok iyi derviş olursunuz." gibi bir niyetimiz de yok. "Bunları okuyun, tasavvufu çözersiniz." gibi vehimlere de kapılmadık elhamdülillah. Fakat usûlü, erkânı saklayıp, bu bilgilerden etrafındaki insanları mahrum edip, âdeta bilginin gücüyle onları sömürmeye kalkanlara da müsaade edilmemesi gerekmektedir.

Cemaatler cemiyete dönüşmeli, cemiyetler millet şuuruna yükselmelidir. Millet, ümmet-i Muhammed'in hür olarak, tam bir inançla, mânevî hedeflerine koşan ve tevhîd inancının bayraktarlığını yapan en önemli içtimâî parçasıdır. Millet bir kavmin ifadesi değildir, ümmet-i Muhammed'in bayraktarlığını yapan en büyük cemiyettir. Medeniyetleri ancak bu millet şuuruna sahip olanlar inşa eder. Bu kitaba konu olan eserler bu medeniyet manzumesinin özü ve çekirdeği mahiyetindedir.

Kitap kaleme alınırken zuhur etmiş her türlü kusur u küsurumuzu Allah Teâlâ affeylesin. Her ne kadar dikkat etmeye çalışsak da elbet bazen maksadı aşan ifade ve yazım hataları olmuştur. Hem eserlerini incelediğim zatların rûhaniyetlerinden, hem de siz okurlarımızdan hüsn-i teveccühü istirham ederim.

Bizler gerçekten samimiyetle bu güzellikleri sizlerle paylaşmak istedik. Cenâb-ı Hakk bizim niyetlerimizi her zaman rızâsına muvaffak eylesin, yaptığımız işleri kendi rızâsına vesile eylesin. İnşaallah bu kitabı rızâda buluşmamıza da vesile eylesin.

Birinci Bölüm:
Hazret-i Şeyh Mehmed Sâdık Erzincanî Efendi
ve
Risâle-i Terbiyenâme

HAZRET-İ ŞEYH MEHMED SÂDIK ERZİNCANÎ EFENDİ

1136 (1723)'da Erzincan'da doğmuş olup Hz. Pîr Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî soyundandır. Erzurum'a göç ederek uzun müddet orada ikâmet etmiştir. 1209 Rebîü'l-evvel (Ekim 1794)'de vefât etmiştir. Hazîresinde medfun olduğu Şeyh Sâdık Efendi Tekkesi, en ihtişamlı devrini onun zamanında yaşamıştır. Nakşibendî mücâhitlerinden olan Sâdık Efendi, *Risâle-i Merğube* adlı eserinde, Anadolu ve Rumeli'de bir çok seyahatler yaptığını yazmaktadır. *Risâle-i Hamse*si (bir arada yazılmış beş adet risâlesi) vardır .

Zâhirî ilim tahsilini ve tarîkat terbiyesini Halvetiyye ricâlinden olan Şeyh İlyas Efendi'nin halîfesi şeyh Abdullah Hilmi Efendi'den Sofya'da almıştır. 1157 (1744)'de emr-i mânevî ile Şam'a giderek meşâyih-i Nakşibendiyye'den el-Hac Süleyman Kürdî Efendi'ye intisâp etmiştir. Şeyhinin vefâtı sonrası 1170 (1757)'de Erzurum'a dönmüştür. Daha sonra emr-i mânevî ile kendisini irşâd etmek murâdıyla Bitlis'ten gelen Kâdirî meşâyihinden Şeyh Hacı Mahmud Efendi bin Abdülğafûr'a bîat etmiş, 1193 (1779)'te İstanbul'a gelinceye kadar bu zâtın terbiyesinde kalmıştır.

İstanbul'a geldikten sonra şeyh makamı boş bulunan Alaca Minare (Şeyh Sâdık Efendi) Tekkesi'ne şeyh olarak tâyin olunmuştur. Müştak Baba'nın anlatımıyla, "Nakşî şeyh-

lerine meşrûta[1] olan tekyenin mahlul olduğu" Şeyhülislâm'a bildirilerek göreve Sâdık Efendi getirilmiştir. Kendi silsilesinin son şeyhlerinden Yahya Âgâh İstanbulî, Sâdık Efendi'yi 'Nakşibendiyye-i Zenbûriyye-i Sâdıkiyye' adlı yeni bir şubenin kurucusu olarak nitelendirerek Şeyh Efendi'nin pîr-i sânî olduğunu söylemektedir.

Onun, *Terbiyenâme* adlı eserini aynen kopya eden, Sâdık Efendi'nin mânevî oğlu Re'fet Efendi eserin sonunda şöyle yazıyor: "İşbu risâlenin müellifi azizim efendim eş-Şeyh Sâdık Efendi, Üsküdar'da Alaca Minare karşısında kendi eser-i vakf ve binası olan tekye-i darü'l-emânında medfun olup hîn-i irtihâllerinde bu fakir-i âciz, hizmet-i devletlerinde bulundum."

İşbu mısra vefâtına tarihtir:

Geldi bir hâtif didi ânide Re'fet tarihini
Nakd-i ömrün verdi, aldı yerine dârü'l-emân

1209

1 **Meşrûta:** Câmilerde imam, müezzin, hatip vb. hizmetlilerin, hastane, imâret gibi kuruluşlarda çalışanların oturmalarına ayrılan yer.

Şeyh Sâdık Efendi'nin Hayatının Kronolojisi[2]

Sene-i Hicriyye	Sâhib-i Risâle Şeyh Mehmed Sâdık Efendi Hazretleri'nin Tarihi Cem'i
1136	Şeyh Mehmed Sâdık Efendi Hazretleri'nin mevlidi tarihi
1153	Erzincan'dan Sofya'ya hicret tarihi
1157	Sofya'dan Şâm-ı Şerîf'e gittiği tarihi
1165	Şeyh Süleymân Kürdî Hazretleri'nin vefâtı tarihi
1170	Diğer şeyhi Mahmûd Bitlisi Hazretleri'nden Erzurum'da tecdid-i bîatı tarihi
1173	Üsküdar'da postnişîn olduğu dergâhın bânîsi Hacı Hüseyin Dede vefâtı tarihi
1185	*Terbiyenâme* risâlesini tahrir eylediği tarihi

Yâ ilahî kıl risâlem mu'teber
Çün anın târihidir câ'e zafer

1185	*Mârifetnâme* [Aslında eserin adı *Mârifetü'n-Nefs*'dir] risâlesini tahrîr eylediği tarihi

2 Şeyh Mehmed Sâdık Efendi, *Külliyât-ı Şeyh Sâdık*, (Müstensih: Şeyh Yahyâ Âgâh b. Sâlih İslambulî), Milli Ktp. Yz. A 3200.

1192	Kayd-ı 'iyâl ile Erzurum'da eğlenip âsitâne-i 'aliyyeye istikbâli tarihi
1193	Âsitâne-i 'aliyyeye geldiği tarihi
1194	*Risâle-i Mahbûb*'u tahrîr ettiği tarihi

Bu risâlem nâmı Mahbûb olduğu-çün ey püser
Def'-i gamdır ana târih eyle anı tâc-ı ser

1195	Üsküdar'da Nûh kuyusu civârında Nakşibendiyye'den Hacı Hüseyin Dede Dergâhı'nda postnişîn olduğu tarihi
1210	Sâhib-i resâ'il Şeyh Sâdık Erzincanî Kuddise sırruhû Hazretleri'nin rıhleti tarihi
74	Musannif Hazretleri'nin vefâtında sinni tarihi

Şeyh Sadık Efendi Tekkesi (Alacaminare Tekkesi)

Âyin günü Perşembe olan bu Nakşibendî Dergâhı, Kartal Baba Caddesi, Köprülü Fazıl Paşa Sokağı ve Boybeyi Sokağı ile Miroğlu Sokağı'nın çevirdiği adayı kaplayan büyük bir tekkedir. Mescidi, aşhanesi, müştemilât binası, çeşmesi, küçük hamamı ve hazîresi vardır. Hadîkatü'l-Cevâmi yazarı, Alaca Minare Camii bahsini anlatırken, bu tekke hakkında da şu bilgiyi vermektedir: "Alaca Minare Camii karşısında Nakşibendiye tarikatinden el-hac İbrahim Efendi'nin Tekkesi vardır ki Alaca Minare Tekkesi adıyla anılır."

Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere, tekke, ismini Alaca Minare Camii'nin karşısında bulunmasından dolayı almıştır. Buna rağmen farklı bir kaç isimle de anılmaktadır. Hadîkatü'l-Cevâmi yazarı, "Alaca Minare Tekkesi" dediği halde, Ahmet Münib Efendi, Mecmua-yı Tekaya adlı risalesinde, "Şeyh Sadık Efendi Tekkesi" diye kaydetmekte ve tekkenin "Hacı Dede Tekkesi" ismi ile de anıldığını belirtmektedir. Tekke, 1143 (1730) tarihinde Hacı Dede tarafından yaptırılmıştır.

Dergâhın esas kapısı, Kartal Baba Caddesi tarafındadır. Kapının sağında semahane olarak kullanılan mescit bulunmaktadır, solunda ise iki katlı ahşap harem dairesi bulunmaktadır. Mescidin sol tarafındaki hazîrenin karşısında, dikdörtgen şeklinde "Büyük fesli Mehmed Fahrüddin Efendi'nin gurre-i Receb 1326" (30 Temmuz 1908) tarihli şadırvanı vardır. Köprülü Fâzıl Paşa Sokağı'na bakan tarafta, iki katlı

ahşap meşruta binası, onun karşısında mutfak ve hamam, mutfağın ilerisinde tonoz damlı bir çeşme haznesi vardır. Tekkenin restorasyonu 2015 yılında tamamlanarak hizmete sunulmuştur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّالْعَالَمِينَ وَ الصَّلاَ ةُ وَ السَّلاَمُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ اَجْمَعِينَ[3]

Ammâ ba'd, benim azîzim karındaş-ı ekremim.[4]

Bir işin bereketli ve Cenâb-ı Hakk'ın rızâsına muvafık olabilmesi için besmele şarttır. Besmele her ne niyetle zikredilirse, o işin akıbetinin hayırla ve muvaffakiyetle olmasına vesile olur. Ancak besmele, Cenâb-ı Hakk'ın bizler için meşru kıldığı fiillere başlarken çekilmelidir. Helâl olan şeylere besmele çekilir. Haram ve mekruh olduğunu bildiği hâlde o fiilin yâhut işin başında besmele çekmek, kişiyi küfre dahî sürükleyebilir. Buradan anlaşıldı ki, Sâdık Efendi Hazretleri, bu risâleye Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını kazanmak sûretiyle, hayırlı bir işe, hayır ve muvaffakiyet neticesi için başlamış.

Ayrıca bir eserin başında besmele olması, onun muhafazasına vesiledir. Her ne kadar sayfalar ve nüshalar tahribata,

---

3 **Bismillahi'r-rahmâni'r-rahîm. Elhamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn. Ve's-salâtu ve's-selâmu alâ seyyidinâ Muhammedin ve âlihî ecmaîn.** Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a, salât ve selâm Efendimiz(sas) ve tüm ailesine...

4 *Risâle-i Terbiyenâme*'nin Süleymaniye Kütüphanesi Uşşakî Tekkesi Bölümü 428 numarada kayıtlı nüshası kullanılmıştır.

yanmaya, kaybolmaya hatta tahrifata maruz kalsa da, besmelenin bereketiyle, Cenâb-ı Hakk o eserin mânâsını, feyzini hakîkî tâlipleri için muhafaza edecektir. Anlaşıldı ki; bu risâlenin besmelesi; sâdık mürîdâna ve sâliklere, yani hakîkî tâliplere kavuşması murâd edilmiştir.

İşte bu murâd ve niyete bizleri kavuşturduğu, bu mânevî terbiyeden bize nasib ve iştiyak verdiği için Cenâb-ı Hakk'a hamd ederiz. Zira hamd, bildiğimiz bilemediğimiz bütün nimetleri içine alır, ihata eder. Kulun da bu dünyada oluşu, hamdin mazharı olmaktır. Hazret-i Şeyh, bu hamd meyanında; eserden istifâde edecek olanların dereceleri, alacakları feyiz, kendisince mâlûm olmasa bile, Cenâb-ı Hakk'ın elbette bu sırrı habîr ve alîm oluşuyla bilmesine de işaret ederek '*Elhamdü lillahi rabbi'l-âlemîn*' duâsını en başta zikretmiştir.

Hamdin hakîkî mazharı, abdiyyet ve ibâdette kulların şahı, Hazret-i Fahr-i Âlem'e salât ve selâm edilmiş, böylece sünnet üzere, sohbete besmele, hamdele ve salvele ile başlanmıştır. Haddizatında bu, şuna da işaret etmektedir ki; Hazret-i Şeyh, "Bu eserde şerh ettiğim, anlattığım her şey, neticede besmele, hamdele ve salât ü selâm üzre düşünülmesi içindir ve bütün mânânın bunlarda mânâ ve mefhum olarak bulunduğuna sizleri îkaz ederim." dercesine, bütün kâmil müminlerin usûlüne tâbi olarak eserine başlamıştır.

'Bundan sonra' yani 'amma ba'd' ifadesi, "Ancak bunlar tamam olursa şimdi söyleyeceklerim anlaşılır." mâhiyetinde bir ifadedir. Bir başka deyişle, "Aslolan sözler bunlardır, gerisi ziyade, belki teferruattır..." veya "Ancak besmele, hamdele ve salvelenin bereketiyle konuşulanlar, yazılanlar ve çizilenler kıymet kazanır. Zikredilen bu mânânın irtibatı olmadan, yaptığımız işler asla hedefine ulaşmaz, beyhude kalır." demektir.

Sohbet Meclisinin Âdâbı

'Benim azîzim, karındaş-ı ekremim' sözünün muhatabı olan, seyr u sülûk terbiyesini ve mânevî ilimleri aziz gören kişiler; bu sahanın azizleri kabul edilmiş, mânâ zâhir yüzünü bu nev'î izzetli insanlar için göstermiştir. Diğer ifadeye gelince, 'ekrem' kelimesi 'kerîm' ve 'kerem' tâbirleriyle aynı köktendir. 'Kerem'in, yani istemediği hâlde Allah tarafından lütuf ve nimetlere mazhar olmak kelimesinin, daha üst, mübalağalı, ziyadelik bildiren kalıbıdır 'ekrem'. O hâlde; Allah Teâlâ hem bizi insan sûretinde yaratmakla kerem sâhibi eyledi, hem de bizi İslâm ve imanda birleştirerek kardeş eyledi.

Buna ilâveten, Hakk yolda, seyr u sülûk terbiyesinde bizlere bir husûsî, kalbî ve rûhî istikâmet nasib eyledi. İşte bizler de böylece çok büyük kereme mazhar olmuş kardeşler oluverdik. Dolayısıyla sana olan bu lütf u ihsan ey kardeş, senden değil, Cenâb-ı Hakk'ın keremindendir. Sen hem bizim için, hem senin kulluk istikâmetin için lütfa mazhar olmuşlardansın.

Eğer sen ilm-i tasavvufu ikrâr idüp

Tasavvufun ilmini ikrâr etmek, bu bilgileri okumak değildir. Yani bu mânevî yolu duymak ve okumakla kalmadı, bizzat yola dâhil olarak, mürşid elini tutup intisâb eyledi. Ayrıca kalbinde şekk ve şüphe yok ki. Bu mânâda karar kıldı, azm ü cezm ü kasteyledi. İkrâr eyledi. Dolayısıyla,

ve ehl-i tarîki inkâr itmeyüp,

bu şüpheden âzade olarak, Allah'a iman etmişlere tâbi oldu. Hazret-i Şeyh burada işaret buyuruyor ki; kalbinde şekk ve

şüphe ile intisâb eden yâhut başka bir ifadeyle bir yola dâhil olan, mensub görünen kişi, eğer bu vesveseye kulak verir ise, ehl-i tarîki inkâr etmiş olur. Hatta Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, "Şeyhin hak ve hakîkate dâir senin iyiliğin için söylediği söze, iç âleminden muhalefet edip onu beğenmemek; alenî olarak mürşidine hıyânet etmektir." buyuruyor. O hâlde Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi, tasavvuf yoluna yani tarîka girdikten sonra; vehim, vesvese, şekk ve şüpheden âzad olmuş, söz dinleyen bir derviş olduysan hatta

muhibb-i fukarâ olup, meşâyıh u dervîşâna rağbet idüp

bu ahlâkla sen, Allah Teâlâ'dan başka hiçbir şeye ihtiyaç duymama zevkine kavuşarak, bu mânevî hazda olan kişileri de sever hâle geldiysen; senin gözünde fakir olan kimseler, aziz ve bu kapıda oldukları için ğani yani zengin görünüyorsa; bununla beraber bu yolun hem mürşidlerine, kâmillerine, hem de onlardan feyz almak isteyenlere bir iştiyak ve muhabbetin varsa; işte sen bu mânevî terbiyeyi almaya bir adım daha yaklaştın demektir. Çünkü birçok ârif, fukarânın bulunmadığı meclislerden Allah'a sığınmışlardır. Hem maddî hem mânevî fakr u zaruret içerisinde olanların, cemâat ve sohbet içerisinde bulunmaları; Efendimiz(sas) zamanından bugüne kadar devam edegelen bir mânevî sır ve erkândır.

Aynı zamanda bir toplulukta fukarânın olması; Allah Teâlâ'nın rahmetinin büyüklüğüne, berekete işarettir. Nitekim bilmez misin ki âhir zamanda, kıyamete yakın günlerde, Müslümanlar sadaka ve zekât verecek fukarâ bulamayacaklar. İşte bu durum artık ya gadab-ı ilâhînin veya kahır ve helâkin tezâhürünün yakınlığına alâmettir. Mânâ ve madde sahasındaki fukarâya merhamet ve rağbet etmeyenler, helâk olmuşlardır ve olacaklardır. Hazret-i Şeyh, terbiye ile alâkalı

nasihate başlarken dahî fevkalâde ârifâne ve zarifâne şekilde, lâzım olan şartları, ferâset sâhibi dervişlere işaret buyuruyor. Velhâsıl fukarâyı sevmeyen kişide, muhakkak bir imanî, kalbî maraz, bozukluk vardır.

'Rağbet etmek' kelimesi de çok nükteli ve latiftir. Çünkü rağbet; sadece bir şeye yönelme, iştiyakla ve istekle gitme mânâsına gelmez. Bu kelime içerisinde 'fâriğ' yani belli şeylerden uzak olma anlamı da mevcuttur ki; İnşirah Sûresi'nde 'rağb' ve 'ferğ' birbiri ardınca gelmiştir. Demek ki meşâyih ve dervişâna, 'rağbet etmek' tâbiri; başka şeylerle alâkayı keserek, bu zâtların meclisine sâkin bir gönülle ve iştiyakla gitmeyi târif etmektedir. Ayrıca 'etmeyüp, olup, edüp' kelimeleriyle, dâima bu hâlde olmaya, hâlini muhafaza etmeye işaret vardır. Çünkü bu kalıplar devamlılık bildirir. Cümlelerin peşi sıra, hep böyle bağlanması, "Bir mahâlden bir mahale geçerken evvelki sıfatını kaybetmeyeceksin, bunların hepsi tamam olunca netice verir, birini bulduğunda diğerini terk etmeyecek ama mahalline ve durumuna göre hareket edeceksin." demektir. İşte bunları da yaptıktan sonra,

ve onların duâ ve himmetlerin taleb idüp, onlar ile ülfet ü sohbet murâd idüp,

sakın ha bu huzura ve bu zâtlara eriştiğinde bilgiçlik taslama. "Bende de ilim ve hikmet var, şöyle hâller yaşadım." diyerek varlık iddiasına bulunma. Dâima, muhtaç bir âdem gibi hareket et. Bir dilencinin sadaka istemesi gibi, avcunu aç; duâ talebinde bulun; himmetlerini dilen. "Biliyorum." diyen adama bir şey koklatmazlar. "Ben bilmiyorum." diyene; en azından insaf eder, onu ilim ve hikmetten behreyâb kılarlar. Konuşursan, hatta suâl bile sorarsan kendi istediğini alırsın. Duâ ve himmet istersen, istemeyi akıl edemediğin şeyi verir yâhut sana lâzım olan, fakat senin bilmediğin bir hâcetin için

niyaz ve yardım ederler. Fakat onların hâliyle hallenmek ve kalbî, rûhî, mahrem sohbetlerine erişebilmek isteğin varsa;

rızâen lillah ziyâretlerine tevâzu' u tenezzül müyesser olduysa,

bu talebin ancak ve ancak Allah'ın rızâsını tahsil için olmalı. Maddî sıkıntıların ve isteklerini karşılamak için olmamalı. Mânevî dereceler, keşif, keramet yâhut şeyh ve derviş yanında bulunarak kendini bir makamda göstermek derdi hiç bulunmamalı. Velhâsıl zulmânî veya nûrânî hiçbir perde olmaksızın sadece Allah rızâsını tahsil için o meclise dâhil olunmalı.

'Ziyaretlerine' tâbiri ise başka bir hikmete işaret eder. Ziyaret etmek dediğimizde neyi kastederiz? Bize âit, bizim yanımızda olmayan; ulvî, güzel gördüğümüz ve bildiğimiz makam veya mahalle gitmek, uğramak, orada bulunup tekrar yerimize avdet etmek hareketine ziyaret deriz. O zaman anlaşılıyor ki, bu âlî sohbet meclislerine gittiğinde, her ne kadar onlarla beraber bulunsan da ziyaretçi olduğunu unutma. Yani bazı hâller yaşasan da, makamın sâhibi sen değilsin. Edebinle ziyaretini yap, sonra bu feyizle; kendi bulunduğun mertebe ve makama uygun bir şuurda ol. Sultanla konuşan bir adam, o huzurdan çıktıktan sonra kendisini padişah gibi görürse halk bile ona soytarı gözüyle bakar.

Bu nev'î zâtlar tevâzu ve tenezzül ile senle beraber bulunurlar. Aslında meşâyihin sohbetine giren kişinin, tevâzu ve tenezzül ile hareket etmesi, onun için hazırlanan meclisin, zaten tevâzu ve tenezzül ile meydana getirildiğine işarettir. Dolayısıyla, böyle bir sohbet halakasından istifâde edebilmek, onlarla hemdem ve mânevî hemcins olmak için bu ahlâk üzere bulunmak elzemdir.

Ve âriflerin sohbeti o kadar tesirli, o kadar rûhânî ve feyizlidir ki, bir an kendi benliğinden sıyrılarak o sohbetlere dâhil olan kişiler bile, kendiliğinden tevâzu ve tenezzül sâhibi olurlar. Tevâzu; kendisindeki kemâlât veya varidâtı alttan almaya derler. Yâhut bu kelimeyi daha aşağıda gibi gösterip karşıdakini âlî kılma çabası için söylerler. Tenezzül ise yukarıdakinin ve âlî olanın aşağı inmesidir. Demek ki seyr u sülûktan nasibdar olabilmesi için derviş, bazen alıp yukarı çekilir, tâbiri câizse tabanlarından yukarıya, tavana kaldırılır, bazen de yukarıdakilerden aşağı doğru bir akışla dervişin feyizyâb olması sağlanır. Bunun olabilmesi, Cenâb-ı Hakk'ın seni bu yola kolayca sevk etmesiyle mümkündür. Nefsini tanıma irfânına henüz kavuşamayan kişiye, gerek kendisinin yapmasıyla, gerekse böyle bir muâmeleye tâbi olmasıyla, bu lütuf ve ikramın müyesser yani kolayca, karşılıksız, bahasız verilmesi demektir. O zaman ey sâlik; bu ikrâr, muhabbet ve murâd üzere giderken sana bir yol açıldı ve bu nasible sen, böylesi bir huzura erişebilecek duruma getirilip kabul edildiysen, sana düşen âdâp,

ibtidâ hüsn-i zan ettiğin meşâyihten bir azîzin ziyâretine vardıkda sana lâyık olan budur ki; rızâen lillah içün niyyet idüp abdest ile tevbe vü istiğfâr eyle.

Başlangıçta yani hemen yapman gereken; Allah Teâlâ'nın sevdiği bir kul kabul ettiğin kâmil mürşidin huzuruna varmak durumunda olduğunda, Allah için güzel bir abdest almandır. Çünkü abdest, kirlendiğimiz için alınmaz. Namaz için abdest, Cenâb-ı Hakk'ın emridir. O dahî kirli olduğumuz için değildir. Evet, namazın bir farzı da hadesten tahâret yani gusül veya abdest şartıdır. Bu, namazın farzındaki illeti yani sebepleri bildirir. Ama bu sebebin hikmeti ise başka âyet-i kerîmelerde

ve hadîs-i şerîflerde açıklandığı üzere 'ta'zim' yani yüceltmek, büyük görmek ve hürmet içindir.

Nitekim Efendimiz(sas), Allah Teâlâ'nın rızâsı niyetiyle çıkılan sefer yâhut ümmet-i Muhammed'e vaaz u nasihat etmek öncesinde guslederlerdi. Ulemâ için de bu bir sünnettir. İhrama girmeden evvel de gusledilmesi, temizlenmek kastıyla değil, yapılacak olan ibâdete ihtiramdır. O zaman bereket ve feyze vesile olması için kişiye düşen; mademki Allah rızâsını tahsil için bir sohbete dâhil oluyor, o meclise ve o niyete uygun olarak bir ta'zim abdesti almasıdır.

Fakat Hazret-i Şeyh hemen bu cümlenin akabinde, 'tövbe ve istiğfar eyle' ifadesiyle, ya abdest alırken bunu şuurla yapmayı, sonunda da tövbe istiğfar etmeyi kastediyor veya "Tövbe istiğfarla kalp ve nefis abdestini alarak huzura gir." diyerek tavsiyede bulunuyor. İkisinden hangisi olursa olsun, bu terbiye ve tavsiyeyi meşâyihin ekserisi tâliplerine bildirmiş, meydan terbiyesinde iki vecih de tatbik edilmiştir. Gerek zâhirî gerek bâtınî abdesti aldıktan sonra;

Gönlünden Hakk'a teveccüh ve münâcât eyle. Ve nefs-i şûmun terbiye vü ıslâh olması niyyetiyle ve hulûs-ı tâmm ile bî-illet kapularına varup,

Kalbe nüfuz eden bu tövbe ve istiğfarın, saf niyetin tesiriyle Allah Teâlâ'ya sığınarak, hem kalbî hem de fiilî her türlü edepsizlikten muhafaza olmuş vaziyette, o huzurda bulunmayı iste. Seni sana bırakma. Dâima, korkuyla ümit arasındaki, dikkatli ve temkinli duruşunu, maruz kalabileceğin şeytânî ve nefsânî musibetlere karşı kalkan edin. Çünkü birazdan dâhil olacağın meclis, senin iki yanın arasındaki en büyük düşmanın olan nefsini terbiyeye vesile olabilecek bir ortamdır.

Seni Hakk ve hakîkate rağbetten alıkoyan, nefsânî perdelerdir. Yoksa her şey hak üzre ve hakkın ihata ettiği şekliyle-

dir. Ama bunları yanlış görmen yâhut hakkı görememen hep nefsinin hicaplarındandır. Nefis ıslah olsa, bu terbiyeyi kabul etse, zaten senin nefsin de dâhil, cümle eşya Hakk'ı müş'ir, Hakk'a götüren tecellîden ibarettir. Islah-ı nefis; ancak insandan aldığın terbiyeyle mümkündür. O hâlde her sohbeti ve huzurda bulunmayı bir ganimet bil. Çünkü kendi başına terbiye etmeye muvaffak olamadığın bu nefis, belki bir nazar, bir sohbet, bir sözle terbiye kıvamına gelebilir. Efendimiz(sas)'i bir kez gören, daha doğrusu Efendimiz(sas)'in, bir nazarla bile olsa mümin olarak kabul ettiği kişi sahabe makamına çıkmadı mı? Allah ve Resûl yolunda bulunanların sohbetleri elbette bu cilve-i rabbânî ve rahmânînin tecellî mahalleridir.

O hâlde sen de bu niyetle, bu zâtların huzuruna dâhil ol. Ve kalbinde bu niyeti bozacak hiçbir şey olmadığı gibi, huzura dâhil olduğunda da seni bu düşünceden hiçbir şey alıkoymasın; tam, katışıksız bir ihlâs üzere ol. Asla dünyevî ihtiyaç ve maslahatların sevkiyle bu niyetini bozma. Kendi nefsânî hastalıklarını kapının dışında bırak, içeriye alma. Öylece o kapıya gel ve bu eşikten îtibaren zâhirî ahlâka riâyet et ki bâtınî edep sâhibi olasın. Bunda muvaffak olabilmen için şu usûlü takip et, anlatacaklarımı can kulağıyla dinle, tavsiyeme kulak ver.

kapu bağlı ise sühûletle dakk idüp,

Sohbet ve huzur meclisinin kapısı sırlı, yani örtülü ise paldır küldür kapıyı çalma. Çalma ki, içeride sadece mürşid varsa onun hâlini ifsad etmeyesin. Meclis sohbette ise ihvanın da dikkatini dağıtmayasın. Sadece kapının ardında olduğunu hissettirecek şekilde kapıyı tıklat.

destûr oldukda meclise duhûlünde nefy-i havâtır ile umûrunu Hakk'a teslîm idüp, iki elin sadrında olduğu hâlde gönülden selâm virüp,

Kapı ardından meclise girmen için izin verildiğinde -ki bu izin ya sesli olarak bildirilir yâhut tam kapı eşiğindeyken kalbinde bir sükûnet ve râbıtanın bereketiyle bir iştiyak oluşur, âdeta içeriden meclise doğru çekilirsin; işte o anda- artık kendi bildiğin, düşündüğün ivazını, garazını, vehim, vesvese ve efkârını dışarıda bırak, hepsini sil at. Küpü boşalt ki içine doldursunlar. Kâğıt boş olsun ki üzerine yazılabilsin. Kendini anlatmak için değil, ne anlatıldığını idrak için; sohbet, ev, huzur kapısından içeriye sağ adımınla girip ayaklarını mühürle. Sonra sağ kolun üstte olmak kayd u şartıyla, çaprazlamasına, göğsünün üzerinde kollarını birleştir. Hafif baş keserek ve meclis sâhibiyle göz göze gelerek selâm ver. Selâmın ille sesli olması şart değildir. Sen gönülden selâm vererek hâlini meclise arz et. Zira selâm büyük olanın hakkıdır. Nitekim ayakta olan oturana, atlı veya binekte olan kişi ayakta yürüyene selâm verir. Bu, sünnettir. Efendimiz(sas) Mirac gecesinde muhabbet, teşekkür ve hamd ü senâlarını arz etti fakat sidretü'l-müntehadan içeri girdiğinde selâmı kendisi vermedi. Çünkü o makamda selâm, Aliyy ve Azîm olan Hazret-i Allah'ın hakkıydı. Dolayısıyla Allah Resûlü(sas) verilen selâmı alarak, harem-i ilâhiyyeye dâhil oldu. Askerde de böyledir. Komutan selâm verir, neferler selâma mukabelede bulunur.

Sohbet ve meclise girerken yüksek sesle selâm vermemenin bir hikmeti de oradaki sükûnet ve tevhîdi bozmamak içindir. Nitekim ilim meclisine selâm verilerek girilmemesi sünnettir. Derviş de dâima tevhîd ve sükûnet üzere olarak meclisin âdâb ve imtizacını bozmadan fakat gönülden selâm verip akabinde de,

ol azîz gönülden 've a'leyke' diyüp, sana tebessüm ile nazar buyurdukda, sen âheste âheste musâfaha ve yâhûd yed-i şerîfini bûs itmek niyyetiyle teveccüh idüp ocaklı gibi acele idüp seğirdüp gitmeyesin.

Şeyh efendi dahî ona 've aleyküm selâm' karşılığını verinceye kadar bekler, bu durum gerçekleşirken hazretin sîmasına bakar. Özel bir şey mi konuşuyor, senin orada bulunmanı istiyor mu? İrfanla ve ferâsetle, bir de bu izni o zâtın sîma ve çehresinden destur alarak gör. 'Ve aleyküm selâm' denilir ama bazen o mecliste bulunman istenmeyebilir. Sen bu zâtın, hem yüzünden hem gönlünden bu izni al. Zira Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinde de 'isti'zan' tâbiriyle iznin sadece lisanla değil, rûhen ve kalben de alınması gerektiğini işaret eden ifadeye yer verilmiştir. Sen de ârif ol. Eğer şeyh efendinin durumu müsait ve münasipse, sen yavaş fakat seri, sekînet ve teenniyle elini öpmek veya musafaha etmek üzre o zâta yaklaş. Hâl ve hareketindeki acelecilikle, hem meclisin hem de mürşidin huzur ve sükûnunu bozma. Hareketlerin tabiî olsun. Acelecilik, şeytanın nefsi kandırmasıyla ortaya çıkar. Sen el öpmek için yöneldiğin hâlde,

Ol azîz sana elin ve eteğin öptürmeyüp, "Buyurun." didüklerinde, ta'yîn buyurdukları yere diz çöküp ve ellerini dizin üzerine koyup oturasın.

Şeyh efendi elini, dizini veya hırkasının kenarını öpmene müsaade etmiyorsa, lâubâlilik yâhut haddi aşmak tavrıyla, "İlle de öpeyim, dokunayım." diyerek hareket etmeyesin. Daha önemlisi "Bana niçin uzak davranıyor? Ben kendisine bu kadar müştak olduğum hâlde niçin şöyle etmiyor, böyle etmiyor?" gibi ham ervahlık yapmayasın. Nereye oturmanı istiyor, işaret ediyorsa, hemen buyur ettiği yere diz çöküp, ellerini de dizlerinin üzerine koyarak oturasın.

Çünkü elleri iki diz arasına, bacak arana sarkıtmak, orada kavuşturmak yâhut parmaklar birbirine geçecek şekilde, elleri kenetleyerek oturmak, ashâb-ı kirâmdan bu yana gelen oturma âdâbı çerçevesinde, çirkin sayılmış ve hiçbir zaman

kabul görmemiştir. Ellerin dizler üzerinde bulunması kişiye sükûnet, ama aynı zamanda aktarılan mânâyı anlamak husûsunda uyanıklık verir. Ellerin bacaklar arasına sarkıtılıp yâhut kenetlenerek oturulması, kişide hem vehmi uyandırır, hem de aktarılan feyze mâni teşkil eder. Bu bir sırdır. Erbabına keşfolunur. Sana lâzım olan bu şekilde söz dinleyerek hareket etmendir.

Bu anlatılanları teferruat gibi gören ahmaklar eğitimden anlamazlar. Hâlbuki günümüzde, asker ocağında bir kişi başparmağı görünecek şekilde selâm verse, derhal îkaz edilir hatta ceza bile alır. O zaman niçin kimse, "Parmak görünse ne olur, görünmese ne olur?" diye soramıyor? Çünkü orada bir eğitim veriliyor. O terbiyeyi alabilmek, o hâl harekât ve sekenâtı yapmaya bağlanmış. Ocak öyle işliyor. Peki, herkesin mi yapması lâzım? Tabiî ki hayır. Asker ocağına giren adama lâzım. Asker ocağında bu hareketlerin yapılmasında hiçbir fayda yoktur demek nasıl bir ahmaklıksa, herkesin asker ocağındaki gibi hareket etmesi lâzım demek aynı nispette, hatta daha beter ahmaklıktır. Ehl-i tarîkin kendine âit bir adam yetiştirme şekli vardır. Dâhil olursan bu meclise ve terbiyeye, ne tâlim ediliyorsa uymaya gayret eder, söylenenleri tatbik edersin. Ama "Herkes derviş gibi davranacak, öyle oturup, öyle kalkıp öyle giyinecek." dersen, bu da tam bir taassuptur ve -affınıza sığınıyorum- dangalakça bir harekettir.

Hazret-i Şeyh'in bu satırlarını okuyan kişiler, mevzûlara bu şekilde baksınlar. Ama şunu da unutmasınlar ve görsünler ki; her yaptıkları fiil, tavır, edâ ve usûlün, o sahanın bütününde geçerli olan edep, irfân, ahlâk ve aşka işareti ve dayanağı vardır.

Evet, buyur edilen yere otururbut. Fakat boş boş uyuşmuş gibi bulunmaman lâzım. O hâlde sen,

Ve gönülde müyesser olan esmâullâhdan bir ism-i şerîfe meşgûl olup, nefy-i havâtır ile mübârek veçhine nâzır ve nutk-ı pâkine muntazır olasın.

Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını ve huzurunu unutmadan, âgâh ve devamlı kalbinde meşgul olarak, o sohbet eden mürşidin iki kaşı arasına denk gelecek şekilde bakarak, fakat kulaklarını da açarak uyanık olasın. Hem nazarından hem sözünden âzamî şekilde ve kâbiliyetin nispetinde verileni almalısın. Öyle bön bön yâhut tuhaf ve mânâlı bakışlarla karşındaki insanı tâciz ve meşgul etmeyesin. Gözler kalptekini yansıtır. Sen bile bir adamın bakışından üç aşağı beş yukarı neler hissettiğini, düşündüğünü sezersin. İnsan sarrafı olan kişiler, senin hâlini, bakışını, keşif keramet bir yana sadece tecrübeleriyle bile fark etmezler mi? Muhabbetimi daha iyi hissetsin diye, ekstra bir çaba ve lüzumsuz bir tavırla ilân-ı aşk yapar gibi ahmakçasına, gözlerinle gevezelik etmeyesin.

Cenâb-ı Hakk'ı kalben zikirle, hiç hatırdan çıkarmayarak, kalbini uyanık tutup başka şeylerle de meşgul etme ki, sana verilmek istenileni alasın. Yoksa saatlerce, günlerce hatta aylar ve yıllarca böyle meclislerde bulunsan da, girmenle çıkman müsavi olur, öyle kalırsın. Âriflerin sözleri kimya ve simya tesiri yapar. Hele ki nazarlar... Bazen bir anda intikali yüzlerce yıllık mesafeyi sağlayıverir. Gökyüzüne baktığında, yanıp sönen yıldızların yedi yüz sekiz yüz sene evvel parıldamış ışığını, şu an yeni gördüğünü bilim olarak söylediklerinde inanıyorsun da, mânâ âleminin uzak ve erişilmez zannedilen ikliminden, sana bir nazarın nûr ve feyzinin o an aktığına niye inanmıyor, hatta bunun olmasına ihtimal bile vermiyorsun?

Gözünü aç, uyanık ol. Bilmiyorsan bile en azından bu mânevî deryaya yani denize kendini bırak, teslim ol. Yüzme bilmeyen bir adam, çırpındıkça daha çok batar. Sükûnetle kendisini denize bırakırsa, sadrını ve kollarını açarak sırtını o deryaya dayarsa, o kişi yüzme bilmese de su onu yukarıda tutar, bedenini taşır. İşte bu usûle riâyet ederek huzurda oturduğun vakit de,

Eğer o el azîz sana ikrâm u tevâzu' idüp, tebessüm ile teveccüh eylese makâm-ı cem'de vakt-i safâları olup, senin her ne müşkilin var ise, izn-i Hakk'la âşikâre yâhûd rumûz ile veya bir menâkıb nakliyle müşkilin hall idüp takrîr buyururlar. Sen gayr-ı hayâlde olmayup nakîl buyurdukları nutk-ı pâklerini cândan kabûl idüp, zinhâr gönülden red itmeyesin.

Şâyet şeyh efendi; Allah Teâlâ'nın umûmî bütün mahlûkatına bezlettiği, yaydığı, bol bol ihsan ettiği rahmet, nûr ve feyziyle o meclise nazar eder, bundan sen de nasibdar olursan yani sana da hissen miktarı bir şey düşerse, o anda senin hiç farkına bile varmadığın bir mesele yâhut zihnini, kalbini, mânânı meşgul eden bir müşkülün halloluverir. "Şöyle şöyle olursa böyle böyle olur." demese de, bambaşka bir şey anlatıyor da olsa, sendeki sıkıntı izale olur. İşte bu, bilginle bilge arasında yani öğretmenle ârif arasındaki farktan kaynaklanır. Peki, "Bu nasıl mümkün olabilir?" diye sorarsan şöyle anlatırız.

Karanlık bir odada, ancak hayal meyal seçebildiğin eşyalar bulunsa. Ne oda ne de orada bulunan şeylerle alâkalı bir fikrin olmasa, kâh ayağın takılarak kâh bir yerlere çarparak aradığın bir şeyi bulmaya çalışıyor yâhut bulunduğun ortamı keşfetmeye uğraşıyorken, vehim ve hayalinle bazı şeyleri kestirebilirsin fakat sıhhatli bilgi edinemezsin. Ama birisi, yani

odayı görüp bilen, tanıyan bir kişi sana karanlıkta seslense, "Kapının sağ tarafına doğru iki adım yürüdüğünde şu var. Beş adım ilerde duvar, üç adım solunda masa ile sandalye, hemen bir adım beride tabak çanak bulunmakta... Aradığın şey tam arkanı döndüğünde, baş hizana doğru denk gelen rafın üstünde duruyor." dese, bu bilgi seni hedefe yaklaştırır. Ama bir de şöyle düşün, bir kişi o odaya gelse ve bir ışık yakıverse... Artık senin için orada meçhul bir şey kalır mı? Elbette kalmaz. Peki, odada bulanan kimse, ışığı uyandırana, "Yâhû ben falanca şeyi arıyordum, sen kalkıp bana ışık getiriyorsun. Ben ne arıyorum, sen ne yapıyorsun?" diye sorarak çıkışır mı? Belki de sorabilir. Ama herhâlde bu adamın aklından herkes şüphe eder. İşte hocayla ârif arasındaki fark budur.

Efendim neymiş, "Bu ârif, sofi, meşâyih denilen zâtlar hiç ilmî konuşmuyormuş." Bak sen şu işe! A güzelim, sen her konuştuğunda insanların fitnesi ve fesadı yüz kat artıyor. Üç tane satırdan nakil yapıyorsun diye kendini âlim mi zannettin? Bu ilimse, neden fitne ve fesada yol açıp hidâyet ve iman zevkini veremiyor? Yok, ilim değilse, niçin mânevî zevki verip insanları istikâmet ve ahlâk üzere irşâd edenlere insafsızca tahkirde bulunuluyor. Kedi buradaysa ciğer nerede, ciğer buradaysa kedi nerede? Ölçüp tartıyorsun; işte çapı, kilosu ortada...

Elbette hakîkî ilim mensuplarının yolu takip edilmeli. Zaten başka türlü bir ahlâktan, edep ve tasavvuftan bahsetmek muhaldir hatta küfürdür. Fakat haşyeti, Allah Teâlâ'ya kulluk muhabbetini uyandırmayan bilgi toplamaya, ilim denilmez. Nitekim Yahudi ve Hıristiyanlar da habire eski metinlerini okuyup duruyorlar. Ama hakîkî âlimleri ve irfâna işaret eden uyanık kalp sâhibi mürşidleri olmadığından, işte ne hâldeler! İnsan olanlar görüyorlar.

Velhâsıl kalplerdeki bu feyiz ve nûrun berekâtıyla aydınlanırsın, müşkülünü bir anda hallediverirsin. Bazen adrese teslim gibi tâbir edilebilecek, nokta atışıyla, yekten ve doğrudan "Bu mesele şöyledir, böyle halletmek lâzımdır." diyerek hatta seni ismen de zikrederek meseleni halledebilirler. "Bu nasıl oluyor?" deme. Çünkü Allah Teâlâ sadece, kendi rızâsını kazanmak için bir araya gelen müminlerin kalplerine rahmet nazarıyla baktığından, onların müşkül ve sıkıntılarının cevabını, birinden birinin kalbine indirerek söyletiverir. Zaten huzurda Allah Teâlâ'yı tefekkürle oturmanın hikmeti de budur. O meclisin bütün bereketi, Cenâb-ı Hakk'ın bir lütfundan ibarettir.

Bazen doğrudan değil fakat bir hikâyenin arasında, senin durumuna benzer bir meseleyi, bazen de remiz ve işaretle seni meşgul eden mevzûyu çözümleyen sohbet ve konuşmalar yaparlar. Artık bu durumda hayal âleminde dolaşmayı bırak, "Acaba bana mı dedi? Aynı benim durumuma benziyor lakîn belki de benim için söylemedi. Nasıl bildi? Vay babam nasıl da keramet gösterdi?" gibi sonu ve hayrı olmayan tuhaf düşüncelere kapılıp verilen ganimeti boşa harcama.

Sadece Allah rızâsı için sana konuşan, temiz kalpli bu insanın sözünü, kendi nefsânî şekavet vadilerinde kirletme, bozma. Yanlış fikir ve vehimlerle çarpıtma. Temiz olanı tertemiz kabul et. "Yok canım bana demiyordur, ben başka deliller, işaretler de bekleyeyim." ya da "Bir daha sorup, 'Bana mı dedin, benim için mi söyledin?' diyerek bir tasdik daha alayım." gibi abuk sabuk efkâra kapılma. Nefsinin hoşuna gitmeyen bir cevap geldiyse, sakın reddetme. "Nutkun yararı vardır, tutmayana zararı vardır." demişler. Hazır böyle güzel cemâlli, sürûrlu bir vakte eriştiğinden dolayı Rabbi'ne şükret. Her zaman gökyüzü açık, günlük güneşlik olmaz. Bazen şartlar değişebilir.

Eğer onların vakt-i celâli olup, sana rumûz ile yahûd âşikâre tekellüm iderse ta'zîr vâdisinde dahî olursa, gönülden incinmeyüp cürm ü kusûruna mu'terif olup, bâb-ı teslîmde durasın. Zîrâ onlar kemâl-i merhametlerinden nâşî rızâen lillâh içün seni terbiye niyyetiyle nutk buyururlar.

Celâl rüzgârları esebilir. Celâllenmek yâhut celâl; gadap, sinir, kızgınlık değildir. Aslında bunu avam çok yanlış anlamaktadır. Celâl cemâle göre daha üst bir makamı temsil eder. Celâl, tezâhüründen sonra cemâle kavuşturur fakat bu tecellînin tam zuhur etmesi, önünde hiçbir şeyi bırakmaz, âdeta siler süpürür. Zaten bundan dolayı câhil olanlar bunu gadabın tesirine ve şekline benzetirler. Kuvvet ve kudretin nefisten kendisini göstermesine gadap, rûh ve mânâ cihetinden tezâhür etmesineyse celâl denir. Eğer mürşid sohbeti, sana çok ağır gelebilecek remizler ve îmâ ile seni hedef alıyorsa veya doğrudan isminle, cisminle zikredilip îkaz ve azarlama şekliyle bile sana konuşulsa, sakın ha gönlüne toz kondurma, incinme. Çünkü incinmen senin madde sahasında kaldığını gösterir. Mânâ latiftir. Latif olan bir şeyi nasıl kırıp incitebilirsin? Bir adamın kafasını, gözünü yarsalar; rûhuna çentik bile atamazlar. Tabiî ki o kişi, rûh ve cesediyle beraber olduğu için bu acıyı hisseder. Rûh, sadece bedene değil, bedenin zevklerine veya bambaşka lezzetlere kendisini kaptırmış olsa, cisme yapılan eza ve cefâyı kişi hissetmez.

Sözü uzatmayalım. Mânevî huzurlarda ancak maddesinden sıyrılamayan kişiler incinir. Dolayısıyla feyzalacak kişi incinirse en az iki yönden ziyana uğrar. Birincisi, hikmet ve muhabbet için lâzım olan cevheri kalbinde tutması gerekirken, bu merkez, zarar görüp kırıldığından dolayı içinde feyzi tutamaz, barındıramaz. Böylece hidâyet zevki ve nûrundan mahrum olur. İkincisiyse, maddenin kesafetinde, yoğunlu-

ğunda takılıp kaldığından, kesafetini yani yoğunluk ve kabalığını letafete çeviremez. O latif ortama, ayak uyduramadığından dolayı, aynı, denizin kendi bünyesine çeviremediği şeyi nihayetinde kıyıya savurup atması gibi, o da mânevî halakanın dışında kalır.

Böyle vartalara düşmemek için, hemen bu îkaz hatta azarı canına minnet, sadrına nimet gibi kabul edip, gönlünde ona hoş bir yer vermeli. Kusuruna, kendi içinden mûterif olup, yani kendi kendine hatasını kabullenip, tedâvi olmak amacıyla, o tabip ve habibin kapısında şifâ için beklemeli, verdiği devaya, ilaca teslim olmalı, yani tedâviyi kabul etmeli. Çünkü bu zâtlar, seni tahkir, tâzir için konuşmazlar ki. Seni çok sevdiklerinden ve Allah'ın merhametinden bolca nasiblendiklerinden dolayı, terbiye olman için konuşurlar. Ayrıca, seni yakîn gördükleri için terbiyeye davet ederler. İnsan sokakta, dağda, bayırda, herhangi bir çocuğun terbiyesizce hareketini görse pek fazla müdahale etmez. Hele o çocuk, ailesinin yanındaysa hiç karışmaz. Ama insanın kendi çocuğu hata yapsa, ona terbiye vermekle mükellef ve bir şekilde onunla irtibatlı olduğundan, derhal tekdir eder. O zaman, bu nev'î güzel insanların seni evlâdı gibi görmesinden dolayı kırılman değil bilakis çok çok sevinmen icab eder.

Şeyh huzurunda sohbet edilirken, belki de sohbet sonunda, yenilip içilmesi için ikramda da bulunulabilir.

Eğer sana çubuk ve kahve ve şerbet verirler ise, onların şerbetlerini derd-i derûnu mahz-ı şifâ bilüp, besmele ile nûş idüp, ondan sonra gönülden destûr dileyüp, zâhirde dahî ânın vech-i pâkine bakup, destûr oldukda dest-i şerîfini takbîl idüp, ona arka virmeyüp gidesin.

Verilenleri kabul eder, besmeleyle yer içersin. Ama o nimetleri bile zâhirden ibaret zannetme. Yediğin, içtiğin şeyler bile o meclisin başka bir bereketi ve rahmetidir. 'Bismillah bi niyeti şifa' diyerek, hem o yediğin lokmaların sadece bedenine kuvvet değil, rûhuna ve mânevî kalbine gıda olması için, Rabbi'ni zikrederek, şükrederek yersin.

Artık, yenilip içildikten sonra, huzuru fazla işgal etmemek lâzımdır. Nitekim bu hususta da Efendimiz(sas) zamanında ashâb-ı kirâmın durumlarına işaret eden âyet vardır. Sahabeden bazıları sohbet, vaaz u nasihat ve yeme içme faslını tamamladıktan sonra, hücre-i saadetin önünü terk etmeyip oturuyorlardı. Hazret-i Ömer(ra) Efendimiz bu mübarek zâtları gördüğünde; "Soracak bir şeyiniz yok, halledilmesi gereken bir müşkülünüz bulunmuyor, karnınız da tok ise burada bulunmayın çünkü Efendimiz(sas) nezaket ve zarafetinden dolayı sizlere bir şey söylemez belki ama bu durumunuz onu rahatsız edip, eza ve cefâya sebebiyet verebilir." buyurarak îkaz etmiş ve kendisinin bu görüşünü ve sözünü tasdikleyen âyet-i kerîme nâzil olmuştur. Dolayısıyla dervişe yakışan, sohbetini güzelce dinleyip, huzur-ı şeyhe mazhar olduktan ve oradaki ikram faslı da tamamlandıktan sonra, hem kendisi zarara ziyana uğramadan, hem de meclisteki zâtlara ağırlık ve bâr olmadan müsaade yani destur istemeli. Yol yâr olmak yoludur, bâr olmak yolu değildir.

Desturu alırken de, aynı içeriye girerkenki hâli gibi, ellerini yani kollarını, sağ tarafı üstte olacak şekilde, göğsünün üzerinde birleştirir, selâm vererek, yüzü dönük şekilde mekândan çıkar. Şâyet durum müsaitse, mürşidine usulcacık fakat hissettirecek şekilde yaklaşır, hazretin elini yâhut dizini öper, sonra ayağa kalkıp kapı önünde, dervişlere mahsus selâmını verip, arkasını dönmeden, cemâl cemâle, yüz yüze gelecek şekilde meclisten ayrılır. Fakat içeriye nasıl

mürşidinin sîmasından da destur alarak girdiyse, çıkarken de hakîkaten gitmesine müsaade edilip edilmediğini, şeyhinin çehresinden anlaması icab eder. Çünkü irfân, işaretleri tefsir, tâbir ve te'vîl edebilme kâbiliyetiyle oluşur yani meşk edilir.

Gerek gelişinde gerek gidişinde gerekse sohbet esnaında, mürşidinin meşrebini, tavrını, üslûbunu, nazarî terbiyesini, söz söyleme şeklini ve hatta husûsî hizmetini anlayamayan, bu hususlarda ârif olamayan kişi tarîkatte çok zorluk çeker. Bunun sebebi hikmeti şudur: Bir insan, herhangi bir kişiyi veya bir mesleği hiç tanımamış olsa, fakat bir şekilde onda bunlara sevgi ve muhabbet peyda olsa, bir bakarsın ki o sahayla ve kişiyle alâkalı her şeyi, sevgisi ve muhabbeti sâyesinde öğreniverir. Öyle ya kişi, sevdiği insanın huyunu suyunu, sevdiklerini, sevmediklerini, önem verdiği, vermediği şeyleri; elinde kitap kullanma kılavuzu, açıklayıcı metinler bulunmasa da, aşk ve ülfeti sebebiyle öğreniverir. O hâlde anlaşılıyor ki bir dervişin, mürşidinin meşrebini öğrenemeyişi, aslında ondaki bilgi eksikliğine değil, maalesef muhabbet ve teslimiyet eksikliğine işarettir.

Bu meydanda ve ortamlarda yapılan tâlim, kişiyi cemiyet hayatında, bütün müminlere, Müslümanlara karşı duyarlı hâle getirir. Çünkü hadîs-i şerîfte buyurulduğu üzere iman etmedikçe cennete giremez, birbirimizi Allah için sevmedikçe de hakîkî imandan nasiblenemeyiz. Aynı hadîs-i şerîfin devamında selâmlaşmaya teşvik ediliriz. Remizlerle, kelimelerle birbirimize olan sevgimizi, meşreplerimizdeki farklılıkları anlamaya rağbet ettiririz. Bu durum, evliyâullahın ve bâhusus meşâyih dediğimiz mürşidlerin, huzurlarında verdikleri terbiyenin ehemmiyetine ne kadar muvafık ve mutabıktır. Bir selâmla gelip gitmek bu kadar teferruatlıymış gibi görülüyor ama husûsî bir çerçevede verilen eğitimin umûmî hayatımıza yansıması için mühim bir terbiyedir.

"Bunların hepsine riâyet ederek, tâbiri câizse kazasız belâsız, feyizli ve muhabbetli, böyle bir cemâatten ve sohbetten ayrıldıktan sonra eski alışkanlıklarına dönmeyesin." buyuruyor Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi ve şöyle devam ediyor:

Lâkin konağına vardıkda ol azîzin seninle söylediği emânet ü hikmet sözlerinden mahremlerine nakl itmeyesin. Ve dahî ânın medhi vü zemmi hakkında bir kelâm itmeyesin. Eğer sana evrâd u ezkârdan bir şey ta'lîm u telkîn eylediyse terk itmeyüp müdâvemet idesin. Bu âdâb ile hareket itmek avn-ı Hakk'la sana mukadder ü müyesser olduysa hemân ol meclisde ol günde tarâf-ı Hakk'dan, gönülde bir sürûr hâsıl olup ve yâhûd havf-ı Hudâ'dan bir hüzn ile cürm-i sâbıkına nedâmet ve tevbe vü istiğfâr ile bâb-ı rızâya teveccüh-i tâmm zuhûr eyledikde kendün dahî ilme'l-yakîn o kâmilin sana muhabbet ü hüsn-i teveccühü berekâtiyle sende bu hâl zuhûr eylediğin bilirsin. اَلْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ [5] **tahtına dâhil olursun.**

Evine vardığın zaman, bu feyizli hâli muhafaza etmen icab eder. Bunun muhafazası için de şu şartlara riâyet etmen gereklidir:

Bir kere sohbet meclisinde duyduğun şeyler sana âdeta emânettir. Bunları olur olmaz yerde konuşmansa emânete hıyânettir. Ailene ya da ahbabına mâlûmatfüruşluk yaparak, daha tam sebebini ve hikmetini kavrayamadığın bu sözleri papağan gibi tekrarlama. Kâmil ve olgun kişiye yakışır şekilde hareket et. Çocuklar, her duyduklarını ve yaşadıklarını hemen gelir, anlatıverirler. "Çocuktan al haberi." diye boşuna dememişler. Sen o mürşidin huzuruna gittiğinde ondan

5 "*El-mer'ü mea men ehabbe*" (Kişi sevdiğiyle beraberdir).

taşanlar sana aktı. Senin kabın dolmadan etrafına niye döküp saçarsın?

Mânevî hâlini muhafaza etmenin bir şartı da, mürşid ve şeyhini etrafta, ailende, arkadaşlarının yanında methetmemektir, övmemektir. Farkında olarak veya olmayarak, o meclisi ve mürşidi de kötülememek elbet gereklidir. Maalesef günümüzde bu hata o kadar çok yapılmaktadır ki; sofu bozuntularının bu ahlâk-ı rezîlesi, neredeyse âdet sanılmaktadır. Hâlbuki kişi, mürşidini övmez, övmemelidir.

En basit şekliyle; zaten eğer sen mürîdsen, kimsin ve ne anladın ki takdir etmeye kalkıyorsun? Ne biliyorsun, ne kemâlin var ki ayar vurmaya, değerini anlatmaya yelteniyorsun. Sende bir zevk hâsıl olduysa, al mânevî azığını, kalb-i derûnunda hazmetmeye çalış, yürü git. İşin dedikodusuyla niye meşgul oluyorsun? Ama senin kalbinde, şekk ve şüphe varsa yâhut gözün dışarıdaysa, başka mürîdleri ve şeyhleri kıskanıyor, bunu kompleks hâline getiriyorsan, bu hâlet-i rûhiyyeden dolayı kendin şüphede olduğundan, mürşidini ve yolunu överek takdir toplamaya çalışıyorsun. "İşte benim gittiğim yol, sohbetine eriştiğim mürşid böyle bir kâmildir." derken aslında kendini pazarlıyor, kendi değerini anlatmaya kalkıyorsun.

Zemmetmeye yani kötülemeye gelince, bu nev'î insanlar da çoktur. Bu herifler, hani bir meclisten feyiz alırlar ama aslında kendi birikimleri (!) de vardır. Hiç de yol bilmiyor değillerdir. Kendilerini böyle görmelerinden dolayı, "Yâhû hakîkaten çok güzel anlatıyor. Yalnız şu kıyafetine de biraz dikkat etse ne kadar güzel olacak." veya "Mübarek çok hoş fakat, mâşallah ne kadar çok şerbet içti değil mi? Yaşı da ilerlemiş, kilosuna dikkat etmesi lâzım." veyâhut "Hazretin tecrübesi, bilgisi ve hafızası muhteşem ama şu yanındaki

zibidilere falan fazla pâye veriyor sanki." gibi yüzlerce örneğini verebileceğimiz sözler sarf ederler. Bu ne demektir? "Biz bu zât ve meclisinden istifâde ediyoruz lakîn işte kahve gibi, bakkal çakkal, manavdan istifâde ettiğimiz gibi işimizi görüyor, bununla iktifa ediyoruz. Tamam, her ne kadar huzuruna gitsek de, teslim olacak kadar abartmaya lüzum yok. Hayatımıza bir renk ve neşe katıyor, Allah razı olsun." şeklinde düşüncenin tezâhürüdür. Lisanen söylemese bile hâliyle bunu anlatmaktadır.

Bazı arkadaşlıklar def-i hâcet gibidir. Mecburiyetten arkadaş olursunuz. Bazı arkadaşlıklar yemek içmek gibidir, ihtiyaç duyduğunuzda arkadaş olursunuz. Çok nadir ele geçen bazı dostluklar ise hava gibidir. Onu bir an soluyamasanız, hasretini çeker, onsuz olamazsınız. Sizce bu yukarıda anlatılan dostluk, bunlardan hangisine tâbidir? Bunun cevabını siz kendi kendinize düşünüp vermek vaziyetindesiniz ama şu kadar söyleyelim ki; herkes kendi miktarı ve çapınca elbet nasibdar olacaktır fakat kendi nasibsizliğini usûl zannedip de, çapsızlığını herkese uygulamak isteyenler, fevkalâde yanılacaktır. Kabul etseniz de etmeseniz de, kâmil ve mükemmel mânâ birliktelikleri yaşanmıştır, istidad ve nasibi olanlar tarafından da yaşanacaktır.

Bu mânevî havayı kaybetmemek için, gönlünde duyduğun sürûrdan dolayı gevşeklik gösterme. "Muhabbetli bir meclisten geldik, kısa günün kârı, elhamdülillah bunu da kazandık." deyip vazifen olan evrâd, ezkâr ve tesbihatı asla inkâr etme. Güzel bir iş yaptım diye yan gelip yatma. Yukarıda işaret ettiğimiz üzre, İnşirah Sûresi'nin son iki âyetini hiç unutma.

Sen, eğer o iştirak ettiğin feyiz halakasında güzel bir hâle eriştiysen, bunun alâmeti korkuyla ümit arasındaki o ince çizgiyi hissetmendir. Korkuyla ümit arası şöyle târif edilir.

Sende öyle bir korku hâli olacak ki, bu his seni ümide sevk edecek. Ve sende öyle bir ümit hâli bulunacak ki, bunu hissettikten hemen sonra seni, 'kaybederim' korkusuna getirecek. Yani bu iki duygu seni istikâmete, doğru yola sevk edecek. Tek başına korku ve tek olarak ümit, insanı helâk eder. İkisinin dengede olması, adalet ve istikâmettir ki, senin mânâyı doğru anladığına delalet eder.

Muhafaza olmanın bir şartı da, hayırlı bir iş yapmış olmana rağmen, evine geldiğinde veyâhut kendinle baş başa kaldığında istiğfar ve tövbe etmendir. Bu, sende oluşabilecek ucub ve kendini beğenmeyi engellediği gibi, Cenâb-ı Hakk'ın senin üzerindeki merhamet ve lütfunu korumaya yarar. Çünkü istiğfarın bir mânâsı da, Allah Teâlâ'nın korumasına girmek ve O'nun muhafazasını talep etmektir. Avam; günahlarından sonra istiğfar eder ve etmelidir. İdrak sâhibi, havas dediğimiz zâtlar ise güzel amellerinden sonra istiğfar ederler ki bu dahî Efendimiz(sas) başta olmak üzere, cümle enbiyânın ve evliyânın sünnetidir. Zira her ne kadar güzel amel ve düşüncede olursak olalım; bunlar, Allah Teâlâ'nın liyâkatına ve kemâline nispetle gene eksiktir, gene nakıstır. İstiğfar, mümin için en mühim kalkan ve muhafızdır.

Bu hâli korumanın en son şartı da, hissettiğin ve kalben müşâhede ettiğin bu güzelliğin, senin ulvî makamlara yükselmenle değil, bilakis o yüce mertebelerden sana indirilenle, tenezzülle bu nimetlere eriştiğini bilmendir. Yani sen onlara teveccüh etmedin, senin onlara yönelmen, zâhiren o meclise sa'y ü gayret etmen, aslında onların sana teveccühlerinin eseri ve neticesidir. İşte bunun ne kadar büyük bir lütuf olduğunu bu gözle gör ve düşün. Ancak böylece, "*Kişi sevdiğiyle beraberdir.*" hadîs-i şerîfinin mazharı olursun. Muhabbet suyu dâima yukarıdan aşağıya doğru dökülür. Senin bulduğun muhabbet, sendeki sevgi değil, sana inen muhabbettir. İdraksizlik ederek, sevgilinden ve sevdiklerinden ayrı düşmeyesin.

Sohbet ve Huzura Mâni Olan Hatalar

Buraya kadar anlatılanlar, kişinin tek başına mesul olduklarıyla alâkalı gibiydi. Şimdi ise, farklı kişilerin nasıl algıladığına dâir alâmetleri ve rûh hâllerini, Hazret-i Şeyh bir bir beyân ederek istifâdemize sunuyor. Tabiî ki köre renk, sağıra âhenk olmaz. Erbabına konuşuyor vesselâm.

Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi nasihatına şöyle devam ediyor:

Ammâ eğer sen vezîr veya şeyhülislâm veya kâdîasker veya ulemâdan veya beylerden ve a'yândan bir şahıs olup bulunduğun rütbeye ve hâl u mâl u pâye-i a'lâya veya ilm ü ameline ve fazl u kemâline mağrûr u ittikâ ve hâtırına gelirse ki;

İlmî, resmî, dinî, siyasî, herhangi bir makam ve mevkide olan kişiler, elbette bu vazifelerinden dolayı bazı hâl değişikliklerine uğrarlar. Bir adam kasapsa, ne yaparsa yapsın ellerine et ve yağ kokusu siner. Güneş altında çalışan bir kişinin, ten rengi esmerleşip döner. Nasıl ki mesleklerin, kendine mahsus illetleri ve bir şekilde emareleri insan üzerinde görülüyorsa, makam ve mevkilerin de rûh hâline tesir eden, düşünce yapısını değiştiren illetleri, bir nev'î meslek hastalıkları mevcuttur. Bir adamın, cebinde parası varkenki yürüyüşü ile züğürtkenki hâli ekseriyetle farklıdır. Hazret-i Şeyh, bize "Makam ve mevki sâhibi olma." demiyor ki. "Bu mevki ve rütbelerin hastalıklarından kapma." buyuruyor. Buradaki anahtar kelime 'mağrur ve ittika' tâbirleridir. Yani bu, pâyelerine güvenerek kendini bir şey zannetme hastalığının sevkiyle, niyetini bozarsan ve şöyle dersen;

"Ben filân şeyhin ziyâretine varup göreyim. Halkın medh eylediği gibi ilm ü irfânı ve hâl ü kemâli var mıdır? Ve benim gönlümdekini bilip haber virebilür mi? Ve hârık-ı âde zuhûr iderse de istidrâc olmak ihtimâli gâlibdir. Ve kerâmeti var ise, bana himmet eylesin, sâhib-i mühr olayım veyâhûd şeyhülislâm olayım veyâhûd kâdîasker olayım. Ol zamân onun kemâlini inkâr idemem."

Evet, bu sözlerin neticesini henüz görmedik. Ama bugün bile onlarca kere şâhid olduğumuz tipik hareketler değil mi? Gerçekten de böyledir. Halkın idarecisi konumunda, pâye sâhibi olan kişiler, çoğu zaman, inandıklarından değil fakat, "Halk rağbet ediyor, elbette bu kalabalığın yönetilmesi, güdülmesi için onların îtibar ettikleri kimseleri bilmek gerekiyor." düşüncesiyle kapı kapı, meclis meclis dolaşmışlardır, tarihte böyle hareket eden bir alay insan olmuştur.

Aynı hastalık günümüzde de devam etmektedir. İdareciler yüzlerce insanı idare ettiklerinden dolayı, kendilerinde bir kemâl görürler. E, kolay değil, daha doğrusu dile kolay, bu kadar insanın üstünde bir mevkide bulunmak herkese nasib olur mu?! İşte bu kurumlu ve mağrur hâlleriyle gelip, hakîkî mürşidleri de kendilerince tartmaya kalkarlar. Normal, akıllı bir insan zaten sahtekâr bir mürşidi gözünden tanır. Ama bu nev'î idareciler, anormal akıllı oldukları için hakîkî mürşide de rastlasalar, öyle kolay kolay ikna olmazlar.

Yazık, şeyh efendi bir türlü yaranamaz bu tiplere. Keramet gösterse bir türlü, fevkalâde bir şey göstermese ayrı bir türlü... Kerameti görse, şeyhin fikrini beğenmese, belki "Kâfirlerin yaptığı gibi göz boyayıcılık, istidractır." diyerek bir kalemde silip atabilir. E, görmese, bu sefer de, "Böyle normal bir adamla benim ne işim olur?" der, yine arkasını

dönüp, defolur gider. Yalnız, bu şeyh efendi ona istikballe alâkalı bir makamı işaret eder, onun da mevki ve rütbesi yükselirse, işte o zaman mürşide 'eyvallah' der. Şimdi diyeceksiniz ki, "Eyvallah der de ne olur?" El-cevap: Bu nev'î ilişkiler daha da beter olur. Çünkü, bu makam ve mevki müptelası hıyar, kendince takdir ettiği bu mürşidi kadrosuna alır. Yani tâbi olmaz, transfer eder. Ona eski pagan kültüründeki kabile reislerinin büyücüsüne davrandığı gibi muâmele eder.

Zaten insanların makam ve mevki hırsıyla idare edildiği bir toplum, hiçbir zaman medenî olamaz ki. Mağara devrinden biraz daha hallice yaşarlar. Hiyerarşik oluşumlar, toplumları medenî yapsaydı, bunu en iyi başaran hayvan grubu olan maymunlar, şu anda en süper medeniyet konumunda olurdu. Medeniyet, hazret-i insanı keşfetmekle alâkalı bir düzendir. İnsan yetiştirmeyen ve hazret-i insana rağbet etmeyen güruhlar, hiçbir zaman millet ve medeniyet olamazlar. Efendimiz(sas)'in hicretiyle bir medeniyet ve Medine-i Münevvere zuhur etmiştir. Şimdi herhâlde anlaşıldı ki, hazret-i insana îtibar ve rağbet edilmeyen yerde, bu anlatılanların eseri bile olmaz. Zaten o güruh, medeniyet eseri bırakmaz.

Bu tahlil, mürşid huzuruna vardığı hâlde, huzursuz olan, devlet ricâli dediğimiz mevki sâhibine dâirdir. Bir de kendini ilim erbabı ve âlim pâyesinde bulan, işin zâhirinde, sûretinde kalmış kişiler şöylece resmediliyor:

Ve ziyâretine varan adam ulemâdan ise hâtırına gelirse ki; "Ben filân şeyhin ziyâretine varup göreyim. İlm ü fazl u kemâli nicedir? Ve ondan garîb mes'eleler su'âl edeyim! Cevâbına kâdir olabilir mi? Ve îmân u i'tikâdını söyledüp göreyim nicedir?"

Bu nev'î insanlar da kendilerince, imtihan kastıyla mürşid ve şeyhlerin yanlarına giderler. Lakîn tam bu esnada, bir hatırlatmada bulunmak icab ediyor. Şeyh vardır, bir de müteşeyyih... Müteşeyyih; kendisini şeyh ve mürşid makamında gösteren, ama ne icâzesi yani şeyhlik diploması, ne de fiilen ve hâlen bu mânevî ilimden nasibi bulunan kimsedir. Sözü doğrudan söylersek sahtekârdır. Bir de şeyhlik icâzesini şu veya bu şekilde almış, seyr u sülûk görmeden yâhut işi punduna getirip şeyhlerden bir kâğıt parçası koparmış tipler vardır. Uzun izaha lüzum yok. Zaten nasıl bir şey olduğu anlaşılmakta... Bir başka sınıf da, mürşid diploması olduğu hâlde, müşâhede makamına ve hayatındaki seyr u sülûk tatbikatına erişememiş kişilerdir. Bunların durumu, ekonomi bölümünü bitirdiği hâlde, küçük bir dükkânı bile idare edebilecek tecrübeye sahip olamayan kişiler gibidir. Ders almasına almıştır ama sadece vize, final imtihanlarıyla diplomayı hak etmiştir.

Bir de hâl sâhibi fakat diploması olmayan şeyh sıfatlılar vardır ki, eğer ehil ve insaflı kişilerse böylesi şahıslardan, sohbet dervişi ve arkadaşı çok güzel olur. Yani seyr u sülûkta bulunan bir dervişe, bu görgülü insanlar yardımcı olur. Yok, böyle olmaz da, salâhiyeti ve icâzesi olmadan, mürşid terbiyesindeki dervişlere hatta şeyhlere, hariçten gazel okumak misali karışırlar, onu bunu beğenmezlerse, kendileri mânevî nazardan düştükleri gibi, etrafında bulunup, onun ağzının içine bakanları da tehlikeye sürüklerler.

Bir başka sınıf ise tasavvuf âdâbını, erkânını, usûlünü, bu sahada yazılıp çizilenleri iyice tetkik ve tahkik etmiş, sûfîleri sevmiş ve bu zâtların âdâbına tâbi olarak yaşamaya çalıştığı hâlde, intisâb ve icâzesi bulunmayanlardır ki bunlara 'mutasavvıf' derler. Dolayısıyla hem hâl hem de kemâl ile tarîkattan seyr u sülûk gören ve icâze sâhibi zâtlara mutasavvıf demek; bir nev'î hakarettir.

Şeyh, müteşeyyih, mutasavvıf, kâmil, nâkıs, câhil, âlim, ârif gibi tasavvuf şemsiyesi altında görülen bu kişileri tahlil ve tefrik etmek için, lâzım olan şeylerden biri de ilim ve ilmî kriterlerdir. Fakat Hazret-i Şeyh Muhammed Sâdık Efendi'nin metinde verdiği örnekte, hakîkaten kâmil bir mürşidin huzuruna varanlar nâkıs, fodul ve gâfil kişilerdir.

Binâenaleyh, burada verilen örnekten hareketle, "Şeyh denilen kişilerin ilmine, liyâkatına, şerîata muvafık ve mutabık hareket etmesine hiçbir zaman bakılmaz." denilemez. Yani getirilen misalde işaret edilen elbette bu değildir. Tabiî ki ehliyet, salâhiyet, hâl, tavır ve üslûba dikkat edilmelidir. Göz ardı etmememiz gereken bir başka mesele de, o tarihlerde, zaten bu elemenin yapıldığı, yanlışlıkların tespit edildiği kurumların mevcut olduğudur.

Bu merhalelerden geçmiş bir kişiyi imtihana tâbi tutmak, elbette terbiyesizliktir. Meselâ herkesçe bilinen, hakkı teslim edilen bir üniversitenin profesörüne, dışarıdan bir adam gelip de, imtihanvârî sîgâya çekmeye kalkıp gerçekten de, "Bakalım mevzûları biliyor mu?" dercesine işi kurcaladığında, o kişiye nasıl bir nazarla bakılıyorsa, işte böyle şeyhlerin huzuruna gelip, nâdanlık yapanlara da o gözle bakılır. Maalesef ilimle meşgul olanların, haset yani kıskançlık illetine yakalanmaları, çok görülen bir durumdur. Nitekim bazılarının, hadîs-i şerîf meali olduğunu da söylediği, "*Âlimi âlimden sormayınız.*" sözü, bu hastalığın depreşmesiyle alâkalıdır.

Şimdi gelelim şeyh huzuruna... Evet, adı âlim fakat hâli ilimden uzak olan bazı kişiler, şaşırtıcı ve garip suâllerle şeyhi tâciz ederler. Maksadın öğrenmek olmadığı aşikârdır. İman ve itikadını kontrol bahanesiyle açık ararlar. Bu öyle bir ince mevzûdur ki, suâle cevap verse ve doğru olsa, gene de

yorumlara açık bazı kelimeler ve ifadeler sarf edileceğinden, sûizanla bakan kişi, kulp takmak istediğinde buna muvaffak olabilir. Herhâlde durum anlaşıldı.

Her toplumun, kendine göre, zengin denilen tabakası mevcuttur. Peki, onlar mürşidi, acaba hangi garaz ve bozuk düşüncelerle ziyaret ederler?

Vezâ'ir ağniyâdan ise, "Halk üzerinde tahsîl olunacak mâlım var. Şeyhin duâ vü himmetiyle tahsîl olunursa ol zamân onun kemâlini ikrâr idüp, dünyâlıkla ikrâm iderim." diyüp nefs-i şûmı nice hareket iderse, kendü nefsi esîri olduğundan hayâlinin Hakk'la bâtılı fark edemediğinden nâşî hevâ-yı nefsine tâbî olup tâife-i fukarâdan her kimin ziyâreti müyesser olursa gördükde, ol kâmile hakâretle nazâr idüp, kemâl-i kibrinden emir tarîkiyle ondan su'aller idüp, zevklenerek, sitemle ve hande-i bî-mâ'nâlar idüp, "Himmetiniz niyâz olunur sultânım." diyüp, böyle fikr-i fâsidlerle varırsa,

Muhteşem bir tasvir... Âdeta damardan alınan kanın, laboratuar ortamında tahlili gibi... Çok net ifadeler... Adım adım gidersek...

Zenginlerden bazısı, şeyhi ziyaret ettiklerinde, "Şu bizim ödenmeyen çekler, senetler, borçlar var. Bu şeyh efendi mârifetliyse, haydi bakalım bir huzuruna gidelim de, şu bizim alacaklarımızı tahsil etsin. Dünyalıktan yüzümüz gülsün." sûizannıyla ve bâtıl ümit ve niyetiyle huzura gelir. Ama o da huzur bulamaz. Zaten onun niyeti ve derdi, huzur mânâsı değil, hazır mal ve parasıdır. Bu tür şahıslar, ehl-i dünya oldukları için, hem şeyhi hem de yanındaki fakir kılıklı dervişleri küçük görürler. Çünkü onların aradığı kemâl maldadır. Kendisi de 'ke-mal'dır. Arapçada 'ke' edatı yani 'kef',

'gibi' mânâsına gelir. Kemâl değil de 'ke-mal' derseniz bunun mânâsı 'mal gibi' olur. Neyse...

Değer vermediği bu insanların yanında kendine göre mütevâzı olduğunu bile düşünür. "Şunlara bak, ne servetten ne paradan nasibleri var. Tutturmuşlar, bir mânâdır gidiyorlar. Hey hey... Dünyada mallar, mülkler, altınlar, gümüşler el değiştirirken, üç beş kişi bir araya gelmiş, Hakk'tan, hakîkatten, -yok efendim- cennet, cemâl, sevap ve kemâlden konuşup duruyorlar. Tesbihat karın doyurur mu? Zikir halakasında bulunmak, adamı köşk, han, hamam sâhibi yapar mı? Kâbiliyetsiz, parasız pulsuz adamlar... Ben böylelerine yanımda iş bile vermem. Neyse, belki adamların bir mârifeti vardır. Gizli ilimlerden, sırlardan haberdar, keramet sâhibi insanlardır. Bu da benim ticaretime ve servetime yarayabilir. İyisi mi küstürmeyeyim. Şurada birkaç saat otursam, bana ne zararı var? Birkaç kuruş da sadaka niyetine bir şeyler veririm. İtibar görürüm. Fazla sevgi göz çıkarmaz. Hem benim gibi bir adam buraya gelmiş daha ne istiyorlar? Belki onlar da bu sâyede onore olur, hoşnut olurlar." gibi bozuk fikirlerle, aşağılayıcı nazarlarla, şeyh huzuruna çıkmaya cüret ederler.

Onlar için bu, seyirlik ve eğlencelik bir durum olduğundan, lâkayıt ve lâubâli tavırlarla, yerli yersiz söze girerler, münasebetsizce gülüp tuhaf mimik ve jestlerle, içlerindeki habisliği dışa vururlar da, bir de kendilerini şirin ve akıllı zannederler. En çirkini de, kalben asla inanmadıkları hâlde, mostralık tavırlarla, "Himmetinizi isteriz sultanım." gibi, ancak hakîkî sâdık dervişlerin ağzına yakışan, bu güzel niyaz cümlelerini kullanarak kirletirler.

Buraya kadar tahlil anlaşıldı. Ama bakınız, Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi'nin zarafetine... O, bu derekeye düşmüş, makam mevki, mal mülk sâhibi insanların düzelmesi yâhut

dinlemesi için söz sarf etmiyor. Bu durumu gören dervişi îkaz için konuşuyor, terbiye ve edebi dervişlere telkin ediyor. Birazdan Hazret-i Şeyh, mürşid ve bu kimseler arasında cereyan eden hâdiselere şâhid olan dervişin, nasıl bir edep üzre olması gerektiğini, mükemmel yani eksiksiz olarak beyân edecektir.

Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Efendimiz, "Ey sôfî! 'Edep yâ Hû' sözü edepsize değildir, sanadır... Şeyh huzurunda, tekkede, evliyâ meydanında hamlık, edepsizlik ve kötü bir fiil gördüğünde; edebi bilmediği için böyle davranan adama karşı sen de kalkıp aynı muâmelede bulunursan onunla aranızda fark kalmaz. Sen böyle olmamalısın, aynı fiili yapamazsın. Edebi unutma. Hep edep üzere ol. Bu hâli hatırlatmak için tekkelere 'Edep yâ Hû' levhası asılmıştır." buyurmuştur.

Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi bu gafletin katlarını tek tek bize açarken, durumun vehameti tebârüz ediyor.

ol kâmil kendüye kıyâm ve tavâzu'u tebessüm ü ikrâm idüp, müdârâ ile gâfilâne hareketler eyledikde eğer dirsen ki; "Onun bana lütf ile muâmelesi benim bu devlet ü mansıbımın ve pâyemin ve ilmimin iktizâsıdır. Ve bana nice ikrâm etmez ki; ben ona dünyâ mâlıyla niçe ikrâmlar eyledim. Ve hâlâ ikrâmım me'mûl eyler ve halk içinde ona 'Kâmil şeyhdir.' dedikleri benim ikrâmım sebebiyledir. Ve benim eyyâm-ı devletimde beyne'n-nâs makbûl u mergûb olup şöhret bulmuşdur."

Mürşidler, merhameten, "Belki ileride adam olur." düşüncesi ve tevâzuu ile bu gâfillerin ayıplarını yüzlerine vurmazlar. Bu kimseler, hürmet ve îtibar beklediklerinden, def-i belâ kabilinden onları bozmaz, ilk başta rezil etmezler. Bunun bir

hikmeti de, o adamı şeyh huzurunda tutarak, onun başka yerlere zarar vermesini önlemektir. Bir nev'î karantinaya alırlar. Hem cemiyet için hem de başka kâmil ve zarif insanların huzuruna giderek onları da rahatsız etmesin diye, ilk etapta bağları koparıp atmazlar.

Ama bu gâfiller, kendilerine gösterilen merhameti de yanlış anlayarak içlerinden, "E, bana hürmet etmeyecekler de kime edecekler? Adamın tekkesine gelip gidiyorum, sâyemde ihya oldu. Burada bulunmamdan dolayı, cemiyette epeyce îtibar buldu. Yoksa bu fukarâ, ben gelmesem ne yaparlardı? Bunlara kim selâm verir, bunları kim tanır, adam kabul ederdi? Bizim makamımız sâyesinde, insanlar arasında makbul sayılıyorlar. 'Bak yâhû adama... Koskoca zengin, makam sâhibi adamı bile kendine bağladı.' deniliyor, sâyemde keramet erbabı biliniyor. Daha ne olsun!" diye düşünürler. Ancak hiç de bu heriflerin zannettiği gibi değildir.

Hazret-i Şeyh Muhammed Sâdık Efendi, sanki kendisinden evvel ve sonra bu durumlara maruz kalan mürşidlerin temsilcisi gibi, hepsi adına konuşup bu mevzûyu hallediyor. Hem bizlere hem bu tür kimselere çok mühim îkazda bulunuyor.

İmdî azîzim, ol tâifenin gönüllerinde olan esrâr-ı ilâhiyyeden bir mikdâr haber vireyim ki; sizlere zahmet olup rahnedâr olmayasız.

Mesele göründüğü gibi değildir, kardeşler... Siz dışarıdan bakmakla bu işleri anlayamazsınız. Aynı meslekten ve seyr u sülûktan gelen bir kişi olarak, sizlere birazcık şeyh ve mürşidlerin ahvalinden haber vereyim de, kendi kendinize gelin güvey olmayın. Bu iş, oyun faslında kalsa neyse, ama iş ciddiyete binerse, dünyada da âhirette de sıkıntı çekersiniz.

Rezil ve kepaze olarak huzurdan tard edilirsiniz. Şimdi kulak verin, iyice dinleyin ve anlayın.

Erbâb-ı kemâl kendülere hayâl-i fâside ile tevecc üh iden adamı gördükde avn-ı Hakk'la âşikâre bilürler. Ve bu tahrîr olunan sû-i harekette her kimi görürlerse, ol kâmil ol ânda kendünin sûret-i zâhirde olan sıfât-ı beşeriyyesin, gösterüp, der-akab Hakk'a teveccüh ve rızâ-yı Mevlâ'yı gözedüp, senin lisânından çıkan kelâmı ten kulağıyla dinleyüp senden sâdır olan lafz-ı bî-ma'na onun arş-ı Rahmân olan gönlünü ızdırâba düşürüp; صُحْبَةُ الْاَحْمَاقِ عَذَابُ الرُّوحِ [6] **mazmunuyla azâb-ı rûhânîde olup, lâkin sohbetinden hazz ider gibi tebessümler idüp, senin gaflette ve kendünin huzûrunda olduğu şükrânesi Hakk'a hamd ü senâda olup, senin ahlâk-ı zemîmeden halâs olman içün gönlüyle Hakk'a niyâzda olur ve sen ol ânda onun ne hâlde olduğunu bilmezsin.**

Ey makam mevki sâhibi! Sen şu hâlinle, kendi işinde kullanabileceğin, memur edeceğin kişinin kâbiliyet veya kâbiliyetsizliğini anlamaz mısın? Ey âlim geçinen kişi! Sen sadece bu işin resmini görmüş olsan bile, câhille âlimi birbirinden ayırt edemez misin? Ve ey mal ve mülk saltanatı süren zengin! Paralı adamla parasız adamı, ticaret erbabıyla ticaretten anlamayanı, kendi sahanla münasebetli olduğu için birkaç küçük tecrübeyle ölçüp tartamaz mısın?

Evet, bu üç sınıf için bunlar tabiî olarak bilinir. Peki ya insan sarrafı olan, ömrü insan olmak, insanlarla oturup kalkmak ve insânî terbiyeyi almakla geçmiş olan bir kişi, bir bakışla karşısındaki adamın insanlık kumaşını fark etmez mi zannediyorsun? "Aman efendim, bu nasıl olur?" deme.

---

6 *Suhbetü'l-ahmak azâbu'r-rûh* (Ahmakların sohbeti rûh azabıdır).

Hazret-i Mevlânâ buyuruyor ki, "Bir kaşık pilavı ağzına attığında, görme kâbiliyeti olmayan o ağız, onlarca pirinç tanesi arasından, bir küçük taşı fark ediyor ve hemen senin dudaklarının önüne getirip, parmağınla alıp atman için seçip çıkartıyor. Ağız, damak, dil, dudak o kadar tanenin arasından, taşı görmediği hâlde nasıl seçiyorsa, mürşid-i kâmil de, sürüyle derviş arasından veya bir dervişin sürüyle fikri arasından, fesad olan nesneyi ferâsetiyle seçer."

İşte sen zannediyor musun ki o kâmilin huzuruna gittiğinde fâsid, bozuk niyetin ve kalbin karşı tarafa yansımıyor? O mürşid senin ne mal olduğunu, Cenâb-ı Hakk'ın izni ve inâyetiyle biliyor. Sen mal mülk edinme ilmini, kendi ustandan, patronundan, babandan, dedenden öğrendin. O ise bu ilmi Hakk'tan, Hakk yolundan, Allah Teâlâ'nın ilim kapısından tâlim etti. İşte bundan dolayı, daha kapıdan içeri girişinden mal kendini belli ediyor. Fakat o kimseler, bu kötü hareket ve ahlâka sahip olanları gördüklerinde, onlara kendi mânâ cihetlerini ve saltanat sultanlıklarını asla göstermezler. Dış görünüşlerindeki beşer sıfatlarıyla muâmele ederek, hemen iç âlemlerinden Hakk'a teveccüh ve O'nun rızâsını talep ederler.

Sen kendi aklın ve becerinle onları elde ettiğini, onlara sözünü dinletip mat ettiğini düşünedur. Senin söylediklerin, onların bir kulağından girip öteki taraftan çıkar. Akıl ve dimağlarına değmez bile. O kadar mânâsız, aptalca, ahmakça konuşursun ki, o an belli bir süre için bile olsa seninle vakit geçirdiklerinden dolayı rûhları azap içinde... Çünkü onların evrâdına, ezkârına, dervişleriyle sohbet etmelerine mâni olup, boğucu bir duman gibi huzur meclisine çökmüş oturmaktasın. Seni dinlerlerken sanki Abese Sûresi'ni okuyormuş gibi seyrederler. Yüzlerini buruşturmaz, tebessüm eder, belki seni çocuk muâmelesine tâbi tutarlar.

Allah muhafaza kibir ve gururla burnuna kadar dolu olduğun için, îtibar yâhut iltifat görmediğinde başka türlü habislikler de yaparsın. Cenâb-ı Hakk'ın Mûsâ Aleyhisselâm'a, firavunla konuşmaya giderkenki emri gibi... '*Kavlen leyyinen*' fehvâsınca sana yumuşak konuşurlar. Belki irşâd olur, belki bunca gururuna rağmen tevâzu görürsen, utanıp da ıslah olursun diye sana acıyarak bakar, tebessüm ederler; iç âlemlerinden de "Yâ Rabbî, bu kişiyi sen şu rezîl ahlâktan kurtarıver." diyerek niyaz etmektedirler. Ama sen gene anlamazsın, gene anlamazsın... Şeyhin aklını çeldiğini sanır, işin derûnuna bakmaz, böyle bir saf ayna gördüğün hâlde kendine çeki düzen vermezsin. Kendini bilemedin, mürşidi mi bileceksin?

Peki, bu iş nereye kadar devam edecek? Hazret-i Şeyh buyuruyor...

Eğer ol aziz avn-i Hakk'la senin ıslâhın mümkün olmadığın bilüp, inkârın ikrâra tebdîl olamayacağın, ilhâm-ı rabbâniyle bilürse, onu ziyâretin sebebiyle mübârek gönlü muzdarib olduğundan gâyetle mahzûn olup kalbi münkesîr olur. Gûya bir töhmetli adam gibi sâkit olup onun sükûtun fehm itmeyüp bu esrâra vâkıf olmadığından nâşî onu Hakk'dan gâfil ü câhil zann idüp, ona hakâretle nazar itmekle مَنِ احْتَكَرَ عَالِمًا فَهُوَ مَلْعُونٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ [7] **tahtına tahtına dâhil olduğunu bilmeyüp, ol azîzin meclis-i şerîfinden reftâr ile kalkup gidersin ve onların himmetleriden dûr u mehcûr olursun.**

Hakk ve hakîkat üzre mânevî terbiye almış kâmil mürşidlerin, sana olan teveccüh ve alâkaları da bu ölçüler

---

7 "*Men ihtekara âlimen fehüve mel'ûnun fi'd-dünyâ ve'l-âhirati.*" (Kim bir âlimi küçümserse o dünyada ve âhirette lânetlenmiştir).

dâiresindedir. Sana olan hizmetleri, uğraşmaları, hoş görmeleri ve daha türlü türlü muâmeleleri, hep hak zâhir olsun, hakîkat ortaya çıksın, Cenâb-ı Hakk'ın murâdı bu âlemde ve insanda en güzel şekliyle görünsün diyedir. Dolayısıyla yolun sâhibi Hakk Teâlâ'dır. Bu hizmet gayreti içerisinde olan mürşidler, Allah Teâlâ'nın inâyeti ve sıyânetiyle hareket ederler. Zaten bundan bir an bile ayrı olduklarını bilseler, kendilerini mahcup ve küfür derekesinde görürler.

İnsanların avamı, Hakk'ın inâyetini arada bir gördüklerinde şükrederler; hatta bazı densizler kendilerini velî addederler, velîlerden sayarlar. Hâlbuki bu yolda yürüyenler, Cenâb-ı Hakk'ın inâyeti olmadan nefes bile alamaz, bu dünyayı kendilerine zindan gibi görürler. Sen susuz belki beş on gün yaşayabilirsin. Ama derya içindeki balık, susuz ne kadar yaşayabilir? İşte bu bilgiler ışığında mürşid, kendisine gelip hamlık ve şomluk yapan kişiye karşı muâmelesinde, "Hakk Teâlâ bu adamı buraya boşuna göndermedi. Öğrenince, terbiyeyi alınca inşaallah güzel bir adam olur. İncitmeyeyim. İdare edip, bu zâtı mânevî hakîkat ve zevk yoluna ulaştırmaya çalışayım, onun için duâ edeyim." düşüncesi ile hareket eder.

Ama 'buğzunlillah hubbunlillah' yani 'Allah için sevmek, Allah için buğz etmek' fehvâsınca, artık o gelen kişi, Allah Teâlâ'nın gadap dâiresi içinde kaldıysa, onun bu durumunu bildiren emâre ve işaretler, mânevî kalp doktorları gibi olan bu nev'î mürşidlere kendisini gösterir. İlmi tahsil ettiği yerle devamlı irtibat hâlinde bulunan şeyh, durumu anlar ve bu adamın kendisi elinden bir faydaya mazhar olamayacağını kesin olarak fark ederse, artık o saate kadar, ham kişinin eziyetine, "Belki bir şey olur." diye sabreden, onu hoş tutan mürşid, kalbinden kat-ı alâka eder yani kalbî ülfeti, muhabbeti keser atar. Tedâvi ve himmet nazarlarını bu kişinin üzerinden çeker, ona zırnık koklatmaz.

Düzelebilme ümidiyle cefâsına tahammül edilen bu kişi, o dakikadan îtibaren yaptığı her hâl, hareket, söz, bakışla mürşide âdeta zulmeder, hakaret eder. Hani bazen kilolarca kaldırırsın da 50 gr taşıyamayacak hâle gelirsin ya, işte aynen böyle. Mürşid, o adamın Hakk'la alâkasının kalmadığını fark ettiği an, kendisini onun zerresini bile kaldıracak tahammülde bulamaz. Yükü taşıyamayan adam ne yapar? Alır onu kenara, olduğu yere bırakır. Bu adama aynen böyle muâmele edilir. Bir müddet taşınır, tâkat kesilince oraya bırakılır.

Şimdi düşünün, bir malı aldınız, bulunduğu yerden menziline götürmek için bir müddet taşıdınız. İyice ağırlık verince bıraktınız. Eski hâliyle o andaki hâli aynı olur mu? O mal kendi mevkiinde dursaydı, en fazla orada çürür, kokuşurdu. Ya şimdi? Her zaman alışık olduğu mevkide değil. Koksa, bozulsa bu fesad, başka başka yerlere de sıçrayacak. Gelen geçen ya vuracak, ya çalacak, ya itip kakacak. Atsan atılmaz, satsan satılmaz. İşte, güzel makamlara erişip onun edebine uyamayan kişiler de eski hâllerini mumla ararlar. Ama başlarına gelenler kendi gafletlerinin vücûd bulmasındandır.

Derler ki, bir adamın hacca gitmeden evvelki hâliyle gidip geldikten sonraki hâli hiçbir zaman aynı olmaz. O mübarek makamları ziyaret ve hacc fârizasını yerine getirmekle şerefyâb olan kişi, ya evvelkinden güzel bir hâl ile döner veyâhut o nimetlerin şükrünü edâ edemeyişinden dolayı, eski hâlinden daha beter derekelere düşerek hayatına devam eder. Ancak tövbe ile ıslahı mümkündür.

Fakat unutulmamalıdır ki, bizim yukarıda anlattığımız mürşid ile adam mevzûunda, hacc ve umre misalinden fazlası vardır. Çünkü burada kul hakkı meselesi de ortaya çıkar. Kul hakkı; ibâdetlerin öncesini, sonrasını ve hatta îfâ edildiği

anı bile etkiler. Bu da ayrı, mühim bir hâdisedir. Bu konuyla alâkalı, sadece sahabe-i kirâm hayatından yüzlerce örnek getirebiliriz. Erbabına mâlûmdur. Düşünsün, arasın, bulsun...

Tekrar şeyh huzuruna dönersek... Mürşid, artık o adamın yaptığı bütün hâl, harekat ve konuşmalara karşı, âdeta kendisi kabahatli bir insan, utanılacak şeyi o yapmış gibi mahcup, sâkin ve sükût içerisinde öylece durur. Ama adam anlamaz. Neyi anlamaz? Şunu: Mürşid, kendisinin yapacağı bir şeyin kalmadığını bildiğinden, cüz'î irâdesini ve tasarrufunu tamamen çekerek, bu zât hakkında Cenâb-ı Hakk'ın muâmelesini ibretle seyretmek için olduğu yerde bekler, o mahzûniyet ve haşyet duygularıyla konuşmaya tâkat bulamaz. Bu durumdan habersiz olan gâfil kişi, "Şeyhin çapı beni sevk-i idare etmeye yetmedi herhâlde ki âciz kaldı. Beni etkileyemedi. Benim şahsiyet ve karakterim onu aştı." diyerek, mürşidi kendisi gibi câhil ve gâfil zanneder. Hatta ona hakaret eder. Hakarette, ille de o an mürşidin yüzüne karşı bir şey söylemek şart değildir. İçinden bu töhmeti yaşasa kâfidir. İçte ne varsa muhakkak dışa vurur. Bu gâfil de ya içinden ya dışından, ârif ve âlim zâtı tahkir eder. Ama bilmez ki, kim Allah Teâlâ'nın ilim verdiği bir zâta hakaret ederse, o Hakk ilmini küçük gördüğünden, dünya ve âhirette lânetlenmiş olur. Rahmet alabilecekken meclisten lanet edilmiş olarak ayrılır. Himmetle ve muhabbetle kabul olunabilecek mânevî dâireden, kovulmuş damgasıyla çıkıverir. Ama öylece kalmaz. Ne olur?

Ve hâlin evvelkinden ziyâde harâb olup, nâsdan nefret ve evlâd u ıyâlinden rahne vü keder-i azîm görüp, yine kendü kusûrundan olduğunu bilmeyüp ahbâbına şikâyet idersin ki; "Ben filân şeyhin yâhûd filân mülhidin ziyâretine vardığım günden beri bu belâlara giriftâr oldum. Kâşki gitmeye idim! Bu diyârın halkı, bu nâs ahmaktır. Ol mülhidi bir

insân-ı kâmil zann idüp, medh ü senâsında ve ona muhabbetle teslîm ve i'tikâdların fesâda virüp dünya vü ukbâların harâb iderler.

Bir kişi, Allah Teâlâ'nın muhabbetiyle buluştuğunda, bütün mahlûkata muhabbetle nazar eder. Tabiî ki, aldığı muhabbetin derecesine göre... Tersi olduğunda, kendisi başta olmak üzere bütün insanlardan ve mahlûkattan nefret eder; kendisindeki hoşnutsuzluk ve nefret başkalarına da zulüm hâline dönüşerek yansır. Ayrıca, hayatın celâl ve cemâl dalgalarıyla pençeleşip boğuşarak, zorluk ve meşakkat çeker. Rahmetle teessüs edilmiş bu âlemde rahmet ve merhametten nasiblenmeyen insanlar, nefes alırken bile sıkıntı çekerler. Aslında, bizim bu âlemde soluduğumuz, hava değildir; serâpâ rahmettir. Merhametsiz kalpler ne dünyada ne âhirette mesut olabilirler. Nefes bile alamazlar. O yüzden bu kişi halk tâbiriyle çarpılır.

Çarpılmak; ille de yüzün, gözün, elin ayağın kayması, şeklin bozulması değildir. Rûhen ve kalben istikâmetten uzaklaşmak en büyük çarpılmadır. Hakkı hakk, bâtılı bâtıl göremek, çarpık bakışın ve çarpılmanın şiddetini ve kesinliğini işaret eder. Himmet ve merhametten dûr olan yani uzaklaştırılan bu kişi, daha beter bir hâle düşer, insanların kusurlarını görüp onlardan nefret etmeye başlar, elinin altında zannettiği nimetler ailesi, çoluk çocuğu aleyhine döner. Derler ya, her şey ters gitmeye başlar.

Evvelce de durum çok iyi değildir lakîn o zaman muhafaza edilip bu belâ ve musibetlere uğramadan geçinip gidiyordu. Fakat şimdi üzerindeki merhamet ve rahmet kalkanları, koruyucuları sıyrılıverdi. Kabak gibi ortada kaldı. Bedenin üzerindeki cilt örtüsü, -tamamen olmasa da- kısmen sıyrılıverse o vücûd ne hâle gelir? Mikroptan, enfeksiyondan,

hastalıktan kendisini kurtaramaz. Ten ve cildin açık kaldığı bölgeler, âzâlar kesilip atılacak hâle gelir. Bu misal durumu anlatmaya kâfidir.

Kendi kusurunun hâlâ farkında olmayan herif, etrafına şikâyette bulunarak, "Şeyh denilen şu herife gittim. Ne mülhid, ne zındık adammış! Adamı gördüğümden beri başıma gelmedik kalmadı, resmen. Canım çıksaydı da oraya gitmeseydim. Zaten şu insanları da anlamak mümkün değil. Nasıl oluyor da bu şeyhi adam yerine koyuyorlar? Muhabbet edip, teslimiyet gösteriyorlar anlamak mümkün değil. Bu adam onların da itikadını bozuyor. Dünya ve âhiretlerini berbat ediyor. Bu kadar da ahmaklık olmaz ki." diyerek ileri geri konuşur. Söylediği sözler, sûizan ve iftiradır. Ama bir yönüyle doğrudur. Çünkü bu vasıflandırmaları ve şeyh hakkında söyledikleri birebir kendisinin târifidir.

Evet, nimeti bulamayan adamla nimete eriştikten sonra onun kadrini bilmeyip küfreden adamın hâli bir olur mu? Doğru söylüyor. Gitmeseydi daha iyi olacaktı. Nimete küfretmek belâsına uğramayacaktı. "Canım çıkaydı da gitmeseydim." tâbiri her ne kadar metinde geçmiyorsa da ifadenin neticesi, üç aşağı beş yukarı bizi bu söze götürüyor. Bu söz de doğru... Kötülüğü emreden canıyla değil, Hakk'ı ve cananı bulmak isteyen canla oraya gitseydi yani kötü canını çıkartsaydı da, öyle hareket etseydi çok daha iyi olacaktı. İnsanları bozuk itikatta görmesi de, halk aynasında hak itikadından uzak olduğunu müşâhede etmesidir. Aynaya ve aynalara bakmıştır, mürşid huzurunda, halk arasında da kendini görmüş, ona göre konuşmuştur. Söylerken haksızdır ama biz, sözleri sarf eden şahsa baktığımızda, Hakk'ın huzurundan tard edilen insanın, Hakk tarafından ibretlik olarak gösterilmesini tasdik makamında, "İşte bu adamın yaptığı-

nı görerek, Hakk'ın kudretini tasdik ediyoruz." dedirten bir sahne yaşıyoruz.

Ben ilme'l-yakîn onların hâllerin bilüp, âgâh oldum ki; onların cümlesi ehlullâha taklîd ü kisve-i fakr ile bu sûretle murâdları mahlûku aldatup cerrârlık ile cem'-i mâl iderler diyüp, meşâyihîn ü dervîşânın cümlesine garaz idüp, sû-i zân u dahl u ta'n ider.

Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi günümüzde de birçok kişide gördüğümüz hâli resmediyor. Şöyle ki, bazı kimseler, o meclis, bu şeyh dolaşırlar. Bu cemiyetlerde bulunmak, onların hâllerini değiştirip dönüştürmez. Buna rağmen ahkâm keserler. "Ha, o şeyh mi? Zamanında gittiydim. Fenâ değildir. He, falanca cemâat mi? Çok bulundum. Hatta halifesi de bizim komşumuzdu. Selâmımı söyle... Efendim, ben çocukken ellerine doğmuşum, annem babam da oraya mensuptu. Çok iyi bilirim... O şeyh efendinin oğlu benim yanımda çalışmıştı bir süre. Şu duvardaki bereket yazısı da hazrete âit. Bilirim, bilirim... Bazen Allah kabul etsin, para falan da gönderiyoruz. Hiç kimseye etmediği duâlara mazhar olmuşum. Bazen gittiğimizde dervişlerin hepsi susar, biz ikimiz sohbet ederiz. Anlayın yani, o kadar yakınım." veya daha da kronik hastalık semptomlarına rastlarız, bilhassa hanımlarda... "Bizim bey, efendinin sağ koludur. Benimki de sol bacağıydı. Duydum ki geçenlerde terfi etmiş, sağ bir şeyi olmuş ama tam olarak hatırlayamıyorum şimdi, ama bayağı yakınmış, öyle diyorlar. Mesireye giderken hep bizimkinin arabasına biner..."

Bunlar çocukluktan ibarettir. Ama maalesef çocuk masumiyetiyle kalmaz. Sonunda iş; mahzûniyet ve mahrumiyete dönüşüverir. Yâhû nasıl oluyor da birkaç kere gitmekle veya bu türlü pâyeler almakla mürşid denilen zâtları anlıyorsun? Adam kendinden olma çocuğunu tanıyamaz be... Bir insaf et.

Psikolojik araştırmalarda bile en sıkıntılı mesele, insan rûh hâliyle uğraşmaktır. Çünkü formülize edemezsin. Falancanın verdiği tepkiyle filancanın gösterdiği tavır hiçbir zaman aynı etkiyle karşımıza çıkmaz. Zâhirî hastalık ve tedâviler bile böyledir. Hastalık yoktur, hasta vardır. İş bu kadar çetrefilli ve kompleks bir yapıdayken, biliyormuş havası basmak, en hafif tâbiriyle ahmaklık ve ukalalıktır. Adam sahtekârdır, namussuzdur, yaptıkları ettikleri ortadadır, zaten denilecek bir şey yok... Ama sen öyle yapmıyorsun ki. Hem o zâtı görmekle bir pâye kazanıyor hem de o pâyenin derecesini kendin belirliyorsun.

Şimdi anlayalım, övüyor musun, sövüyor musun? Adam kötüyse artık ona şeyh ve mürşid deme. Yok, hem şeyh, mürşid deyip tahkir ediyorsan, o zaman kendine bir pâye çıkartıyorsun. "Ben onları cebimden çıkartırım, o kim oluyor ki?" demeye getiriyorsun. E, şimdi bu olmadı. İnsanların gaflete düşmesinden endişe ediyorsan, yiğitliğin, fütüvvetin varsa, mademki o zâtı da gördün, tanıdın, gözün yiyorsa git, en önce o şahsa konuş. Dinlemediyse o zaman da alenî olarak safını göster. Arkadan çekiştirmekle, sağdan soldan laf sokmakla şahsiyetsizliğin âlemi yok.

Bugünün Müslümanlarındaki en büyük hastalıklardan biri budur. Kadınlara dedikodu yapıyor denilir. Hayır efendim. Bugün erkek olduğunu söyleyen kişilerin yaptıkları dedikodular ayyuka varmıştır. Karaktersiz ve şahsiyetsiz bir topluma doğru maalesef gitmekteyiz. Devamlı enformasyon, devamlı bilgi toplamak, yetmiyormuş gibi her duyduğumuzu etrafa yaymak, konuşmak... Allah Teâlâ'nın lânetini celb edenlere ve alenî olarak ahlâksızlık yapanlara mâni olmayı aklının ucundan bile geçirmeyen bazı -adı- Müslümanlar, cemiyetleri içerisindeki safdil müminlere ve birazcık gayretli olan insanla-

ra hakaret etmeyi fazilet olarak görmeye başladılar. Bu nereye kadar gidecek?

Falanca devlet töreninde, heykel ve mozole karşısında, bulunduğu makam ve mevkiyi tasdik ettirmek için saygı duruşunda bulunanların, imanî noktadan kritiği yapılmadan, Allah ve Resûl muhabbetinin tezâhürüyle Hazret-i Hâlid Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin kabr-i şerîfine giderek Fâtiha okuyanlara müşrik ve zındık muâmelesi yapılmaya kalkılıyor. Elinsaf, elinsaf... Ondan sonra da herhangi bir yırtıcı hayvana bile yapılması dinimizce haram olan eziyet, işkence ve öldürme şekilleri, Müslümanlar üzerinde tatbik edilecek boyutlara geliyor. Uzuvları kesiyorlar, insanları kafeslerde yakıyorlar... Bir de ahlâksızca, bunun adına takva, cihad, Müslümanca yaşayış diye etiketler konuluyor.

Kardeşim, senin ilmin, irfânın varsa, etrafına yanlışlıkları, nefret tohumlarını saçma. Ama senin Allahsız, peygambersiz hareket edenlere karşı bir duruşun yok, safın belli değil, ayrıca Müslümanca yaşamak isteyen kişilerin müesseselerini kurabilecek çalışmalarına katkın da yok... Sadece mevcut çalışmaları tenkit edip duruyorsun. Bu dünyanın en akıllısı, en imanlısı sen misin? Nasıl oluyor da, Kur'ân ve hizmet kelimelerini kullanan bu adamlar, hâlâ îtibar görüyor ve hâlâ Müslümanlar arasında barınabiliyorlar? Buna da akıl sır ermiyor. Allah Teâlâ ferâset nasib eylesin.

Risâlenin metnine dönersek... Mürşid huzurundan tard edilmiş fakat kendi kendine ayrıldığını zanneden bu kişi, aklını, ilmini söylediği sözlere kalkan yapar. Bizzat gittiğini, gördüğünü ve hemen hâllerini anladığını etrafa yayar. Allah Teâlâ'nın rızâsını tahsil etsin, bir kişi daha kurtulsun diye doğru yola hayatını vakfetmiş, aldanmak ve aldatılmaktan hazer eden bu mürşide, mal mülk toplama ve cemiyette

mevki sâhibi olma iftiralarını atar, sanki o mürşid etrafından çuvallarla para topluyor ve bu mal mülkün nereye gittiği belli olmuyormuş gibi... Maalesef hoca, mürşid, imam kisvesi altında toplumu ve insanları iğfal eden ahlâksızlar olduğu için, hakîkî mürşid ve şeyhler de sûizana maruz, töhmet altında kalıyorlar.

Atlara meraklı olan bir lord varmış. Sarayının civarında atla gezintiye çıktığında, yol kenarında iki büklüm kıvranan bir adam görmüş. Hemen atından inerek yardım etmek istemiş. Fakat bu bîçâre, mazlum gibi görünen, yerdeki herif namussuzun tekiymiş. Lordun atını çalmak için fırsat kollarmış. Hemen bir hamleyle yardıma gelen lordu, yol kenarındaki hendeğe itip yuvarlamış. Ondan sonra da koşarak, adamın atına binip kaçmaya başlamış. Hem bedenî hem kalbî acılar içerisindeki lord, kaçan adama haykırarak seslenmiş, "Bir dakika, beni dinle, yine yoluna devam et. Zaten seni yakalayamam, yetişemem sana." Hırsız atı çevirerek yolun ortasında dönmüş. Lorda hitaben, "Söyle bakalım, dinliyorum, ne diyeceksin?" demiş. Lord, "Sen benim atımı çalıp gittiğini zannediyorsun. Hayır! Bilmiş ol ki sadece atımı çalmadın. Artık ben, senin gibi naçar ve mazlum görünen hiçbir insana asla yardım etmeyeceğim. Sen atımla beraber benim vicdanımı çaldın. Şimdi defol git." demiş.

Nasıl? İbretlik... Aynı zamanda durumu çok iyi özetleyen bir hikâye değil mi? Ama sizlere bir şey söyleyeyim mi dostlar? Hakîkî kâmil mürşid insanlar, huzurlarına gelip, bir şey alamadan dönen ve hatta arkalarından konuşup hakaret eden bir tane değil yüzlerce ve binlerce kişi olmasına rağmen gene de, yeni biri geldiğinde ona hüsn-i muâmele etmekten geri durmazlar. Burada fevkalâde bir incelik var. Ya üzerinde düşünülsün, zevkine varılsın ya da erbabı bulunsun, sorulsun. Bunun sırrı ve zevki öylece tahsil edilsin.

Şeyh huzurunun nankörü olan bu kişi, sadece o mürşide değil, o andan îtibaren bütün şeyhlere ve dervişlere de bühtan eder. Bunun sebebi hikmetiyse, "Bir kapıdan kovulan, her kapıdan dûr olur." nüktesidir. Yani diğer meşâyih ve dervişleri, bu adam sevmiyor değildir. O adam, bu zâtlar tarafından sevilmez ve tard edilmiştir. Dolayısıyla;

Ol münkir-i bîçâre bilmez ki; Hakk sübhânehû ve Teâlâ kendünin nefs-i şûmu ve ahlâk-ı zemîmesi sebebiyle ve fukarânın mübârek gönüllerine dokunmak belâsıyla Hakk Teâlâ kendüyle bu belâ vü gâm u âlâmı havâle ve bu berzahlara giriftâr eylemişdir.

çektiği kendindendir. Rezil ahlâkı dış âlemde şekil ve vücûd almıştır. Evet, belâya, musibete, gama, kedere uğramıştır. Fakat bunu o mürşid yapmamıştır. Bizzat kendisi, böyle olmasını tercih etmiş, hatta böyle olması için Allah'a âdeta yalvarmıştır. Dolayısıyla aşağıdaki şu bölüm bu durumu aynen nakleder.

Benim karındaşım! Ol kâmiller izn-i Hakk'la dâim kendülere muhabbet da'vâsında olan kimesnelerin da'vâsında kâzib ü sâdık olanlarını ayne'l-yakîn ilhâm-ı Rabbânîyle bilirler. Kâzibleri gönüllerine almayup nefret iderler. Ve insân-ı kâmil olanlar bir kimseyi gönülden reddetmedikçe kimse onlara muhabbetten yüz döndürmez. Hâlbuki ol muhib zann ider ki; kendü ol kâmilden yüz döndürüp muhabbet itmedi.

Hülâsâ, yalancı ve işi gücü ifsad olandan, bir kâmilin yüz çevirmesi, onu kalbinden düşürüp o kişiye nazar etmemesi, bütün sâdık ve kâmillerin huzurundan düşmeyi beraberinde getirir. O adam, istediği kadar düşman olduğunu, hiç kimseye eyvallah etmediğini söyleyip dursun. Eyvallah edilmeyen kendisidir.

Misafirlik ve Dâvet Edebi

Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi, herhâlde toplum ve cemâatlerdeki, o zamandan başlayan yozlaşmayı çok iyi görmüş ve bu gidişatın düzelmesi için pratik, hemen algılanabilir, anlaşılır irfânî çözümleri herkesin anlayacağı şekilde risâle olarak sunmak istemiştir. İnsaf ile şu satırları okuyan, neyin ne olduğunu, nasıl davranması gerektiğini rahatlıkla anlar. Hazret-i Şeyh, meydan ve zâhirî bâtınî derviş terbiyesiyle alâkalı hemen hemen her şeyi kaydetmiş, açıklamıştır. Şeyh'in diğer bütün eserleri de bu kabildendir. Fevkalâde cemâlli ve cömertçe mâlûmatı aktarmıştır.

Birazdan, içinde bulunduğu cemiyetlere iyilik ve güzelliği yaymaya çalışan ve toplum için Cenâb-ı Hakk'ın en güzel ikram ve nimeti kabul edilmesi gereken; ilmiyle, hâliyle tebârüz etmiş mürşid, şeyh, âlim zâtları, ev veya mekânlarımıza nasıl davet etmemiz gerektiğini anlatacaktır Hazret-i Şeyh. Teferruat gibi görülen bazı hareketlerin; ya kişinin içindeki iman, nifak dengesini ele verdiğine veya riâyet edilmediğinde kişiyi nifaka sürükleyecek davranışlara sebep olduğuna dikkat çekilecektir. Maalesef günümüz toplumunda da gerek şeyh/mürşid gibi zâtların gerekse kanaat önderi pozisyonunda değerlendirilen kişilerin yakınlığını kazanmak veya onlara yakınmış gibi kendilerini göstermek amacıyla bu kişiler için davetler verilir. Burada anlatılan kriterleri göz önünde bulundurduğunuzda meselenin resmini çekmiş olursunuz. Geliniz dinleyelim;

Ammâ sen her ne rütbede olursan o meşâyihten bir azîzin konağına da'vet murâd eyledikde, azîzin

mahremlerinden mürîdlerinin ârif ü âgâhlarından bir cân-ı azîzi da'vet için gönderesin.

Hangi makamda olursan ol, ister zengin, ister müdür, ister falanca... "Biz çağırırız, o da gelir." havasına bürünme. Davet edeceğin şahsın mânevî halakasına saygısızlık etme. Evini, mekânını şereflendirmesini istiyor, o hazrete gerçekten de önem ve değer veriyorsan, şeyh efendinin yakınında, hizmetinde bulunan, sevdiğini düşündüğün bir kişiye bu isteğini bildir, o da aktarsın.

Ve fukarâlarından her kimi berâber getürürlerse kendülere havâle idesin. Zinhâr onlarla berâber kendü akrânından ve ehibbâ vü akrabâlarından bir kimseyi dâ'vet itmeyesin. Hattâ evlâdın dahî onlara muhib değilse meclislerine uğratmayasın. Zîrâ niçe kere vâki' olmuşdur ki; evlâd babasının cândan muhabbet eyledügi kimseye buğz u adâvet idüp katline sa'y etmiştir. Mâ'lûmdur ki; cedd-i â'lâmız Hazret-i Mevlânâ'nın büyük oğlu babasının mürşidi olan Şems-i Tebrîzî gibi bir mürşid-i kâmili katl itmişdir. Sen dahî ehl-i tarîki münkir olup ve onların küfrüyle hükm iden kimseleri onlarla berâber da'vet itmeyesin. Zîrâ zahmetin abes olup, himmetlerin me'mûl iderken inkisâra uğrarsın.

"Efendim, sadece sizi istiyoruz, sizi bekliyoruz." gibi sözlerle fodulluk yapma. O zât yanında kimi istiyorsa getirsin; karışma, sınırlama, yorum yapma. İşin bu kısmını anladık, zaten metinde var. Ama irfân ile düşünürseniz bu üslûp, Efendimiz(sas)'in sünnetinden kaynaklanır. Çok misal var da, sadece birini hatırlatalım.

Hendek Gazası öncesi Efendimiz(sas) ashâbıyla Medine'nin dışındaki hendeği kazıyorlardı. Zaman çok dar ve çalışılan yer

de Medine'ye uzak olduğundan, ciddi şekilde yemek sıkıntısı vardı. Hepinizin bildiği üzre Müslümanlar açlık hissetmemek için karınlarına taş bağlıyorlardı. Efendimiz(sas) ise iki büyük taşı mübarek, mutahhar karın bölgelerine yerleştirmişler, her güzel şeyde örnek oldukları gibi, cefâya tahammülde de rehber ve imam olmuşlardı. Hazret-i Câbir(ra) evine gidip, küçük bir keçi yavrusunun büryan yapılmasını ve ekmek hazırlanmasını söyledi. Maksadı Efendimiz(sas)'i, belki yanından birkaç kişiyi dâvet ederek hizmet etmekti. Hâdiseyi biliyorsunuz. İnşaallah bu mevzûun tamamını siyer kitaplarından bulup okuyunuz. Biz sadece şu noktaya dikkat çekmek için bunu anlattık.

Efendimiz(sas) bu dâvete, civarlarındaki bütün sahabeyi toplayarak gittiler. İşte cemiyetin mânevî büyüklerine, "Yanında şu kadar kişiyi getir, bu kadar kişi al." demek saygısızlıktır ama işin bir başka tarafı daha var. Nasıl ki Hazret-i Câbir(ra)'in evinde, beş kişiye bile yetmeyecek o taamı, yemeği bine yakın insan yemiş, doymuş hatta bir de ondan eve de kalmışsa, sen de mânen hüsn-i zan ettiğin bu kişiyi çağırırken hadsizlik yapar, bu usûle riâyet etmezsen, evine gelecek bereketi, kendi ellerinle itmiş olursun. Ve şeyhler fukarâlarına dünyayı değişmezler. Zaten fukarânın olmadığı bir mecliste oturmak, her an Allah Teâlâ'nın lânetine uğramak tehlikesini celbeder.

Sevmek üç derecedir. Kişiyi seversin, yanındakileri seversin, onu sevenleri de seversin. Binâenaleyh şeyhi davet edip, kendisiyle beraber getirebileceği kişiler hakkında tasarrufa kalkışman, "Seni severim ama yanındakileri değil." mânâsına geldiğinden, sendeki muhabbetin sathîliğine veyâhut maslahat için olduğuna işarettir. Her iki durumda da evinde oturulup, yiyip içilecek, sohbet edilecek bir liyâkate sahip olmadığın anlaşılır. O zaman niye gelsin ki? Sen böyle gördüğün bir insanı niye davet edesin ki?

Burada bir mühim noktaya daha işaret etmek lâzım. Nükseden, hatta yaygın olan bir başka hastalık... Ne hikmetse insanlar özel muâmeleye çok meraklı olurlar. "Falanca kişi beni daha özel bir şekilde kabul etsin, şu zâtı herkes burada görüyor ama ben onu özel bir mekânda ziyaret edeyim, onunla özel görüşeyim, özel iltifata mazhar olayım." Özel, özel, özel... Yani husûsî muâmele ister, sanki kendisi havastanmış gibi... Bunun için de, insanlar arasında şeyh/mürşid gibi pâyelerle anılan zâtları, özel yakınlık ve iltifat görmek için evlerine, konaklarına davet ederler. Bunu başarabilirlerse yirmi sene konuşurlar, etrafa da hava atarlar. Peki, yanındaki fukarâsını, dervişlerini niçin istemez bu adam? Söyledik ya, adam özel muâmele istiyor, ihvanıyla beraber gelirse o adamın esamesi okunur mu? O zaman anlaşıldı ki, davette bu usûle riâyet etmemenin altında yatan hastalık kibirmiş.

Şeyh efendiyi kendi evine davet etmiş olabilirsin ama bu sana onunla beraber istediğin diğer kişileri de davet ettirme hakkını vermez. "Şeyh bize geldi, ey cemâat, arkadaşlar, dostlar, komşular, siz de gelin." denmez, diyor Hazret-i Şeyh. Tabiî ki bunda az evvel anlattığımız hevâ hevesin ve kibrin etkisi vardır. Ama Şeyh Sâdık Efendi Hazretleri, işin mânevî iklimine ve havasına vurgu yapmak üzre, "Çocuğun bile olsa, eğer tasavvuf, tarîkat, şeyh, derviş ilişkilerine kafası basmıyorsa, onu mecliste bulundurma." diyor. Misafiri hoşnut etmek değil midir gâye? Misafir sadece yemekle, içmekle, güzel döşeklere oturmakla rahat etmez. En önemlisi kalp huzuru, mânevî neş'esi ve sürûrudur. Sen, çocuğunun anlayışsızlığını bildiğin hâlde, kalkıp onu bu misafirin karşısına oturttun, rahatını bozarsan, bunun mesuliyet ve vebaline katlanırsın. Bin kere "Nereden davet ettim? Hiç eve gelmeseydi daha iyiydi." diyecek hâle düşersin. Şimdi biz bunu böyle söyleyince, "Vay efendim, bu şeyhler de amma ince eleyip

sık dokuyor." deniliyor. Peki, o zaman. Hâdiseye bir de şöyle bakalım...

Mühim bir iş toplantısına, çok sevdiğin hâlde çocuğunu götürüyor musun? Hadi götürdün, hanımını götürüyor musun? Hayır, tabiî ki. Peki niçin? O iş ortamına müsait değil, çocuğun aklı, meşrebi, hâli... Şirkette müdür olan adam bile çocuğunu işe getirse herifi topa tutarlar. He, bak, çocuk işten anlıyor, stajyerlik yapıyor, o meslekle alâkalıysa hiç kimse bir şey diyemez. Peki bu sahada bu kadar hassasiyet gösteriyorsun da, iş mânevî usûle geldiğinde niçin bayrakları açıyorsun? Ben söyleyeyim, çünkü bu mânâ sahasına gerektiği kadar ehemmiyet vermiyorsun da ondan. Senin için mânevîyat ne ki? Arada bir müracaat edebileceğin bir şey. Tabiî ki insan; evine, barkına gelmiş bir âgâh ve ârif kimsenin nazarına, duâsına mazhar olmak için efrad ü iyalini, çocuklarını o mecliste bulundurur. Hazret-i Şeyh'in burada anlatmak istediği âşikârdır. Mânevî havayı bozabilecek ve bunu anlayamayacak insanları, davet ettiğin mürşid ortamında bulundurmamak senin sorumluluğundadır.

Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi, bazen kişinin evlâdının bile ayrı fikir ve görüşte olabileceğine dikkat çekmek için, Hazret-i Mevlânâ Efendimiz'le büyük oğlu arasındaki, Hazret-i Şems-i Tebrizî'nin sevgisi ve katledilmesiyle alâkalı nizâya, daha doğrusu hoş olmayan vak'alara atıfta bulunarak îkaz ediyor. Bu arada hemen söyleyelim, metinden de anlaşıldığı üzre Şeyh Sâdık Efendi, Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Efendimiz'in pak neslinden gelmektedir.

İnsanın kendi çocuğuyla bile ayrı düşünceleri olabiliyor, iman inkâr noktasında bile sıkıntılar doğabiliyorsa, artık diğer insanları o meclise davet etmek husûsunda ne kadar dikkatli davranılması gerektiği açıklanmış oluyor. Tabiî ki insan,

herhangi bir davet bile olsa hizmet eder, emek çeker, gayret eder. İşte bu zahmetin yanına, sadece yorgunluk kalmaması ve hatta kaş yapayım derken göz çıkarmamak için bunlara riâyet edilmesi tavsiye ediliyor.

Ol azîz gerçi senin hâtırına mürâ'at idüp, dimez ki; "Bu münkirleri niçün da'vet eyledin?" Sana lâyık olan budur ki; rızâen lillâh içün onların rızâlarını taleb idüp, hizmetlerin göresin! Kendü nefsin safâsı içün da'vet itmeyesin. Dahî onlara bir şey emr itmeyesin. Zîrâ onlar libâs-ı fakrda abâ vü hırkada kendü gönülleri tahtında özge sultânlardır. Ve onlar vahdet deryâsında müstağrâk u gavvâslardır.

Diyelim ki, çağırmış bulundun. Kafana göre insanları davet ettin. Şeyh efendi de, "Şunu niye davet ettin, bu adam niye geldi?" diye sana hiçbir işaret göstermedi. Acaba o zaman sen isabetli hareket etmiş kabul edilebilir misin? Çünkü bu nev'î mütâlaaları görüyoruz. Adamı îkaz ettiğinde, ondan "Yâhû şeyhten daha mı iyi bileceksiniz? O, bu hususta hiçbir şey söylemedi, gâyet de güzel oturdu, sohbet etti." cevabını almanız mümkündür.

İşte bu düşüncelere mukabil, Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi buyuruyor ki; "Mürşidler hoşnut olmasalar da, meclisin kıvamı bozulmasın, ev sâhibi üzülmesin diyerek sabrederler. 'Bu adam münkirdir, şu herif bizim için böyle düşünüyor, imtihana kalkıyor.' gibi teşhirde bulunmazlar. Ama o zât söylemedi diye yaptığın işi doğru zannetmeyesin. Allah rızâsını gözeterek, onların da rızâsını, hoşnutluğunu göz önünde bulundurarak, kendi nefsinin hoşnutluğuna prim vermeyesin."

Bizim Anadolu'da gelenek hâline gelmiş güzel âdetlerimiz vardır. Meselâ misafirin yanında çocuk azarlanmaz. Hizmetçiye yüksek sesle emir verilmez. Hatta kapıdaki köpeğe bile 'hoşt'

edilmez. Derler ki, misafirin kalbi incedir. Sen oraya bağırırsın, onun kalbi incinir. Bazı insanlar vardır ki bunu kasıtlı yapar. Mahsusen yanındakilere emreder, bağırır, yüksek sesle konuşur, aslında murâdı misafirin gelişinden veya yanındakilerden hoşnutsuzluğunu îmâ etmektir. Rahatsız olsunlar da, bir an önce kalksınlar diye böyle işlere kalkışır.

Bazısı da, "Bakmayın benim burada, sizin huzurunuzda yok gibi durduğuma, benim de kendi çapıma göre bir ağırlığım, beyliğim, otoritem var." demek için böyle fiillere yeltenir. İnsan sarrafları bunu yutar mı? Ayarını gösterirsin, onlar da senin kaç kıratlık adam olduğunu anlar. Hiç böyle mülâhazalara düşmemek ve girmemek için, dikkatli ve ferâsetli hareket etmek gereklidir. Sen o şeyh efendileri, öyle hırka içinde, virane, fukarâ gibi görüp de ihtiyaç sâhibi mi zannediyorsun? Onlar mala mülke tenezzül etmedikleri ve bunları oyuncak gördükleri için uğraşmazlar. Evine çağırıp, yemek yedirip ikramda bulunduğunda onların ihtiyaçlarını gördüğünü mü sanıyorsun? Hani derler ya, "Senin gibi yüzlercesini cebinden çıkartır." Hiç de ihtiyacı yoktur. Sen nasiblenesin diye onlar sana hizmet ve ziyaret kisvesinde iltifat ve ikram etmektedirler.

Zümre-i ehlullâh ma'nâda birbirlerinde ayrılmazlar. Dâ'im birbirlerinin gayretin çekerler. Eğer birisine i'zâz u ikrâm idersen cümlesine ikrâm etmiş olursun. Ve eziyet ü rahne eylesen cümlesi müte'ezzî olurlar. Ve bir kimse onları zâhir ü bâtında terbiye kaydında olursa ahmâkdır. İnsan-ı kâmil olan azîzin sırrını bilmez ki nedir.

Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi'yle aynı dönemlerde yaşamış, İstanbul'un parmakla gösterilen örnek şeyhlerinden biri de, Hazret-i Şeyh Kutbu'l-Mürşidîn Süleyman Veliyyüddîn

el-Cerrâhî'dir. Bu zât, Pîr Seyyid Hâtemü'l-Müctehidîn Muhammed Nûreddîn Cerrâhî Hazretleri'nin serhalifesi, yâri ve arkadaşıdır. Bu zât-ı âlîden şöyle bir söz rivâyet edilir. "Bir mürîd, mürşidinin zâhir meşrebinin hikmetini bile tam mânâsıyla idrak edemez. Nerede kaldı bâtın hâllerine âgâh ola?" Şeyh Sâdık Efendi bu hakîkate dikkat çekiyor. Nakli geçen bu söz, mânevî zevki ve imanı olanlaradır. Aklı ermeyenlere, "İster inan, ister inanma..." der geçeriz.

Ancak şu kadarı bilinmeli ki, "Bir kapıda her kapıda, her kapıda hiç kapıda..." denilmiştir. Yani; bir insan feyiz aldığı, hüsn-i zan ettiği zâta, ivazsız garazsız, Allah rızâsı için hizmet ve muhabbet kastıyla gayret eder ve o kimsenin hoşnutluğunu alırsa, mürşid-i kâmilin gönül olarak bağlı olduğu kimselerin hepsine ve o zâtın silsilesinde kendisiyle alâkalı bütün meşâyih ve velîlerin muhabbetine ulaşmış, hepsiyle mânevî irtibat sağlamıştır. Böyle; nazarıyla, hâliyle, irfânıyla seni terbiye edecek, insanlıktan ve kemâlden haberdar edecek bir kişi bulduysan, artık bu nimet üzerine titre, bir nefes bile olsa, ne alabilirsen canına minnet say. Terbiye alacak yerde gidip de o zâtları terbiyeye kalkma. Senin kumaşın belli ve biliniyorsun ama karşındaki, çulsuz zannettiğin, hırka ve gömleğe bürünmüş bu zâtı tanımıyorsun. En azından temkinli ol da huzurdan düşme. Ölçüyü muhafaza et.

Velhâsıl onları da'vet iden kimse bâlâda zikr olunduğu minvâl üzere hareket idüp bir kimse ile fısıltı ile söyleşmeyesin. Ve etbâ'u hüddâmına ta'zir etmeyesin. Ve envâ'-i mütenevvi'a ta'âm-ı müheyyâ ve avâm-i nâs gibi unvân-ı kâzie itmeyesin. Ve dahî kendü hânende konağında misâfir gibi rahat durasın. Ve senden su'âl itmediği şeyi haber virmeyesin. Zîrâ, onlar bir an Hakk'dan gâfil olmazlar. Huzûrda onların safâlarına halel virmeyesin.

Zaten metinde zikredilmiş olan mevzûları biraz da biz açıklamaya çalıştık. Buna ilâveten, misafirliğe davet ettiğin şeyh yanında, fısıldaşarak başkalarıyla konuşmayacaksın. Bunu kendimizden bile anlayabiliriz. Tanımadığın, bilmediğin bir ortamda, o mekâna daha evvel gelen kişiler kendi aralarında fısıldaşsalar, gayri ihtiyârî huzursuz olursun. Efendimiz(sas)'in sünnet-i seniyyesinde de bir cemâat içerisinde fısıldaşarak birileriyle konuşmak hoş karşılanmamıştır.

İkramda da gösterişe kaçmamak lâzımdır. Kendine göre, sofra zengin görünsün, çeşit olsun diye mideyi fesada uğratacak bir alay yemek yapmanın âlemi yoktur. Şimdi bir de yöresel lezzetler çıktı başımıza. Acısı, baharatlısı, salçalısı... Yesen bir türlü yemesen bir türlü... Misafire bolca ikram sünnettir. Ama göz boyarcasına ve israf edercesine sofra kurmak hiç de makbul değildir. Hazret-i Şeyh ölçüyü çok güzel bir cümleyle özetliyor, "Şeyh efendiyi çağırdığında, kendi evinde misafir gibi oturasın. Ev sahipliği taslamaya kalkmayasın."

Şirin görünmek, nükte yapmak, bazen de yukarıda anlattığımız husûsî ilgi ve alâkayı çekmek için, misafirliğe gelen şeyh efendiye sağdan soldan haberler aktarmak da münasip değildir. Parti toplantısı, iş yemeği olsa bir derece... Zaten bu nev'î yemekli toplantıların niçin yapıldığını bildiğimizden, bu hareketler oraya yakışıyor bile olabilir. Ama insaf ile düşünün. Allah Teâlâ'nın, bu dünyaya vazifeli olarak gönderdiği, insanlarla haşır neşir olduğunda bu kimselere hep hak ve hakîkat nazarıyla bakan, iç âleminden, dış âleminden, Hakk'tan uzak kalmamaya çalışarak dâima mücahede edip, Allah Teâlâ'ya yakınlık kokusunu alan ve her fırsatta Hakk için, insanlığa faydalı olmaya çalışan bir zâta, hangi şeyin ve kimin havadisini vermeye kalkıyorsun? Hazret-i Şeyh meseleye böyle bakıyor Allahu a'lem.

Hani anlatırlar ya, bir mürşid-i kâmil kendi odasında âsûde oturuyormuş. Dervişin biri destursuz içeri dalmış. Sonra da, "Affedersiniz sultanım, yalnız olduğunuzu bilmiyordum." diyerek kendince özür beyân etmiş. Yani, "Siz yalnız kalmak istediniz, böyle köşeye çekildiniz ama ben fark edemedim." demeye getirmiş. O kâmil zât da dervişe, "Oğul, sen gelmeden evvel yalnız değildim, ama şimdi yalnız kaldım." demiş. Bu latifeden anlaşılıyor ki şeyh efendi sustu, pek konuşmuyor diye kendince onu 'açmaya' kalkma. Ama dut yemiş bülbül gibi karşısında somurtup, o zât, yer içerken ona râbıta etmeye de kalkma. Meselenin özü yar olmaktır, bâr olmamaktır. Tabiî olunmalıdır. Burada zikredilen edep, evliyâullahın tabiatına bürünmek ve o meclislerde işin imtizacını bozmamak içindir.

Ve onlar kendü konağında da'vetde olduğu gün bir maddeyi teveccüh ü himmet içün ricâ itmeyesin. Murâd u maksûdunu gönülde Hakk'a ricâ ve niyâz edesin. Davette ricâ ittikde maslahat zımnında ekmek yidirmek rüşvet gibi bir şey olur. Onlar senin hizmetin ve telef olan dünyâlığın yüz kat bedelini ve ıvazını senden habersiz senin için Hakk'dan niyâz iderler. Ve onlar kimsenin minnetini kendülere bâr etmezler.

"Hazır, şeyh efendi gelmişken, araya mevzû sıkıştırmadan olur mu? Himmet ve duâ için tam fırsatı! İş için, aş için, çocuk, mal, mülk, iyal, hastalığın şifası için birebir görüşme imkânı... Yemek de yiyor; hazır, keyfi de yerine gelmiş. Ne koparabilirsen kârdır!"

İşte bu düşünce çirkin ve âdicedir. Senin için iyilik yapılmasını ve himmeti, ille de senin bildiğin şekilde olmasına mı bağlıyorsun? Hâlbuki o zâtlar evini açtığın, onları muhab-

betle davet ettiğin, onlara yakınlık kurmaya çalışıp, sofralar hazırlayıp, onların gönlüne girmek istediğin için, bu samimi hâl ve harekâtını, çırpınışını görürler, içlerinden dâima birden yüze, birden bine ecirler ve güzellikler kazanasın diye, senin için Allah Teâlâ'ya dâim niyaz ederler. Ama insanda şu "Ben her şeyi idare edeyim, yapayım." arzusu yok mu? Her şeyi elinin altında kontrol etmek hırsı ve tatmini yok mu? İşte bu hırs, insanı birçok nimetten mahrum etmektedir.

En berbatıysa, pazarlık yapmak ve bu mânevî ticaret, perde arkasında cereyan ettiği için hiçbir zaman bu kaybı anlayamamakdır. O kâmil şeyhin, ona içten ne kadar duâ ettiğini bir görse, o şeyh efendinin huzuruna çıkmaya bile korkar, utanır. O zâtların kendileriyle işleri yoktur. Seccade ve post üzerinde, ihvan ve karındaşları için dâima duâda ve hangi mürîdine nazar etse, hangisi gönlüne düşse dâima onlar için Hakk Teâlâ'ya niyazdadır. Hayatında böyle bir insana kavuşan, acaba başka ne nimet davasında ve isteğinde olmalıdır? Bu, ne büyük bir saadet ne büyük bahtiyarlıktır. Çünkü hadîs-i şerîfte, "*Birbirinizi sevmedikçe iman etmiş olmazsınız.*" sırrı avam arasında pek anlaşılmamaktadır.

Şöyle düşünün; böyle bir kimse seni sevse, sen de onu o kadar sevemesen de ona muhalefet etmeyerek, sevginin hedefinde bulunsan. Birbirinizi sevmiş makamında olmuyor musunuz? Dünyalık sevgiden misal vereyim de daha iyi anlaşılsın. Bir erkek veya hanım, karşısındaki insanı sevse, âşık olsa. Dışarıdan bunları görenler ne derler? Velev ki bir tarafın aşkı fazla olsa, gene de "Birbirlerini seviyorlar." demezler mi? Derler. Öyle de olsa, böyle de olsa, öyle derler. Burada da aynı şey geçerlidir. Daha ne istiyoruz?

Hatta âhir zamanda, şu günümüzde bu daha da kolaydır. Birisini soruyorsunuz, "A, o falanca zâtı çok sever." deni-

lerek hemencecik etiketlendiriliyor. İyi ama razı olunan bir zâtı sevmiş ise o kişi, bak, iş ne kadar kolaylaşıyor. Al sana, Allah için sevmenin kolay ve kestirme yolu. Birçoğumuz liyâkatımız olmadığı hâlde velî, evliyâ, sâdık kullarla anılıyor. Bu ne kadar güzel, ne büyük devlettir. Allah Teâlâ bu nimetin farkında olmayı nasib eylesin.

Binâenaleyh mürşidin huzurunda bu nimete mazhar olan bir kişi, kalbî ve rûhî tatmini olmadığından, başka başka maslahatının da görülmesini isterse, istediğinden dolayı değil, kendisine verileni yeterli görmediğinden dolayı edepsizlik yapmış olur. Diyeceksiniz ki "Mânâ âlemindeki bu alışverişi adam görmüyorsa ne suçu var?" Biz de deriz ki; "İyi ama mürşidin huzuruna çıkmayı ve onu misafir etmeyi düşünürken mânâya tâlip olmadı mı?" İrfanlı olacak, olamıyorsa irfâna tâbi olacak...

İşin yakışıksız görünen bir yüzü de, sanki işi yaptırmak için yemek ikram ediyor yani rüşvet veriyor gibi olmaktır. Sakın ha, birkaç lokma bir şey ikram ettin diye başa kakar gibi hareket etme. Ona ikram ettiğinin fazlasını verirler, seni de hırkalarından silkelerler.

Halk İçinde Hakk'la

Cenâb-ı Hakk bu kısacık ömrümüzü tevhîd ve kulluğu tahsil edelim diye vermiş. Hayatımızın tamamı, bu ders ve meşkten ibarettir. Ama okul derslerine benzemez. Bu mektepler, cüz'î irâdelerimizin mahsulü olduğu için kontrollü, saatli, vakitli belli bir müfredat çerçevesinde tahsile göre ihdas edilmiştir. Bilgiyi vermek kadar, ölçmek de önemlidir çünkü. Bizdeki bilimsel metodların hepsi tanım, târif, metod ve saha ilişkisi içerisinde sınırlarını tespit etmek mecburiyetindedir. Birisinden öğrenebileceğimiz şeyler sınırlıdır. Aklın ve âlemimizin dışında cereyan eden hâdiseler imanla tahsil edilebilir, öğrenilebilir. Ancak Allah Teâlâ'nın kulluk ve tevhîd tâlimi bizim ölçülerimize göre olmaz. Saati, vakti belli değildir. Sabahleyin şunu, öğlenleyin bunu anlayacak, bunu öğreneceksin diye elimize bir prosedür tutturulmaz. Her vakit, her an bu ilim tahsil edilebilir, yaşadığımız herhangi bir şey bizim için bir, kulluğu idrak etme fırsatına dönüşebilir.

Bu irfânî mânâ tahsili, Allah Teâlâ'nın yaratmış olduğu kevnî âyetleri okumaktan geçer. Kâinat mushafının Fâtihası hazret-i insandır. İnsanı okuyamayan yâhut insandan bu irfânı meşk edemeyen, kevnî âyetlerin de câhili, gâfili olur. Bu hayattaki kulluk dersinin, nasıl saati, vakti belli olmuyor, dâima uyanık olmamız icab ediyorsa, insanlarla olan münasebetlerimiz ve işlerimizde, hele bu insanların mânevî cihetleri olduğuna da kanaat getiriyorsak, çok daha dikkatli hareket etmek gerekiyor.

Hayatımızdaki iş, mal mülk, mekân tercihlerimizi cüz'î irâdemizle şekillendirebiliyor, kendi zevk ve görüşümüze

göre düzenliyor olsak da, insan hayatı ve başkalarının meşrepleri mevzûubahis olduğunda, aklımıza ve tedbirlerimize fazla güvenmemeliyiz. Kötü, şerli kabul ettiğimiz insanlar ve kötülüklerine karşı nasıl ihtiyatlı ve tedbirli davranıyorsak, kendilerinde iyilik ve kalbî derinlik bulunduğuna inandığımız kişilere karşı da, müspet mânâda yani iyi davranışta bulunmak için temkin ve tedbirimizi takınmamız gereklidir.

Bu hatırlatmayı yaptıktan sonra, Hazret-i Şeyh'in beyân ettiklerini okumak, anlamamızı kolaylaştırabilir. Kendimizce iyi niyetle hareket ederek, derviş veya şeyh olan bazı kişilere, iş imkânları, çalışma şartları oluştururuz. Herkesin farklı kâbiliyetleri vardır. Bu zâtların bazıları bizim gibi ticaretten, çarşı pazar alışverişinden anlamayabilir. Gösterdiğimiz şekilde iş yapamayabilir yâhut istediğimiz performansı gösteremeyebilir. Tabiî ki mümine yakışan, hangi işle meşgul olursa olsun en güzelini ortaya koyması, yapmasıdır. Ama burada mevzû edilen; yaptığımız işe kâbiliyeti olup olmadığına bakmadan, "Yanımda çalışsın da nasiblensin, iş imkânı vereyim, garip sebeplensin." diye yanımıza aldığımız, derviş meşrepli insanlardır. Yani zaten kalifiye eleman olarak onu yanınıza almamışsınızdır. Tâbiri câizse, doğruluğu, dürüstlüğü, hâlinin hoşluğundan dolayı yanınızda çalıştırıyorsunuzdur. Şimdi bu iyi düşünce, yanlış hareket ve davranışla kötü neticeler verebilir.

Henüz çocukluk yaşlarımda evimizde verdiği sohbetler ve derslerle tanıma şerefine eriştiğim Ali Yakup Hocaefendi, ilmî açıdan derya gibi, ahlâk açısından su ve toprak gibi muhteşem mizaca sahipti. Zamanımızın birçok hocası, hocanın fakirhânemizdeki sohbetlerine talebe olarak iştirak ederlerdi. Sonradan gençliğimde öğrendim ki, bu allâme zât senelerce bir fabrikada muhasebecilik yapmış. Bu zâtı işe alanlar, kendilerince iyilik yapmışlar. Hocaya ekmek ve rızık kapısı

olmuşlar. Ama hizmet bu mudur? Böyle bir kıymetli hocayı muhasebe işinde tutmak; yaşatmak ve ona ikramda bulunmak mıdır?

Gene de Allah Teâlâ razı olsun, başkalarına muhtaç etmemişler. Ama herhâlde çok da isabetli hareket etmemişler. Gerçi Hocaefendi'yi keşfeden İstanbul ulemâsı, neticede ona güzel vazifeler tevdi kılarak, Ali Yakup Hoca'dan istifâde ettiler ama seneler boşa geçti. Bunu şunun için anlatıyorum. Biz kendimize göre âlim, ârif, zarif insanların işlerimizde istihdamını sağlıyoruz ama bunun ahlâk ve edebine acaba riâyet edebiliyor muyuz?

Hazret-i Şeyh bakınız bu durumu irfân penceremize nasıl yansıtıyor?

Ve ba'zı beldede kibâr u ricâlden adamlar görmüşüzdür ki; insan-ı kâmili bilmeyip ve âgâh olduğundan âgâh olmayup onları huddâmı gibi hizmetinde istihdâm ve pazara gönderüp, onlar ise mey-i aşkla mest ü hayrân olmakla umûr-ı dünyâyı bilmeyip hizmetlerinde kusûr itmekle onun mübârek gönlünü yıkup harâb iderler. Lâkin tâ'ife-i dervîşân dâ'im nefsiyle mücâhede eylediğinden nâşî zâhiren halka teslîm ve bâtında Hakk'a mütevecciih olup cümle mahlûkun hizmetlerin görür. Ve onlar gâfillerin cevr u cefâ vü ezâlarına tahammül eylediklerinden gönüllerine mâlik olup nefislerin bilüp, sultân-ı cihân olmuşlardır. Ve onlar herkese tevâzu'lar idüp, "Emrü fermân senindir." dirler. Ammâ onlarda olan gönül sultânı senden incinüp halvetinde Hakk'a ricâ ider ki; "Yâ Rabbî! Cürm ü kusûrumu afv eyle! Beni bu nasîhat kabûl itmeyen gâfil kulun meclîsinden âzâd eyle." diyüp onların münâcâtı o dergâh-ı izzette

kabûle karîn olup, redd olmaz. Hakk Teâlâ ricâların kabûl idüp senin sıkletinden âzâd olur gider. Ve sen onların ilhâm-ı Rabbânîyle olan hikmet sohbetlerinden mahrûm ve lezzet-i rûhânîden dûr u mehcûr ve nûr-i irfândan zerre mikdârı sana rızık nasîb ü müyesser olmaz.

Hazret-i Şeyh'in şâhid olduğu ve duyduğu bu nev'î vak'aların örnekleri, günümüzde çoğalarak devam etmektedir. Şeyh Efendi îkaz ediyor,

"Sen böyle derviş meşrep insanları hatta şeyh efendileri istihdam edersin. İşine gücüne gönderir, nasiblensin dersin. O kimse belki senin gibi bu dünyaya uyanık değildir. Senin gâfil olduğun âhiret âlemine bakmaktan ve o tarafa uyanık olmaktan buranın çarşısına pazarına ilgi göstermeye, tamamıyla kendisini vermeye muvaffak olamaz. Bundan dolayı ona ezâ cefâ etme. Sanki sen her yaptığın işi doğru mu yapıyorsun? Tanımadığın bir insanın kabahatini setretmekle mükellef olmana rağmen niçin yanında çalışan, iş verdiğin kimsenin ayıbını hem yüzüne vuruyor hem de başkalarına anlatıyorsun?

Belki sana bir şey demiyor hatta içinden, 'Yâ Rabbî, bu kulundan razı ol.' diyerek niyaz ediyor ama sen bunun da farkına varmıyor, bu zât ile mânevî alışveriş kuracağına ondan bağlarını tamamen koparıyorsun. Bir düşün, ya bu adam Rabbisine, 'Yâ Rabbî, hayırlısıyla beni bu adamdan halâs et, kurtar.' derse ve böyle duâ ederse, Cenâb-ı Hakk da kabul ederse sen zannediyor musun ki bu alâkanın kesilmesi yaptığınız işle sınırlı kalır? Elbette kalmaz. Maddî irtibat kesildiği gibi, mânen de râbıta ortadan kalkar. Haydi buyur bakalım, şimdi ne yapacaksın? Herhangi bir kulun ahı, kalbî inkisarı kişinin ayağına dolanıyorken senin insafına tevdi kılınmış

hatta iş münasebeti çerçevesinde sana misafir olarak verilmiş bu şahsın incitilmesinden sen ne hayır bulacaksın? Belki bu iş vesilesiyle onunla ülfet ve sohbet edebilir, 'kâra ortak' olabilirdin. Bu fırsatı, ayağına kadar gelmişken kaçırıyorsun."

Eski Romalılar, savaş esirleri içerisindeki kültürlü, okumuş kimseleri ayıklayıp seçerlermiş. Bu kimseleri saraylarına, evlerine alıp, çocuklarını eğitmesi için vazifelendirirlermiş. Bu köle sınıfına pedagog denildiğini kitaplardan öğreniyoruz. Şimdi gelelim bize... Yâhû putperestler bile esirleri arasında kültürlü, birikimi olan insanı bulduklarında; eğitim, sohbet ve öğrenme imkânı olarak görüp istihdam ediyorlardı. Bizler niçin irfân mektebine mensup, böyle sâlikleri çaya çorbaya limon gibi kullanıyoruz? Onların hâli bize dönüşse, "Vay, bu adam da bozuldu!" diyerek kulp takıyor, istediğimiz gibi iş yapmazsa, onu küçük görüp gene beğenmiyoruz.

Tabiî burada, dervişliği ve tarîkat ehli olmayı iş kapısı gibi görüp, sonra tembellik ve gevşeklik gösteren kişileri asla kastetmiyoruz. Fakat buna rağmen ihtiyatlı davranmak iyi değil mi? Çünkü iyi kötü, o derviş belki bir kâmile el vermiş; düzelme, iyileşme safhasında olabilir. Sen de onu incitmeden idare ettiğinde, onun mürşidinin gönlüne girerek, teveccühünü kazanabilirsin.

En kötüsünü düşünelim... Bu derviş şerli, tembel, ağır mânevî hastalık illetine kapılmış olsa, onun, kendi bünyende idare ile, dışarıya rezil etmeden, mensubu olduğu cemâate de belâ ve sıkıntısını yansıtmadan, senin çevrende muhafaza edilmesi, rahmete ve himmete kavuşmana vesile olmaz mı? İyi gözle bakılırsa iyi murâda kavuşulur. En kötüsünü değil de, en iyisini düşünürsek, yani bu dervişin hâl sâhibi, Cenâb-ı Hakk'a âşık, güzel bir insan olduğunu farz edersek, resmin tamamını görebiliriz.

Kâinat kitabını okumak meselesini yukarıda arz etmiştik ve demiştik ki; insanı okuyamayan, bu dünya hayatını ve diğer kevnî âyetleri okuyamaz, tahsil edemez. Hele burnunun dibindeki adamı bile görmez, ondan bir neş'e ve feyiz almazsa iş bambaşka bir renge döner. Bu sefer de câhil adam, illa yaşadığı devirde hiçbir kâmilin olmadığı vehmini, anlayış kabul eder. Hâlbuki mesele kendi kafasına göre evliyâ aramaktır. Hızır'ı hazır bulsa da, ne emrine ne de huzuruna hazır olamaz ama o, eksikliği kendinde görmez de halk arasında Hakk'la olan kişilerin yokluğundan şikâyet eder, bu zâtların varlığını inkâr eder. Bu nev'î düşünceler için Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi buyuruyor:

Ammâ eğer sen dirsen ki; insan-ı kâmil bu fitne-i âhir zamânda yokdur. Eğer olsa idi, ayağına yüzler sürüp abd-i memlûk gibi hizmet iderdim. Hâlâ kemâl da'vâsında olan mürşîd-i kâmil sûretinde hırka vü tesbîh u ridâyla ehlullâh kisvesiyle bu mahlûku aldatup bir alay mukallid ü mülhid ü cerrâr ve târik-i salâtın ef'âl u akvâlleri şer-'i şerîfe muhâlif ü mugâyir olanlar ilm-i tasavvuftan ve ıstılâhât-ı meşâyihten âşinâ olmakla bir iki harf tasavvuf kapmış, kendüyi pîr-i tarîkat yapmış bu iki hîle ile kurb-i Hakk da'vâsında olup dâ'imâ dinlerin dînâra değişmişlerdir." diyüp inkâr itmeyesin.

Dış görünüşü îtibariyle yukarıda nakledilen bu câhil adamın sözleri doğrudur. Ayna meselesini burada da hatırlıyoruz. Belki bu adam böyle sahtekârla karşılaşmış da olabilir ama mesele eksiklik ve hatayı tespit davası değildir. Bunları bahane ederek kemâli görememe hatta inkâr etme meselesidir. Hazret-i Şeyh devam ediyor...

Azîzim! Sen rızâen lillâh insan-ı kâmil ile sohbet itmek murâd idersen mahlûk-ı Hudâ'ya husûsan zümre-i dervîşâna hüsn-i zânn idüp, herkese muhabbet ü şefkat idüp ve bir kâmilin sohbeti sevdâsıyla bin mukallid ü müfsîd ü müflis fukarânın cevr ü cefâsına tahammül idersen Hakk sübhânehû ve Teâlâ senin hizmet ü muhabbet ü hüsn-i zannın berekâtıyla bir kâmil kulunun gönlüne ilhâm idüp işaretle senin terbiye vü ıslâhın içün sana gönderir. Mürşîd-i kâmil bahânesiyle inâyet-i Hakk'a mazhâr olursun.

Kıymetli kardeşim, sen ne yapacaksın elâlemin çıkıntılarını, haddi aşan kimselerin davranış, hastalık ve densizliklerini? Eğer sen gerçekten de Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını tahsil ederek, istikâmet üzere, hâl ehli kişilerle hallenmek murâdındaysan işlerin yanlış tarafına bakma. Sana ilk lâzım olan şey, bütün yaradılmışlara muhabbet ve şefkat nazarıyla bakmaktır. Özellikle dervişlik yolunda bulunan kişilere her ne olursa olsun hüsn-i zan etmeye çalış. Ölçünü muhafaza et ama bühtan etmene hâcet yok. Boşuna kendini tehlikeye atma. Kâmil mürşidlerin etrafında birçok mukallit hatta sahtekâr bulunabilir. Kimisi iş bulmak, çevre yapmak, hâcet görmek için gelir, kimisi de fitne, fesad ve nifak peşinde koşar. Böyle hasta insanlar olabilir. Senin derdin, Allah Teâlâ'ya ve O'nun rızâsına kavuşmaksa bunları da dert edip, toptan tasavvuf yolunu münkir olma.

Hazret-i Mevlânâ'ya bir zât gelip usulcacık şöyle deyivermiş, "Ey pîr, yâ şeyh... Sizin sohbetiniz, kemâl ve feyziniz çok güzel ama şu etrafınızdaki tuhaf insanlar, affedersiniz eşkıya kılıklı, mürâî dalkavuklar meclisinizde olduğundan dolayı sohbetlerinize pek gelemiyorum. Bana bir yol gösterin." Hazret-i Mevlânâ da kendisine kibarca, "Etrafımda bulunan kişilerin hâl, tavır ve ahlâklarının farkındayım. Hakîkaten de

senin söylediğin sıfatta kişiler meclisimize gelmekte, etrafımda bulunmaktadır. Fakat biliyor musun, ben onlara tâbi olmuyorum, onlar bana tâbi olmaya çalışıyor. O yüzden sen de kararını ver. Onlara mı tâbi olacaksın bana mı?"

O hâlde sen kalp ve rûhunun ihtiyacı olan o mürşid-i hakîkînin izini sürmeyi, etrafından ne görürsen gör asla bırakma. Elbet senin bu samimi istek ve niyazın; çektiğin bütün cefâ, mihnet ve aldanmalarını murâdına kavuşmanla unutturacak, nizâ ve nifaka hiç bulaşmadan seni rızâya kavuşturacaktır. Hakk'a âşık olan kimseler, ne kadar saygısızlık, iftira, sıkıntıya maruz kalsalar da bunlara aldırmamalı; o aşkla, samimiyetle ve kalp safasıyla yollarına devam etmelidirler.

Yâr için ağyâre minnet ettiğim aybeyleme
Bağbân bir gül için bin hâre hizmetkâr olur

Muhteşem bir söz... Rahmetli Ali Ulvi Kurucu Hocamız da bunu sohbetlerinde sıkça dile getirirdi. Mânâsı mâlûm ama açıklayalım:

Sevgilinin yolunda, hem bu sevgiyi hem de benim muhabbet derdimi anlamaktan uzak kişilere eyvallah edip, onların cevr ü cefâsına aldırmayışım sizi şaşırtmasın, beni kınamayın. "Nasıl oluyor da tahammül ediyor, bu kadar suistimale niçin izin veriyor?" demeyin. Görmez misiniz bahçıvan bir gül yetişsin diye binlerce dikene hizmetçilik yapmaktadır? Kâmillerin kapısında, ham kişilerin cefâsına benim tahammül etmem, mürşide ve hak hakîkate duyduğum iştiyak sebebiyledir. Ne kadar güzel ifade buyurmuş Hazret-i Fuzûlî.

Bir de mürşid-i ekmelim hep şu sözü tekrar ederdi: "Kim ne ederse, kendine eder." Mesele tamamdır. Sen madem kalbî muhabbete, en güzel şekilde ve arada hicap olmaksızın

erişmek istiyorsun, kendi kendine, insanların davranışlarını, kalbinle hakîkat arasına perde yapma. Onun da misali şudur...

Galiba Kuşeyrî'de geçer. Dervişin biri gâyet üzgün, asık bir yüzle şeyhinin yanına gelir. Hazret de merak edip sorar, "Hayırdır oğlum, neyin var?" diye. Derviş gâyet mahzûn, "Efendim, az evvel çarşıdaydım, zât-ı âliniz hakkında bazı densiz ve terbiyesizler şöyle şöyle dediler. Fevkalâde üzüldüm, ne yapacağımı bilemedim." der. Bunun üzerine hazret-i şeyh, "Ah, ah... Oğlum yüreğimi yaraladın, içimi kanattın." buyurunca derviş afallar. "Efendim ben ne yaptım ki? Sizi nasıl yaraladım, nasıl üzdüm? Bu sözler bana âit değil ki." der. Şeyh efendi, "Oğlum, o söz sokağa, yola öylece bırakılmış bir ok gibiydi. Sen onu aldın, bizim meclisimize kadar taşıdın ve kalbimize sapladın." buyurur. Bu kıssa mürşidle mürîd arasındaki muhabbete, başkalarının nasıl müdahîl olduğunu ve bu muhabbeti nelerin yaraladığını izah açısından hisseli ve ibretlidir.

Hülâsâ Allah Teâlâ'yı samimiyetle isteyen kulun sâhibi Hazret-i Allah'tır ve muhakkak Cenâb-ı Hakk kendisini böyle samimi isteyen bir kula, bilmediklerini öğretecek, onu âgâh kılacak, nazarına ve terbiyesine mazhar olabileceği bir kâmil mürşid buldurur, o mürşidle oldurur.

İslâm terbiyesinde hevâ heves sevkiyle yapılan işlere nefsânî, Cenâb-ı Hakk'ın rızâsına mutabık ve muvafık, nefse ağır gelse de vahye ve doğruya rağbet etme hâline de rûhânî veya rahmânî denilmiştir. Câhil ve gâfiller de aynı sahneyi görürler, ona bakarlar; âlim, ârif ve müminler de bu âlemde hep aynı sahneleri seyrederler. Gâfili gâfil yapan ve cehalette bırakan, gördüğü şeyleri nefsiyle tefsir etmesidir. Âlimi,

mümini ârif yapan ise, kendisine gösterilen şeyleri rûhuyla, iman ferâseti ile tefsir etmesidir.

Hazret-i Şeyh, her zaman ve dönemde karşılaşılabilecek hâdiseleri konu ederek, nefsânî ve rûhânî bakışın arasındaki farkla kişinin hidâyet rahına ulaşabileceğini beyân ederek şöyle buyuruyor:

İmdî azîzim! Bu zamânda, "Erbâb-ı kulûb yokdur." diyüp inkâr itmeyesin. Onlar Hazret-i Mehdî devrini tamâm itmeyince bâb-ı feyz mesdûd olmaz. Kâmilleri inkâr hatâdır. Ve kâmiller hâlâ avn-ı Hakk'la tâife-i münkirini gördükde bilirler. Ve emânet-i sohbeti münkirle itmezler. Ve onların Hakk'dan gayrı kimseye ihtiyâcları yokdur. Ve arz-ı ihtiyâc itmezler ve itdikleri mevcud hikmetledir ki bilmezsin. Onlar gâfillerden kat-ı ümîd itmişlerdir. Ve dâimâ ârifin bu beytini bu beyti tekrâr iderler ki;

Bir kere şunu unutmamak lâzım ki Mehdî Aleyhisselâm gelinceye kadar muhakkak kalp ehli hakîkî mürşidler olacaktır. Hazret-i Mehdî'den sonra artık kıyamet kopacak, geriye ancak sûreti insan olanlar kalacaktır. Zira kıyamet imansızlar üzerine kopacak, az sayıdaki müminler kıyamet dehşetini görmeyecek, fark etmeyecekler, ansızın peyda olan sis veya duman gibi bir şeyin tesiriyle, nezleye tutulmuş gibi bir hâl yaşarlarken, onların hâricindeki kâfirler ve inançsızlar, dehşet içinde kıyametin en şiddetli safhalarına maruz kalacaklardır. Onlarca hadîs-i şerîfte bu durum, inkâra mahal bırakmayacak şekilde açıklanmıştır. Mademki Hazret-i Mehdî henüz gelmemiştir, "Kâmil insan yoktur." diyerek genelleme yapmak, hiç lüzum yokken pisi pisine inkâr riski almaktır. İşin bir başka veçhesiyse Allah Teâlâ'nın kudretini küçük görmek, Hakk inâyetini sınırlamaktır.

Erzincan'da muhteşem bir velî vardır, Hayyât Vehbi yani Terzi Baba... Bu mürşid-i âgâh zâtı, birçok zâtın başına geldiği vech ile çekememişler, hakkında ileri geri konuşarak çekiştirmişler. Bu dedikodulara maalesef zamanın hocaları da karışmış ve kendilerince, "Yâhû, ümmî, terzilikle uğraşan bir adamdır bu Vehbi Efendi, kim oluyor da, şeyhlik, mürşidlik adı altında, böyle etrafına adam topluyor? Şunu çağırıp bir imtihan edelim de, ipliğini pazara çıkaralım, mahcup olunca belki utanıp gider. Biz de kurtuluruz." demişler. Kendilerince heyet tertip ederek dânişmend aracılığıyla hazreti davet etmişler.

Hazret-i Şeyh de tevâzu ve tenezzülle gelmiş, karşılarına oturmuş. Komisyon başkanı olan hoca, "Efendi, şöyle biraz ilmini, irfânını biz de bilelim ki, hâlin nicedir öğrenelim." demiş. Şeyh Efendi, "İstediğinizi suâl edin, nasıl olsa bildiğime cevap vereceğim, bilmediğime de bilmiyorum diyeceğim." buyurarak mukabelede bulunmuş. Müstehzi tavırlarla, kendi aralarında gülüşerek bakışmışlar, sonra başlarındaki hoca, "En başından başlayalım. Say bakalım efendi, Allah Teâlâ'nın zâtî, subûtî sıfatları nelerdir?" diye suâl etmiş. Hayyâtî Vehbi Hazretleri, eûzü besmele, hamdele, salveleden sonra Cenâb-ı Hakk'ın zâtî ve subûtî sıfatlarını saymış ama 'Kudret' sıfatını söylememiş.

Hemen heyettekiler mal bulmuş Mağribî gibi atılmışlar. "Efendi, efendi... Kudret sıfatını söylemedin, böyle şey olur mu, bu nasıl ilim, bu nasıl şeyhlik?" diye çıkışmışlar. Hazret-i Şeyh gâyet sâkin, onlara dönüp, "Muhterem hocalar, bendeniz Allah Teâlâ'nın kudret sıfatını bilirim ve iman ederim. Fakir, burada sizin itikadınıza göre konuşayım, sizin inandığınız şekilde Allah Teâlâ'nın zâtî ve subûtî sıfatlarını anlatayım diye böyle açıklama yaptım." deyince hocalar iyice köpürmüş. "Sen ne demek istiyorsun be adam! Bu nasıl söz?"

Terzi Baba Hazretleri ibretlik bir hitabetle, "Bendeniz, Allah Teâlâ'nın bir terziye bile hak ve hakîkati öğretebileceğine, onu dahî insanların hidâyetine vesile olabilecek bir mânevî kâbiliyete erdireceğine ve buna kâdir olduğuna inanıyorum. Lakîn anladığım kadarıyla sizler Cenâb-ı Hakk'ın böyle bir kudrete sahip olmadığına itikad etmişsiniz. İşte ondan dolayı kudret sıfatına imanda eksikliğiniz var." buyurarak hepsinin ağızlarını kapamış. Eh, ne kadar olsa, ilimden nasibleri var ki, her biri Terzi Baba'dan özür dileyip hazretin duâsını alarak helâllik istemişler. Dava da böyle faslolmuş.

Kâmilleri 'yoktur' diye inkâr etmek, Allah Teâlâ'nın kudretini sınırlamaktır ve âlem-i imkân olan bu dünya hayatını doğru okuyamamaktır. Ümitsizliğe düşmek noktasından baktığımızda kişinin küfürle imtihan olmasına da yakınlıktır.

Kıymetli kardeşim, sen gül bahçesine girmiş fakat sadece dikenleri görmüşsün; gülleri, goncaları görememişsin. Allah Teâlâ'nın inâyetiyle kemâl mertebelerine ulaşanları, Hakk Teâlâ yardımsız bırakır mı? Onlar kimin ne olduğunu Allah'ın izniyle bilirler. Ama bu arada şuna da dikkat et; hâllerini inkâr eder vaziyette, mürşidlerin huzuruna gelirsen, elbet sen de münkir itikadınla tanınır ve sohbetten mahrum kalırsın.

Kıymetli dostlar, câhilin en bariz özelliği herhangi bir mâlûmat, haber ve bilgiyle karşılaştığında ilk önce inkâr tarafını tutmasıdır. Âlim kişinin en bariz özelliğiyse insanlığın zarar ve ziyanına sebep olmayacak, sünnetullahı iptal etmeyecek bir haberle, mâlûmatla karşılaşırsa ikrâr cihetini tutmasıdır. Yani hemen inkâr etmez, "Bu âlem âlem-i imkândır, mümkündür, olabilir." der, bir açık kapı bırakır. Durum böyleyken, toptan her şeyi inkâr etme hastalığı artık nasıl bir cehalettir, düşünün... Bu öyle bir kısır döngüdür ki, hep inkâr

tarafını tutup, bu şekilde kişi, onu ikrâra getirebilecek mürşidle bile karşılaşsa, bu huyla mülevves olduğu için sohbetle o kimseye îtibar etmezler. E sohbet ve ülfet olmayınca bir kişiyi nasıl tanırsın? Tanıyamazsın. Onlar sana muhtaç değil ki, "İlle de gel bana, ben kâmilim." diye rağbet etsin. Kur'ân-ı Kerîm bile samimiyetle, Hakk'ı bulmak isteyenlere hidâyet kaynağı olduğunu söylüyor. İnkâr etme niyetinde olan bir kişi baştan sona Kur'ân'ı okusa, bu niyetini değiştirmedikten sonra nasıl hidâyet sâhibi olur? Hakk mürşidler de böyle gâfil bir kimseyi gördüklerinde onunla alâka kurmazlar. Mübarek adam, kendisine tâbi olanlara yetişemiyor, inkâr edenle mi uğraşacak?

Beyt

Husûsan şeyh veyâ dervîş ümîdin gayra sarf itse
Sanasın bir keşîş oldu tapuptur Lât u Uzzâ'ya

Ve anlar şirk-i hafîden tamâm halâs olduklarından nâşî hemân mutlak Hakk'a teveccüh itmişlerdir.

Hakk'a îtibar edip Hakk'la işi olan bu zâtlar, bu ulvî niyet ve maksuttan ayrılıp da senin memnuniyetin için çalışıp, senin gibilere meyletse, putlara tapan keşiş gibi olur. Hâlbuki onlar, bu nev'î hafî şirklerden tamamen kurtulacak şekilde terbiye almış, seyr u sülûklarını tamamlamışlardır. Ama inkârda ısrar eden ve artık bunu kendisine huy edinen kişi, hep nefsânî açıdan bakıp, rûhânî ve rahmânî tarafı göremediğinden dolayıdır ki, âyet-i kerîme, hadîs-i şerîf ve kibar-ı kelâmları kendi çarpık, nefsânî düşüncelerine uydurarak hatta böylece açıklayarak inkârlarına delil gösterirler. Hani meşhur bir söz var ya Hazret-i Mevlânâ'ya isnad edilen, "İnsanlar inandıkları gibi yaşamazlarsa, yaşadıkları gibi inan-

maya başlarlar." Aynen bu durumun tahlilini, Hazret-i Şeyh bakınız safha safha nasıl yapıyor?

Eğer sen; لَانَافِعَ اِلَّا اللّٰهُ وَ لَا ضَارَّ اِلَّا اللّٰهُ [8] **ma'nâsını kendü âleminde fikr edüp ve dahî** قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ [9] **âyet-i kerîmesini tefekkür edüp kendü ilmine ittikâ ve ilmince amel ve tevekkül-i tâmm ile kendü re'yinle nefsini bilmek murâd idüp dirsen ki; "Benim mürşide ihtiyâcım yokdur. Ve ben tarîk-i Hakk'a delîlsiz giderim. Benim ilmim bana delîl olur."** مَنْ لَاشَيْخَ لَهُ وَ لَا دِينَ لَهُ [10] **Hâtıra geldikte kelâm-ı kibâr kibâra ne amel diyüp ilmine göre te'vîl idüp** مَنْ عَمِلَ بِرَأْيِهِ فَقَدْ هَلَكَ [11] **hâtırına hutûr eyledikde ma'nâsını umûr-ı dünyâya tevcîh edüp** فَأَتْبَعَ سَبَبًا [12] **âyet-i kerîmesinin hakîkatte mazmûn-ı şerîfini işaret ü beşâretini ve rumûzâtını levh-i müdrikinde mevcûd olmakla;** عُلَمَاءُ أُمَّتِي كَأَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ [13] **hadîs-i şerîfini tefekkür idüp ilm ü amelin sana perde vü hicâb olduğun bilmeyüp ucb u kibr ile kimseye teslîm olmak mukadder ü müyesser olmadıysa lutf idüp meşâyıha arz-ı muhabbet ve dervîşâna şefkat ile ülfet ü sohbet idüp onlara dünyâlığınla ikrâm idüp onlardan bir nef'i müşâhede itmedikte peşîmân olmayasın.**

---

8 "*Lâ nâfi'a illallah velâ dârra illallah.*" (Allah Teâlâ'dan başka fayda verecek yoktur ve Allah Teâlâ'dan başka zarar verebilecek de yoktur).

9 Nisa Sûresi 78. âyet: "*Kul külle min indillah*" (De ki hepsi Allah'ın katındandır).

10 "*Men lâ şeyhe lehû lâ dîne lehû.*" (Şeyhi olmayanın dini de yoktur).

11 "*Men a'mile bire'yihî fekad heleke.*" (Kim kendi görüşüne göre hareket eder, kendince amel ederse helâk olur).

12 Kehf Sûresi 85. âyet '*Fe etbe'a sebebâ.*' (O kimse de bir yol tutup gitti).

13 "*U'lemâ-ü ümmetî keenbiyâ-i benî İsrâîl.*" (Ümmetimin âlimleri İsrailoğullarının peygamberleri gibidir).

Derler ki Hazret-i Âdem 'kün' emrinin tecellîlerine, varoluş ağacının hikmet meyvelerine bakmış, 'kef'i görmüş, kemâl tahsil etmiş. Şeytan da bu yaradılış ağacına bakmış, kevniyetin ve 'kün' emrinin 'kef'ini görmüş, küfür tahsil etmiş, küfür anlamış.

Yukarıdaki metinde, Sâdık Efendi Hazretleri nefis ve inkâr cihetinden bakanların neleri nasıl yanlış anladıklarını zikrediyor. "*Lâ nâfi'a illallah velâ dârra illallah.*" yani "Allah Teâlâ'dan başka fayda verecek yoktur ve Allah Teâlâ'dan başka zarar verebilecek de yoktur." sözünü, inkârda olanlar, mürşid terbiyesine girmemeye bahane sayar. Aynı çarpık düşünceyle, Nisa Sûresi 78. âyette geçen قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ "*De ki her şey Allah katındadır.*" âyet-i kerîmesini kendince tev'il ve sözüm ona tefekkür edip, "İşte ben de hiç bu adamlara îtibar etmeyeyim, nefis terbiyesiymiş, yok kalbini tasfiye edecekmişsin, şöyle şöyle makamlar varmış, uğraşmayayım." düşüncesine delil getirir. Hâlbuki hakça düşünse, bu terbiyelerin dahî Allah katından bir lütuf olduğunu anlaması, ikilikten kurtulup tevhîd etmesi gerekirdi.

"*Kur'ân-ı Kerîm müminlere şifâdır. Nefsine zulmeden, emânete hıyânet etme davasında olanların da sadece zararını arttırır.*" mealindeki âyet-i kerîmeyi düşünürsek, yanlış anlama ve biri iki görme hastalığının Kur'ân-ı Kerîm âyetleriyle karşılaşılsa bile düzelemeyeceği anlaşılır. "İlmim bana yeter, okuyorum, anlıyorum. Mürşidler gitsin, câhillerle uğraşsın." fikrinde olan bu kişi, "Şeyhi olmayanın dini yoktur." sözünü de ters anlar. Bu söz açıklamaya muhtaçtır. Bazı mürîdlerin şeyhe intisâb etme mecburiyetini sağda solda bu sözle anlatmaya çalışmaları büyük bir hatadır. Çünkü evliyâ ve âriflerin eserlerine baktığımızda, bu sözle kastedilen şeyin; kalbindeki ilhamat ve vesveseyi ayırt etmek noktasında erbabına müracaat etmeyip, kendi başına bunların üstesinden

gelmeye çalışan kimsenin durumu olduğu anlaşılmaktadır. Bu babdan olarak, Allah Teâlâ'ya muhabbet ve Resûl-i Zîşan Efendimiz'e ültfet ve yakınlığı içinde hisseden fakat bu hissin şerîatını, tarîkatını öğrenmeye gerek duymayıp kendince ictihad ve amel eden, sonra da dinin hakîkatinden uzaklaşan aşk yolunun kazazedeleri için söylenmiştir, bu söz.

Bu nev'î insanlar, ekseriya sözlerine "Bence Allah şöyle yapar, bence ve bana göre din şudur, böyle emreder..." diyerek başlarlar. İlan-ı aşk ile Allah'ı bulacağını zanneden bu kişiler, içlerinden coşan, âdeta fışkıran bu duygularla, baş etmeye kalkıp, bu muhabbetin mânevî terbiyesini verebilecek kişilere eyvallah etmezler. Çünkü böyle zâtlara yolu uğrasa, hemen o mürşidler kişiyi şerîata, Allah Teâlâ'nın farz, emir ve hükümlerine sevk edici şekilde irşâd ederler. Sevgisizlik nasıl insanı yoldan çıkarır, nihayetinde Allah Teâlâ'nın gadabını celb eder, huzurdan tard ettirirse, sevgi ve muhabbetin âdâb ve usûlüne, mânevî hudutlarına riâyet etmeyen kişi de istikâmet yolundan şaşar, -Allah muhafaza- dalâlete düşmüşler güruhuna karışır.

İtiraf etmek gerekirse aşk ve muhabbetten hiç anlamayan bir kişinin kalkıp, gidip şeyh araması, ille de mürşid bulması şart değildir. Bu kişinin mürşidi olmaması zaten onun için sıkıntı teşkil etmez. Fakat muhabbete kâbiliyeti olup, hikmet ve aşk duygularının tesiri altında kalan bir kimsenin, muhakkak içinde bulunduğu durumu bilmesi, kendisine, gerekli olan ilmi verebilecek bir kişiye teslim olarak öğrenmesi gerekir.

Hazret-i İmam Şâfiî Rahimehullah "İki şeye acırım: ilme kâbiliyeti olduğu hâlde âlime gidip ilim öğrenmeyene, ilme kâbiliyeti olmadığı hâlde âlimlerin başına üşüşüp ilim öğrenmeye gidenlere." buyurmuş. Her işin bir usûlü vardır. Hatta her iş, sanat, zanaat ve ilmin bir hocası vardır. İnsan yemeyi

içmeyi bile bir insanın yardımıyla öğrenir. İlhâmat, fütûhat, zuhûrat, sünûhat ve daha nice kalbî ve rûhî sıfat ve tecellîlerin kendi kendine öğrenilmesi, kişinin kendi başına koyduğu kıstaslarla halledilmesi mümkün müdür?

Asr-ı Saadet'te bile, Kur'ân-ı Kerîm'in âyetlerinin inişine şâhid olan sahabe-i kirâm, Efendimiz(sas)'e ve ondan sonra gelen râşid halifelerine, kendi içlerindeki âlim, fazıl kimselere hâllerini sorar, iyi veya kötü hâlde bulunup bulunmadıklarını istişare ederlerdi. Zaten İslâm medeniyetinde, cemâat ve imamet ölçüleri hemen hemen her sahada önem kazanmıştır. Üç kişi bir yola gitse, içlerinden imam seçmeleri, bizzat Efendimiz(sas) tarafından tavsiye edilmiştir. Nefsin tek ilacı söz dinlemek ve tâbi olmaktır. Çocuk bile söz dinlemese terbiyesi eksik kalır. Devam edelim...

"Kim kendi görüşüne göre hareket eder, kendince amel ederse helâk olur." sözünü tavsiye olarak duyduğunda, bunu da yanlış anlar, kendi dünyaperest bakışına göre tefsir eder, sonra Kehf Sûresi 85. âyetteki "*O kimse de bir yol tutup gitti.*" tâbirinin inceliklerini anlamaz. Hâlbuki Efendimiz(sas) ümmetinin âlimlerinin Benî İsrail peygamberleri gibi olduğunu saadetle bildirmiştir. Ama bu şahıs, "Herhâlde böyle bir âlim bulsak, biz de uyardık. Daha ben ilmime, irfânıma uygun, benden daha iyi bilen bir kimseye rastlamadım ki." dercesine kimseye eyvallah etmez, yani adam olmak niyetiyle, "Bir söz dinleyeyim, belki bilmediğimi öğrenirim." derdine düşmez.

Efendimiz(sas) Mirac mucizesini ashâbıyla sevinç ve sürûr içerisinde paylaştığında, bu muazzam haber müşriklerin de kulağına gitmiş. Ebû Cehil kendisince fırsattan yararlanmak istemiş. Hazret-i Ebûbekir Efendimiz'in evine giderek, "Duydun mu, biliyor musun, seninki neler diyor?" lâflarıyla

güya Efendimiz(sas)'e duyulan muhabbet ve imanı zedelemek kastıyla, "Göz açıp kapayıncaya kadar Kudüs'e, oradan da göklere, cennetlere, cehennemlere yükselmiş, Allah'tan vahiy getirmiş. Bu işe ne dersin?" diye gevezelik etmiş. Hazret-i Ebûbekir Efendimiz, "Ebû Cehil, bunu sen lâf olsun diye mi söylüyorsun yoksa bu anlattıklarını bizzat O mu söyledi?" buyurunca; Ebû Cehil kurduğu tuzağa Ebûbekir Efendimiz'in düşeceği ümidiyle hemen atılmış, "Yok yok, hâşâ, aynen böyle söyledi. Hiçbir şey ilâve etmiyorum. İstersen gittiğinde sen de sor." diyerek küstahça cevap vermiş. Hazret-i Ebûbekir Efendimiz, "Eğer kendisi böyle söylüyorsa şekksiz şüphesiz iman ederim. Muhakkak doğru söylüyor." buyurarak Ebû Cehil'in habis ağzını tıkamış. Hepinizce mâlûmdur ki Efendimiz(sas)'in yanına geldiğinde Hazret-i Ebûbekir(ra) 'Sıddîk' şerefini ve vasfını işte böylece kazanmıştır.

Bu vak'a herkesçe bilinmektedir. Burada zikretmemizin sebebiyse şudur: Hazret-i Ebûbekir(ra) gibi kâmil bir zât bile, en berbat ve câhil bir müşriğin naklettiği söz içerisinden kendisine lâzım olan kemâli tahsil ediyor ve bu sâyede mânevî derecelere yükseltiliyorsa, ilmi, irfânı hatta itikadı bile şüpheli olan kimselerin, kibir ve ucubla, irşâd olup öğrenmeye hiç yanaşmamaları akıl ve iman kârı mıdır?

Efendimiz(sas) saadetle buyuruyorlar ki, "*Ya ilmi öğreten yani âlim ol, ya ilmi öğrenen yani talebe ol veyâhut âlim, talebe ve ilmi sevenlerden ol. Dördüncüsü olma, helâk olursun.*" İşte insan kendine yakışanı yapsın; bu mânevî ilim erbabına teslim olamasa bile en azından bu sahanın insanlarına; mürşid, derviş gibi kimselere muhabbetle muâmele etsin. Onların gönüllerini kazanmaya çalışsın, onlara ikramda bulunsun, aklı ermese de bu kişileri hoş tutsun. Müslüman geçimlidir. Bu ahlâktan istifâde ederek en azından bu zümreyi sevenlerden olsun. Bunun ne zararı olabilir ki? Devamlı

inkâr cihetini tutmak, eninde sonunda onu pişman eder. Belki hatasını ileride anlar ama telâfî imkânları ortadan kalkabilir. Şeyh Sâdık Efendi, bu durumu zarafetle vasiyet ediyor, tavsiyede bulunuyor.

Zîrâ onların dâ'irelerinde müfsîdleri dahî ziyâde çoktur. Cevr u cefâlarına tahammül idemezsin. Ve onlar seni hâlis muhibb-i fukarâ zann idüp konağını güleşçiler tekyesine dönderirler. Onlardan bir vechile halâsa çâre mümkün olmayıp ikrah edüp lâf u güzâf ve kizb u dürûğ u gafletle sohbet itmekle mülhidlerin bu etvârı ve bu cerrâr bî-namâzların böyle nâ-sezâ tavırları sebebiyle kâmillerini dahî bilmeyüp inkâr idersin ve gördükde istiskâl idüp ve ba'zı vakît âteş-i gazabın zuhûr ittikde şetm-i galîz idüp yâhûd ta'zîr-i şedîd ile hâtırlarını yıkup perîşân idersin. Sonra gayretullâh zuhûr idüp kazâya uğrarsın. Zîrâ dâ'ire-i ehlullâhta olan fukarânın Hakk'tan gayrı şikâyete gidecek yerleri yokdur. Bâb-ı Hakîm'e şikâyet içün gitmeye mürşîdlerinden destûr yokdur.

Zihninizde bir hastane canlandırın. Acaba bu hastanede en çok ne bulunur? Doktor, hemşire hasta bakıcı mı çoktur, yoksa tedâvi için orada bulunanlar mı? Haydi, gelin hayalimizi biraz daha genişletelim. Dört başı mamur, büyük bir hastane olsun. Temizlikçisi, otopark görevlisi, sekreteri, türlü türlü bürokratları, çalışanları ayrıca hastanedeki muâmeleleri takip eden, dışarıdan ürün satmak için veya başka maslahatlarla gelen insanların da olduğunu düşünelim. Hangi açıdan bakarsanız bakın, bu müessesede doktor az, hasta ve diğer personel çoktur. Birebir doğru olmayabilir fakat bu örnek, tekke ve cemâat yapısını anlatmak ve yukarıdaki metni açıklamak için uygun düşmektedir.

Tekrar düşünmeye devam edelim. Kendisine çare, derdine devâ arayan bir kimse bu müesseseye gelse, fakat bu kurum hakkında hiçbir şey bilmese, oradaki insanları hangi gözle görür? Üstüne üstlük, hekim haricindeki bu kişilerin, ona ne gözle baktığı da çok mühimdir. Öyle ya müesseseye bir kişi gelmiş, herkes de kendi potansiyeline, maslahatına göre onunla irtibat kurmak isteyecektir.

Buna ilâveten hepimizin başına gelen başka bir durum da, hastalarla olan sohbet realitesidir. Hasta, ya dertleşmek için, ya şikâyetlerinizi duyduğunda size akıl vererek, "Ben şu ilacı kullandım iyi geldi, sen doktora şunu sor, aman sakın şu ilacı kullanma, bu hemşire iyidir, arabanı şuraya bırak, evrakını şöyle tanzim et..." gibi danışmanlık görevi görenlerin haricinde sizi bir sürü enformasyona maruz bırakır. Bu nev'î yerlere gittiğinizde, ne hikmetse danışmanlık standında bulunan görevliler haricinde herkesten bilgi alabilirsiniz. Adamların günahı yok. Zaten tanıtım levhasının üzerinde 'Danış-ma' yazıyor. Neyse...

Şimdi bu örneğimizi yukarıdaki metne tatbik edelim, böylece Şeyh Sâdık Efendi Hazretleri'nin fevkalâde nükteli sözlerini anlamaya çalışalım.

Hazret-i Şeyh anladığımız kadarıyla buyuruyor ki, "Sen gâyet istekli ve muhabbetli olarak, bu mürşidlerin huzuruna, tekkelerine gelirsin. Ama unutma ki; orada bulunanların birçoğu türlü türlü zulmet, nifak ve nefsânî hastalıklara tutulmuş kimselerdir. Allah Teâlâ, merhametinin tezâhürü olarak bu dertlilere bir deva kapısı göstermiş, tedâvi ve sıhhat bulmaları için lütufta bulunmuştur. En azından kendindeki hastalık ve illeti bilen âgâh kimseler, o mürşid etrafında saf tutmuşlardır. Tabiî ki kendinin farkında olmadan, bin türlü hastalıkla gâfil

olarak, hayatını yaşayan kimselerle bu kişiler arasında derece farkı vardır.

Bu zâtların etrafına, evvelce söylediğimiz gibi iş, aş bulmak vb. maslahatlar için gelenler de olabilir. Hiçbir şey olmasa, insan tek yaşayamayan bir varlıktır. Böyle güzel, sosyal bir çevre bulduğunda, görüp gelmiş, hoşuna gittiğinden orada kalmış da olabilir. Şeyhin cemâaṭinde, tedâvi için bekleyen ve bu nev'î maslahatı olan insanların sayısı her zaman çoktur. Edep ölçüleri içerisinde, söz dinlemeleri hasebiyle onlar dahî kemâl sâhibi, sıhhatlerine kavuşmuş, niyetlerini düzeltmiş âdem olabilirler.

Fakat sana gelince, bu meclise vardığında hekimle, tabible değil, etraftaki insanların sözlerine, tavırlarına bakar, onlarla haşır neşir olmaya öncelik tanırsan sıkıntıya uğrarsın. Kimisi iyi niyetinden, kimisi de gafletinden seni yorar, tâkatını keser. Biraz varlıklıysan, hâlin vaktin yerindeyse, paranı, malını, evini, ikramını senden talep eder; senin de şeyhe sâdık bir bende olmaya çalıştığını görür, dolayısıyla bunu isterken, o uhuvvet çerçevesi içerisinde rahat ve fütursuzca ister.

Hulûs-ı kalple evini barkını hatta kalbini o insanlara açarsın. Ama işin içerisine ölçü ve kıstas girmediğinden ya zarara uğrar veya dertlenirsin. Sonraki safhalarda şikâyet etmeye de başlarsın. Evvelce fark edemediğin fakat hastalıklı ve henüz hamlıktan geçememiş bu kişileri görüp, "Şeyhin etrafında böyle adamlar ne arıyor? Böyle kabalık, böyle edepsizlik olur mu?" gibi düşünceler zihnini işgal eder, sonra da alenî olarak lütuf, ihsanda bulunduğun bu kişilere karşı saygılı davranma, temkinli muâmele etme makamından düşersin. Onları azarlar, yeni tâbirle fırçalar, onlara himayendeki memur ve işçi nazarıyla bakarak, sen de yerli yersiz iş buyurursun.

Evet, bunlar hamlık yapmış olabilir ama, neticede bir yere baş kesmişler. Bu kimselere cevr ü cefâ ettiğinde hesabını kim sorar? Ya mürşidleri buna üzülür, fukarâya eziyet ettiğini duyarsa sana inkisar eder ya da neticede bunlar Allah Teâlâ'nın rızâsını kazanmaya çalıştıklarından, kalp kırıklıklarını Cenâb-ı Hudâ'ya arz ederler. Çünkü başka bir resmî makama veya merce' ve mercie şikâyette bulunmalarına şeyhleri izin vermemiştir. Bu ölçüsüz ilişkiler, neticede senin başını yakar, feyzine mâni olur; yok yere, boş yere mürşid nazarından düşüverirsin.

İnsan, almaya çok alışıktır ve rahata da çabuk alışır. İzzet ve ikrama insanları alıştırırsan, aksi bir durumda ham kişiler kendilerini mahrum ettiğini düşünürler. O zaman sana düşen, ferâsetle, mürşidin çizdiği çerçevede temkinle, hatta o huzurda yoklukla hareket etmendir. Seyr ü sülûkta dervişin en büyük sermayesi hiçliğidir. Kendince hizmet eden adam, bunun getireceği belâ ve musibetlere hazır olmalıdır. Muhakkak ki kendisine gösterilen rızâya uygun hizmet eden insanlar da eziyet, cevr ü cefâ görürler. Ama Allah Teâlâ doğru istikâmetleri sâyesinde o kimselerin kalbine asla mahzûniyet vermez, bütün âlemin iftirasına maruz kalsalar, kalplerindeki sekînete halel gelmez. Diğer türlü yapılan işler kuru emek ve yükten ibaret kalır, kalp rahatsızlıklarına, feyiz kesilmesine sebep olur.

Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi buraya kadar işlenilen mevzûların yolun esas sâlik ve sâdık olan dervişine âit olmadığını, tâbiri câizse bu ahlâk ve edebin henüz yola muhabbeti, sempatisi olan insanlar için îkaz mahiyetinde olduğunu ifade buyuruyor. Şimdi gelecek metni okuduktan sonraki izahatla bu sözlerin kime nasihat olduğu açıkça gösteriliyor.

İmdî buraya gelinceye değin tahrîr olunan makâle tarîk-i evliyâya sâlik olmayup belki hemân muhibb-i fukarâ olan karındaşlara hâl-i fukarâyı ifade idi. Ammâ muhabbet da'vâsında olmayup kendü hâline meşgûl olan tâlib-i dünyâ vü ukbâ olup, dünyâsı ve ukbâsı evlâd u ıyâli kaydıyla mukayyed ü ten-perver ve nefsine muhabbetle safâ-yı cismânîde olan mahlûk-ı Hudâ ile bahs u cidâlim yoktur.

Beyt

Her birin bir hâle komuş hâlet-i mestî
Yâd eyledim ol demde görüp bezm-i elesti

Dünyaya tâlip, nefsinin hevâsına râgıp, hiç bu yollarla işi olmayan kişilere söylenmemiştir bu sözler. Onlara karışmak haddimize değil, buyuruyor Hazret-i Şeyh. "Bu yola tâlip olanlar için nasihat ettiğini, evliyâ, merâtib-i nefis, seyr ü sülûk, aşk-ı ilâhî, muhabbet-i resûl, nefsine ve Rabbi'ne ârif olmak, kalp ve rûh dünyasını idrak etmek, keşfetmek, Cenâb-ı Hakk'ın kevnî ve ilmî âyetlerine ârif olmak, kalbini tasfiye, rûhunu tahliye, dâima istikâmet üzre bulunmak gibi dert ve iştiyakı olmayan kişilere nasihat vermek, Allah Teâlâ'nın bilemediğimiz hikmetlerle yarattığı bu kişilere karışmak ve müdahale etmek olduğundan, biz bunlara söz söyleyemeyiz. Emâneti ehline teslim etmek ve emânet ehli olan kişileri de îkaz etmek mesleğine mensubuz." diyerek en azından, bu anlatılanlara müstehzî tavırla yaklaşanların sûizan ve müfsid düşüncelerini kapının dışında bırakıyor.

Ne acayiptir kıymetli dostlar, Kur'ân-ı Kerîm'de "Ey kâfirler!" cümlesiyle gelen, Cenâb-ı Hakk'ın kâfirleri muhatap kabul ettiği bir âyet yoktur. Bu hitap iki yerde geçer: Birisi Kâfirûn Sûresi'nde Efendimiz(sas)'e hitapla, kâfirlerin

getirdiği teklifi red meyanında, diğeri de Tahrim Sûresi'nde, kıyamet gününde azarlanacakları beyân ederken sâdır olmuştur. Yani, Allah Teâlâ "Şöyle yapın, böyle yapın, şöyle yiyin, böyle için, şu şekilde ibâdet edin..." buyurarak kâfirleri muhatap almamıştır. Buna rağmen en ince detayına kadar müminlerin nasıl davranması gerektiğini ilan etmiş, uyulmaması durumunda da onları nelerin beklediğini tek tek sahnelemiştir. Başka bir örnekle biraz daha konuyu açarsak...

Ramazan orucu hakkında yüzlerce hatta binlerce detay vardır. Orucun sadece yemekten, içmekten kesilmek olmadığından tutun, ne zaman oruca niyet edilip, ne zaman iftar edileceğine kadar, orucun sevabı, ecri, hâli ve tatbikatı hakkında yüzlerce hadîs-i şerîf, binlerce mesele ve fetva vardır. Ramazan orucuna niyet edip de bu orucu zâyi eden kimsenin iki ay üst üste kesintisiz kefaret, ayrıca o tutmadığı günün kazası olarak bir gün oruç tutması herkesçe bilinen bir hükümdür.

Şimdi gelelim beri tarafa... Peki, "Oruçtan bana ne? Tutmuyorum." diyene, "Şöyle yapacaksın, böyle edeceksin." diye hiç tavsiye var mıdır? Yoktur. Ama şu îkaz mevcuttur; "Bir kişi Ramazan orucunu keyfi olarak tutmazsa, kıyamete kadar ömrü olsa, Ramazan hâricinde o günlerini oruçla geçirse, gene de Ramazan'da tutmadığı oruca denk gelmez." Sâdık Efendi Hazretleri'nin irşâd üslûbu, birebir İslâm'ın tebliğ ve irşâd metoduna uymakta olup, aynı usûlün takibinden ibarettir.

Adamın biri gemide sigara içmek istemiş. Kime sorayım, kime danışayım derken gitmiş kaptana. "Sigara içebilir miyim efendim?" demiş. Kaptan da "İçemezsin." deyip kestirip atmış. Tam kapıdan çıkacakken, yukarıdan bakmış ki millet güvertede sigara tüttürüyor. Hemen dönüp sormuş, "E, aşağıdaki herifler içiyorlar." Kaptan mânidar bakışları ile

"Kardeşim, onlar bana sormadı." demiş. Şimdi bu, işin latifesi... Ama herhâlde anlaşıldı. Çok güzel bir tâbir var: "Girme girme, çıkma çıkma..." Bu söz, ârif olana kâfidir.

Beytin mânâsı mealen şöyledir: "Allah Teâlâ herkese farklı farklı kâbiliyetler vermiş, insanlar da bu istidada göre tercihlerini yapmış, hatta kendilerine göre bir zevk ile mest olmuşlardır." Hazret-i Şeyh buyuruyor ki; "Bizim konuştuklarımız, rûhlar âleminde, Cenâb-ı Hakk'a muhatap olmanın mestliğiyle ve oradaki verdiğimiz sözün neş'esinin sevkiyle söylenmiştir. Biz bunu yâd eder, bu muhabbeti konuşuruz. Başka başka zevkleri olan kişilere karışacak ne salâhiyetimiz, ne de tâkatımız vardır. Allah Teâlâ elbette kendi sırrıyla ve hikmetiyle muâmelede bulunacaktır."

فَوِّضِ الْخَلْقَ إِلَى الْخَالِقِ [14] **mazmûnuyla münkîr-i dehhâl olanları Hakk'a havâle etmişizdir. Allah Teâlâ ıslâh eyleye.**

14 "*Fevvidi'l-halka ile'l-Hâlık.*" (Yaradılmış olanları Yaratıcıları'na yani Allah Teâlâ'ya havale et).

Müntesib Dervişlerin Hâlleri

Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi bu bölümde, ehl-i tarîk ve seyr ü sülûk sâdıklarının, sâdık dervişlerin hâllerini, ayrıca yoldaki tehlikeleri, berzahları, kabz ve bast hâllerini açıklayacaktır. Ayrıca kişiyi ilhad ve inkâra götüren tehlikeleri işaret buyurup, nelerden ve hangi sıfatlı kişilerden sakınacağımızı da beyân edecektir. Gene metnin asıl metninden Latin harfleriyle okunuşunu buraya kaydedelim ve sonrasında bazı noktaları izahla usûlümüze devam edelim inşaallah.

Beyân-ı Hâl-i Sâlikîn

Bundan sonra tarîk-i evliyâya sâlik olup, şerîat ü tarîkat, mârifet ü hakîkat ile tarîk-i Hakk'da dervîşlik da'vâsında olanların âlim ü fâdıl u ârif ü âşık u kâmil ü âgâh olanların, sâdık u kâzib ve merdûd u mülhîdlerin cümle hâl-i perîşânları beyân olunmuşdur ki; bir kimse rızâen lillâh tâlib-i dîdâr ve tarîk-i Hakk'a sâlik olup niyyet-i hâlisa ile ancak cân u dilden bî-garâz u bî-illet Hakk'ı Hakk rızâsı içün taleb idüp, kendü nefsi safâsı içün tâlib olmayup, rızâ-yı Hakk niyyetiyle yine tarâf-ı Hakk'dan Hakk'a gönülde teveccüh-i tâmm ile âşıkâne vü sâdıkâne tâlib-i dîdâr olursa; إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُوَرِكُمْ وَ أَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَ نِيَّاتِكُمْ [15]

15 "*İnnallahe lâ yenzuru suverikum bel yenzuru ila kulûbiküm ve niyyâtikum.*" (Allah Teâlâ'nın sizin dış görünüşünüze bakmadığı, bilakis kalplerinize ve niyetlerinize baktığı şüphe kabul etmeyen bir gerçektir). [Müslim, Birr, 33; İbn Mâce, Zühd, 9]

Ḥakk celle ve âlâ hazretleri onun gönlüne nâzır olup ve onun niyyet-i hâlisa ile bâb-ı rızâsına teveccüh eylediğin bildiğinden ol kulunu mahrûm itmeyüp onun terbiye vü ıslâhı içün ona bir mürşîd-i kâmil ta'yîn ü mukadder idüp, ol tâlib, ol kâmili gördükde cân u dilden muhabbet idüp dünyâ vü ukbâ ve evlâd u ıyâl u mâl ve akrabâ vü ehibbâsı muhabbetini bi'l-külliye gönlünden ihrâc ve in'ân u ihtiyârını bilâ-ihtiyâr ol pîre teslîm-i tâmm idüp, mâl u cân u başını onun uğruna fedâ itmek niyyetiyle sâbit kadem oldukda ol azîz dahî onu gönülden izn-i Hakk'la kabûl idüp telkîn ü ta'lîm-i zikr ve hüsn-i teveccüh ü himmet ile terbiyesine mukayyed olup, dâ'imâ birbirlerine ifrât-ı muhabbet ile âşık u ma'şûk olup, ol hâlis tâlib avn-ı Hakk'la kat'-ı merâtib iderek nefs-i kâmileye vâsıl olur.

Ve hulûs-ı tâmmı berekâtıyla tarîkinde vâki' olan ibtilâ vü berzâhlardan bir berzâha uğramayup, etvâr-ı seb'a ile seyr ü sefer idüp; كُلُّ شَيْءٍ يَرْجِعُ إِلَى أَصْلِهِ[16] sırrına ve hakîkat-i hâle vâkıf olup kândan geldi ve kânda gidecekdir bilüp, inâyet-i Hakk'la ve dahî insân-ı kâmilin himmetiyle ve nefesi berekâtıyla murâdın alır.

Tarîkate dâhil olmak, mürşid terbiyesine girmekteki tek gâye, Allah Teâlâ'nın razı olduğu ahlâk ve ahvale rağbet etmek, her şeyini Allah için yapmayı, ehil olan bir zâttan birebir yaşayarak ve rûhen birbiriyle irtibatta olarak tâlim etmektir. Ahlâk-ı Muhammedî'yi en büyük keramet kabul edip, nefsini ve kalbini bu yola vakfedemeyen kişi, beyhude gayret çekmektedir. Efendimiz(sas)'in İmâm-ı Buhârî'nin

16 "*Küllü şey'in yerci'u ilâ aslih.*" (Her şey aslına döner).

Sahihi'nde de ilk hadîs-i şerîf olarak nakledilen "*Ameller niyetlere göredir.*" beyânını ve bu hadîs-i şerîfin devamını tefekkür edersek, zaten mevzû anlaşılmış olur. "*Allah Teâlâ'nın sizin dış görünüşünüze bakmadığı, bilakis kalplerinize ve niyetlerinize baktığı şüphe kabul etmeyen bir gerçektir.*" hadîs-i şerîfi bu durumu teyit eder.

Mürşidi çok sevmek gerektiği hakkındaki söze gelince... Nedense bu tâbir bazı kimseleri fevkalâde rahatsız etmektedir. Hayatımızda acaba severek yaptığımız güzel veya çirkin şeyleri, hangi sevmediğimiz insanları örnek alarak yaptık? Yemek yapmaktan tutun da herhangi bir meslek edinmeğe, üst baş kıyafetimize kadar, hep sevgi ve muhabbetin tezâhürüyle bunları hayatımıza tatbik etmiyor muyuz? Sevmeden ne yapılabilir ki, nasıl başarılı olunabilir ki? Bunu kim iddia eder ve bu iddiasına delil getirebilir? Mesele sadece bir şeyleri elde etmek olsaydı, belki sevgi ve muhabbet şartı aranmazdı. Ama insanı dönüştüren; ürettiği, yaptığı şeylerde kendi eserini ve güzelliğini gösteren şeyler arasında içinde sevgi olmayan ne vardır? Bu sahaya âit bir tek örnek bile gösterilemez. Hayvanlar bile sevgiyi bulabilecekleri kişiye yanaşır, yâhut hemcinsinden sevdikleriyle oturur kalkar.

"Peki, biz bunu anladık, ama çok sevmeyi anlayamadık." diyenlere de şöyle cevap veririz. Muhterem kardeşim, zaten senin ahlâkın ve karakterinle alâkalı, aynı senin gibi bir insana muhabbet etmen, zâtın gibi bir başka kişi bulmaktan ibaret kalır, seni dönüştürmez ki. Futbol seven bir adam kafasına göre arkadaş bulup maça gider. İçki içen bir herif beraber bu sefahati işleyecek arkadaş arar. Sadece menfi örnekler vermeyelim. Müspet sahalarda da senin tekâmülüne, terakki ve gelişimine faydası olmadığı hâlde, aynı davranışları, aynı arzu istekleri paylaşabildiğin kişilerle oturup kalkarsın ama değişmezsin, dönüşmezsin.

Senin o çapı aşabilmek için çapının üstünde bir hâle bürünmen lâzım değil mi? Bir talebe, beraberce bir arkadaşıyla ders çalışabilir. Ancak konuyu anlar ya da ödevini mütâlaa eder. Bu talebeyi bir hocanın çalıştırması yâhut talebenin hocayı taklit etmesi onu daha yukarı derecelere çekmez mi? Peki, talebe hocasını sevmeden; matematik, kimya bile öğrenemiyorken, kalbî hâllerini ve nefsî tavırlarını dönüştürebilmek, kemâle eriştirebilmek için terbiyeyi aldığı bu zâta karşı bütün kâbiliyet ve istidadıyla sevgi ve muhabbetinin en son kertesini yaşayamadan bu dönüşmeyi sağlayabilir mi? Sağlayamaz; bu, mümkün değil...

Bir başka deyişle seyr ü sülûka giren bir derviş başka muhabbetlerden kesilmiş değildir ki. Nefsi bir tarafa çeker, dünyevî zevkler başka bir tarafa... Kalbine bir sürü havatır gelir. Yani zaten o kişi başka şeylere muhabbet etmiyor değildi. İşte bundan dolayı bütün o muhabbetlerinin üstünde bir muhabbetle bağlanacak ki, diğer sevgilerin çektiği tarafa gitmesin. Çünkü bu bir tercih meselesidir. Tercih, 'rüchan' kelimesinden gelir. Yani kendi irâdesiyle severek, en önde tuttuğu seçenek demektir. Böyle demesek de, "Senin ahlâkın, hidâyetin, nefis terbiyen için şeyh efendiye muhabbet edeceksin. Ama sakın ha, mala mülke, kadına, kıza, erkeğe, çoluk çocuğa, ticarete, kendi nefsânî arzularına duyduğun sevginin üstüne çıkmasın." desek ne olur? Soruyorum size... Bırakın tarîkatı marikatı, bu sevgilerin altında kalan bir sevgiyle tercih yapan bir kişi, hangi sahada muvaffak olabilir? Yatma, yeme, içme zevki olan bir adam talebelikte, ilimde yâhut ticarette başarılı olabilir mi? Evlâd-ı iyalini veya başka türlü sevgilerini en önde tutan bir kişi, bırak fazla mesaiyi, acaba normal işindeki mesaisini sıhhatli yapabilir mi? Hülâsâ kardeşim, "Candan geçmeden canan ele girmez."

"Yok, efendim, şeyhin elini öpüyorlarmış, huzurunda hürmetle ayağa kalkıyorlarmış. Şeyh efendi bardakla bir şey içiyormuş da dervişân onun artığını içmek için sıraya giriyorlarmış. Ne derse eyvallah edip akıllarını ipotek ettiriyor, sıhhatli düşünemiyorlarmış..." Peki, güzel, o zaman sorarız, sen holding patronu oldun da hür mü oldun? Şirket hissedarları önünde yirmi tane takla atmıyor musun? Askersen, isterse komutanın sövsün, "Emredersiniz komutanım!" demiyor musun? Mensup olduğun partinin derneği bir karar aldığında, bunun altına kuzu kuzu imza atmıyor musun? Memurluk yaparken, haydi bakalım, hudutlarının dışına bir çık da, izin almadan vazifeli olduğun yeri terk et! Bunları yapabiliyor musun? Futbolcu olsan bile istediğin gibi oynayamıyorsun be! Hepsini bir kenara koy, şimdi âhir zaman, anlatmak daha kolay. Çocuğun istemese tatile bile gidemiyorsun.

El etek öpmek meselesine gelince... Elbet o dudakları ve o elleri, Allah için sevdiğin insanları, mübarek mekânları öpmeye kullanmıyorsan, muhakkak başka bir yerde kullanıyorsundur. Kâbe'nin örtüsünü öpmeye bile 'şirk' diyen zındıklar, hayatlarında neleri öptüklerine bir dikkat etsinler, mevzû hallolur. "Şeyh efendinin bıraktığı suyu içiyormuş, hocaefendinin kalan yemeğini yalıyorlarmış..." gibi istihza edenlere gelince, bu nev'î hareketler birebir Efendimiz(sas)'in ve ashâbının hareketidir. Ayşe Annemiz mealen bizlere şunu aktarıyor:

"*Ben namaz kılamayacak durumda yani özürlü günlerimdeydim.* (Zaten ehl-i tarîki inkâr eden kişiler, hayızlı ibâdet meselesinde de çuvallarlar. Gelin görün ki nasıl bir inkâr içindedirler.) *Bir kaptan su içmiştim. Efendimiz(sas) bardağı, kabı uzatmamı istediler. Ben bulunduğum hâlden dolayı müteredditşekilde fakat istemeleri üzre kâseyi uzattım.*

Efendimiz(sas) uzatılan kabı aldı, çevirip benim içtiğim yere mübarek ağzını getirip suyu oradan içti."

Muhterem kardeşim! Din, insana sevgiyi ve muhabbeti anlayan adamadır. Sevgi, muhabbet ve nezaketten habersiz olan bir herifin dinî bilgiler alması, bazen cehaletini yaymasına sebebiyet verir. Hiç bilmeyeydi, kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırır, otururdu. Ama iki üç kelime öğrendiğinden, bu lisana âşina olduğundan, frekans bulmuş korsan radyo gibi habire yayın yapmakta... Bir de utanmadan, kendilerince, cemiyette şöyle veya böyle yer tutan, makam mevki sâhibi, kanaatsizlik önderi, falan teşkilat başkanı, bilmem ne komisyon üyesi gibi sıfatlarla, bu sahada da ahkâm kesmeye kendilerinde hak görüyorlar.

Sahabe-i kirâmdan yüzlerce örnek vardır. Teberrüken Efendimiz(sas)'in mübarek saçlarının ve sakallarının ashâb arasında dağıtılması, yemeğinin ve lokmalarının arta kalanını sahabenin paylaşması hatta Efendimiz(sas)'in duvara asılı bir kırbayı indirmeden ondan su içmesi ve ardından gelen sahabinin Efendimiz(sas)'in dudakları değdi diye o kırbanın başını bıçakla kesip, teberrüken saklaması... Bu misalleri verdiğimizde sıkılmadan ve utanmadan, "Onlar sahabenin câhilleriydi." diyenler var. Ahmed Ziyâeddîn Gümüşhanevî Hazretleri, "İman ve İslâmı'yla tebârüz eden bir zâta 'câhildir' demek, elfaz-ı küfürdendir." buyuruyor. Ashâb-ı kirâma câhil demek insanı nasıl bir derekeye düşüyor, artık siz düşünün... Sonra, Efendimiz(sas)'in saçını ve sakalını aralarında dağıtan, teberrüken saklayan kişiler, Hudeybiye'de, Şecere-i Rıdvan denilen ağacın altında, Efendimiz(sas)'e bîat ederek, Cenâb-ı Hakk'ın bizzat rızâsına eriştirdiğini, bunu Fetih Sûresi'nde ilan ettiği ashâb-ı kirâmdır.

Muhterem kardeşler, mesele mürîd mürşid ilişkisindeki muhabbet meselesi değildir. Bu durumun bazı insanları rahatsız etmesindeki ana sebep; başka başka şeyleri severken, bunları problem olarak görmeyip, mânâ sahasındaki sevgi ve muhabbetten rahatsız olmaktan ibarettir.

İnsan, sevgisiz ve hikmetsiz yaşayamaz. Bunu doğru bir yere sevk edemezse, tabiat asla boşluk kabul etmediğinden, muhakkak başka şeylerin hikmetine ve muhabbetine rağbet eder. Çöldeki deve bile bir 'ya leyl, ya leyl' sesiyle günlerce aç susuz kalarak, meşakkatli yolları hiç usûlünü ve adımını bozmadan kateder. Dervişin mürşidine duyduğu muhabbet ve iştiyak, fevkalâde meşakkatli ve nefse ağır gelen yolun katedilebilmesi için en önemli sermayelerdendir.

Şunu da ilâve etmek lâzım ki, herkesin her meşrep, mürşid ve şeyhi sevmesi, ziyade muhabbet etmesi şart olmadığı gibi, kişinin kendi meşrep ve mizacına uygun bir zâta intisâb etmesi çok mühim ve gereklidir. Diğer türlü, meşrep ve mizacın tutmadığı bir şahsa teslim olmaya çalışması kişiyi çok yorar, kolay ve âsan olan yolu kendine zor eder.

Bu bir nev'î nikâh gibidir. Evli kadın veya koca arasında bir meşrep tutarlılığı vardır. Erkek için birçok kadın, kadın içinse birçok erkek mevcuttur. Diğerleriyle evlenmeyişi onların kötü olduğunu göstermez. Bu kimseler, nikâhla birleşir ve kafa dengi olmaları hasebiyle geçinip giderler. Kişinin intisâb ettiği şeyh; tek mürşid, kâmil şeyh olmayabilir. Hatta muhakkak başka şeyhler de vardır. "Falanca da velî, filanca da mürşid..." diye onlarla da mânevî nikâhlanmaya kalkmaz. Artık kendi meşrebine göre bir zât bulmuş, seyr ü sülûkunu oradan devam ettirmiş olur.

Zevke müteallik birkaç satır konuşacağız, anlatamaz isek kusurumuz affola... Tefekküre vesile olmuyorsa okunup

geçile. Kâinatta nikahsız şey yoktur. Allah Teâlâ her şeyi çift yaratmıştır. Nefis rûhla, kalp akılla, gökler yerle, hatta anâsır-ı erbaa bile birbiriyle nikâhlı ve alâkalıdır. Birbirini tamamlayıcı, teskine erdirici özellik taşımaktadır. Mevzû tek olma meselesi değildir. Birçokları, tek yapabilme meselesidir. Bunun farklı usûlleri vardır fakat ana üslûp; ilk önce tek olanı bilir sonra birçokları, çok gibi görünenleri tasnif eder; bir kısmını içeri, bir kısmını dışarıda bırakır, sonra hepsini beraber görse de tek olanı engellemeyecek hâle gelir. Sonra bir tek ve olanı müşâhede ettiğinde, diğerlerini göremeyecek, başka şeyleri fark edemeyecek müşahedeye ve makama çıkar, sonra görmesi gerekeni ister, çok ister, az olsun görür, biri diğerini engellemez. Neyle meşgul olursa olsun, hâlinde değişiklik olmaz, gösterileni görür, gösterilmediğini göremez.

Evet, Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi, evliyâullah yoluna girip, seyr ü sülûk izni almış, yola kabul edilmiş dervişin âzamî muhabbet ve dikkatle yani samimiyetle yoluna devam etmesiyle 'etvar-ı seb'a' diye tâbir edilen yedi nefis mertebesindeki dersleri de okuyarak yani görerek neticede kâbiliyeti nispetinde kemâle ulaşacağını buyuruyor. Ve her şey aslına döner kâidesince bir adam yolun başında nasıl sağlam bir niyetle girdiyse, girip de kabul edildiyse, kendisine tâlim edilen yolun en sonunda da o niyet ve itikadı bulur. Nasıl başlıyorsa öyle sırlanır. Burada kullandığımız 'sırlamak' tâbiri sadece meydan terbiyesinde, 'biter, kapanır' ifadelerini kullanmamak için söylenmemiştir. Yolun sonundaki 'sır' tâbiri, bütün tasavvuf medeniyetini içine almaktadır. Hazret-i Şeyh bunu ileride de en güzel şekliyle anlatacaktır. Aynı zamanda Şeyh Efendi, bu nasibin rûhlar âleminden gelen bir nasib olduğuna da dikkat çekmiş, nükte ve latife ile bunu anlamamızı sağlamıştır.

Yoldaki Dervişi Bekleyen Tehlikeler

Kâmil Mürşid Sâdık Efendi, şimdi bizlere uyulması gereken şartların değişmesi ve bunlara riâyet edilmemesi durumunda dervişi ne gibi tehlikelerin beklediğini hem teşhis edecek hem de bunu telâfî ve tedâvi imkânlarını beyân edecektir. İlk önce metni okuyalım...

Der-Beyân-ı Berzâh-ı Sâlikîn

Eğer sâlik olan bâlâda beyân olunduğu minvâl üzere hulûs-ı tâm ile amel ü hareket ve niyyet itmeyüp hayâl-i fâside ile kendü nefsi safâsı içün keşf ü kerâmet sevdâsıyla mürîd olup mürşîd arayup bulduk-da ol zamân fass-ı Muhammediyye de tekmîl-i tarîk itmeyüp zâhirde mürşîd-i kâmil zânn olunan bir kimseye bî'at idüp telkîn-i zikr ü ta'lîm-i esmâ vü evrâd ile mu'tâd idüp nâkıs olan şeyhi dahî onu terbiye kaydında olmakla ol sâlik soyunup kisve-i dervîşâna girüp abâ vü hırka vü külâh u tâc ile "Dervîş oldum." zânn idüp, hurde-i tarîki vü ıstılâhât-ı meşâyıhı ezber idüp isti'dâdı olduğu mertebe ilm-i tasavvufu okuyup irfân-ı kâl ile sırr-ı esmâya muttali' olup, ve hıfz idüp ve şerîat ü tarîkat ü hıfz idüp şerîat, tarîkat, ma'rifet ü hakîkat hükmüyle âmil olmak müyesser olmayup hemân lafızda 'yâ hû, yâ men hû' veyâhûd 'lâ mahbûbe illâ hû' yâhûd 'lâ mevcûde illâ hû' yâhûd 'ez ûst' yâhûd 'heme ûst' diyüp ilm ü amel ve zikr ü fikr ve ibâdet ü tâ'at ile mu'tâd itmeyüp kayd-ı ıyâl ile mücerred olmakla seyyâh olup ekl ü şürb ü şehvet ü

gazâb ve cemî-i ahlâk-ı zemîmesiyle safâ-yı cismânîde olup nefsini bilmek ve ahlâk-ı zemîmesinden halâs olmak hâtırına gelmeyüp, a'yân ü kibâr u ricâl kapılarında ve meclîslerinde 'eyvallah pîrim' diyerek ve dünyâlık cem'i sevdâsıyla safâ-yı cismânîyle tazyî'-i evkât idüp, esrâr-ı ilâhîden mahrûm ve nefsinden ve Rabbisinden gâfil olup, irfânı irfân-ı kâlî olmakla sefîl ü zelîl ü rezîl ser-gerdân خَسِرَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ [17] **olup mârifetullah devletine nâil olamayup ömrü tamâm olur gider.**

Bu tehlikelerin en başında niyetteki bozukluk vardır. Unutulmamalıdır ki, niyet bozulmadan amel bozulmaz. "Peki niyeti sağlam olan insanlar hiç yanlış yapmazlar mı?" diye sorulursa... Bu nev'î yanlışlıklara hata denir. Mâsiyet, zulüm, zenb, seyyiât ve hata birbirinden farklıdır. Şöyle ki; itikadda hata eden kişinin imanı ve bütün amelleri gider; itikadı düzgün, sağlam olan bir kişinin amelinde kusur olsa, sadece ameli zâyi olur, telâfîsi de mümkündür. Bu sebepten yukarıda da işaret edildiği üzere, "*Ameller niyetlere göredir.*" fehvâsınca dervişin veya başka bir kimsenin, zilletle, kulluk makamından ve derecelerinden düşmesi, tâ ilk başında, niyet noktasındaki sakatlığa yâhut yanlış tercihe bağlıdır.

Halk arasında meşhurdur, "Niyet hayır, akıbet hayır..." diye. Defaatle söyledik, bir daha zikredelim. Bir fiil veya hareketin değer kazanıp, amel seviyesine yükselebilmesi için niyet lâzımdır. Âdetle ibâdeti birbirinden ayıran şey niyettir. Niyet için idrak lâzımdır, idrak için şuur, şuur için aklın nûru, aklın nûru içinse kalp yani kalpteki iman nûru lâzımdır. Amelin başındaki niyet yani zâhirimizle alâkalı olan o niyet,

17 Hacc Sûresi 11. âyet: "*Hasire'd-dünyâ ve'l-âhirah*" (Dünyasını da âhiretini de kaybetmiştir).

aslında daha biz bunu düşünmezden evvel iman ile kalbimize düşen, 'bilkuvve' yani öz olarak bize bahşedilen nûrun idrak faslındaki zuhurudur. Niyet, amelin neticesini verir ama amelin başında görünür. Fakat ne acayiptir ki, niyet olarak düşündüğümüz safhaya gelinceye kadar ki maceraya bakarsak bizim yaptığımız niyet esasen neticedir. Aslına rücû etme meselesiyle bu anlatılanı rahatlıkla çözebilirsiniz.

Peki sorulursa, "Biz Allah Teâlâ'ya, güzel amellerimizi ihsan ettiği için hamd ve şükür ederiz. Bu nasıldır, nicedir?" İşte ârifâne düşünüp, içimizden gelen bu soruya şöyle cevap vermemiz gerekir. O Rabbü'l-âlemîn, Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senâ olsun ki bize hem bu amelleri hem de bu ameli yapabilecek, idrak edebilecek niyetleri ihsan etti. Nitekim kul, ibâdetin sonunda duâ etmeye başladığında ilk önce 'elhamdülillahi rabbi'l-âlemîn' der. Hamd, bildiğimiz ve bilemediğimiz bütün nimetleri içine alan ilâhî bir tâbirdir. Binâenaleyh; hem bu görünen, yaptığım ibâdet hem de ben niyet etmeyi bilmezden bile evvel bana bahşettiğin devlet için hamd olsun demektir. Kul böyle düşünüp, ameline böyle nazar ettiğinde ucub ve kibirlenecek bir nesne göremez. Hepsi ve her şey onun lütfudur, vesselâm...

Hazret-i Şeyh buyuruyor ki; kişi kendi kendine hayaller kurup, farklı fantezi ve heveslerle, "Ben de gideyim, kendime bir mürşid, şeyh bulup; kerâmet, keşif sâhibi olayım. Tâc ü hırka, kamarçin giyeyim; belime şeyh ve hizmet kemeri takayım. Şiş, kılıç gibi bürhanlar yapıp ben de bu işlerin sırrını öğreneyim. Etrafıma adam toplayıp ya onları irşâd edeyim ya da ben de makam mevki sâhibi, toplumda yer edinmiş bir âdem olayım." gibi bâtıl ve fâsık düşüncelerle bir yola sülûk ederse havasını alır. Belki havasını bile alamaz. Tarîkatın âdâbını öğrenemez. Bu, her ilim ve sanat için böyledir. Hocasının, ustasının hangi murâd üzre ilim ve sanat

öğrettiğini anlayamayan talebe, o sahanın yetişmiş kişisi olabilir mi? Hoca taklidi yaparak kişi hoca olabilir mi?

Nasreddîn Hoca'ya adamın biri gelmiş, bir suâl tevcih eylemiş. Hoca da sakalını tutmuş, düşünmüş, 'bilemeyeceğim' demiş. Adam hocaya çıkışarak, "Yâhû nasıl bilemiyorsun! Kocaman sarığın var be adam, hiç yakışıyor mu sana!" deyip itirazda bulununca, Hocaefendi hemen seri bir hamleyle başındaki kavukla sarığı çıkarmış, adamın kafasına oturtmuş. "Haydi bakalım, ver cevabı." diye de eklemiş, "Mârifet sarıkta, kavuktaysa sen konuş bakalım."

Aynen bu hesap, bu iş tâc ile hırkayla olsaydı biz de olurduk. Derviş; zikrin telkinini, tâlimini belki yapar ama o zikrin kendine âit bir fikri ve hâli de beraberinde olmalı... Bir çocuğa, "Okula git de âlim ol, adam ol." deyiversek, o yavrucak da okula gidip ders dinlemese ve kendine göre, oyunla, arkadaşlarıyla vakit geçirse bir şey öğrenebilir mi? Evliyânın ve mürşid-i âgâhların, "Adam olmak için şöyle şöyle yapın." sözleri zâhiren bir şeyleri yapmak kastıyla söylenmemiştir. Onu hâliyle ve içindeki güzellikleriyle yaşayın mânâsına tavsiye edilmiştir.

Derviş kisvesindeki bir kişi, zâhiren taklit edilebilecek; zikir, oturup kalkma, derviş kıyafeti, tarîkat âyinleri, ses kaldırıp indirme, niyaz etme, hitap etme şekillerini ve tasavvuf hakkında yazılıp çizilenleri yerine getirmek ve hıfzetmekle derviş olamaz. Tekrar ediyoruz, taklit ile hiçbir mesleğin sırrı ve güzelliği ortaya çıkmaz.

Vaktiyle gençliğimde Üsküdar civarında bir topluluğa rast gelmiştim. Bu kimseleri, daha evvel mürşid-i ekmelimle beraber gittiğim tâziye cemiyetinde de görmüştüm. Şimdi hayattalar mı bilmiyorum. Fakat o zaman bu arkadaşlarımızın hâline hakîkaten taaccüp etmiştim. Çünkü evliyâullah

sözlerini, tasavvufun önemli risâlelerini, bazı dîvanları, İbn-i Arabî'den nakilleri ve ismini söylediğimde hemen herkesin tanıyacağı daha birçok kimselerin eserlerini okumuşlar; şiirleri, sözleri ezberlemişlerdi. Fakat onlarda nakil yaptıkları bu zâtların hakîkatinden behreyâb olmuş tavır ve amellerin eseri yoktu, bunların yanından bile geçmemişlerdi.

Şirk-i hafîden, tevhîd makamlarından dem vuruyorlar, fakat herhâlde başka türlü de demleniyorlardı ki şerîatın hükümlerine, farz ve vâcibe, ibâdet, tâat, ilim ve âlimlere hürmetten habersizler ve bu gafletle sermestlerdi. Birisi bir şey konuşuyor; karşı taraftan, âşıkların sazla atışması gibi diğeri cevap veriyor, "He bildim, işte o makam-ı cem'in falanca hâlinin tezâhürüdür. Hatta filanca zât da bu hususta şöyle demiştir. Tabiî ki bu işler, öyle namazla niyazla falan olmaz. Mürşid gerektir, Cenâb-ı Hakk'ın ilhamatı lâzımdır." gibi sözler havalarda uçuşuyordu. O zaman anladım ki; tasavvuf, şeyh, derviş, tarîkat gibi ulvî mânâlara cephe alan veya îtibar etmeyen bazı insanlar, bu türlü adamları gördüklerinden uzak duruyorlar, mesafe koyuyorlardı.

İnsanlar önünde her türlü ahlâksızlığı, şehvânî ve nefsânî rezillikleri alenen işleyip, sonra da kıyamet senaryoları ve Mehdîlik aşırmalarıyla gündemi işgal edenlerden tutun da, enerjinin sırrını keşfedip oradan da ilâhî nûrlara ulaştığını söyleyen, Efendimiz(sas)'e namaz kıldırıp, zamanın kutbu olduğunu iddia eden veya biraz İmâm-ı Gazâlî, biraz Saîd-i Nûrsî, aralara da Pîr Abdülkâdir Geylânî'nin sözlerini serpiştirip, oradan buradan alıp da yamaladığı eserlerinin üzerine kendince bir renk koyup, ahlâk-ı rezilesini saklamaya çalışanlar... Gerçekten de bu nev'î şahısları, fikir (veya fikirsizlik) örneklerini gören kişiler; tasavvufun mânâ ve edebini inkâr ettiklerinde galiba gâfil ve münkir denilerek yaftalanmayı hak etmiyorlar.

Kıymetli kardeşlerim, bir insan herhangi bir ustanın, öğretmenin veya meslek icra edilen bir müessesenin dört beş sene müdavimi olsa, iyi kötü o meslek, iş veya ilim hakkında bir şeyler öğrenir; en azından doğruyu yanlışı fark edebilir. Böyle olmasına rağmen, düşünün ki bir kişi sekiz on sene mânevî kabul edilen cemiyete gelip gitse, hiç aksatmadan haftanın birkaç günü orada bulunsa, siz buraya mensup olan o kişide abdest, namaz, haram, helâl, farz, vâcib, sünnet, cemiyetteki imanlı duruş, zulme ve zâlime karşı mücadele, birbirleri arasında tesanüt ve muavenet, ibâdet tâatta ciddiyet, Kur'ân-ı Kerîm'i okuduğunda veya dinlediğinde âşina ve âgâh olmaklık, bu yolda kendisine pîrlik eden ve silsilesinde bulunan zâtlarla mânevî irtibat, ilme ve âlime gerektiği şekilde hürmet ve muhabbet, velhâsıl bir Müslüman'da olması gereken, beklenen şahsiyet ve karakteri görmek istemez misiniz? Yani böyle bir terbiyeyi aldığını düşündüğünüz insanda bunlar görülmeli değil midir? Ama bu kimselerde, bunun tam tersi veya dejenere olmuş şekli, mâkes buluyorsa bu, o cemiyette veya fertte problem olduğunu göstermez mi?

Başka türlüsü de olabilir. Bazıları senelerce bir cemiyete devam eder; bakıldığında ibâdet tâatta fevkalâde ciddi, dâima ilim, zikir ve İslâmî mücahede içerisinde görünürler. Bu sefer de kendilerinden başkasını Müslüman olarak görmezler. Hakîkî gerçek takva sâhibi bu kimselerdir, diğerleriyse taklitte kalmış imanları şüphelilerdir. "Bu topluluğun ön kapısından, işlenmek üzere tezgâha alınan bu kişi, nasıl oluyor da arka kapıdan çıktığında böyle gâfil ve fâsık düşüncelere saplanıp kalıyor?" diye insan hayret etmekten kendini alamıyor.

Şöyle insanlar da var. Bir yandan şerîatın, dinin ilim ve hükümlerini öğreniyor, bir yandan da yaşadığı sistemin hukukî boşluklarına ve kanun yapısına ayak uyduruyor, sonra da menfaatine hangisi uyarsa onunla amel edip, hatta kendisi

gibi olmayan insanları gâyet güzel aldatıp ve karalayıp, kendisini de zamanın müttaki ve mücahidi gibi lanse edebiliyor. Muhakkak ki insan hata yapar, beşer şaşar, günaha düşebilir. Allah muhafaza içkiye, kumara, faize, zinaya harama bulaşabilir. Şaşırıp, tökezleyebilir. Tövbe eder, hâlini düzeltmeye ve ıslaha çalışır, "Kötülük yaptım ama bunu kabullenmeyeyim, iyilik yapmaya çalışayım." diye azmeder, gayret eder, çalışır, didinir fakat hatayı ve günahı yol ve erkân gibi meşk etmeye alışarak, "Nasıl olsa biz bir yere mensubuz, oradan da paçayı yırtarız." derse işte bu çok fena... Hiç kimse yaptığı ahlâksızlığı başka birine ihale edemez, etmemelidir. Hele bu, din ve iman adına asla yapılmamalıdır. Kendini ve insanları aldatmayı karakter hâline getirmiş bir kimsenin ne ehl-i dünya ne ehl-i ukbâ tarafından kabullenilmesi mümkün değildir, bu ahlâk-ı rezile kişiyi dünyada da, âhirette de felâkete sürükler.

Şeyh Sâdık Efendi Hazretleri'nin kaleme aldığı metnin geri kalanını şöyle özetleyebiliriz...

"Şeyhlik ve dervişliğin taklidinde olan bu nev'î kişilerin bariz özellikleri, dikkatlice bakıldığında ayan beyân ortaya çıkar. Bu kimseler, şerîat, tarîkat, mârifet ve hakîkat mertebelerinin gerektirdiği hal üzre asla bulunmazlar. Her ne kadar "Yâ hû, yâ men hû, lâ mevcûde illa hû..." gibi, ancak bu makamın insanlarının, cezbe-i ilâhîyle söyleyebilecekleri bu evrâd ve ezkârı dillerinden düşürmezlerse de, hikmet ve sırrına en küçük derecede bile olsa âgâh değillerdir. Çünkü bu zikir ve virdlerin hâline uygun ilim, amel, tefekkür, tezekkür, ibâdet ve tâatla işleri yoktur. Sadece mal mülk toplamak, şehvânî zevklerini tatmin edip kötü ahlâklarıyla bedenlerini ve kalplerini oyalamakla meşgullerdir. Kötü ahlâktan kurtulmayı, günahlarına tövbe etmeyi, hâllerini iyi hâle tahvil ve tebdil ile düzeltmeyi akıllarına bile getirmezler. Her ne

kadar cemiyetteki mûteber insanların kapısında, meclislerinde görünseler de dertleri sadece maslahat ve pâye almaktır.

Cemiyete faydalı olmak, insanlara güzel nümûne olmak, gaflette olan hem kendisini hem de bir başkasını güzel bir hâle sevk etmek gibi dert ve düşüncesi yoktur. 'Eyvallah pîrim, eyvallah şeyhim' demesi sadece rezil ahlâkını örtmek içindir. Ayrıca bu sözlerin altına sığınarak, kendince zaman kazandığını zannetse de cismanî ve dünyevî zevkleri sebebiyle kendisine verilmiş olan ömür sermayesini, vakitleri ziyan ederek, mânevî demleri kaçırarak ve neticede nefsinden gâfil oluşu, onu Rabb'inden de gâfil hâle getirerek, "*Dünyası da, âhireti de harab olup gitmiştir, ziyana uğramıştır.*" âyet-i kerîmesinin muhatabı olmuştur. Lâfla yani kal ile ezberlediği, papağanlığını yaptığı irfân ve hikmet, bu kimseyi mârifetullah şerefine çıkartmak şöyle dursun, bu sebeple onun dünyası ve âhireti rezil olur, o kimse hiç aklına getiremediği tövbeye de muvaffak olamadan can verir.

Kasabanın birinde gür sesli bir Rum yaşarmış. Cemâat, namaza tembel... Öldü ölecek, ihtiyar da bir hocaları varmış. Câminin müezzini yokmuş. Adamın da zaten namaz kıldıracak mecali yok... Minareye çıkıp ezan okuyamazmış. Gelip bu Rum'dan ricada bulunurmuş, "Senin sesin güzel ve gür, sevaptır yâhû, çık şu minareye, millete şu namaz vaktini bir duyur, ezan okuyuver." dermiş. Bizim imam saf ama bu Rum, kendince uyanıkmış. Minareye çıkar, ezandan bir cümle okur, arkasından da, "Müslümanlar böyle der." diye bağırırmış. Çünkü esahtan okusa Müslüman olacak... Ödü patlarmış.

Bazı Dervişlerin Hâlleri

Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi, aynîleştirmesi yani bugün de yaşanan örnekleri bize anlatmasıyla, tasavvufa mahareti olan ehl-i tarîk, mürşid ve dervişlikten haberdar olan insanların bu yollara nasıl meylettiğine, niyetlerinin doğruluğuna ve yanlışlığına dâir mâlûmat veriyor. Yola girmeden vukû bulan kazalarla, bu yollara müntesip olup da ıslahı mümkün olamayacak noktalara nasıl gelindiğini de, genel fakat neredeyse birebir örneklerle anlatıyor.

Hazret-i Şeyh, şimdiyse bize vahim akıbetle neticelenmeden evvel, fark edilerek düzeltilmesi gereken derviş hastalıklarından bahsedecektir. Bunu yaparken, cemâlli ve pek tatlı üslûbuyla, aynı şekilde hem teşhisi hem tedâviyi sunacak; muhabbetle, gönül alıcı ve tövbeye sevk edici irşâd özelliğini gösterecektir. Metni okuyup, mütâlaaya devam edelim...

Hâl-i Dîger-i Sâlikîn

Eğer su'âl buyurulur ise ki; ba'zı sâlik mürşid-i kâmile inâbet ü bîat ve abd-i memlûk gibi hizmet itmiş iken, niçün kat'-ı merâtib idüp ahlâk-ı zemîmesinden halâs olamaz ve şeyhi vâsıtasıyla Hakk'dan feyz alamaz. Ânun içündir ki; ba'zı sâlik ibtidâ in'an u ihtiyârını hulûs-ı tâmm ile bir pîre teslîm ve her emrine itâ'at ü hizmet ve sa'y ü ihtimâm ile tarîk-i Hakk'a gider. Lâkin ol sâlik, "Otuz kırk günde pîrim himmetiyle irşâd olurum." diyüp, azm-i musammem ile zikr ü fikre sa'y ider. Ve gönlü acele ile Hakk'dan

tecellî-i cemâl ümîd ider. Bu me'mûlü ile keşf ü kerâmet zuhûrunu gözedir. Lâkin, me'mûlü gibi nefsin murâdı hâsıl olmayup, tedrîc ile zikr ü fikrini terk ider.

Bazı dervişlerin mürşid-i kâmile bîat edip, huzurlarında nice zaman bulunmalarına rağmen ne mânen, ahlâken ne de hâlen ve irfân cihetinden mesafe katedememeleri, hem yolun içinde bulunan dervişler hem de bu mânevî halakaya dışarıdan seyirci olanlar için, zihinlerde istifham oluşturur. Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi peşin peşin bunun cevabını veriyor. "Evet, bu tâlip yani mürîd gâyet güzel iyi bir niyetle gelir, verilen evrâd, ezkâr ve hizmetleri yerine getirip, samimiyetle yolun icabına gayret eder. Fakat sonrasında her ne kadar niyet ve hizmetinde kusur etmiyor gibi görünse de, o yola intisâbıyla birlikte gösterilen ihtimam ve ikramı ölçü alarak, kendi kafasına, kanaatına göre bir 'kemâl müddeti' tâyin eder. 'Şu kadar günde, bu kadar zamanda herhâlde izn-i icâze alırım yâhut kâmil derviş olurum; şeyh, halife veya mürşid vazifesine lâyık görülürüm.' diye tahdid koyar. Ve yoldaki mücahede ve gayretini, bu süre ve program içerisinde görerek, çalışmalarını âdeta bu zaman dilimine göre ayarlamaya başlar.

Ondan sonra da aceleciliğiyle Hakk Teâlâ'dan istediği, ümit ettiği, tecellîleri beklemeye koyulur; bu süre zarfında kendisi, mürşidinin terbiye ve irşâdından düşer. Kalbi, kafası, fikri hep o noktaya takılı olduğu için, gönlüne teşviş, şekk ve şüphe düşer. İntisab ederken ivazı, garazı, başka türlü maksudu yokken, işin içine girince sözüm ona gözü açılır. Fakat samimi, ihlâslı niyetin artık neredeyse keşf ü keramet ve acayip halleri istemek şekline dönüşmesi, buna da bir türlü mazhar olamayıp, hayal kırıklığı yaşamasından dolayı bu sefer, yapması gereken tesbihat, zikir, fikir ve hizmetleri de

nefsi zevk almadığı için bırakmaya başlar. Bu hastalığı tedâvi etmezse yani teşhisini yapıp, tedâvi niyetinde bulunmazsa, hastalığın şiddeti ilerleyerek sâliki başka başka hâllere, sıkıntılı durumlara düşürür. Acaba bu dervişin sonra başına neler gelir?

Ba'dehû şeyhinden infi'âl idüp, birkaç gün bu hâle sabr idemeyüp, şeyhinin mahremlerine vü hâdimlerine şeyhinden şikâyet ittikde, ol azîze onun şikâyetinden haber verdiklerinde tebessüm idüp cevâb vermez. Ba'dehû bir zamân mürûrunda şeyhinden yüz döndürüp ehibbâsına vü akrânına nakl eyler ki; "Bizim şeyhimizi ben sâhib-i tasarruf bir mürşîd-i kâmil zânn iderdim. Lâkin zânnım gibi değil imiş. Bende bu ilm ü fazl u cidd ü sa'y ü amel ü isti'dâd-ı tâmm var iken beni terbiye idüp insân-ı kâmil idemedi. Şimdi bildim ve anladım ki; onlar dahî benim gibi âciz ü kâsır imiş. Abes bize sıklet virüp gönlümüze ıztırâb virdiler." didikde, bu sohbet azîze aks ve onun küstâhlığına nazâr itmeyüp, yine onun ıslâhına hüsn-i teveccühde olurlar.

Alvarlı Muhammed Lütfi Efe Hazretleri'nin muhtasar, çok özlü fakat muazzam bir sözü var, "Umma ki küsmeyesin." Fesübhânallah... İnsanın muhtaç olduğu, içindeki huzur ve saadete giden yolu bir insan bu kadar mı güzel anlatır?

Evet, doğru yolun yolculuğuna, doğru bir niyetle giren sâlik; nefsinin hevâ ve hevesine aldandığından veya nefsinin de bu yoldan kâm alıp, nemalanmaya çalışmasından dolayı eğri büğrü fikirlere ve hayallere kapılır. Olmayacak şeyleri umduğundan dolayı, onda küskünlük başlar. Şeyhiyle arasına soğukluk girer, onun bu huzursuzluğu, mürşidiyle irtibâtını da etkiler. Halbuki nefsinden böyle bir tazyik gel-

diğinde bir parçacık daha sabredebilseydi, içindeki o arzuya birazcık dur diyebilseydi, belki bununla mücadele etmesinden dolayı umduğundan daha güzeline mazhar olacaktı. Tabiî, bu dervişin kendisine göre süre koymasındaki sâiklerden biri de başka dervişlerle kendisini kıyas etmesinden kaynaklanır. Unutulmamalıdır ki, insanlık tarihinde ilk bâtıl kıyası yapan şeytandır. Neyse bahsi uzatmayalım...

Hâli bozulan bu derviş, şeyh efendinin yakınlarına ve hizmetinde bulunanlara mürşidini şikâyet etmeye başlar. Buradaki murâdı sadece dertleşmek ve deşarj olmak değildir. Şeyhinin yakınlarına bu durumu anlatır ki, onlar da gidip şeyhe bunu aktarsınlar, kendince hak ettiği maddî ve mânevî makamlara yol açılsın. Bu sözler bir şekilde şeyh efendiye gider. O zât bunları dinler, belki tebessüm eder lakîn mukabelede bulunmaz. Yani derviş istediğini alamadığı gibi, durumun karşı taraftan nasıl değerlendirildiğini de bilemez, hatta dikkate alınmadığını düşünmeye başlar.

Ama derviş freni patlamış kamyon gibi hızını alamaz. Bu sefer gider, şeyhin sevdiklerine, akrabasına hatta yaşça ve hâlce yakın gördüklerine de şikâyette bulunur. Lakîn edep sınırlarını zaten aşan bu kişi, artık ahlâk-ı rezileye dönüşen çekiştirme, dedikodu ve sitemlerle güya durumunu izah eder. "Yâhû ben mürşidimi kâmil, tasarruf sâhibi bir zât biliyordum, önceleri böyle zannetmiştim. Fakat efendim, elimden ne geliyorsa yaptım, yani mümkün değil, benim gibi bir dervişi yoktur. Öyle çalıştım, gayret ettim ancak bu kâbiliyet ve samimiyetime rağmen böyle ayağına gelmiş, benim gibi bir adamı makâmat ve merâtip göstererek kemâle eriştiremedi. Meğerse şeyh dediğim bu zât da aynı benim gibi âciz birisiymiş. Bileydim hiç girmezdim. Boşu boşuna Hayy Hû ile vakit geçirdim; türlü eziyetler, sıkıntılar çektim. 'Yok feyizden kesileceğiz, yok efendim, nazardan düşeceğiz. Hizmettir,

himmettir...' diye kendimi paraladım. Bu nereye kadar gidecek?" gibi sözlerle iyice haddi aşar. Tasavvuf ve tarîkata dışarıdan bakıp; bühtanla, hakaretle konuşanların küstahlığına denk sayılabilecek terbiyesizlikte bulunur. Mürşidi bunları da duyar fakat yüzlemez, bu saygısızlığa tâzir veya tekdirle karşılık vermez. Bu zavallı, yolunu şaşırmış dervişin şeyhi, husûsî hallerinde ve demlerinde, bu kimsenin ıslahı ve hidâyeti için duâ eder.

Şaşkın derviş, şeyhi hakkında atar, tutar, konuşur ama hâlâ bir makam ve mansıb sevdası olduğundan, tamamıyla da cemiyeti terk edemez. Şeyhin huzuruna, sohbete, tarîkat âyini yani mukabelelere gelir gider. Şimdi soracaksınız ki, şeyhiyle bu kadar yüz yüze geldiği hâlde, acaba aralarında ne gibi hâller cereyan eder? Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi, âdeta sayfa numarası ve satırını bildirerek, hem şeyh efendinin irşâd tedâvisini hem de hastalıkla pençeleşen sâlikin muayenesini bakınız, nasıl anlatıyor?

Bu esnâda ol mürîd şeyhi ziyâretine vardıkda, onun bu berzâha uğradığını bildiğinden nâşî lutf ile muâmele idüp, pend ü nasîhat ile bâb-ı rızâya delîl olup tarîk-i Hakk'ı tergîb ider. Ammâ ol sâlikin kulağına girmeyüp nasîhatı kabûl itmez. Ve hizmetini görüp rızâsında bulunmaz. Huzûrunda ve gaybetinde küstâhlık idüp şeyhiyle mu'âraza vü mübâhase ve delîl-i akliyye vü nakliyye ile azîzi ilzâm itmek kaydına düşer. Ol pîr onun hâlini ilhâm-ı Rabbânî ile bildikde izn-i Hakk'la onun terbiyesinden fâriğ olup gönülden çıkarup nefret ider. Ol ânda ol sâlik meclisden gidüp evvelki fitne vü fesâdına sa'y idüp hevâyı nefsine tâbi' olup gider.

Hasta derviş huzura gelip gittikçe normal şartlar altında nazar bile edilmemesi gerektiği hâlde, şeyh efendi onun bir kazaya, hastalığa düçar olduğunu fark ettiğinden, eskisinden daha fazla ikram ve lütufta bulunur. Bu ne kadar güzel bir ahlâktır? Bizler maddî zayıflık ve hastalık gördüğümüz kişilerle daha çok ilgileniriz. Fakat ahlâkî zaafından ve nefsânî arzularından dolayı, mânen hasta olup kendisinden kötülük sâdır olan kişilere karşı, çoğu zaman merhametsizce davranır, onlarla alâka ve muâmelelerimizi keseriz.

Her insanın kusuru vardır. Kusursuz dost arayan dostsuz kalır. Mesele hem kendimiz hem başkası için nârı nûr etmektir. "İyiliğe karşı iyilik her kişinin kârı, kötülüğe karşı iyilik er kişinin kârıdır." demişler. Yalnız unutulmamalıdır ki; nasıl hastayı tedâvi etmek için bir ihtisas, hem hastalara karşı bilinçli bir yaklaşım gerekiyorsa, ağır mânevî hastalıkların tedâvisi için de ihtisas yani mânevî ilim ve kemâlden nasibdar olmak gerekir. Öyle dilek ve temennilerle hastalık tedâvi edilmez. Bilmeden tedâviye kalkışmak da hastayı daha beter etmenin yanında, müdahale ve yardımda bulunmaya çalışan adamı da daha kötü hasta edebilir. Burada en azından lâzım gelen; orta yollu, hâl, insaf ve merhametle gördüklerimizi değerlendirmekten geçer.

İşte şeyh efendi bu küstah dervişin hâlini bilir, ona güzel muâmelede bulunur, bir yandan da onun ıslah olup, Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını tahsil edebilecek ahlâkta olması için, nasihat ve tavsiyede bulunur. "Aman kardeşim, bak kendine dikkat et, şunu şöyle yapma, böyle olmak icab eder, şöyle anlamak, şöyle sabretmek gereklidir." gibi tatlı tatlı, sanki hiç o söylediklerinden haberi yokmuş gibi, kulağına onun söylediği sözler hiç gelmemiş gibi, şefkat nazarlarıyla irşâd etmeye çalışır. Nefsinin uşağı olmasın, şeytana kendisini kaptırmasın, feyiz aldığı kaba pislemesin, kendisini tutacak eli kesip atmasın,

neticede helâk olmasın diye bıkmadan, usanmadan sohbet eder.

Fakat nasihatlar adamın bir kulağından girer, diğer tarafından çıkar. Kendisine lâzım gelen hizmetleri yapmaz, hizaya gelmez, yetmiyormuş gibi şeyhi ve dervişleri de ayar etmeye kalkar. Tedâvi ve ilacı kabul etmeyen hasta ne olur? Aynısı bu dervişe de olur. Azizce muâmele edilip, hâlâ sohbete kabul edilen bu kişi, nimetin farkına varmaz, şeyhin hem gıyabında hem de bazen huzurunda terbiyesizliğine devam eder. Kâh çekişir, muhalefet eder kâh aklî delilleriyle veya nakilleriyle bir şekilde mürşidini tâciz etmeye çalışır.

Artık mürşid Allah Teâlâ'nın kendisine seyr ü sülûkta bahşedilmiş özel ilhamî haberleri vasıtasıyla, yani tasdik edilmiş mânevî kaynakları vesilesiyle o dervişin hâlinin ve neticesinin, düzelmeyeceğini haber alırsa, onun için yapabilecek bir şey kalmaz. Dervişi gönlünden ve huzurundan buğzederek çıkarır. Öyle ya mürşidin de bağlı olduğu bir yer var. Ya mensubu olduğu zâtların memnuniyetini tercih edecek ya da her ne yaparsa yapsın memnun olmayan dervişin huyunu suyunu tercih edecek... Siz olsanız ne yapardınız? Maalesef artık bu derviş için tedâvi olma şansı kalmadığından, hastalığın son safhasıyla yani hasta mizacının fitne ve fesadıyla meşgul olup, nefsine tâbi olarak tasdiknâmesini alır.

Dervişlere Mühim Uyarı

Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi hakîkaten dervişlerin ve tasavvuf âdâbı hakkında meraklı olanların kolayca, rahatlıkla bu mâlûmata ulaşmasını istemiş, dönemin meşâyihi arasında bu özelliğiyle tebârüz etmiştir. Bu mâlûmata rağmen, tasavvuf ve tarîkat sülûkunun, ancak kişiden kişiye mânâ ve feyiz aktarımıyla olduğunun altını çizmiş, bu ilm-i hâle kâbiliyetli olanların kendi başlarına ve anlayışlarına göre hareket etmelerinin felâket ve dalâletine dikkat çekmiştir. İnsanları bilhassa risâlelerdeki içten, samimi, kardeşçesine üslûp ve yaklaşımı, çekişmeye ve nizâya yer bırakmadan, anlattığı hakîkatleri kabul etmeye yöneltmiştir.

Hazret-i Şeyh seyr ü sülûk hakkında birçok kitabın bulunduğunu, fakat herkesin bunları okumasına ne zamanın ne de imkânın yettiğini ifade buyurarak, "Sizler için bu eserlerin en önemli muhteviyatına ve bilgisine dayanarak özetini aktarayım." mealinde şöyle buyuruyor...

Tenbîh-i Sâlikîn

Benim azîzim! Âdâb-ı sâlikîni niçe kütüb-i mu'teberede mestûr olduğun bilirsin. Lâkin ol nüshâları vü esrârnâmeleri bulmak sana zahmettir. Fakîr, okuyup bildiğim kadar beyân ideyim.

Bundan sonra Sâdık Efendi Hazretleri ayağın kaymaması için en çok dikkat edilmesi gereken meseleleri ve mânevî yoldaki en önemli usûl ve âdâbı bakınız ne güzel, muhtasar olarak veriyor...

Eğer insâf idersen, kimseye dahl ü ta'n itmeyüp kendü kusûrunu fehm idersin. Evvelâ bir insân-ı kâmile in'an u ihtiyârını teslîm ittikde sana elzem olan budur ki; evlâd u ıyâl ü mâl u cân u akrabâ vü ehibbâ vü asdıkâ vü akrabânın muhabbetini bi'l-külliye terk idüp cân u baş u mâlını onun uğruna fedâ ve cümleden ziyâde ona muhabbet-i tâmm ile muhabbet idüp cebbâr u kahhâr vüzerâdan ziyâde onun gönlünden havf idüp, meclîs-i şerîflerinde sana telkîn ü ta'lîm ü tenbîh buyurdukları zikre meşgûl olasın. Ve dahî bir müşkîlin olup su'âl ittikde verdiği cevâbı kabûl idüp, ondan izinsiz bir hareket itmeyesin. Ve seninle ülfet ü sohbet itmediği vakitlerde incinmeyüp sabr idesin.

İnsan isen, nereden gelip nereye gittiğini sorarak sana Rabbi'nin ne büyük kerem ve lütufta bulunup, emânet verdiğini anlar, böylece iman ve dinin senin ayrılmaz bir parçan olduğunu hisseder, bu hissiyatla sendeki güzelliği bulursun. Bu cevhere ulaşmaya ve onunla buluşmaya yani 'bulmaya' vicdan denir. İnsanda vicdan var ise elbette insaf sâhibidir. Kişi, vicdanının farkında olarak başkasına insaf eden biri ise, kendi kusuruyla meşgul olup, başkalarını kusurlu ve hatalı görmeye çalışmamalı, yanlış ve yanlı yorumlarla insanları kınayıp, kötü düşünce ve sözlerle kendinden ve Allah'tan gâfil olmamalı.

Hele bu kişi, kendisine vicdan ve insafı yerli yerinde sarf edip, kişiyi irfân derecesine yükseltebilecek kâbiliyet, salâhiyet ve feyizde bir mürebbi yani mürşid-i hakîkî bulur ise, artık ondan aldığı irşâd terbiyesine tam bir şekilde teslim olmalıdır. Çünkü bu âlemde yapması gereken en önemli işi, yani yaradılış gâyesine, kulluk idrakine gayret etme, adam olma işini ancak bu şekildeki başarabilir. Hiçbir iş ve evlâd,

aile, mal, akraba, can, yaşamak, dostluk ve bunların muhabbeti, evet bunların hiçbirisi, bu mânevî talebeliğin önüne geçmemeli. Ashâb-ı kirâmdan yani Asr-ı Saadet'ten günümüze gelinceye kadar bu mânevî terakki hep böyle oldu, devam edegeldi. Fakat lütfen sıralamayı, daha doğrusu kimler için böyle olması gerektiğini atlamayalım. Buradaki muhabbet ve teslimiyet tanımı bu sahanın insanına âittir. Herkese, aynı şekilde teslimiyet telkininde bulunulamaz.

Fabrikada çalışan bir işçi, makinanın yâhut bir mekanizmanın başında, bir fırının karşısında, belki seri imalatın içindeki bir paletin yanında, her ne işte olursa olsun, onunla meşgul iken, mesai içinde başkasıyla –meselâ cep telefonuyla- konuşabilir mi? Kafasına göre oturup çay içebilir mi? Yanındakiyle bile konuşurken iş aksasa, tezgâh bozulsa yâhut iş kazasına sebebiyet verse, bunun hesabı kimden sorulur? Bir doktor, cerrah için de aynı örnekleri getirebilirsiniz, bebeğine bakmakta olan bir anne için de bu değerlendirmeleri yapabilirsiniz.

Yani kıymetli dostlar, şeyh efendilerin bu îkazlarını; dışarıdan, bu yolda bulunmayıp, okuyup dinlediğiniz vakit, "Vay efendim, bu nasıl teslimiyet, nasıl olur da böyle itaat beklenir? Şirktir, küfürdür, kahırdır, bid'attır." diye bas bas bağırmanın, itiraz etmenin gereği yok... Fabrikadan asker ocağına, tabâbetten eğitime, falanca lokalin, derneğin kanununa kadar insanların hepsi, şöyle veya böyle kâide ve kurallar içinde yaşar. İş tasavvuf terbiyesine gelince mi şirktir, bid'attır, küfürdür deniyor? "Ama efendim, bu mevzû dinle alâkalı, Allah'la kul arasına girmeye kalkıyorlar." dersen... Her devirde bunu yanlış uygulayan ve anlayan insanlar mevcuttur. Evet, hakîkaten de bu sahanın sahtekârı hakîkîsinden daha çoktur veya hakîkîdir ama ehliyetli ve salâhiyetli olanı pek azdır. İşin bir yüzü bu...

Diğer yüzüyse tamamen yanlış anlama ve yorumlamalar neticesinde, biraz da ahmakça sarf edilmiş sözlerdir. Şimdi gayrimüslim diyebileceğimiz bir adam gelse, câmide cemâatle namaz kılmamızı seyretse... Dışarıdan baktığı kadarıyla sorular yöneltse... "İmam hareket etmeden, tekbir getirmeden siz hareket etmiyor, tekbir getirmiyorsunuz. O okurken, siz okumuyorsunuz. Onun okuduklarını siz bilmiyor musunuz? Böyleyse veya değilse niçin?" Sizin de cevaben, "Çünkü imamdan evvel hareket edersek namazımız kabul olmaz, hatta bizim Peygamberimiz(sas) imamdan evvel başını eğip kaldırmak hakkında îkazda bulunmuş, bu durumun kişiyi helâke götüreceğini tembih etmiştir. İmam okurken biz okumayız çünkü imamdır, bizim yerimize okuyor. Yoksa Fâtiha'yı, Kur'ân'dan okuduğu âyetleri biz de biliyoruz. Ama cemâatken kendimiz okumaya kalksak, namaz ibâdetinden düşeriz." dediğinizi düşünelim.

Bizim dinimizi tamamen kendi inancına veya aklına göre değerlendirmeye kalkan bu kişi, "O zaman siz de şirk ve rûhbanlık gibi şeyler yapıyorsunuz. Allah ile aranıza bir adam koyuyorsunuz." dese, bu sözleri sarf eden adamın kendi inancına ve sapık düşüncelerine göre size bu sıfatı yakıştırmasına razı gelir misiniz? Adamı ciddiye alır mısınız? Onun kastettiğiyle, sizin bu ibâdeti yaparkenki maksudunuzu, o herif bir kefeye koysa da, siz aynı kefeye koyar mısınız?

Kıymetli kardeşlerim, maalesef bugün, iki buçuk üç asır evvel başlayan oryantalist, misyoner, modernistlerin, inanç dünyamızın ve medeniyetimizin temel unsurlarına saldırı, iftira ve dejenere etme faaliyetleri, günümüzde çirkin ve habis şekilde uğursuz meyvelerini vermiş, oradan nifak tohumları da devşirilmiştir. Bazılarının hıyânetiyle bu noktaya gelindiği gibi, bazılarının da İslâm medeniyetini incelerken, kendilerine göre benzerlikler bulup, -kendilerindeki kültür birikimini

oluşturan- eski toplumların, meselâ Yunanların felsefe ve inançlarıyla, hatta Sümer yazıtlarıyla İslâm'ı bir tutmaya, vahiy ve sünnetten kaynaklanan İslâm'ı, başka mefhumlarla izah etmeye kalkışmalarıyla bu durum ortaya çıkmıştır. Haydi onlar bunu yaptı, fakat bizim Müslüman geçinen âlimlerimiz niçin ve niye bu zokayı yuttu? İşte bu kırılma noktasını tespit etmek gerçekten çok zordur. Tabiî bunda Müslüman toplumların, sıkıntı ve kaos içine sürüklendiği senelerdeki çaresizlik içerisinde, biraz da işin faturasını kendinden evvelkilere kesme gayreti vardır.

Tarihî, sosyolojik, hatta felsefî incelemeleri bir kenara bırakırsak, en azından hangi ilmî yâhut mânevî saha olursa olsun, ilk önce insaf ile o sahanın kendisini nasıl ifade ettiği dinlenmeli ve o inanç çerçevesinde 'doğru ve yanlış' mütâlaaları yapılmalı. Siz kalkıp da putperestler, müşriklerle bu insanları, aynı kabul edip tekfir ederseniz, hem dünyada hem âhirette bunun neticesine elbette katlanır, ektiğiniz fitne ve fesad tohumlarının can yakıcı lokmalarını yutar, milletin de canını yakarsınız.

Özetlersek, İslâm ve Müslümanlık adına ortaya konulabilecek en güzel eser ve insanları bu saha yetiştirmiştir. Binâenaleyh Müslüman olan sevemese de, en azından saygı göstermek mecburiyetindedir.

Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi bu yolun sâdık dervişinin mânevî terbiyeyi, muhabbet ve irfânı aldığı mürşidine karşı sevgisinin hayatındaki diğer sevgilerin çok üstünde bulunması gerektiğine işaret etmiştir. Bu mevzûya devamla işin müeyyide kısmını da izah ederken, "Sana ceza verebilecek, seni hapse atacak, türlü türlü cefâ ve eziyet yapabilecek birinden daha çok bu mürşidin muhabbetini kaybetmekten korkmalısın." buyuruyor. "Ya bana verilen görevi, evrâd, ezkâr

veya herhangi bir vazifeyi ihmal edip de mürşidimin, şeyhimin inkisarına uğrarsam... Ya gönlünden düşer, muhabbet bağımı koparırsam, hâlim nice olur?" düşünceleriyle mürîdin yolda fevkalâde dikkatli yürümesi gerektiğini söylüyor.

Hakîkaten de böyledir. Yani sevginin otoritesi varsa, bunun gereği olarak sevdiğinden ayrılmanın da bir müeyyidesi olması icab eder. Yoksa o kişi 'faal' yani muhabbetiyle hareket kazanan, iş yapan, içindeki sevgiyi amele dönüştüren bir kimse olamaz ki. İman da böyle değil midir? Allah Teâlâ'yı seversin... E, sevmeyene bir şey yok mu? Yani ister sever ister sevmez misin? Tabiî ki, bu sevmemenin getirdiği vebal ve karşılığı olan bir müeyyide vardır. Sevginin ödülü olduğu gibi sevmemenin de bedeli vardır. Sevmenin bedeli olduğu gibi o bedel ve fedakârlığı yapmamanın da bir başka bedeli ve cezası vardır.

İşte bu sâyede mümin, bu muhabbet ve inancını hemen amele dönüştürmek mecburiyetindedir. Seyr ü sülûktaki dervişin ancak muhabbetle yürüdüğünü, kaba tâbirle bu mânevî yolun katedilebilmesi için enerji olarak muhabbetin kullanıldığını hatırlarsak, bunun gerekliliğinin ve ihmali durumunda neler olabileceğinin izahını da rahatlıkla anlar ve "Evet, hakîkaten çok doğru." diyerek vicdanen ve kalben teslim oluruz. O hâlde derviş bu yolda kendisine ne tâlim ve tembih edilirse aynen tatbik etmeli, vesselâm...

Allah için gidip herhangi bir müşkülün çözümü arzusuyla, şeyh efendiye soru sorarsan, verdiği cevabı gönülden kabul et. Çünkü mürşid kendindeki bütün vâridatı, hâli ve ilmî tecrübelerini, sadece senin iyiliğin ve Allah Teâlâ'nın rızâsına mutabık hâlin olsun diye sana konuşur, söyler. Cevabını kabul etmeyeceksen niye soruyorsun? Cevabını kabul eder-

sen, verilen hükmü niçin tatbik etmiyor veya kafana göre çarpıtıyor, onun dışına çıkıyorsun.

Şeyh Sâdık Efendi Hazretleri, tarîkat ve tasavvuf yolunda telif edilmiş birçok eserdeki tembihleri, bu çerçevede özetliyor ve son olarak, "Şeyh efendi/mürşid, sana her zaman aynı muhabbet, ülfet ve yakınlığı göstermez, işte tam o vakitlerde kalbine ve gönlüne sahip olasın. İçinden gelen, nefsânî veya kalbî tazyiklere karşı sabredesin. Sakın ha, içini ve dışını bozmayasın. Çünkü bu yolun sâliklerine yakışan sabır; cemâl, vuslat ve ondan sonraki ahvale sabırla alâkalıdır. Senin üzerinde işlenen bu tâlim ve terbiyeye teslim olup, hâline rızâ ile sabredesin." buyuruyor.

Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi bu hâle binâen önemli bir konu başlığıyla mânevî dünyamızı aydınlatmaya devam ediyor...

Sükût

Onların ba'zı vakît sükûtlarında niçe hikmet vardır ki; sen onu bilmezsin. Ve onlar mürüvvet kânıdır. Tâlibleriyle sohbet vakitlerini bilirler. O zamân akrân mu'âmelesi idüp sohbet iderler.

Sükût ve sükûnet hâlini metindeki bu bölüm gâyet açık olarak göstermekte. Peki bu başlık altında, şimdi gelen satırları nasıl birleştirebilirsiniz? Haydi gelin beraber okuyalım.

Ve eğer senin ihtiyâcın olup onun iktidârı oldukda sana dünyâlıktan her ne virürse alasın. İhtiyâcım yokdur dimeyesin. Eğer kendünin ihtiyâcı olursa senin iktidârın oldukda ondan habersiz zarûretini def' edesin. Ve tahmîl-i minnet itmeyesin! Ve zuhûr eden hizmetini kendü elinle göresin. Ve meclîslerinde tarîkat karındaşlarınla sohbet itmeyesin. Ve yine meclis-i devletlerinde ve bir kimseye bir hizmet emr itmeyesin. Ol asrın kâmillerinden bir kimsenin medhini veyâ zemmini itmeyesin.

Ve tesbîhinle ve elinle ve sakalınla ve başınla ve libâsınla oynamayasın. Ve boğazını ayıltamayasın. Ve sümkürmeyesin. Eğer vâki' olursa yağlığınla alasın ya taşraya çıkasın.

Devam edegelen bu satırları okuduğumuzda, "Yâhû bunların sükûtla ne alâkası var?" diyebilirsiniz. Bal gibi de alâkası var. Hele günümüz popüler kültüründen etkilenen insana bunları anlatmak şimdi çok daha kolay. Nasıl mı?

Azizim şimdi bizler vücûd dili diye bir şey duyuyoruz değil mi? İnsanın bedeni konuşur mu? Bakınız, konuşurmuş meğer. Ağızdan tek bir laf çıkmasa da beden, bazen hiç susmaz veya tedirginliğini, endişesini, bazen de sükûnet, tevâzu, vakarını anlatırmış. İşte bu metinde de beden dilinin; sükûnet, sükût ve sekînetin fevkalâde nükteli alâmetlerini görmekteyiz. Adım adım gidelim.

"Şeyh efendi sana dünyalıktan yani maddî değeri olan herhangi bir şey verse, bunu kabul et." buyuruyor Hazret-i Şeyh. "İhtiyacım yoktur, demeyesin." şeklinde de îkaz ediyor. Peki niçin? Kıymetli dostlar, insanda muhakkak almak ve vermekle alâkalı çalkalanmalar, etkilenmeler olur. Bazen vermekle bazen de almakla sükûna ereriz. Her hâlükârda değişiklik insanı değiştirir. Burada vurgulanan bir hikmet, "Almakla sükûnetin bozulmasın." inceliğidir.

Diğer bir hikmet ise şudur. Verileni almayışın, veren ele karşı saygısızlık mânâsına da gelebilir. Küçük gördüğünden reddedebilirsin. Kendini bu ikrama, ataya lâyık göremeyebilirsin. Bu durumda alırsan nefsine muhalefet etmiş olursun, nefse muhalefet de aynıyla nafile ibâdet hükmündedir.

Bir başka mühim hikmetse şudur, verileni "İhtiyacım yok." diyerek almadığın takdirde, lisan-ı hâl ile karşındaki zâta, "Siz beni bu dünyalığa ihtiyacım var zannettiniz, öyle düşündünüz ama isabet edemediniz. Benim hakkımda doğru karar veremediniz." demiş olursunuz. İşte bu, hem lüzumsuz bir mütâlaa hem irfânsız hareket hem de ziyade gevezeliktir. Dolayısıyla derviş sükûttan, kalbî ve rûhî sükûnetten düşmüş olur.

Senin ihtiyaç duyduğun dünyalık bir nesne olursa, mürşidini meşgul etmeden, onun vaktini, kalbini uğraştırmadan, sessiz sedasız ihtiyacını görmen gerekir. Çünkü zaten

bu zâta gelip mânevî terbiyeye tâlip olduğunda dünyalık bir nesne için gelmemiştin. Feyiz alabileceğin kaynağı bu nev'î işlerle meşgul etmek de, ilk önce senin sükûnetine ve kalbî sekînetine zarar verir. Kendi başına halledebileceğin bir sıkıntıya, şeyhini de ortak etmen, irfân şöyle dursun, pek insaflı bir hareket değildir.

Sonra bu zâtın sana minnet hisleri beslemesine de asla müsaade etmemek icab eder. Bunun da yolu; yapılması gereken hizmeti gürültüsüz patırtısız ve yeterli, dirayetli şekilde, "Efendim tevdi kılınan vazifeyi himmetinizle, rahatlıkla yerine getiriyoruz. Herhangi bir sıkıntı yok." dercesine suhûletle halletmendir.

Mürşid konuştuğunda, sohbet ettiğinde sükûnetle dinliyor olabilirsin. Fakat sükût ettiğinde yâhut başka bir şeyle meşgul olduğunda, onun bulunduğu mecliste diğer dervişânla sohbet, şakalaşma, fısıldaşma gibi sükûneti bozacak hâllere düşmeyesin. Çünkü sohbet meclisleri kurulduğunda bu zâtlar birçok âlemle irtibatta olarak mürîdlerini, terbiye ve irşâd nazarıyla takip ederler. Daha sen mürşidini müşâhede ettiğin bir mecliste bile kendi huyuna ve tabiatına tâbi olarak hareket ediyorsan, şeyhini baş gözüyle görmediğin vakitlerde kim bilir ne hâlde olursun, hiç düşünmüyor musun?

Ve sakın meclisin kurulmasına sebep olan mürşidin huzurunda başka bir dervişe, "Şunu şuraya koy, bunu böyle yap, biraz öne çıksana, sen arkaya otur, şunu al da buraya götür." gibi bulunduğun makam ve rütbeni hatta haddini aşacak tavır ve davranışta olmayasın. Bu durumun tek istisnâsı, şeyh efendinin sana bunu yapman için emirle salâhiyet vermesidir.

'Mâlâyâni' bilindiği üzere 'hiçbir maksudu olmayan, işe yaramayan, boş şeyler' demektir. Mâlâyâni basit bir günah değildir. Hatta hadîs-i şerîf meali olarak da nakledilen bir

sözle, mâlâyâninin, boş şeylerle uğraşmanın, Allah Teâlâ'nın o kişideki gadap alâmeti olduğu bildirilmiştir. Kişi mümin ve Müslümansa, maksud ve matlubundan uzaklaşarak iş yapmaz. Hiçbir işe yaramayan işlerden de yüz çevirmeden, olgun bir mümin asla olamaz. Kâmil bir müminin her yaptığı işte, söylediği sözde hatta sükûtunda bir hikmet, imanî bir alâmet vardır.

Binâenaleyh mürîd, duyduğu veya bildiği bir kişiyi, isterse kâmil, âlim bir zât olsun, mürşid huzurunda övmeye yâhut yermeye kalkışırsa bu durum en hafif tâbirle mâlâyânidir. Allah Teâlâ'nın gadabını celp edecek bir söze yani boş, işe yaramaz lâfa mürşid-i kâmilin gadap etmesi de pek tabiîdir. Sözle tâzir ve îkaz etmeyebilir. Ârif olana işaret kâfidir. Çünkü derviş böyle bir sözü söylediği anda, eğer hakîkaten dervişse anında kalpten kalbe giden feyiz irtibâtının koptuğunu hisseder. Bu, ceza olarak sopa yemesinden, sözle hakarete uğramasından çok daha ağırdır, gadap alâmeti olarak kâfidir.

Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi sükûnetle ve vücud âzâları da sâkin olarak sohbet meclislerinde bulunmayı tembih ediyor. Ashâb-ı kirâm ve o meclisleri yüzyıllardır takip eden ashâb-ı irfân hep bu usûl ve sükûnet üzere meclislerde oturmuşlardır. Siz de bilirsiniz ki, onların bu sükûnet ve hareketsizce oturmalarından dolayı bazen kuşlar bu zâtların omuzlarına ve başlarına konarmış da, hiç ürkmez ve rahatsız olmazlarmış.

Dikkat edilmesi gerekenlerden biri de şeyh huzurunda tesbih göstermemek, hatta tesbihat, evrâd ve ezkârını mürşid meclisinde yapmamaktır. Hele tesbih sallama veya el alışkanlığı ve stres atma kabilinden eldeki bir nesneyle yâhut tesbihle oynamak, değil şeyh huzurunda, sahnelenen bir tiyatroyu seyrederken bile ayıptır. Dolayısıyla affınıza sığı-

narak, boğazını temizlemek, her ne kadar beşerî ihtiyaç da olsa burun temizlemek, tabiatıyla ayıp ve çirkin görülmüştür. Kişinin böyle bir ifrâzatı var ise, sessiz sedasız bir mendille veya ona benzer herhangi bir şeyle bunu halletmeli veya böyle bir durum fark ettiğinde, ihtiyacını gidermek için usulcacık dışarıya çıkmalıdır.

Gerek buraya kadar anlatılan davranışları gerekse bundan sonra aktarılacak olanları göz önünde bulundururken, yukarıdaki bölümün hemen başında zikredilen husus unutulmamalıdır. O husus neydi? Kimsenin ayıbıyla meşgul olmamaktı. Zira bazen mecliste bunu yapan kimseler bulunur hatta mürşid kendi tasarrufuyla böyle hareketlerin olmasına meydan verir. İşte bu esnada başka bir derviş kalkıp da bu kişiyi düzeltmeye, hizaya getirmeye çalışırsa yâhut içinden sûizan edip, tanda bulunursa ilk işaret edilen ve başta olması gereken düsturu çiğnemiş hatta imtihan kaybedilmiş olur.

Bazen bunu şeyh efendinin kendisi de yapabilir. Belki bazı kimseleri bu vesileyle meclisinden def eder, bazı dervişlerinin de fart-ı muhabbetlerini dizginleyip, beşer sıfatıyla onları ayar eder. Her iki durumda da kişinin kendi noksanıyla meşgul olup, meclisin sâhibine ve o meclisteki sâhibe bağlı olan kişilere müdahale etmeye izni ve salâhiyeti varsa da bu îkaz ve tenbihi meclisin dışında, usulcacık, ârifâne ve zarifâne yerine getirir.

Hazret-i Şeyh o kadar güzel, tafsilatıyla, detaylarıyla sahneliyor ki, anlamamak, bu mevzûların câhili olmak neredeyse mümkün değil. Okuyalım...

Ve meclislerinde bir hikmet sözü ve nağamât ü esvât-ı hasene ve zevk u şevk ve safâ-yı rûhânî zuhûr iderse tecâzib itmeyesin ve nefsin hîlesine gâyet mukayyed olasın, cezbe-i rûhânî zuhûr iderse onlar

bilirler ve mesrûr olurlar. Ve men' u def' itmezler. Ve cezbe-i rahmânî esrâr-ı ilâhîden sâlikde bir hâldir ki; onun keyfiyyeti ma'lûm olmayup hakîkatı tahrîrât ile ve lisânen takrîr ile ma'lûm olmaz. Hâle mevkûfdur. اَلْحَالُ لَايُعْرَفُ بِالْقَال[18]

E... Şeyh, derviş meclisi olur da hikmetli sözler, ilâhîler, rûha hitap eden nağmeler olmaz mı? Elbette olur. Fakat bunun da âdâbına riâyet edilmelidir. Bu gibi durumlarda hemen kendini kaybedip sanki çok cezbedeymişsin gibi taşkınlık yapmayasın. Ufacık bir esinti olduğunda zıplayıp hoplamayasın. Tarîkat yoluna sülûk eden dervişin kabını genişletirler. Dolayısıyla bir bardak olup taşmayasın. Kendine mukayyet olabilecek bir hücren varsa, sarhoş gibi nara atmayasın. Çünkü nefis rûhânî zevklerden nemalanmak ister. "Ben de buradayım, beni unutma." dercesine, rûh gibi şaha kalkmak ve böyle safâ ve dem olursa, "Ben de varım bu işte." demek ister.

Yâhut içten içe pazarlık edip, "Ben bu hikmetli ve aşk kokan sözleri işittiğimde yerimde duramam, ey mürşidim, şeyhim! Sen de hâlimi gör, yanıp tutuşuyorum, işte senin böyle cezbeli, böyle muhabbetli, kendine mukayyet olamaz, âşık bir dervişin var." dercesine şeyhe varlığını göstermek ister. Ey derviş, sen niye dertleniyorsun? Rûhânî bir safâ, mânevî bir cezbe olsa elbette bu işin sarrafı mürşidlerdir. Sahtesini, hakîkîsini, ayarını, ölçüsünü bilirler. Rûhânî cezben olsa mürşid bunu anlar, tabiî ki hoşnut olur. Ve sana bunu elbette men etmezler.

Hakîkaten de bu yolda sülûk gören dervişlere, dünyada görünen fakat aslı ve kökü Allah katında ve âlem-i ukbâda

18 *"el-Hâlu lâ yu'rafu bi'l-kâl."* (Hal sözle anlaşılmaz).

bulunan cezbeli hâller zuhur eder, etmektedir ve edecektir. Hatta bu cezbenin sırrını, tadını, mânevî zevkini anlatmaya ağızdaki lisan, vücûddaki beden dili kâfi gelmediğindendir ki nefsin ifade edemeyeceği bu rûhânî zevk, titreme ve istem dışı hareketlerle nadiren dışa vurabilir. Yoksa cezbeye gelmek, ille de sıçrayıp zıplamak değildir. Dağlar durur gibi görünüyor fakat Allah Teâlâ dağları bulutlar gibi yürüttüğünü beyân ediyor. Nice sükût hâlinde, sekînete ermiş zâtlar vardır ki, onların değil vücûdlarının titremesi ve dışarıdan bu hâlleriyle görünmesi, kendi beden ve nefislerinin bu titreyişten, bu cezbeden haberleri yoktur. İşte bu hâl, sözle anlaşılmaz.

Hazret-i Şeyh bu bahisle açtığı bölümü şöyle özetliyor...

Velhâsıl pâdişâh meclisinde niçe âdâb ile hareket elzem ise, meşâyıh meclisinde ve kibâr-ı ehlullâh huzûrunda ondan ziyâde vâcib mertebesinde meclîse hürmet ü mürâ'at lâzımdır.

Gâyet muhtasar ve anlaşılır... Konuşmaya hâcet bırakmamışlar. Bu sözün devamında...

Eğer bu zikr olunan âdâb-ı tarîka mürâ'at itmeyüp nefsine mağlûb olursan meşâyıh vâsıtasıyla Hakk'dan feyz alamayup, onların gönlünden dûr olup cümle işlerin ber-aks olup hâlin sana ma'lûm oldukda eğer insâf idüp kusûru kendü nefsinde kendüne isnâd ve sû-i ef'âlinden bilüp kimseye bahâne itmezsin. Zirâ kişi kendü kusûrunu bilirse âkildir.

"Kişi ne ederse kendine eder." sözünü, herhâlde bu metni okuduktan sonra bir kere daha hatırlatmak icab ediyor. Edebe riâyet etmeyip, nefsine mağlup olup, sonra da kalkıp, "Şeyh efendiden Hakk feyzini alamadık." diyeceksiniz...

"İlacı almadık yâhut verilen reçeteyi ve ilacı doğru dürüst tatbik etmedik, perhize riâyet etmedik, sonra da kalkıp bu doktordan şifâ bulamadık.." diyeceksiniz. İlacı yarım kullanan, perhizi yarım yapan yani tabibi dinlemeyen kişi elbette eski hâlinden daha beter olur.

Hele başladığı ilacı yarım bıraktıysa, artık onu başka hekim de tımar etmez. İlacını belki de mizacının müsaade etmeyeceği başka başka perhizleri vermek zorunda kalır. Tabibi dinlememek nasıl böyle sonuç veriyorsa mânevî yoldaki habibi dinlememek de en az bunun gibi vahim neticeler doğurur. Meşrebine ve mizacına ters, başka meşrep, mürşid ve şeyh arayışına girer, zaten kendi bozuklukları yetmezmiş gibi, bir de kendi eliyle bozduklarını tedâvi ettirmeye kalkar.

Hiç bu durumlara düşmemek için adam gibi söz dinlemeli, en azından zararın neresinden dönersen kâr olduğunu düşünerek, hata ve kusurunu kendi kendine itiraf edip anlamalı, en önemlisi kabullenmeli. Bugün bile herhangi bir hastalığa yâhut kötü alışkanlığa müptela olanların, ilk önce bu durumu kabullenmeleriyle tedâviye başlanması tavsiye edilmektedir. İnsan, hatası yüzüne vurulmadan evvel, kendi hatasını anlama erdemine sahip olan bir varlıktır. İşte bu akıl, insanı insan yapar. Hazret-i Şeyh'in, "Zira kendi kusurunu bilirse işte o zaman akıllıdır." buyurması, kendisinden çok sonraları gelen şairin mevzûn mısraında "*Kişi noksanını bilmek gibi irfân olmaz.*" şekliyle mâkes bulmuştur.

Yoldan Ayrılmış Dervişin Alâmetleri

Alâmet-i Sâlik-i Merdûd

Ba'zı sâlik bir pîr-i kâmile bî'at ittikden sonra âdâb-ı tarîka mürâ'at itmeyüp ol mahmûdü'l-hisâl zât-ı şerîfîn meclîsinde bildiği gibi hareket idüp zikr ü fikrini terk ve destûrsuz bast-ı kelâm ve âfâkî sohbet ü gıybet ü nifâk idüp kendü nefsini medh veya gayrı medh veya zemm idüp, yâhûd ilm ü fazl u kemâlini izhâr ve kîl u kâl ile kendüyi ol azîze tercih idüp, ol azîz zâhirde onu men' itmeyüp hazz ider gibi onun mâlâya'nî kelâmlarına tahammül ve ba'zı kerre ona hikmet kelâmlarından nakl idüp, sâlik kemâl-i gafletinden derk idemeyüp, yine kendü hayâl-i fâsidesiyle olmakla, azîze akrân mu'âmelesi ve yâhûd ilm ü ameline mağrûren kibr u ucbundan hadd ü vazîfesi olmayan hârekâtı ettiğinden nâşî, ol anda ol azîz sâlikten nefret idüp gönlünden ihrâc ider ve meclîsinden onu def' ider ve onun def'ini gâfil sâlik derk idemeyüp gûyâ ki işi hâtırına gelmişdir gider. Ondan nefs-i şûmun hevâsına tâbi olmakla bi'l-külliyye nefret idersin.

Şeyh Muhammed Sâdık Erzincanî Nakşibendî Kâdirî Halvetî Efendi Hazretleri yukarıdaki ve aşağıdaki hâlleri tek tek tahlil etti. Herhâlde bir daha iyice anlayalım diye bu başlık altında konuyu cem eyledi.

Huzur-ı şeyhte, mürşid hizmetinde, sohbet âdâbına, saygı ve sevgi ölçülerine riâyet etmeye etmeye, kişi artık yalama olur, kaşarlanır. Alınan ilacı yarım bırakıp sonra hastalığın safhasını bilmeden tekrar ilaca devam etmek gibi, artık kişide bu tedâvi fayda vermez. Vücûddaki mikrobun, ilaca bağışıklık göstermesine benzer şekilde, bu söz ve edep gözetmeyen dervişin mânevî vücûd ikliminde de artık nefsânî hastalıklar mürşid sözlerine karşı mukavemet kazanır. Şeyhle lâubâli olur, ona akran muâmelesi yapar. Ya kendi parasına, puluna, mevkisine yâhut fen, sanat, ilmine güvenerek mürşidini kanka gibi görmeye başlar. Karı koca münasebetinde bile saygı biterse sevgi biter. Maddî ilişkilerin bile kendine mahsus kırmızı çizgileri varken serâpâ edep, muhabbet ve saygı üzre kurulmuş bir yolun, kanla ve celâlle çizilmiş kırmızı çizgileri olmaz mı?

Şeyh efendi kendi makamının şiarı ve temsili, ayrıca şanından dolayı bu mâlâyâni ve de lâubâli hareketlere hilmiyetle tahammül eder; hazzetmediği hâlde, "Belki bu beraberlik vesilesiyle ileride yola gelir." ümidiyle bu kimseye tebessümle, hoş şekilde muâmele eder. Ama sâlik düzelmeyi aklından bile geçirmezse, haddi aşmaya devam eder ve artık hazret-i şeyhin kalbî sükûnetine ve dolayısıyla irşâd halakasına da zarar vermeye başlarsa, o aziz, kerîm mürşid, artık bu dervişten kalbini sıyırır. Muhabbetini hem kendi kalbinden hem de tasarrufu ölçüsünde, bu sâlikten çeker, alır. Başka başka bahanelerle uzaklaşır fakat bu uzaklaştırılmanın da farkına varmaz.

Nihayetinde bu muhabbetin mürşid tarafından kesilmesi, dervişin şeyhinden nefret etmesi olarak tezâhür eder. Zanneder ki o, şeyhini sevmiyor, mürşidinden nefret ediyor. Halbuki hastalığını tedâvi etmeye etmeye, yukarıdan gelen

muhabbet ve rahmeti alamaz hâle geldi, büyükler ondan muhabbeti kesti, ama o muhabbet etmediğini zannediyor.

Derviş kapı eşiği mânâsına da gelirmiş. Birçok sebepten dolayı böyle denir, tâbir edilirmiş. Allahu a'lem böyle ifade edilmesinin bir sebebi de kişinin arandığı yerde bulunmasıyla alâkalıdır. Kişi edebiyle kendisine verilen vazifeyi can u başla yapmakla, bir mevki ve mevzide yer tutar. O yerden ayrılmak, edepten ve vazifeden yani mücahededen kaçmaktır. Cenk meydanından kaçan alçaktır. Nefisle cihada soyunup sonra komutanın gösterdiği yerden gerisin geriye giden, onu dinlemeyen sâlik de elbet bu tâbirden mânâca nasibini alacaktır.

Azîzin fakîrü'l-hâl olduğun bilirsin onun hizmeti sana vâcib iken zerre mikdârı onun hâline merhamet itmeyüp 'nefsî, nefsî' diyüp onu terk idersin. Ba'dehû nefsin seni aldayup, sûret-i Hakk'dan zuhûr idüp âhar mürşîde bî'at u intisâbı vesvese ider. Ve sen dahî nefs-i şûmun ziyâde zevk u şevk u muhabbet gösterdiğin hîlesin dahî derk itmeye, kazâ ile rızânın hakîkatın bilmeyüp, su'âl itmekle dahî kibr ü ucbün mâni' olmakla sebeb-i illetin fark ve emr-i Hakk'a itâ'at ü nehyinden ictinâb itmeyüp ve sünnet-i Resûl ile amel müyesser olmayıp ve cemî'-i me'âsîyi mürtekîb olup hayrân u ser-gerdân olmakla ve gayrı mürşid-i kâmiller seni kabûl itmediğinden gönlünde sıklet ü aklında hıffet ve vücûdunda illet zuhûr idüp ıyâlin sana âsi ve hakîm ü zâbıtân sana tasallût idüp ve tâ'ib ü müstağfir olamayup azâb-ı rûhânîde kalırsın.

Ne güzel emr-i mânevîyle Allah Teâlâ nasib etmiş, bir şeyhe varmıştın. Bu şeyh efendinin hâli 'fakir'di. Yani

"*El-fakru fahrî.*" diyenlerden ve bu yolun fukarâsıyla hemdem, onların müşkülünü çözmek için gayret eden bir âdemdi. Veya elinde avucunda, samimiyetle Allah yolunda bulunmaktan başka hiçbir kudret ve meta' yoktu. Dolayısıyla sen böyle bir insana vâsıl olmuşken, hazır hizmet etmeye sana fırsat verilmiş ve böyle bir Allah erinin hizmetinde bulunmak hem sana gerekli hem de bütün mahlûkatın istifâde etmesi için senin gibi âdem sûretindekilerin bin can ile bu insanların yardımda bulunup, her türlü işine koşması gerekirken, sen sırf kendi nefsinin peşine koştun, kendi hevâ ve hevesinle mansıp, mevki kovaladın, şeyhten özel muâmele, etrafından îtibar bekledin. Birkaç kere seninle özel sohbet yaptı, evine geldi gitti diye gâyet lâubâli ve fütursuzca şeyh efendiyi elinin altında oynatabileceğin bir adam gördün, sadece kendini cennete sokmaya çalışıp, yegâne âşık senmişsin gibi, hiçlik ve yokluk yolunda hep varlığını, egonu, benliğini, şahsiyetini, keyfiyetini ortaya koydun. Allah'tan başka hiçbir şeye ihtiyacı olmayan bu zâtları sana muhtaç, medyun ve meftun zannettin. En sonunda kendiliğinden bahaneler de bularak, onu bunu beğenmeyerek defolup gittin. Yetmiyormuş gibi, "Amaaan... Bu dünyada bana şeyh mi yok? Ben nereye gitsem el üstünde tutulurum." sandın.

Sonra da şeyh mürşid dolaşmaya başlayıp, "Burası olmadı, başka bir yer deneyelim." diyerek, hâlâ hata ve kusurunu insafla bir kere bile düşünmeden, kendince kusursuz mürşid ve yol aramaya başladın. Hoş gerçi bulursun da. Senin sahte benliğini güzelce kullanacak elbet sahtekâr bir şeyh karşına çıkar. Azimle neler yapılmaz? "Derler ya tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş." diye... Senin bu hâline bir kapak da bulunur. Derman bulduğunu da zannedebilirsin. Çünkü sahte derdin dermanı da sahte olur. Sahte benliğin mürşidi de sahte olur. Küll cüz'ü çeker, sahtekâr sahtekârı bulur.

Sâdıklar sâdıklarla bulunur. "Arkadaşını söyle, kim olduğunu söyleyeyim." gibi bu durumu anlatan binlerce örnek de düşünülse bulunur fakat aklı başında, sülûku yolunda, pîrinin nûrunda olan hiçbir ârif ve kâmil şeyh bu kişiyi kabul etmez.

Sonra başlar bu insan kader ve kaza cilvelerini merak etmeye... Kendi nefsini soruşturacağına Allah'ın nefsinden ve ilminden sormaya... Hakk'a, Allah ve Resûl emrine, yoluna tâbi olmaz. Sadece namaz, oruç gibi ibâdetleri terk etmek de bunun ölçüsü değildir. Bazıları bu durumda oldukları hâlde, farzları, vâcibleri hatta sünnetleri yaparlar ama kalplerindeki sûizan, Hakk'tan şekk ve şüphe etme, nifak; dillerinde iftira, gıybet, mâlâyâni; hâl ve harekâtlarında da ahlâk-ı rezile, kaypaklık, saygısızlık, fazilet ve erdemden uzaklık zuhûr eder. Kendisini iyi görme musibeti zaten bu kişilere günah olarak yeter de artar.

Bir yandan içten içe kâmil mürşidlerin kendisini kabul etmediği gerçeği onu yiyip bitirir. Kalbindeki bu ağırlık, aklındaki bu hafiflik, mânevî vücûdundaki bu hastalık onu yorar, ama o hâlâ, "Siz beni kabul etmediniz ama ben şöyle bir makbul adamım, bende şöyle hâller var." avuntularıyla bozuk rûh hâlini saklamaya ve gizlemeye çalışır. Böyle nefsi kendisine musallat olmuş, onu hiçbir yere bırakmaz hâlde iken, beyhude uğraşırken, asla tövbe istiğfar etmeyi başaramaz ve rûhu azap ve sıkıntı içerisinde öylece kalır, ebedî hayatta sevk edileceği güne bu sıkıntı, azap ve kederle gidiverir.

Bugün tıp ilmi nasıl dâhiliye, kulak burun boğaz, onkoloji, romotoloji, nöroloji gibi birçok ilim ve ihtisas dalına ayrılıp, insanı bazen helâke, ölüme götürecek türlü türlü hastalıklara deva bulmak için ayrı ayrı isimler altında sahasını belirliyorsa, mânevî dert ve devaların da böyle farklı farklı başlıklar altında değerlendirilmesi pek tabiîdir. Tedâvi edilmediğinde en küçük sayılan hastalık bile ölümcül veya sıhhati bozacak

bir aşamaya gelebilir. Mânevî hastalıklar, günahlar da aynen böyledir. Tedâvi kastı ve niyeti olmazsa, fıtratı bozar, kalbi, rûhu etkiler, helâk edebilir. Herkesin aynı hastalığa tutulmaması gibi, seyr ü sülûkta mânevî hayatını yaşayan dervişlerin de birinde olan hastalık ve berzah, bir diğerinde olmayabilir. Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi bazı dervişlerin diğer hastalık ve tehlikelerine de bu son bölümde şöyle yer veriyor:

Berzah-ı Ba'zı Sâlikîn

Dervîşândan ba'zı kimesneler ilm ü irfânla ve lezzet-i zevk u şevkile insân-ı kâmil olamayup, dâ'ire-i irfânda kalup خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ [19] olduğunun hikmeti budur ki: Ol dervîş-i ârif kendü peder-i ma'nevîsinin 'iyâline veyâ evlâdına veya cândan muhabbet eylediği ehibbâsına hıyânet ü sû-i kasd idüp şeyh görmez ve bilmez zânnıyla hevâ-yı nefsine tâbi' olup izn-i Hakk'la şeyhi onu gönülden çıkardıkda, ol mürîd şer'-i şerîfe hakâretle nazar idüp sırr-ı vahdete âşinâ olmakla kimseden havf itmeyüp, mutlak mülhîd ü dehrî ü ibâhî vü hulûlî olup, bu berzâh-ı uzmâda iken ne'ûzü billâhi Teâlâ bir dahî dâ'ire-i şerîat ü tarîkat ü mârifet ü hakîkata dâhil olmak min-'indillâh mukadder ü müyesser olmayup ne belâya uğradığını bilmeyüp bu hâli kendüye ahsen görünür.

Burada anlatılan hata, dervişin kendisine emânet edilen yâhut emânet gibi görmesi gereken, şeyhin ailesine, akrabasına, çocuklarına ve çok sevdiği, muhabbet ettiği arkadaşlarına, belki halifelerine ve dervişlerine karşı hıyânet etmesi mevzûdur. Şeyh efendinin gıyabında bu kişileri, sözle ve hareketle tâciz eder. Düpedüz hıyânet eder. Onların küçük düşmesine, yanlış anlaşılmasına sebebiyet verir, dervişân arasında bunlara çanak tutar, "Nasıl olsa şeyh efendi görmez." zannıyla iyice hevâ-ı nefsine tâbi olur.

---

19 Hacc Sûresi 11. âyet: "*Hasire'd-dunyâ ve'l-âhıreh.*" (Dünyasını da âhiretini de kaybetmiştir).

Fakat şeyh bu durumu ya ferâsetiyle, ya Allah Teâlâ'nın izniyle anlarsa, onu gönlünden çıkarıp atar. Bu gönülden çıkarılışın ilk alâmeti olarak, Allah Teâlâ'nın şerîatını hafif gören, emir ve nehiylerine karşı lâubâli ve lâkayıt davranan, yılışık, sırnaşık bir serseri olur. Kendince vahdet sırrıyla, -yok efendim- başka başka mânâ zevkleriyle sanki meşgul oluyormuş gibi, hâşâ Allah korkusunu, havf ü recayı da hafife alır, ancak mânevî cezbe ve hâllerle söylendiğinde belki mazur görülebilecek şathiye ve garip lakırdılarla meşgul olmaya başlar. Böylece şerîat, tarîkat, mârifet ve hakîkat kapılarından nasibdar olması imkânsız bir hâl alır.

Tohumu veyâhut kökleri iptal edersen, artık onun değil meyvasını; dallarını, gövdesini, yaprak ve çiçeklerini dahî görebilir misin? Bu menfi hareketin tersini düşünmekle bile insan yaptığı hatayı anlar. Bu çok mühim bir sırdır. Şöyle ki; Allah Teâlâ'nın nazar ettiğine hüsn-i zan edilen bir ârifin kalbine girmek, onun sevdiklerine hürmet ve hizmetle mümkündür. Nitekim peygamberler, insanlığı irşâdla hidâyet yoluna davet ettiklerinde, hiçbir ücret, mal mülk, meta ve teşekkür istemezlerken, onların "*Sizden istesek, ancak yakınlarımıza muhabbet ve meveddet isteriz.*" mealindeki sözleri hatırlanırsa, bunun ne kadar önemli ve ehemmiyetli olduğunu, buna muhalefet etmeninse nasıl bir helâk ve felâket olduğunu anlamak hiç de zor olmayacaktır.

Maalesef bu hıyânet içerisinde olan kalbi bozuk derviş müsveddesi, hiçbir zaman eşiğine bile gelemeyeceği şerîat, tarîkat, hakîkat ve mârifet kapılarının; gevezeliğini, şair veya ozanlığını yapar durur. Bir de bu uzak hâlleri ve makamları ağzında geveledeği için, kendi hâlini güzel bulur, dolayısıyla tövbe etmek aklının ucundan bile geçmez. Kendisini ve mürşidini aştığını zanneder. Sonra da...

Ve kendü zu'muna göre "Ârif ü âgâh oldum." ve "Bende keşf ü kerâmet olmakla insân-ı kâmil oldum." zann idüp ve "Sırf vahdetin hâl ü nişânı budur." diyüp kendü nefs-i şûmu yine kendüye tesellî virüp, ol dahî hakîkat-i hâl budur ki diyüp, müteselli oldukda ba'dehû hâtırına her ne gelirse "İlhâm-ı Rabbânîdir ki; melek vasıtasıyla Hakk gönlüme göndermişdir." diyüp hayâl-i fâsideyi ilhâm-ı Rabbânî zann idüp gâfil vaktinden ziyâde fitne vü fesâda sa'y idüp, cemî'-i me'âsîyi mürtekîb olup, bu hâlde olan ârifler bir fi'linden nâdim olmayup ve Hakk'dan havf itmeyüp, ne'ûzü billâh onlar bu hâlde olduklarından, cemî'-i nâsı inkâra düşürüp onun içün onlar dahî tarîk-i Hakk'da olan âşık-ı sâdık ârif-i âgâh u kâmil ve insân-ı kâmilleri inkâr idüp, "cümle ehl-i tarîkat bu i'tikâddadır" diyüp dahl ü ta'n taşların attırmaya sebep olup, ibâdullâhı sû-i zanna düşürüp dâ'ire-i şerîatta olan kimesneler ile tarîkat ü hakîkat dâ'iresinde olan ârif vü kâmiller birbirlerine nizâ'-ı kesîre iderler ve mu'ârazaları kat' olmaz.

Ârif olduklarını, Hakk'ın sırlarına âgâh olduklarını zannederler. "İşte vahdetin sırrı bu; ben onun bunun dediğine bakmam, vahdet tecellîsiyle mest olmuşum. Kırkların sırrı, dört kapı kırk makam, hepsi bendedir. Bize namaz niyaz ne gerekir?" derler, işledikleri bütün günahları, kabahatleri, içkiyi fışkıyı, her türlü melâneti hâşâ ilhâmât-ı rabbâniyle, cem makamının neş'esiyle yaptıklarını düşünüp, bunları günah olarak bile görmezler.

Aman yâ Rabbî! Bu ne acayip, ne muhteşem bir teşhistir? Bu nev'î insanlara baktığınızda hakîkaten de düşünce ve inanç bakımından hangi noktalardan -hepsinde aynı olarak- ayrılığa ve fesada düştüklerini görürsünüz. Asr-ı

Saadet'ten beri böyledir. Efendimiz(sas)'i ayrı, hulefâsını ayrı görenlerin, Efendimiz(sas)'in torunlarını birbirinden ayırıp o soydan gelenleri mâsum bilenlerin, Kur'ân-ı Kerîm'de bizzat Allah Teâlâ'nın rızâsına ve temizlemesine mazhar olan Efendimiz(sas)'in ashâbını, ehl-i beytini ve hanımlarını ayrı görüp hıyânet ve inkâr edenlerin, bazı sahabiyi hatta annelerimiz mesabesindeki Efendimiz(sas)'in hanımlarını tekfir edenlerin nasıl fısk u fücura ve küfre düştüklerini Hazret-i Şeyh'in buradaki irşâdıyla çok güzel anlamaktayız.

Ve aynen Sâdık Efendi Hazretleri'nin buyurduğu gibi, vahdet, ulvî makamlar, mânevî mertebeler, cem, cemü'l-cem gibi ancak şerîat, tarîkat, hakîkat ve mârifet basamaklarını bir bir çıkarak varılan, bu makamlara erişen insanların hiçbirinin ifşa etmedikleri sır ve ahvali rüyalarında bile görmedikleri hâlde, Allah'tan korkmadan, ağza alınmayacak sözleri konuşan niceleri vardır ki, yukarıda anlatılanların tezâhürüdür bunlar. Hazret-i Şeyh bunları âdeta imalat hatası, evliyâullah tezgâhından düşenler olarak beyân ediyor.

Evet, elimizde, gözümüzün önünde bulunan bu nev'î insanlar, dervişi andırıyor. Mânevî imalat yerlerini, tasavvuf ve tarîkatı hatırlatıyorlar ama olmamışlar, eksikler... Hiçbir işe yaramıyor. Benzemesi veya çağrıştırmasıyla hiç o şeyin tamamı bir tutulabilir mi? Olmamış şey olmuş sayılabilir mi? Hangimiz bir şeye benzer olduğu için bir mamulü tercih ediyoruz yâhut aslının yerine koymaya kalkıyoruz? Taklit bile ancak çok benzediğinde ve benzediği şeyi çok iyi hatırlattığında kıymetlidir. Öteki türlü sefalettir, cehalettir, zillettir... Bundan dolayı hiçbir zaman kâmil şeyhler, bu nev'î insanları mânevî dâirelerine kabul etmezler.

Maalesef hem bir yere mensupmuş gibi yâhut dervişlere benzermiş gibi görünüp de yola hakaret ettiren kimseler asla

pîr-i âgâh, mürşid-i kâmil ve şeyhler tarafından kabul edilmezler. Çünkü...

Ânın içün kâmiller dirler ki; "Taş atan bizdendir, attırmaya sebep olanlar bizden değillerdir." diyüp mülhîd dervîşleri kabûl itmeyüp meclislerine mahrem etmezler. Ve dâ'ire-i ehlullah da olan cânların cümlesi şerîat ü tarîkat ü mârifet ü hakîkatten hâric hareket itmezler. Ve terk edenler bâb-ı rızâya yetmezler.

Evet, taş atan bizdendir. Yani adam bilmiyordur, yol hakkında, şeyh hakkında atıp tutuyordur. Belki ileride cehaletini fark eder, "Ben ne yaptım? Yâhû bu insanlar güzel ahlâk sâhibi, Allah ve Resûl muhabbetiyle yaşayan insanlarmış. Dâima bizlere duâdalarmış, nesillerimizi ve çocuklarımızı kurtarmak için güzel ahlâkı ve bu müesseseleri ihya etmeye çalışırlarmış. Zikir, tesbih, tefekkürle meşgul olup, herkese tevâzu ve mahfiyetle muâmele ederek, hem kendilerini hem de cemiyeti ıslah etmeye çalışırlarmış." diyerek hatasından döner.

Bilmeden konuşan adam, bir gün bilinçlenerek bu yolun evlâdı, sâliki olabilir, bizden sayılır fakat dervişim diyerek elâlemi dolandırır, eline kadehi alır da, "Pîrim, şeyhim, sultanım şerefine içiyorum." diyerek zıkkımlanır, kendisini kırklardan, sultanların meclislerinden göstermeye kalkarsa, işte bu taş attıranları yolun kâmilleri asla cemlerine almazlar. Kapının köpeği bile olamaz, onları avluya salmazlar. Şerîatın, tarîkatın, mârifet ve hakîkatin ayan beyân olan hükümlerine alenî olarak muhalefet edenler ve bunları terk etmeyi vahdet sırrı ve neş'esi gibi görmeye yeltenenler, asla rızâ kapısına erişemezler ve bu kapıya gidenlere bile yetişemezler.

Bu câhil güruhun içerisinden öyle habis ve şirret yani şerli insanlar çıkar ki, şerlerinden Allah'a sığınmak icab eder. Bu namazsız niyazsız tâifeyi açıklayarak Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi tehlike ve engellerin belki de en korkuncunu anlatıp, tarîkat dâiresindeki terbiyenâme risâlesini sırlıyor.

Ve bir hikmet budur ki; mülhîd ü bî-namâz dehrî tâ'ifesi dervîş veya şeyh sûretinde abâ vü hırka ile kendüyi ehl-i hâl gösterüp niçe câhil müslimânları aldayup i'tikadların fesâda virirler. Şerîat ü hakîkat dâ'iresinde olan âlim ü âmil ü fâzıl u kâmil azîzlerle muhabbet idüp görüşmezler. Ve bir meclisde bulunsalar dahî birbirlerinden hazzetmezler. Allah zü'l-celâl hazretleri cümlemizi i'tikâd-ı fâsideden halâs idüp tarîk-i Hakk'da rızâsından dûr itmeye. Âmin! Veyâ mu'în bi-hürmeti seyyidi'l-mürselin.

Bu son bölümde Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi'nin metni eminim ki herkes tarafından açıkça anlaşılıyor. Derviş, baba, dede, şeyh, nakib, meydancı vb. ünvanlarla anılıp haydariye, aba, post gibi derviş çeyizleri kullanarak kendilerini tarîkat, hakîkat, mârifet ehli gibi gösterip, milletin sadece malını mülkünü, ürününü, mahsulünü yalayıp yutmakla kalmayıp, bir de onları Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat itikadından tamamen uzaklaştırırlar yâhut bir hükmünü, bir rüknünü, bir temel inancını bozarak kişilerin imanını çalmaya çalışan şeytan gibi ve aynen şeytanın, kendisini rahmânî gibi gösterip aldatmasına benzer şekilde bu izansız, namazsız, niyazsız olan kişiler, keşiş oldukları hâlde derviş, Yezid oldukları hâlde Ali gibi kendilerini göstererek sadece kendilerini yakmaz, etraflarını da ateşe verirler.

Şimdi diyeceksiniz ki, bu adamların namaz kılıp kılmadıklarını bilmedikleri hâlde niye kılık kıyafetine aldanarak peşin-

den giderler? Dedik ya, ateş ateşi çeker, küll cüz'ü çeker. Bu herifler öyle bir söz cambazlığı, insanı öyle şaşırtan, ikilemde bırakan acayip lâflar ederler ki, değil sokaktaki adam, bazen koca koca okumuş, koca kafalı, aydın, sözüm ona âlimler bile bu rüzgâra kapılıp giderler. Zaten nefis buna teşnedir. Ahırda düşürdüğü yüzüğü dışarıda aramaya meyillidir. Namaz, abdest, farz, vâcib, ilim, hilm, kanaat, rızâ, sabır... Bunlar nefse güç gelen şeylerdir. İmanî aşk ve muhabbetten nasibdar olmayan insanlar kolayına gelen yolu tercih edecekler, kendi fitne ve fesad hâllerine uygun, tatmin olacak başka bir ocak bulacaklardır.

Bu nev'î insanların bir başka bariz özelliğini de Sâdık Efendi Hazretleri şöyle teşhis ederek ibret nazarlarımıza sunuyor. Hazret-i Şeyh buyuruyor ki; "Bu tür adamlar şerîat ve hakîkat dâiresinde olan, âlim, bu inançla amel eden, faziletli kâmil insanlara asla muhabbet etmezler, hatta onları görmeye ve onlarla konuşmaya bile tahammül edemezler. Her fırsatta hocaları, âlimleri, din diyanetine hassasiyetle yaklaşan kişileri tahkir, tahfif ve onlarla istihza edip sanki Allah'ın yolunda bu kişiler hata ediyormuşçasına onları yererler, zemmederler. Kazâen bir mecliste böyle âlim ve fazıl kişilerle beraber olmak durumunda kalsalar, onlardan hazzetmediklerinden, mekân kendilerine dar gelir."

Hepimizin âmin diyeceği duâ ile Hazret-i Şeyh niyaz ediyor, "Allah zü'l-Celâl Hazretleri cümlemizi bâtıl ve bozuk itikaddan kurtararak sırat-ı müstakîminde ve Hakk yolunda asla rızâsından düşürmeye. Âmin. Âmin. Ey kendisine kulluk etmek için bağlı olanların yegâne yardımcısı, yâ Rabb, yâ Mu'in... Lûtfen ve keremen duâlarımızı kabul eyle, bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselîn sallallahu aleyhi vesellem. Âmin."

Kıymetli okurlarımız, Hazret-i Şeyh Sâdık Efendi'nin hayatı hakkında kitabın hemen başında sizlere bir mâlûmat vermiştik. Fakat Şeyh Efendi bu risâlenin sonunda kendi hayat macerasını anlatmakta... Bizler risâlenin insicamı bozulmasın ve Hazret-i Şeyh, bu eseri nasıl telif ettiyse zihinlerimizde ve tefekkür dünyamızda öylece kalsın, işin aslı bozulmasın niyetiyle buradaki metni sadeleştirerek sizlere sunmayı âcizâne düşündük. Risâle burada tamam olmuştur. Cenâb-ı Hakk kusur u küsurumuzu affeylesin, niyetlerimizi tashih, amellerimizi salih, kalp ve düşüncelerimizi sâlim eylesin. Vesselâm...

Bu fakîr-i pür-taksîr fi'l-asl Erzincânî olup şimdiki hâlde Erzurum'da sâkin olmağla Erzurumî Sâdık dimişlerdir. Elli yedi târihinde mürşîd aramak sevdâsıyla Şâm-ı Şerîf'e yayan vardıkda Zekeriyyâ Câmii'nde vâki' olan su üzerinde büyük odada sâkin olan Nakşibendiyye fukarâsından Yekdest-i Mekkî'nin hulefâsından on yedi sene Mekke-i Mükerreme'de vü Medîne-i Münevvere'de mücâvir olup ve Ravza-i Mutahhara'da murâd u maksûduna nâil olan âlim ü fâzıl u kâmil ve insân-ı kâmil olan şeyhim azîzim nûrum, huzûrum, rûhum, efendim, sultânım el-Hac Şeyh Süleymân Efendi kutbü'l- ârifîn kuddîse sırruhû hazretleri işaretleriyle Câmi'-i Emeviyye'de mu'tekîf olduğu hâlde Ramazân-ı şerîf'in aşr-i âhirinde bulup onda bî'at ü inâbet ü intisâb inâyet-i Hakk'la mukadder ü müyesser olup ol cami'-i şerîfte o azîzin izniyle bevvâblık vekâleti hizmeti müyesser olup, onun himmetiyle Hazret-i Yahyâ aleyhi's-selâmın merkad-ı şerîfi civârında etvâr-ı seb'a-i azîzin nutk-ı pâkinden emâneten alıp ve esrârın müşâhede ve ihsân u lutf-ı Yezdân olmakla niçe müddet hizmet-i şerîfinde olup

ba'dehû altmış beşde azîzim dâr-ı bekâya rıhlet ve bu âciz ü bî-çare oğlunu terk idüp, yetîm ü melûl u mahzûn olduğum hâlde Hakk celle ve âlâ hazretleri bu fakîr hâlime merhamet idüp, yetmiş târihinde Bitlis sâkinlerinden Nakşibendî fukarâsının terbiyesine me'mûr olan şeyhim, azîzim, seyyidim faziletlü, kerâmetlü, mehâbetlü, merhametlü, şefkâtlü Şeyh el-Hacc Hoca Mahmûd Efendi bin Abdülgafûr Efendi Hazretleri tarâf-ı Hakk'dan işaretle Erzurum'a gelüp, bu dâ'îlerini bulup, bu fakiri hayretde hayrân u bî haber-i sergerdân olduğum hâlde âşinâ-yı ezelî görüp, beni benden bî-ihtiyâr alup, tecdîd-i bî'at müyesser olup, ba'de doksan üçde İstanbul'a gelip, doksan beşde Üsküdar'da Hacı Dede tekyesinde sâkîn olup min tarafillâh-ı teâlâ ve bi inâyetihî fukarâ-yı Nakşibendiyye zümresinin hizmetlerinde olup doksan altıda sinnimiz tahminen altmışa bâliğ olup hâlâ gâh mukallîd ü gâh muhakkık u gâh mahv u gâh sahv ü gâh sekr ü gâh fenâ vü gâh "ender fenâ ve gâh cem u gâh cem'u'l-cem ve gâh tefrika ba'de'l cem" ve her anda bir şanda beyne'l-usbuayn, cemâl ü celâl ü üns ü heybet ve sahrâ-yı fenâda fâni ve diyâr-ı ademde bî-nâm u nişân yok oldum.

Devrân ki beni mezâde saldı
Satan kim idi, bilmem kim aldı.

Yok oldum, varabilmem, varup yalvarabilmem.

Öyle sermestem ki idrak etmezem dünya nedir
Ben kimem saki olan kimdir mey-i sahba nedir.

Hâlen sermâye-i sa'âdetim. İllet ü kıllet ve sabr u kanâ'at ve san'at ü kitâbet ve kayd-ı fukarâ ile el-yevm mukayyed olup Mollâ Câmî'nin bu rubâ'îsiyle tahdîs-i ni'met idüp;

Serâpâ kusurdan ibaret olan bu fakir Erzincanlıdır fakat Erzurum'da yaşadığı için Erzurumî Sâdık diye bilinmektedir. 1157 (1744-1745) tarihinde, kâmil bir mürşid bulmak murâdıyla yayan olarak Şam-ı Şerîf'e vardım. Zekeriyya Câmii'nde kalmakta olan, Nakşibendî tarîkatı dervişlerinden, Yekdest-i Mekkî'nin halifelerinden olup, 17 sene Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere'nin civarında ikamet etmiş, âlim, faziletli, olgunluğa ermiş, kâmil bir insan olan şeyhim, azizim, nûrum, huzurum, rûhum, efendim, sultanım el-Hacc Şeyh Süleyman Efendi Hazretleri'nin işaretleriyle, Emeviyye Câmii'nde itikafta iken kendisine bağlanmak ve intisâp etmek nasib oldu.

O aziz zâtın müsaadesiyle, câmi-i şerîfte kapıcı vekilliği (bevvablık) hizmeti verilip, onun himmetiyle, Yahya Aleyhisselâm'ın kabr-i şerîfleri civarında etvar-ı seb'a'yı kendi pak ağzından öğrenmek, yine bu esmanın mânevî emânet olan sırlarını Allah'ın lütuf ve ihsanıyla müşâhede etmek ve uzun zaman hizmetlerinde bulunmak nasib oldu.

1165 senesinde bu bîçare evlâdını terk edip âhiret yurduna intikal etti. Sıkıntılı hâller içerisindeyken Allah Teâlâ fakirin hâline merhamet etti. Bitlis'te oturan dervişlerin terbiyesiyle meşgul olan seyyidim, efendim, mürüvvetli, faziletli şeyhim, sultanım Hacı Mahmûd Efendi bin Abdülgafûr Efendi Hazretleri emr-i mânevîyle 1170'te Bitlis'ten Erzurum'a geldi. Duâcıları olan bu fakiri de halakalarına kabul ettiler ve kendisiyle bîat yenilemek nasib oldu.

Daha sonra 1193'te İstanbul'a gelip, 1195'te Üsküdar'daki Hacı Dede Tekkesi'nde bir müddet ikamet ettim. Nakşibendî zümresinin hizmetlerinde olup, 1196'da yaşımız tahminen altmışa ulaşmışken şeyhimin himmetleriyle birbirinden farklı hâllerde fâni, yokluk diyarında adsız, nişansız yok oldum. Varabilmem, varıp da yaklaşabilmem mutluluğumun sermayesidir. Hastalık, yeme, içme, uyuma, konuşma hususlarında azlık, sabır, kanaat, kitabet ve aile, geçim gibi bağlarla elim kolum bağlandıkça, Molla Câmî Hazretleri'nin şu rubâîsini tekrar okumakta ve hamd ü senâ etmekteyim:

Rubâî

Bî-lutf-i tô men karâr ne-tevânem kerd.
İhsân-ı tô râ şomâr ne-tevânem kerd.
Ger berten-i men zebân şüd her mûyî
Yek şükr-i tô ez hezâr ne-tevânem kerd.[20]

Hâlen fukarânın gönülleri hizmetiyle ibadullâhın duâları hizmetinde olup, duâların niyaz ideriz.

Hâlâ da Allah'ın kullarının duâlarını kazanmak için dâima hizmetlerinde bulunur, duâlarını niyaz ederim. Hizmetlerimiz Hakk Teâlâ'nın tevfikine mazhar ola.

---

20 Marmara Üniversitesi Nadir Eserler Koleksiyonu nüshasında sayfa kenarında bu Farsça rubâînin anlamı şöyle verilmiştir:

Senin lütfundan karar etmeye kâdir değilim
Senin ihsanının saymaya kâdir değilim
Eğer tenim üzerinde her bir kıl dahî olsa
Senin benden bir şükrünü edâya kâdir değdim.

Beyt

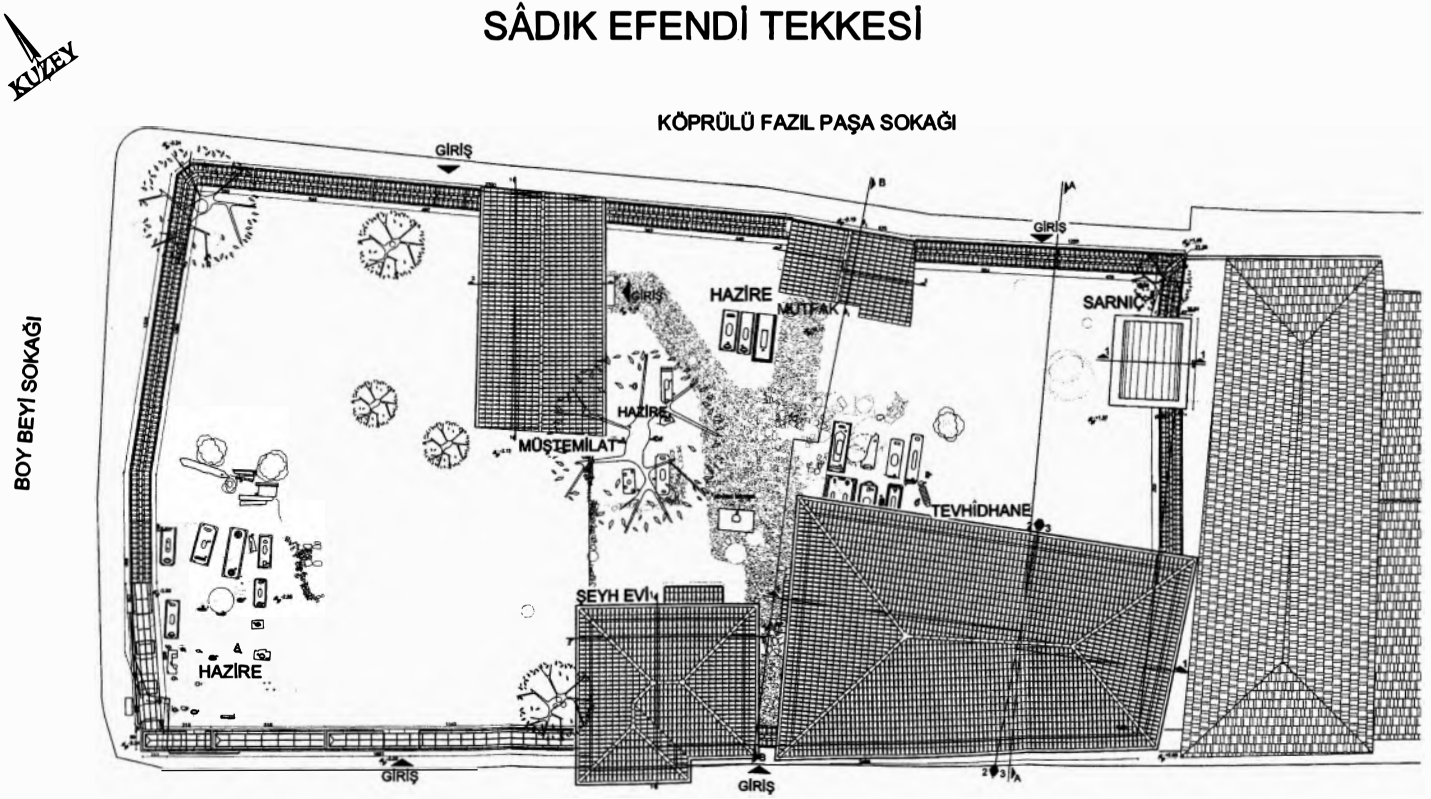
Yâ ilâhî kıl risâlem mu'teber
Çün anın târîhidir 'Câe'z-zafer'[21]

Temmeti'l-kitâb bi-avnillâhi'l-mülki'l-mûte'âl. Sene-i hamse ve selâsûn ve mi'eteyn ve elf 1235[22]

21 "Zafer geldi." mânâsına düşürülen tarih 1185/1770'dir.

22 Kitap yücelik sâhibi Allah'ın yardımıyla tamam oldu. Sene bin iki yüz otuz beş.

SÂDIK EFENDİ TEKKESİ

İkinci Bölüm:
Hz. Pîr Muhammed Nûreddîn Cerrâhî
ve
Mürşid-i Dervîşân

HAZRET-İ PÎR MUHAMMED NÛREDDÎN CERRÂHÎ

Hazret-i Pîr Muhammed Nûreddîn Cerrâhî, İstanbul Cerrahpaşa'da; Cerrahpaşa Câmii'nin karşısındaki Yağcızâde Konağı'nda, 1089 (1678) senesinde, Rebîü'l-evvel ayının 12'sinde, Pazartesi günü dünyayı teşrif etmişlerdir. Şu dikkate şâyândır ki; İstanbul'da kırka yakın pîr vardır, hatta pîr-i sânileri de ta'dâd edersek pîrânın sayısı kırkı aşar. Fakat bu pîrler içerisinde doğumu ve irtihali yani dünyayı ve âhireti teşrifi İstanbul Suriçi'nde olan tek zât, Hazret-i Muhammed Nûreddîn Cerrâhî'dir. Yani şu andaki geniş hâliyle bile mütâlaa edilse, İstanbul'da Suriçi'nde doğup Suriçi'nde âlem-i cemâle intikal eden, kabri bulunan tek zât Hazret-i Pîr Nûreddîn Cerrâhî'dir.

Bu özelliğinin yanında Cenâb-ı Pîr'in, hâtemü'l-müctehidîn oluşu ve buna binâen kendisinden evvelki birçok pîrin de zât-ı âlîlerine mânen emânet göndermesi, onun ayrı bir husûsiyeti olarak dikkat çekmektedir. Bunu beyân etmekteki kastımız, hâşâ, Cenâb-ı Pîr'in diğer pîrlere üstünlüğünü ifade ve iddia etmek değildir. Cenâb-ı Hakk'ın birçok velîsi vardır ve pîr olan büyük velîlerinin farklı farklı özellikleri ve güzellikleri mevcuttur.

Neseben silsile-i şerîfleri, peder-i âlileri cihetinden, Aşere-i Mübeşşere'den Hazret-i Ubeyde bin Cerrâh(ra)'a, vâlide-i azîzeleri tarafından İmâm-ı Hüseyin Efendimiz(ra)'e ulaşmaktadır. Hazret-i Pîr'in babası seyyiddir. İsmi Abdullah'tır.

Kendisi, Sultan III. Ahmed'in has ahırının ikinci büyük âmiridir. Bu rütbe, 'mîr-i âhûr-i sânî' diye adlandırılmakla birlikte 'küçük imrahor' diye de tâbir olunur. Bu yüzden kendisi ismi ile meşhurdur.

Hazret-i Pîr'le alâkalı çok güzel bir nükte vardır. Evvelce de zikrettiğimiz gibi Hazret-i Pîr'in 'hâtemü'l-müctehidîn' yani tarîkatta ictihad edenlerin sonuncusu olmasıyla Efendimiz(sas)'in 'hâtemü'n-nebiyyîn' oluşu arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Hemen hatırlatalım ki Efendimiz(sas)'den sonra nübüvvet devam etmemiş, hiçbir nebî de gelmemiştir. Ancak nübüvvet nûru, nübüvvet sırrı devam edebilir. Hatta nübüvvetin ilmi de devam edebilir fakat bütün bunlar vazife olarak nebîliğin karşılığı değildir. Belki makam ve hâl olarak düşünülebilir. Bu hatırlatmayı yaptıktan sonra Cenâb-ı Pîr'in, Efendimiz(sas) ile benzerliğine açıklık getirelim.

İki Cihân Serveri Efendimiz(sas)'in ism-i şerîfi Muhammed, muhterem pederi Hz. Abdullah, muhterem annesi, annemiz Hz. Âmine, zevce-i pâki yani hanımı annemiz Hz. Hatice, velâdet-i seniyyeleri (kutlu doğumları) 12 Rebîü'l-evvel Pazartesi'dir. Hz. Pîr'in ismi Muhammed, peder-i âlisinin ismi Abdullah, vâlide-i muhteremesinin ismi Emine, muhterem refîkası yani hanımının ismi ise Hatice'dir ve Cenâb-ı Pîr, 12 Rebîü'l-evvel Pazartesi günü dünyayı şereflendirmiştir. Birçok Allah velîsinin hayatına bakılır ise bu denli bir benzerliğin sadece Cenâb-ı Pîr'de bulunması pek tesadüfle izah edilemez.

Hazret-i Pîr Nûreddîn Cerrâhî(ks), daha çocuk yaşlarındayken akranları arasında seçilir hâle gelir. Etrafındaki arkadaşlarından hep daha ileridedir. Sınıfları âdetâ çifter çifter geçer; hâliyle, ilmiyle, ilim talebiyle, aklıyla tebârüz eder. Hat derslerine de yine çocukluğunda başlar. Sülüsten,

ta'likten, nesihten icâze alır. Edebiyat derslerini ise aynı zamanda icâzeli hattat olan meşhur Nâbî (i.1124/1712)'den tâlim eder. Hani; *"Sakın terk-i edebden, kûy-i mahbûb-ı Hudâ'dır bu / Nazargâh-ı ilâhîdir, makam-ı Mustafâ'dır bu!"* diye herkesin dilinde, hafızasında yer eden şiirin şairi, Nâbî'den... Fıtraten müsait ve istidadının fevkalâde olması hasebiyle tefsir, hadîs ve sâir ilimleri zamanın ulemâsından tahsil eder, kısa zamanda da ulemâ nezdinde çok yüksek bir mevkiye erişir.

Hazret-i Pîr(ks), henüz daha on dokuz yirmi yaşlarındayken Mısır Mevleviyetliği[1] denilen pâyeye nail olmuştur (1108/1696). Mısır Mevleviyetliği, tarihî seyir içerisinde sonradan ihdas edilen bir pâye olsa da Haremeyn, yani Hicaz Mevleviyetliğinin de bağlı olduğu resmî bir makam hâlini almıştır. İşte bu günlerde, Hz. Pîr, Mısır'a intikâl etmek üzere Üsküdar'dan kalkacak gemiyle yola çıkacakken şiddetli hava muhalefetinden dolayı geminin kalkışı tehir edilir. Bunun üzerine dayısı Hacı Monla[2] Efendi'nin evinde misafir kalır. Hacı Monla Efendi; "Üsküdar'ın yukarısında, Selâmsız Toygar Tepe'de, Ali Alâeddîn-i Köstendilî Hazretleri diye mâruf bir zât var. Bu akşam onun mukâbele gecesidir. İstersen gel, oraya gidelim. O zât çok muhterem, hâl ehli bir zâttır. Nazarına, duâsına mazhar olursun." diye Hazret-i Pîr'e teklifte bulunur. Cenâb-ı Pîr de; "Çok güzel olur!" diye buyurarak bu dâvete icâbet eyler. Böylelikle tekkeye doğru yola revân olurlar.

---

1 Buradaki Mevleviyet; tarîkatta bir yol olan Mevlevîlik mânâsında değil, sâhip, efendi ve mülkî âmirin aynı zamanda şer'î âmir kabul edildiği büyük yerden mesul vâli mânâsına gelmektedir.

2 **Monla:** Molla kelimesinin eski metinlerde geçen bir şekli.

Hazret-i Pîr, dayısı ile beraber tekkeye vâsıl olduğunda Ali Alâeddîn-i Köstendilî Hazretleri, Hazret-i Pîr'i görür görmez ona ismiyle hitâb ederek; "Oğlum Nûreddîn, hoş âmedi!" yani "Hoş geldin, oğlum Nûreddîn!" buyururlar. Ve bu esnada aralarında nasıl bir mânevî feyz alışverişi olduysa Cenâb-ı Pîr, kendisine bin cân ile bağlanır. Yatsı namazı edâ edilir ve mukâbele-i şerîfeye yani zikrullaha başlanır.

Hazret-i Pîr, 'züvvâr maksûresi' denilen; ziyaretçiler, hâfızlar, devrana-zikre iştirak etmeyenler için ayrılmış bölüme oturur. Lâkin bu fazla sürmez. Çünkü zikrullaha ziyadesiyle iştiyak ve muhabbet eden Hazret-i Pîr, çok geçmeden hırkasını yani kâdı kisvesini çıkartarak halakaya dâhil olur. Zikir sırlandıktan sonra Ali Alâeddîn-i Köstendilî Hazretleri'ne gelip; "Efendim, size bende olmam ve sizin talebeliğinize kabul olunmam için ne emredersiniz? Siz emreyleyin fakîr öylece yapsın." buyurarak durumunu arz eder. Hz. Şeyh Ali Alâeddîn-i Köstendilî tarihe malolmuş ve hakkında yüzlerce risâle yazılabilecek bir söz buyurur: "Evlâdım, mâsivâdan vudû et!"[3]

Cenâb-ı Pîr, bu emir üzerine, hemen yanındaki hizmetlisine dönerek; "Bizim fakîrhaneye gidiniz. Refîkama (eşime) kendisinden bir müddet kayınpederimin yanında kalmasını istirham ettiğimi söyleyiniz. Kaldıkları ev ve onlara tahsis edilen malım haricinde ne kadar mal ve emlâkim varsa verese arasında taksim olunsun, fakîri öldü addetsinler. İnşâallah geldiğimde durumu teferruatıyla onlara arz ederim. Dayımın evinde bulunan ferman ve Mısır Mevleviyetliğine âit nişanlar resmî makama iade edilsin, mâzur görülerek vazifeden istifa ettiğim arz edilsin. Bizi affetsinler ve onlar da bizi öldü kabul etsinler." buyurur.

---

3 Mâsivâdan yani Allah Teâlâ'dan gayrı her şeyden abdest al.

Hemen oracıkta, dergâh eşiğinde, şeyhin dizi dibinde yani sözün söylenildiği yerde söz vücûd bulur. İşte o günden sonra tam yedi sene, Cenâb-ı Şeyh'in irşâd halakasında ve ulvî nazarlarında yerini almış olur. Hemen hemen her gün Cerrahpaşa Câmii'nde, sabah namazında minberin sağ tarafındaki yerde bulunur, işrak namazını da kıldıktan sonra Üsküdar'a gider, şeyhinin hizmetinde, sohbetinde bulunur.

Yedinci senenin sonunda -Hicrî 1115 (1703) senesidir- Şeyhi Ali Alâeddîn-i Köstendilî Hazretleri, ilbâs-ı tâc, hırka ve izn-i icâze ile kendisine hilâfet verir. Merasimden sonra şeyhiyle bir müddet özel bir görüşme yaparlar. Bu sohbet esnaında neler konuştuklarını bilemiyoruz. Ancak kendisine şeyhinin buyurduğu bazı sözleri büyükler şöyle naklediyor:

"Evlâdım, Süleyman Veliyüddîn ve Hüsâmeddîn Merdî ihvanımı sana veriyorum. Terbiyeleri sana âittir. Şimdi üçünüz gidin, Edirnekapı'da, Canfedâ Hatun Câmii'nde halvete girin. Müezzin İsmail Efendi aldığı emr-i peygamberî üzere sizin için halvethâne hazırlığını yaptı. Bir müddet orada mukîm olun. İnşâallah kısa bir zaman içinde aynı yerde size bir meydan açılacak, bir tekke nasip olacaktır." buyuran Hz. Şeyh Ali Alâeddîn-i Köstendilî, duâ ve Fâtihâ'yla Cenâb-ı Pîr'i Edirnekapı'ya selâmetler.

Ulemâ ve evliyânın yazmış olduğu birçok risâlenin yanında bir de mükâşefe ile yani keşifle vücûda getirdikleri, kaleme alınmış eserler vardır. *Tabakât-ı Şârânî* bunlardan biridir. İmâm-ı Şârânî Hazretleri mükâşefe ile Hicrî 1000 senesine kadar gelecek olan velîleri, yani kendisinden sonra gelecek olan bazı zâtları isim isim yazmıştır. Bu bilgilerin, rûhlar âleminden mi yoksa farklı bir şekilde mi olduğunu bilemiyoruz. Fakat bu eser matbu olarak da mevcuttur ve aynen Hazret'in söylediği gibi bu zâtlar birer birer zuhûr etmiştir. Bir

de İmâm-ı Şernûbî Hazretleri'nin *Tabakâtu'ş-Şernûbiyye* adlı eseri vardır. İmâm-ı Şernûbî Hazretleri, İbrahim Düssûkî Hazretleri'nin halîfesidir.

Bu eserde yüz yirmi kadar zâtın ismi bulunmakla birlikte, kutbiyyet makamındaki zâtlar arasında Hz. Pîr Muhammed Nûreddîn Cerrâhî(ks)'nin kaydı vardır ve İstanbul'un en yüksek yerinde, 1115 senesinde zuhûr edeceği ilan edilmiştir. Hicrî 1115 senesinde Hazret-i Pîr'in, şeyhinden müstahlef olarak Edirnekapı'ya revân oluşu ilâhî bir programın neticesidir.

Tabakâtu'ş-Şernûbiyye'de, Hz. Pîr için ayrıca şu malûmat da verilmiştir:[4] "Kerâmetlerinden bazıları şunlardır: Kırk dört sene yaşayacaktır; huzurunda edilen duâlar reddolunmayacaktır; Cenâb-ı Hak, O'nun duâsını muhakkak kabul edecektir; kabrine bakan kişi bu zâtın cennetlik olduğunu anlayacaktır." Kitapta zikredilen bu son cümleyi anlamak için Hz. Pîr'in türbe-i şerîfini ziyaret etmek kâfi gelir. Zira Hz. Pîr'in sandukasının hemen baş kısmında valide-i muhteremesi yani annesinin kabri vardır. Annesinin ayağı ucunda defnolunan Cenâb-ı Pîr, *"Cennet annelerin ayakları altındadır."* hadîs-i şerîfini, ziyaret edenlere âşikâr bir şekilde göstermektedir.

Hazret-i Pîr, Hicrî 1115 senesinde şeyhinin emâneti olan dervişleri ile birlikte Edirnekapı'ya gelir ve Karagümrük'teki Canfedâ Hatun Câmii'ne doğru teveccüh ederler. Cenâb-ı Pîr Nûreddîn Cerrâhî Hazretleri ve beraberindekiler Canfedâ Hatun Câmii'nin bulunduğu yere yakın bir dört yol ağzına geldiklerinde karşıdan kendilerine doğru yaklaşan bir zât onlara selâm verir. Sonra; "Efendim, siz Muhammed Nûreddîn Cerrâhî'siniz, değil mi?" diye sorar. Hazret-i Pîr de; "Evet, herhâlde zât-ı âliniz de bizi beklemekte olan Müezzin İsmail

4 Merak edenler Süleymaniye Kütüphanesi'nden bakıp bulabilirler.

Efendi'siniz?" buyurarak karşılık verir. Gelen Hazret; "Evet efendim, şükürler olsun!" diyerek Hazret-i Pîr'in eline sarılır ve kucaklaşırlar. İsmail Efendi onları, sonraları sıbyan mektebi olarak hizmet veren câminin üst katında tertip edilen, halvethâne olarak da kullanılan odaya teşyî eyler. (Eşlik ederek beraberinde çıkar.)

Bir müddet sonra câmi yakınındaki konak, sâhibi Tahtabaşı Bekir Efendi'nin vefâtının ardından satın alınır, padişahtan alınan izinle konakta gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra dergâh inşâ edilir. Neticede Hazret-i Pîr Muhammed Nûreddîn Cerrâhî, nice seneler o dergâhta postnişîn-i irşâd olur. Yüzlerce, binlerce mürîdinin yanında ayrıca yedi kişiye hilâfet verir.

Büyük pîrlerin kerâmetleri veya öne çıkan vasıflarını ifade eden künyeleri vardır. Hazret-i Pîr Muhammed Nûreddîn Cerrâhî Kuddise sırrahu'l-âli'nin de meşhur olduğu vasfı, 'Ebu'l-füyûzât'tır. Ebu'l-füyûzât, 'Feyiz Babası' demektir. Meselâ evliyâullahtan bir zâtın künyesi 'Ebu'l-ayneyn' yani 'Göz Babası'dır. Bu ifade, gözüyle terbiye eden veya cümle eczâ-i vücûdu göz hâline gelmiş, mânâsınadır. Böyle zâtlar ellerini uzatsalar elleriyle görürler. Arkalarından geleni dahî görürler. Sanki vücûdları göz hâline gelmiş gibidir. Bu nev'î kerâmeti meşhur olduğu, yani müstakîm olan dervişlerini, sâdık bir şekilde yoluna hürmet eden zâtları çok çabuk feyzine eriştirdiği için Hz. Pîr'e, 'Ebu'l-füyûzât' denilmiştir. Sâir yerde seneler süren mânevî terbiye veya kemâl mertebeleri, Hazret-i Pîr'in bendegânı tarafından kısa bir zamanda meşk edilebilmektedir. Hazret-i Pîr'in diğer lakabları da, 'Sâki-i aşk-ı ilâhî', 'Vâris-i Haydar-ı Kerrar'dır. Sâki-i aşk-ı ilâhî; aşk-ı ilâhînin sâkisi, sunucusu demektir. Vâris-i Haydar-ı Kerrar ise; ilmin şehri olması hasebiyle ilm-i ledünnün ve ilm-i Resûlullah'ın, insanı kemâl mertebelerine çıkartacak

ilim şehrinin kapısı olan Haydar-ı Kerrar Esedullahi'l-Gâlib Hazret-i Ali Efendimiz'in vârisi demektir. İşte bu özelliği ile son zamana kadar bu ocak tütmüştür.

Hicrî 1133 (1720) senesinde kırk dört yaşındayken göçen Hazret-i Pîr'in cenazesinde öyle bir kalabalık, öyle bir cemâat vardır ki, yürümek imkânsız olduğundan tekkenin kapısından Fatih Câmii'ne kadar tabutu elden ele gitmiştir. Namaz kılındıktan sonra da tekrar türbeye elden ele gelmiştir. Ne kadar mecâzib varsa hepsi cemâatte hazır bulunmuş, cenaze namazını da Ali Alâeddîn Köstendilî Hazretleri kıldırmıştır. Hazret-i Pîr göçtüğünde sakalında beyaz bile yoktur, simsiyah sakalıyla göçmüştür.

Ali Alâeddîn-i Köstendilî Efendimiz kendi yetiştirdiği evlâdının cenaze namazını kıldırmakla imtihan olmuştur. Bir mürşid için, pîr olarak yetiştirdiği bir zâtın göçmesi belki bir evlâd vefâtından çok daha ileridedir, çünkü âlimin ölümü âlemin ölümü gibidir. Neticede Hazret-i Pîr, annesinin ayakları altına, yani ayakucuna defnolunmuştur. Yani aynı *Tabakât-ı Şernûbî*'de yazdığı gibi, kabrine bakıldığında cennetlik olduğu belli olur. Yirmi gün sonra da eşi Hatice Vâlide Sultan göçmüştür. Hazret-i Pîr bilâ veleddir, çocuğu olmamıştır.

MÜRŞİD-İ DERVÎŞÂN

Hazret-i Pîr Sultan Muhammed Nûreddîn Cerrâhî Kaddesallahu Sırrahu'l-Fettâhî

﴿ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَ بِهِ نَسْتَعِينُ ﴾

Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm ve bihî nesteînü[5]

Hamd ü sipâs ve senâ-yı bî-kıyâs Rabbi'n-nâs, Meliki'n-nâs, İlâhi'n-nâs, allet kelimetühû ve cellet azametühû Hazretleri'ne, ki [mübdî] (mebde'i) ve mübdi'-i her âlemdir, şeref-efzâ-yı benî Âdem'dir. Âdem ve nesline kıldı ikrâm, akl ü tedbîr verip kıldı benâm, kevkebin zî-fer kıldı, zâtını âlem-i ekber kıldı. Kabil-i ilm [edip] (kılub) ikrâm etti, cehd ile ecrini i'zâm etti. Enbiyâ ba's edip onlara (o) Hak, [onları] (ibtida anları) da'vet ile yâr-ı Hak kıldı ve hîn-i evvelde dâî-i tâm, ki kala hükmü tâ be-kıyâm, ve dahî envâ'-i salât ü teslîm, dahî esnâf dürûd u ta'zîm, vâkf-ı (hükm-i) esrâr-ı ezel, ya'nî ol neş'e-i sırr-ı

5 *Mürşid-i Dervîşân*'ın Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan iki nüshasını esas aldık. Nüshalar arasındaki farkları parantezlerle belirttik. Bu metinde köşeli parantez içindeki ifadeler Hacı Mahmud Bölümü 2501 numarada kayıtlı olan nüshaya, kavisli parantez içindekiler ise Yazma Bağışlar Bölümü 6671 numarada kayıtlı olan nüshaya mahsustur.

nûr-i evvel, hâdi-i hayr-ı sübül, hatm-i rusül, fer-i dâreyn ve yemm-i rahmet-i küll, Mustafâ-yı [Hakk] ve Mahbûb-i Hudâ, ya'nî Mahmûd ü Muhammed Tâhâ, rûh-i pâkine ve ashâbına hep, dahî ezvâcına ve evlâdına hep, cümlesi dâi'-i râh-ı Hak idi, [kamusu râi'-i râh-ı Hak idi]. Radiyallâhu teâlâ anhüm ve ani'l-kavmi ve meni'ttebaahüm.[6]

Kelâm-ı kadîm-i Rabbânî ve peyâm-ı kerîm-i sübhânî:

﴿وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ﴾

[İnsânlara fayda veren şeyler yeryüzünde kalır.][7]

mûcibiyle mâ emkene kıyâmen ve hadîs-i şerîf-i Resûl-i ekrem ve haber-i münîf-i Habîb-i a'zâm sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem:

---

6 **Rabbi'n-nâs:** İnsanların Rabbi. **Meliki'n-nâs:** İnsanların meliki. **İlâhi'n-nâs:** İnsanların ilâhı. **Mebde':** Başlangıç noktası. **Şeref-efzâyı benî Âdem:** Âdemoğlunun şerefini artıran. **Kevkebin:** Yıldızlar. **Zî:** Sâhip **Fer:** Parlaklık **Zî-fer:** Parlaklık sâhibi **Âlem-i ekber:** En büyük âlem. **Kābil-i ilm etmek:** İlmi mümkün kılmak. **Cehd:** Gayret. **Ecrini i'zâm etmek:** Sevabını artırmak. **Ba's etmek:** Diriltmek. **Hîn-i evvel:** Evvel zaman. **Dâî-i tâm:** Tam dâvet eden. **Envâ':** Çeşitler **Dürûd:** Övgü, selâm. **Vâkıf-ı hikmet ve esrâr-ı ezel:** Hikmete ve bilinmeyene vâkıf. **Neş'e-i sırr-ı nûr-i evvel:** Nûru evvelin sırrının neş'esi. **Hâdi-i hayr-ı sübül:** Hayra erdiren yollar. **Hatm-i rusül:** Resûllerin sonuncusu. **Fer-i dâreyn:** Dünya ve âhiretin ışığı. **Yemm-i rahmet-i küll:** Allah'ın rahmet tarafı, yönü. **Mustafâ-yı Hakk:** Hakk'ın Mustafası, seçilmişi. **Mahbûb-i Hudâ:** Allah'ın sevgilisi. **Rûh-i pâk:** Pak rûh. **Ezvâc:** Zevceler. **Dâi'-i râh-ı Hak:** Hak yolunun dâvetçisi **Kamusu râi'-i râh-ı Hak:** Hak yolunu rivâyet eden kâmus. **Radiyallâhu teâlâ anhüm ve ani'l-kavmi ve meni'ttebaahüm:** Allah onlardan, kavminden ve onlara tâbi olanlardan razı olsun.

7 Sûre-i Ra'd, 13/17.

﴿كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْؤُلٍ عَنْ رَاعِيَّتِهِ﴾

[Hepiniz çobansınız ve hepiniz idârenizdekilerden sorumlusunuz.][8]

mazmûnuyla hasbe't-taka amelen, ber-mûcib-i:

﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ﴾

[Bil ki, Allah'tan başka ilâh yoktur.][9]

ve ber muktezâ-yı haber-i ilâhî, bi-Hazret-i Dâvûd salavatullahi âla nebiyyinâ ve aleyhi ki:[10]

﴿يَا دَاوُدُ تَعَلَّمِ الْعِلْمَ النَّافِعَ قَالَ إِلَهِي وَ مَا الْعِلْمُ النَّافِعُ قَالَ أَنْ تَعْرِفَ جَلَالِي وَ عَظَمَتِي وَ كِبْرِيَائِي وَ كَمَالِ قُدْرَتِي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ فَإِنَّ هَذَا الَّذِي يُقَرِّبُكَ إِلَيَّ﴾

[Ey Dâvûd faydalı ilmi öğren. Faydalı ilim nedir yâ Rabbi? Celâlimi, azametimi, büyüklüğümü, kemâlimi ve kudretimi her şeyin üstünde olduğunu bilmendir. İşte bu seni Bana yaklaştırır][11]

fehvâsınca ilm-i nâfi' tullâbına teshîlen ve fukarâ ve ehibbânın sulûkuna tekmîlen, âdâb-ı tarîkat-ı aliyye ve tevhîd-i ilâhîden mâ lâbüd minhu, miktarı işbu varak-pârede tahrîr olunup mebnâ-i tabîat-ı beşe-

---

8 Buhârî, Cum'a 11, 1/431, 2/848; Ebû Dâvûd, İmâre 1; Müslim, İmâret 20; Tirmizî, Cihâd, 27.

9 Sûre-i Muhammed, 47/19.

10 **Kelâm-ı kadîm-i Rabbânî:** Rabbânî olan kadîm kelâm. **Peyâm-ı kerîm-i sübhânî:** Sübhan ve kerîm olanın haberi. **Mâ emkene kıyâmen:** Kāim olmaya imkân olmadı. **Haber-i münîf:** Büyük haber. **Mazmun:** Kavram. **Hasbe't-tāka amelen, ber-mûcib:** Takva üzere bir amel gereğince. **Amelen:** Bir amel. **Ber-mûcib:** Gereğince. **Ber muktezâ-yı haber-i ilâhî:** İlâhî haber gereğince.

11 Münâvî, Feyzu'l-kadîr, 2/18.

riyyet olup dâire-i felek-vücûd-i insânî olan seb'a-i seyyâre ve kevâkib-i isnâ aşere tertîbince, haysümâ iktizati'l-hikmetü'l-ilâhiyye tarîkat-ı mütevârise üzere, terbiye-i vücûd-i mürîdîn ve tezkiye-i nüfûs-i fukarâ-i sâlikîn usûl ve fürû' on iki esmâ-i şerîfe ile ihkâm olunmağın, işbu sütûr dahî on iki bâb üzere tertîb kılındı. Ola ki, henüz temkîne varmayân fukarâ, mekr-i hevâ vâridâtından masûn ve mahfûz olup, bu hakîri hayr ile yâd ve zikr-i nâfi' ile dilşâd edeler.[12]

﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾

[Allah bize yeter ve ne güzel bir vekîldir.][13]

12 **Fehvâsınca:** Sözü gereğince. **İlm-i nâfi:** Faydalı ilim. **Tullâbına teshîlen:** Tâliplisine kolay olmak üzere. **Ehibbâ:** Habipler (Sevgililer, dostlar) **Sülûk:** Yola girme. **Mâ lâbüd minhu:** O'ndan ayrılık olmadan. **Varak-pâre:** Kâğıt parçası. **Tahrir olunmak:** Yazılmak. **Mebnâ-i tabîat-ı beşeriyyet:** İnsanlık tabîatının temeli. **Seb'a-i seyyâre:** Yedi seyyar yıldız. **Kevâkib-i isnâ aşere:** On iki burç. **Tarîkat-ı mütevârise:** İntikal yoluyla gelen tarîkat. **Haysümâ:** Arapça şart ismi. **İktizati'l-hikmetü'l-ilâhiyye:** İlâhî hikmet gereği. **Usûl:** Yol, metot. **Fürû':** Yan dallar. **İhkâm:** Sağlamlaştırma. **Temkîn:** Karar kılma. **Mekr-i hevâ:** Nefsin hilesi. **Masûn ve mahfûz:** Korunmuş. **Hakîr:** Değersiz. **Zikr-i nâfi:** Faydalı zikir. **Dilşâd:** Gönlü şen.

13 Sûre-i Âl-i İmrân, 3/173.

Bâb-ı Evvel: Der Beyân-ı Bîat
Birinci Bölüm: Bîatın Beyânı

Bir kimse, bir şeyhden bîat niyâz edip şeyh dahî murâd edip bîat etse febihâ

Hazret-i Pîr Seyyid Sultan Hâtemü'l-Müctehidîn Muhammed Nûreddîn-i Cerrâhî'nin risâlenin ilk bölümünde ilk harfi 'be' olarak seçmesi tesadüfî değildir. Ayrıca 'Bir' ve 'Birr' kelimeleriyle de cinas yapılmıştır yani tevhîd yolundaki kişi, birliğe tâlip olan, ikilikten geçen veya kendisine seyyiâtın kötü; iyi amellerin, Allah'ın razı olduğu işlerin güzel geldiği, böylece işin kabasından ve necâsetin tahâretinden mânevî yani hadesten tahârete ve temizliğe geçebilecek seviyede mânâ ve muhabbet yolunu isteyen kimseyi müş'irdir. 'Birr' ebrâr makamlarına işarettir ki, ayrıca sadece kendisini düşünmeyen, mümin kardeşlerinin farkına varıp onları Allah için sevebilme kâbiliyetini hisseden ve bunun terbiyesi ve ihtisâsı için kâmil şeyhe müracaat eden kişiye işaret buyurmuşlardır.

Zira evvelki zamanlarda, tarîkata intisâb etmek isteyen kişiden beş vakit namazı, üzerindeki namaz borçları, gerçekten de büyük günahlara hatta küçük günahlara bile tövbe gayretinde olup olmadığı, bir müminin mükellef olduğu yani üzerine şart olan ibâdet ve tâatlar hakkındaki ilmihâl bilgisi sorulurdu. Ve bununla beraber muhakkak iman ve itikadının Ehl-i Sünnet'e muvâfık ve mutâbık olması ile belli bir bilgi seviyesi aranırdı. Bîat talebiyle uğrayan herkes, içeriye alınmadığı gibi sokaktan geçen adam da intisâb etsin diye kolundan tutulup alınmaz, tekkelere adam toplamazdı.

"Her intisâb edende bu şartlar var mıdır, aranır mıydı?" diye suâl edilirse... El-cevap: Genel kâide olarak bütün hak tarîklerde böyleydi fakat elbette istisnâları hatta birçok istisnâsı mevcuttur. Lâkin bu istisnâlar kâideyi bozmadığı gibi bilakis kâide ve hükmü daha bariz ve belirgin kılar. Bu vasıflar kendisinde bulunmayan bir kişiye, şâyet mânevî halakaya bîatla kabul edilirse muhakkak mesul olduğu farz, vâcib ve itikad meselelerinin yanında haram, helâl, Kur'ân ahkâmı ve ahlâkı tatbik ve tâlim edilerek öğretilir. Hem zâhiriyle hem de bâtınıyla terbiyesi verilir, böylece o kişi, hidâyet ve istikâmet üzre yol alırken, mensûbu olduğu tarîkat ve meşrebin de zarar görmemesi, o kişinin yaptığı hatalardan dolayı yola bühtan edilmemesi için âzamî gayret sarf edilirdi. Bir kap su kirlenebilir fakat suyun menbaı kirlenir yâhut kirletilirse işte bu çok vahimdir.

Bu izahat henüz daha metinde işaret edilen hâl değildir. Allahu a'lem Hazret-i Pîr Efendimiz'in, "Bunlar tamam olsa da gene de bir kimseyi şeyhin bîat için kabul etmesi husûsî şartlara bağlıdır." nüktesiyle işin bir de mânevî râbıtası, şeyhle o kimse arasındaki meşrep uyuşması nazara verilmiştir.

'Febihâ' tâbiri bilindik bîat ve intisâb kurallarına ayrıca işaret etmektedir. Yani yukarıda zikrettiğimiz şartlar ile beraber ayrıca husûsî şartlar da tamam olursa -ki bunların başında bîat talebinde bulunan kişinin mânevî işaret, zuhûrat yâhut rüyâ getirmesi gelir, o da yetmez, şeyhin de o kimse hakkında yolun kendisine mahsus tasdik ve işaretini alması gerekmektedir- usûle uygun şekilde ancak tarîkat erbâbı kişilerin bildiği vech ile intisâb gerçekleşir.

Fakat böyle olmaz da bu talep ve kabul başka mecraya doğru giderse...

ve eğer şeyh murâd etmeyip yâhûd vakti değildir derse, şeyhe tebe'iyyet edip şeyh murâd ettiği vakitte bîat ede.

"Niye kabul edilmedim, ne kadar beklerim, acaba şundan dolayı mı olmadı..." gibi lüzumsuz mütâlaa ve mülâhazalara düşmeye. İntisâb ettikten sonra nasıl şeyhe tâbi olmak, söz dinlemek gerekiyorsa bîat kabul edilmediği vakitte de eğer o kişi, yola ve o mürşide tâlipse tabîatıyla yorum bile yapmadan söz dinleyip, tâbi olmalı.

Zîrâ şeyh, istiğrâk ve cezbe ve vecd ve melekiyyet ve beşeriyyet ve mücâhede-i mâsivâ ve tahsîl-i rızâ-yı Hudâ âlemlerinin birinden hâlî değildir. Bunu ise şeyhden gayrî kimse bilmez. İmdi rızâsına teslîm olup emrine mütâbaat lâzımdır. Şeyhler hâkîmdir. Bîat niyâz eden kimsenin hâlini, ilhâm-ı ilâhî ile bilir [ve anlar] ve onun bîatine münâsib olan vakti bilir. Hattâ meşâyih ilhâm-ı Rabbânî ile bunu dahî fehm ederler ki, ol kimesne tarîkatı tekmîl eder mi, etmez mi nâkıs mı kalır, ilhâda mı düşer, [şeyhini inkâr mı eder], neûzü billâhi min zâlik, hemen [evlâsı] (selâmeti) teslîm ve rızadır.[14]

İstiğrâk, cezbe, vecd, melekiyyet, beşeriyyet, Allah Teâlâ'nın zâtının gayrındaki hissiyat, mevhum varlıklar ve rızâyı kazanmak için lâzım olan mücadele, gayret ve seyr u sülûk usûlleri, ayrıca kesretteki vahdeti görebilme, Cenâb-ı

14 **Febihâ:** Bu hâlde. **Tebe'iyyet edip:** Tâbi olup. **İstiğrâk:** Kendinden geçme. **Mücâhede-i mâsivâ:** Allah'tan gayrı ile mücadele. **Tahsîl-i rızâ-yı Hudâ:** Allah'ın rızâsını tahsil. **Hâlî:** Boş. **Mütâbaat:** Tâbi olma. **İlhâm-ı ilâhî:** İlâhî ilhâm. **Münâsib:** Uygun. **İlhâm-ı Rabbânî:** Rabbânî ilhâm. **Fehm:** Anlama. **Tekmîl:** Tamamlama. **İlhâd:** Dinden çıkma. **Neûzü billâhi min zâlik:** Bundan Allah'a sığınırız. **Evlâsı:** daha iyisi. **İlm-i nâfi:** Faydalı ilim.

Hakk'ın mâsivâdaki tecellîlerini, O'nun rızâsını tahsil edebilecek te'vîl, tefsir edebilme kâbiliyetleri... Hazret-i Pîr bu mefhum ve isimlerin her birinin bir âleme işaret ettiğini buyurarak, şeyh olan zâtın bu âlemleri tanıdığını hatta gördüğünü ve onların hakîkatinin -Allah Teâlâ'nın kendisine bildirmesiyle- ârifi olduğunu açıklayarak gelen kişinin hangi kumaşta, hangi âlem içerisinde terbiye olabileceğini anladığını, anlaması gerektiğini izah ediyor. Mürşidin hemen yanındaki ve yakınındaki kişiler bile bu tâlibin durumuna muttalî değillerdir. Ancak mürşid bu kişinin durumundan haberdardır, intisâb ve irşâd yani esmâ telkini ve bîat için uygun olup olmadığını da o cemiyet içerisinde ancak şeyh efendi bilir.

Bazen tabîatta, doğal ortamlarda gezip dolaşmışsınızdır. Yüksekçe bir tepeye doğru çıkarken, etrafınızdaki manzarayı peyderpey görürsünüz. Tırmandığınız tepenin zirvesine erişmek için belki birkaç adımınız kalmıştır. Bu birkaç adımı da atıp tam zirveye çıktığınızda bir anda manzara değişir. Bunu şehir insanlarına da anlatmak mümkün. Bir apartmanın beşinci katından dışarıyı seyrettiğinizde binaları, belki evlerin damlarını görürsünüz. Sadece bir kat çıkarak yani birkaç metreyle o katın üstünde bulunsanız bir anda belki denizlere, dağlara veya manzaranın tamamen değiştiğine şâhit olursunuz. Mânevî makamlar da böyledir. Yani "Nasıl oluyor canım? Sadece şeyh efendi görüyor da yanındakiler nasıl göremiyor?" demeyin. Bu çok tabiî, hayatımızın birçok alanında bizlerin bile müşâhede ettiği gerçeklerdendir.

Hazret-i Ebûbekir(ra) Efendimiz âlem-i cemâle intikâl etme ve rıhlet safhasındayken yerine halife olarak en uygun ismin Hazret-i Ömer(ra) olduğunu buyurmuş. Bunun üzerine şûradaki ashâb-ı kirâmdan bazıları, Hazret-i Ömer(ra) Efendimiz'in celâl ve celâdet hatta cebbâriyet sıfatıyla halka muamele etmesinden çekindiklerini dile getirmişlerdir.

Bunun üzerine Hazret-i Sıddîk-ı Ekber, "O şu anda size öyle görünüyor. Hilâfet emâneti, mânevî olarak omuzlarına yüklendiğinde göreceksiniz, benden ve hepinizden çok daha halîm, merhametli, halkına şefkâtle muamele eden bir zât olacak." meâlinde irşâd ve sırrı ifşâ buyurmuşlardır.

Allah Teâlâ Sıddîkı'nı hiç yalancı çıkartır mı? Hazret-i Ebûbekir(ra) Efendimiz Allah'ın izniyle doğru olmayan bir sözü bir kimse hakkında hiç hüküm olarak verir mi? Elbette buyurdukları gibi olmuş, Asr-ı Saadet'in nûrdan âbidesi Hazret-i Ömer(ra) Resûl-i Ekrem(sas)'in güzide halifesi olarak saadetle hizmet eylemiştir.

Ancak hem bu hâdisenin hem ancak Hz. Ebubekir(ra) Efendimiz'in görebildiği özelliğin, hem de Hz. Ömer(ra) Efendimiz'in kâim-i makam olduklarında ona mânen giydirilen hâlin kritiğini irfânla yapabilirsek şeyh derviş arasındaki bu münâsebetin de zihnimizde meçhul kalan kısımları mâlûm olur.

Nasıl ki; bir mahkemede hüküm, sadece hâkim tarafından verildiğinde kıymet kazanır; halk veya hâkimin yanındaki diğer kişiler ne söylerse söylesin nihâî kararı etkileyemezler yâhut hüküm uygulanmaz ise bîat mevzûunda da elbette kararı verecek olan şeyh efendidir.

Bu hüküm sadece zâhire göre ve zâhir ölçülerle sınırlı kalmaz. Mürşid yolundan aldığı terbiye ve husûsî ilhamla hem o kişinin en uygun vaktini bilir, bilmek zorundadır hem de o kişinin nasıl bir seyr u sülûk edecek, yolu tamamlayacak mı, eksik mi kalacak, belli noktalarda nefsinin, aklının itirazıyla hariçte mi kalacak, bazı edep, erkân tâlimine tâkat getirecek mi yoksa yolda mı kalacak hatta kendisini inkâr mı edecek, ikrâr mı edecek bunu dahî bilir, bilmek zorundadır. İşte bun-

dan dolayı intisâbı kabul etse de etmese de tâbi olmak îcab eder.

Geçen senelerde Anadolu'nun bazı yerlerinde bahar mevsiminde birkaç gün soğuk oldu, halk tâbiriyle 'don yaptı'. Meyva ağaçları tam çiçeklerini ve tomurcuklarını patlatmışken bu âni hava değişikliğinden dolayı çiftçi, çok büyük zarara uğradı; beklenilen hasadı yapamadı. Başka senelerde tersi de oldu. Kış mevsiminde birkaç gün hava sıcaklığı arttı -hikmetini Allah Teâlâ bilir- hemen bitkiler, meyva ağaçları; bu kış güneşinin hararetiyle meyva ve çiçek vermek üzere baş kaldırdı. Fakat ardından tekrar soğuk hava dalgası gelince hepsi ölüverdi. Demek ki mesele sadece kâbiliyet meselesi değildir. Bazı güzelliklerin kemâl hâliyle ortaya çıkması; vakit, zaman meselesidir. Dervişler ve bilhassa şeyhler, zamanın içerisindeki vakti yani demi anlayabilme kâbiliyeti üzre eğitim ve terbiye almışlardır.

İntisâb ve bîatın şeyhlerin tâyin ettiği vakitte yapılması, sadece ve sadece gelen tâlibin yararı gözetildiği ve onun iyiliği içindir. Belki eskiden, "Efendim, bunları nasıl bilebilirler, kişinin kâbiliyetini nasıl anlıyorlar?" diye soranlar olabilirdi. Günümüzde, bu soruyu, eğitim müesseselerinde birazcık tecrübe yaşamış hiçbir kimse soramaz. Çünkü şu zamanda bile beş altı yaşındaki yâhut biraz daha ileriki yaşlardaki çocukları öğretmenler, eğitmenler; ya sözlü ya yazılı olarak imtihana ve değerlendirmeye tâbi tutuyorlar. Hatta duyduğumuza göre IQ testleri yapıp, çocukların beyin kapasitelerini ölçerek, beyinlerinin hangi lobunun çalıştığını, nelere kâbiliyetli olduklarını, hafıza ve algı yeteneklerinin ne âlemde olduğunu tespit ediyorlarmış. Tespit etmekle kalmayıp, "Bu çocuk, şu kadar okuyabilir; şu seviyede eğitim alabilir; ileride şöyle bir meslekte muvaffak olabilir..." diye değerlendirmeler de yapıldığını herhâlde çoğu kimse biliyor.

E, şimdi insaf etmek lâzım. Hiçbir adam kalkıp da, "Yâhû bu çocuğun yeteneğini siz nereden biliyorsunuz? Neye dayanarak bu çocuğu bu seviyede gösteriyorsunuz?" diye hesap soramıyor. Çünkü inanmış ve îtimat etmiş ki bu değerlendirmeyi yapan kişiler; eğitim ve öğretim sahasında ehiller, otoriteler, -halk tâbiriyle- uzmanlar... Peki, mânevî sahada diz ve dirsek çürütmüş; ihtisas sâhibi mürşidlerden nefsin en küçük hevâ rüzgârından bir esintinin bile vücûd ikliminde hangi yönden ve ne maksatla hareket ettiğini dahî almış bir kimseyi, niçin bu sahaların ehliyetli, salâhiyetli 'uzman'ı kabul etmiyoruz?

Mesele bunların; dervişlik, şeyhlik, tarîkat husûsunda ilmi olmadığını düşünmek değildir. Konu doğrudan inanıp inanmamakla alâkalıdır. Tabiî ki, kazalar olabilir. Maddî sahada da böyle değil mi? Bir bakıyorsunuz ki, "İlkokul üçü bile okuyamaz." denilen bazı kimseler, dünyayı peşine takarak ilimde, keşifte zirve olabiliyor. Fakat bizim îtimat ve itikadımız o kadar sağlamdır ki böyle hatalar bile, dünya işlerindeki uzmanlara inanmaktan bizi vazgeçiremiyor! O zaman mesele halloldu. Fazla söze hâcet yok... Hazret-i Pîr Efendimiz bu konuyu böylece, gâyet veciz ve muhtasar olarak irfân nazarlarımıza veriyor.

Önemli hatırlatma! Muhterem kardeşlerim, her ne kadar Sâdık Efendi Hazretleri'nin risâlesinde ayrıca Hazret-i Pîr Efendimiz'in şu an mütâlaa etmeye çalıştığımız eserinin ileriki kısımlarında bu konuları zikretmiş olsak da, bu husûsu burada da hatırlatmak isteriz. Tarîkata girmek isteyen bir derviş, samimiyetle ve asla bir daha dönmemek üzre günahlarına, hatta eski hayatına tövbe eder. Kulluk vazifelerini tâkatı nispetinde eksiksiz bir şekilde yerine getirmeye çalışır. Zaten Cenâb-ı Hakk nefsi, taşıyamayacağı bir yükten sorumlu tutmaktan ve hâşa zulümden münezzehtir. Dolayısıyla farzlar, haram ve helâller her kulun âzamî değil asgarî seviye-

de riâyet etmesi gereken fiillerdir. Eskiden, beş vakit namazı kılmayan; harama helâle dikkat etmeyen; herhangi bir âyet-i kerîme ve sünnet-i seniyyeyi, ona gönülden inanarak hayatına tatbik etmeye gayret etmeyen ve lâkayıt olan kişilerin tarîkata kabul edilmesi asla mümkün değildi. Tekkelerin, bazı şeyhlerin sempatizanı olup, dergâhlara gidip gelen kişilerle, bîatı kabul edilen ve seyr u sülûk gören dervişlerin hâlleri ve tarihte kaydolunmuş hatırâtı asla, hiçbir zaman birbiriyle karıştırılmamalıdır.

Sû-i misâl, misâl teşkil etmez yani kötü örnek; örnek ve nümûneymiş gibi gösterilemez ve gösterilmemelidir. Tesbihât, evrâd, ezkâr, tarîkat âyinleri, dervişlik âdâbı, buna benzer daha birçok erkân ve ritüel ancak ve ancak farz, vâcib ve sünnetlerin etrafında şekillenmek üzere tanzim ve tertip edilmiştir. Tarîkat yolunda hiçbir şeyh hatta pîr, asla namazsız niyazsız tesbihât olabileceğini söylememiş; bilakis bütün tarîkat usûlü, tesbih ve evrâdı; farz ve sünnet olan fiillere göre yani bunların ya öncesinde, ya sonrasında veya aralarında olmak üzere dervişlere telkin edilmiştir.

Çok iyi anlaşılsın diye bir ifadeyle konuyu özetleyelim... Bir dervişin binlerce tesbihâtı, sayfalarca evrâdı, saatlerce süren mukâbele ve tarîkat âyini vazifesi olsa bile, bunların değil farz namazına denk olması, Efendimiz(sas)'in sünnet namazlarına hatta sahih hadîs-i şerîf zinciriyle bize intikâl etmiş sünnet tesbihâtına dahî kıyaslanması asla düşünülemez. Şerîatın ahkâmını, rûhen ve kalben yavan ve lezzetsiz bulanların tarîkat ve tasavvuf neş'esiyle mest ü hayran olmaları beklenemez. Allah ve Resûlü'nün şerîatı kendisine acı gelen kimseye, tarîkatın âdâb ve erkânı, mânevî tat veremez. Böyle bir kimsenin durumunda, olsa olsa ancak nefsin hevâsına tâbi olmanın getirdiği bir lezzet vardır ki, hem tarîkatta hem şerîatta hiç makbûl olmayan, kişiyi Allah ve Resûlü'nden uzaklaştıran, sonra da -Allah muhafaza- tama-

mıyla şeytanın adımlarını takip ettiren hâllere düşme tehlikesi mevcuttur. Kur'ân-ı Kerîm ve sünnet-i seniyye olmasaydı hangi velîden, hangi pîrden, hangi hakîkat, hangi mârifetten haberdar olunur, bunlardan hangisiyle yol bulunabilirdi?

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat itikadını, mükellef olduğu dini, ahkâm ve ilmihâlini öğrenmeyen yani bunları öğrenmeye çalışmayan kimseden ne şeyh, ne derviş, ne muhib, ne de mutasavvıf olur. Tasavvufa, tarîkata meyilli olanların, bu îkazı muhakkak göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. En azından bu sözlerin doğruluğuna inanıp hiç olmazsa niyetlerini bu yönde tutmaları, suistimâle ve sû-i hâtimeye (yani kötü âkıbet) mâni olarak belki onları elim hatalara düşmekten kurtarabilir.

Muhterem okurlar, hem Hazret-i Pîr Muhammed Nûreddîn-i Cerrâhî Efendimiz'in hem de Şeyh Sâdık Efendi Hazretleri'nin telif etmiş oldukları bu eserler zaten yukarıda arz etmeye çalıştığımız özelliklerde ve itikatta bulunan kimseler için yazılmıştır. Dolayısıyla dikkat buyurursanız, metin içerisinde, "Namazı şöyle kılacak, sünnet tesbihleri böyle yapacak, kaza namazlarını böyle îfâ edecek... Farz oruçları muhakkak tutsun, Kur'ân-ı Kerîm'in ahkâmı ve ahlâkını her geçen gün daha iyi öğrenmeye çalışsın..." gibi nasihatların bulunmayışı, hâşâ bunlardan hâriç bir eğitim ve terbiye verildiğini göstermez. Bilakis bu risâleler, bunları yerli yerince yapmaya gayret edenlere, ilâveten; nefis terbiyesi, seyr u sülûk, mürîd mürşid adâbı anlatmak kastıyla tertip edilmiştir. Bu hatırlatma ve önemli îkazı, hem münkirlere hem de 'ben dervişim' diyenlere yapmayı, bir vebal olarak düşündüğümüzden, sorumluluğumuzu yerine getirmek istedik.

Bâb-ı Sânî : Der Beyân-ı Ahvâl-i Dervîşân-ı Hizmet
İkinci Bölüm: Hizmet Dervişlerinin Durumunun Beyânı

Hizmet dervîşlerinin yolları karîb ve sülûkleri sâirden ziyâde âsândır.[15]

Çünkü Allah Teâlâ'ya vâsıl olmanın en kolay, -avam tâbirle- kestirme yolu Allah için hizmettir. Fakat hizmet etmek hiç kolay bir iş değildir. Hem içeriden hem dışarıdan birçok imtihanı olduğundan hizmet; gaflet, cehâlet ve nefsâniyetle asla bir arada yürümez. Hele mânevî yoldaki hizmet rehâvet ve gafleti hiç kaldırmaz. Fevkalâde zarif, âgâh ve hassas ölçüler üzerinde yürümektedir, ehl-i tarîkin hizmetleri...

Lâkin hizmet [dahî] gâyet [de] güçtür. Ziyâde âkılâne harekete muhtâcdır ve cümleden evvel şeyhin zâhir meşrebini bilip ona göre hizmet etmelidir.[16]

Hazret-i Pîr'in 'âkilâne' buyurması; hevâ ve hevesle, acele ve telaşla, bilmeden ve taklitle hareket etmemeye de işaret eder. Hizmet dervişlerinin muhafazası, aynı zamanda inkisâra uğramamaları için Cenâb-ı Pîr Efendimiz mürşidin yani şeyhin meşrebini çok iyi bilmek gerektiğinin altını çiziyor.

Bu her işte böyledir. Siz herhangi bir müessesede çalışırken gâyet güzel hatta birçok insanın hoşlanabileceği bir şey yapabilirsiniz ama o müessesenin başındaki zâtın istek ve murâdına muhalif hareket ederseniz, insicâm ve intizâmı

15 **Karîb:** Yakın. **Âsân:** Kolay.
16 **Âkılâne:** Akıllıca.

bozarsınız. Yani tevhîd bozulmuş olur. Asker, komutanına; memur, âmirine; çalışan, iş sâhibine uygun hareket ettiğinde vazifesini doğru yapmış olmaz mı? "Ben nasıl olsa Allah için yapıyorum." deyip bir şeyi kendine göre güzel görerek îfâ etmek, tabiî ki cemiyeti ifsâd eder. Öyle insanlar vardır ki bazı çiçeklerden hoşlanmaz, gülü sever de karanfil sevmez. Şimdi bir kişinin, sevmediğini bildiğin hâlde etrafı karanfillerle donatsan, bu yapılan işin sevgi ve muhabbeti celb etmesine imkân var mıdır?

Yani kıymetli dostlar, mesele sadece şeyh mürîd arasındaki tarîkat âdâbı olarak düşünülmemeli. Hazret-i Pîr, hemen hemen her ilişkide yapılması ve dikkat edilmesi gereken davranışları, bu sahadaki dervişlerin de dikkatlice yerine getirmeleri; hâli, ahkâmı ve imtihanı zaten çok olan yoldan, bir de sadece bilgisizlik ve görgüsüzlükten dolayı hataya düşüp kalmamaları için merhameten bu malûmatı zikrediyor. Mânevî yoldaki ilişkilerimize, en az dünyevî ilişkilerimizdeki önem ve ehemmiyeti göstermeden mesafe katedilmeyeceği bu yolun yolcuları tarafından bilinmelidir. Dervişin hizmeti şeyhinin meşrebine uygun olmalıdır. Bunun için de derviş bütün irfân ve algılarıyla hazretinin meşrep özelliğini fark etmeli; gözü açık, dikkatli olmalıdır.

Sâniyen imtihânâtını anlamak lâzımdır. Meselâ, muhâlif söz gibi ve zâhire münâsib olmayân ba'zı harekât gibi, bunlar ile dervîşi imtihân edip ne idüğünü yine kendine bildirmektir [murâd]. Zîrâ meşâyih hâşâ ki rızâullaha muhâlif iş eyleyeler, belki ne işlerlerse mahzâ izn-i Hakk'la işlerler. Dervîş şeyhinin harekâtının sırrını bilmez ve bilip anlamak dahî murâd etse anlamağa kadir değildir. Dervîşe hemen lâzım olan budur ki, şeyhine sıdk ile hizmet edip hıyânet ve garazdan berî ola ve hizmeti hasbe-

ten li-vechillâh ola. Hizmetini bir şeye ta'lîk etmeye ve mukabelesinde nesne (gelürise almaya) [talebinde olmaya]. Zîrâ öyle olsa, garazla hizmet etmiş olur. Hasbî olmak lâzım gelir. Ve hizmet hasbî olmayıp, garaza mebnî olsa, [yüzyıl] (yüz sene) dahî hizmet etse, fâidesin göremez.[17]

Tasavvuf ve tarîkat muhteviyatlı eserlerde bu mevzûlar çokça zikredilmektedir. Yani derviş hizmetle şeyhine yakınlaştıkça gayri ihtiyârî, içinden artık mürşidini çözdüğü düşüncesi zuhûr eder. Hazret-i Pîr Efendimiz; "Derviş şeyhinin harekâtının sırrını bilmez. Kendince bilip anlamaya çalışsa da bu yol kendisine sırlı ve kapalıdır." buyurarak işi en başından kesiyor. Hatta büyük şeyhlerden birisi, "Mürîd, mürşidini mânen geçse de, çok daha yüksek makam ve mertebelere ulaşsa da, başka şeyhlerin ve dervişlerin hâllerini keşfe ve anlamaya muktedir olacak seviyelerde de bulunsa, kendi mürşidinin onu nasıl irşâd ettiği, ona nasıl terbiye verdiği ve o kemâl mertebelere nasıl ulaştırdığı; bu dünya hayatında ona kapalı ve sırlıdır." buyurmuştur.

Kabîh kaçacak ama her türlü inanç, düşünce ve mânevî zevkten insanların, bu satırları okuyacağı ihtimâlini göz önünde bulundurarak, mecburen bir misâlle açıklamak îcab eder. Zaten benim gibilere de böyle kabîh şeyler yakışır. Hazret-i Pîr'in eseri ve sözleri bizim nâkıs ve zayıf görüşlerimizden elbette berîdir. Bir moleküler biyoloji uzmanı hatta profesörü düşünün... Bu adam; DNA, RNA, hücre yapısı ve genetik-

17 **Sâniyen:** İkinci olarak. **İmtihânât:** İmtihanlar. **Münâsib:** Uygun. **Harekât:** Hareketler. **Rızâullah:** Allah'ın rızâsı. **Mahzâ:** Yalnız. **İzn-i Hak:** Hakk'ın izni. **Berî:** Arınmış, uzak. **Hasbeten li-vechillâh:** Allah'ın vechi için. **Vech:** Yüz. **Ta'lîk etmek:** Dayandırmak. **Mukâbelesinde:** Karşılığında. **Hasbî:** Karşılıksız, Allah rızâsı için. **Garaza mebnî olmak:** Maksada dayanmak.

le alâkalı daha pek çok şeyi öğrenmiş, tâbiri câizse sayfa numarasına kadar ezberlemiştir. Fakat bu adam ne yaparsa yapsın, kendisinin anne rahminde nasıl şekillendiğini ve nasıl dünyaya geldiğini yani kendi evrelerini ve doğumunu asla bilemeyecektir. Onun için bu, meçhuldur. Binlerce rahimdeki yüz binlerce gelişim ve evreleri adım adım takip eden uzman bile olsa, kendi yapı taşlarının nasıl oluşturulduğu, nasıl tekâmül ettiği hakkında ancak tahmin yürütebilir.

Mürîd, mürşid huzurunda aynı, anne rahmindeki çocuk gibi rahmâniyet âleminde rahîmiyet içinde terbiye ve tekâmül yaşar. Annenin nasıl çocuğuyla irtibâtı var ise mürşid ve mürîd arasında da buna benzer, belki bundan da öte mânevî ilişki ve alâka mevcuttur. Doğum gerçekleştikten sonra artık o dervişe Allah yardım eyleye. Evet, gene aynı anne baba hakkı gibi dünyada nasıl bir alâka, hak hukuk ve vefâ gözetilmesi gerekiyorsa o derviş de hangi makam ve mevkîde olursa olsun gene bu mânevî irtibat, râbıta ve vefâya muhtaç olarak hareket etme mecburiyetindedir.

Tekrar konumuza dönersek... Hazret-i Pîr Efendimiz, bazen muhalif gibi görünen sözler ve hareketler karşısında dervişânın kendi vehmine göre hareket etmemesi gerektiğini beyân ediyor. Bunu da şu misâlle açalım. Anne ve babalar, bazen hem çocuklarının kendilerini ne kadar anladığını görmek hem de onlara hayat tecrübesi kazandırmak için çocuklarını alıştıkları standart ve şartların dışındaki davranışlarla imtihan ederler. Bu, öğretmenler için de geçerlidir. Ders anlatırken yanılıyormuş gibi yaparlar, böylece hem öğrencilerin dersi ne kadar dinlediklerini takip ederek ölçer ve değerlendirirler, hem de öğretimin yanında, eğitim alıp almadıklarını da öğrencilerin tavrıyla görmüş ve onların da nasıl terbiye aldıklarını ileride görmelerini sağlamış olurlar.

Hepimizin hayatında buna benzer pek çok örnek vardır. Aslında Hazret-i Pîr Efendimiz'in ve birçok meşâyihin bize anlatmak istedikleri bu olsa gerek... Yoksa "Şerîata, tarîkata alenen muhalefet edip; farza, vâcibe hatta sünnete, harama helâle riâyet etmeyip gene de kendisine şeyh denilen adamı –aman- bırakmayın, her ne halt ederse etsin, ona tâbi olun." demek değildir. Bu yollarda kendilerini şeyh, derviş diye satanlar; bu risâlelerde geçen sözlerle ahlâk-ı rezilelerini masum göstermek davasına düşerler. Bu yolları tamamen münkir olanlarsa, mal bulmuş Mağribî gibi hemen bu sözleri çarpıtmaya, şeyh ve dervişleri zındık gibi göstermeye kalkarlar.

Hepsinin hâricinde şu da ayrı bir gerçektir ki, bir ailenin dışarından görünüşüyle içerideki muamelesi bir olmaz. İçeride ayrı, dışarıda ayrı demek istemiyoruz. Yani ev içinde ailesiyle beraber olan bir kişinin; çoluk çocuğuyla, hanımıyla şakalaşması, gülüşmesi evin içinde kalır, kalmalıdır. Dışarıda daha resmî, daha ölçülü bulunmalıdır.

Meselâ düşünün... Bir hanım, kocasına kendi ev ortamında, "Sen benim hayat sebebimsin, benim en kıymetlim, velînîmetim, her şeyimsin." dese, bu iltifat, o iki kişinin arasında cereyan eden söz çerçevesinde makbuldür, gâyet tabiîdir. Şimdi o sözü alsanız, dışarıda konuşup ilan etseniz, haydi bakalım, al başına belâyı... "Vay efendim siz nasıl ümmet-i Muhammed'siniz, sen nasıl bu adamı peygamberin önünde, üzerinde görüyorsun? Bu söz şirktir, bunu söyleyen zındıktır, mürteddir." gibi saçma sapan bir alay dedikoduyla karşılaşırsınız. Bu nev'î eserlerde şeyhle derviş arasındaki münasebet anlatılırken aslında biraz da evin içine âit husûsiyetlerden bahsedilmektedir. Tabiî ki dışarısıyla içerisi farklıdır.

Zamanımızda bu nev'î kitap, risâle ve sözlerin artık yedi cihâna yayılması, internet ortamlarında dinli dinsiz, mümin

münkir herkesin elinde dolaşması ve insanların kendine göre hüküm çıkartıp ya takdir edip ya ayıplaması yüzünden mecburen izahatta bulunuyoruz. Evet, bu eser, husûsî bir cemiyet için yazılmıştır ama mukaddimede yani önsözde işaret ettiğimiz üzre bu mâlûmatın ayyuka varması, nâehil olanların da eline geçmesi sebebiyle büyüklerimize ve yola bühtân ve sûizan edilmemesine kendi kuvvetimizin yettiği ölçüde gayret sarf etmek için orta seviyeli bir akıl ve izanda buluşmaya çalışıyoruz.

Velhâsıl derviş mademki şeyhin yanında ve ailenin içindedir, o hâlde ona lâzım olan, o yakınlığa göre hareket etmektir. O hizmete, dışarıdaki adam gibi bakacaksa ve işi böyle görürse elbette bu durumdan ziyan ve zarar görecektir. İçerideyse ona göre hizmet etmeli. Dışarıdaysa içeride ne işi var? Yoksa şeyh efendiler kendi işlerini kendileri rahatlıkla görebilirler. Dervişi yetişsin, adam olmayı öğrensin diye hizmet verirler. Aksi hâlde bir kişinin başkalarından hizmet görmeye tâlip olması, İslâm'a yani Efendimiz(sas)'in sünnet-i seniyyesine alenen muhalefet etmektir. Böyle bir ahlâk ve iddiada bulunan kişiden değil şeyh ve derviş, keşiş bile olmaz. Çünkü keşişler dahî kendi işlerini kendileri görür.

Hazret-i Pîr Efendimiz dervişin bu nev'î hatalara düşmesinin, öncesindeki yanlış niyetle alâkalı olduğuna fevkalâde nükteyle işaret buyuruyor çünkü niyet bozulmadan amel bozulmaz. Derviş makam mevki, keşif kerâmet, dünyevî ve uhrevî garaz, maksud ve taleplerle hizmet etmeye kalkarsa düşüncesindeki ve kalbindeki bu bozukluk muhakkak fâsid amel ve hareket olarak kendisini gösterir.

Fakat metinde dikkat çekici bir tâbir daha var: *'hıyânet'. Bu nasıl olabilir? Hıyânet denilince aklımıza bin türlü şey* geliyor. "Şeyhi boğup öldürmeye mi kalkar, onun yiyeceği-

ne içeceğine zehir mi karıştırır, malını mı çalar, sırlarını ve özel hâllerini mi elâleme anlatır... Ne yapar hıyânet olarak?" diye düşünmekten kendimizi alamayabiliriz. Bunun cevabını Molla-ı Rûm Hz. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Efendimiz bizlere şu meâlde açıklıyor, "Şeyhe hıyânet, onun sana tembih ettiği ve tevdî kıldığı söz ve vazifeyi kalben reddetmek, gönülde kabul etmemektir." Durum fena... Sizce abartılmış olabilir mi? Hani, çok dikkatli olalım diye acaba mübalağa mı edilmiş?

Hazret-i Mevlânâ Efendimiz'in *Mesnevî*'sinden yararlanarak bu misâli açalım. Ayağına küçücük bir diken batsa onun acısından yürüyemezsin. Yeryüzü ne kadar geniş olsa da ayakkabısı dar olan kişinin yürüyemeyişi gibi sıkıntı çekersin. Sonra o dikeni çıkartmak için ayağını bulunduğu mevkiden daha da yukarı kaldırır, başını ve gözünü iyice ayağına yaklaştırarak, parmağını tükürüğünle ıslatıp dikenin battığı yere sürer, rahatsızlık veren o nesneyi ayağından çıkartmak için ihtimam ve özen gösterirsin.

Hâriçteki dikenleri böyle söküp atabiliyorsun. Peki ya bu diken veya yabancı nesne, gözüne girse ne yaparsın? Bir anda göremez olur, sancıyla kıvranırsın. Ayağındaki dikeni gözünle çıkarttın, gözündekini nasıl çıkartacaksın? Bunu kendi elinle yapamazsın, gidip birisinden yardım ister, öylece rahata kavuşursun. Peki, aziz dostum, ya kalp gözüne hakîkatleri göremeyecek, müşâhede edemeyecek şekilde mâsivâdan, kendi nefsânî hastalıklarından, hevâ ve hevesinden bir diken batarsa? O zaman ne yapacaksın? Bunu senin çıkartman imkânsızdır. Ehil bulman lâzım; baş gözündeki dikeni çıkartman için sana tabip, kalp gözündeki mâsivâ dikenini ve perdeleri kaldırmak içinse bir habip mürşid lâzım...

Hazret-i Mevlânâ Efendimiz'in mübalağa yapmadığını bu satırlarla da anlayamıyorsak belki hâdiseye şu açıdan bakmamız yardımcı olabilir. Mürîdle mürşid nasıl bir yolda gidiyor? Bunu gözünüzde canlandırabiliyor musunuz? Mesafesini, zeminini, hudutlarını zâhiren ortaya koyabiliyor musunuz? Vereceğiniz cevap, -tabiî ki- hayır. Niçin? Mürşidle mürîdin yürüdükleri yol kalbî muhabbet yoludur da ondan.

Peki, buraya kadar anladıysak, bundan sonrasını anlamak çok daha kolay olacaktır. Mademki kalbî muhabbet yolunda seyr u sülûk edilmekte, o zaman bu yolun kazaları, şekâvet ve ihânetleri de zâhir ölçülerle değil muhabbet ve kalple alâkalı olmalı. "Kalben itiraz bu muhabbet yolunda alenen hıyânettir." sözü mübalağa değil, tam da yerinde söylenmiş bir îkaz olarak anlaşılmalı.

Hazret-i Pîr Cerrâhî(ks) Efendimiz, hizmetteki dervişin garaz ve hıyânetine îkazda bulunduktan sonra, *'hasbeten li-vechillah'*[18] yani yaptığı hizmeti sadece ve sadece Allah'tan beklemeli buyurarak son noktayı koyuyor. Aynı zamanda şeyhlere ve mürşidlere hizmet eden kimseleri, bir kula bağlanmış ve sadece ona itaat etmekte görenlerin beynine de bu söz balyoz gibi iniyor. Allah Teâlâ'nın rızâsını ve sadece O'ndan karşılığını bekleyerek hizmet etmek ne zamandan beri şirk ve küfür oluyor? Hazret-i Pîr'in bu târifi, 'efrâdını câmi ağyârını mâni' bir ifadedir. Yani Cenâb-ı Pîr konuyla alâkalı her şeyi içinde barındıran, bu bahse âit olmayan düşünce, görüş ve tanımları dışarıda bırakacak hududu çizmişler, mükemmel bir târif yapmışlardır.

---

18 **Hasbeten li-vechillah**: Maddî mânevî hiçbir menfaat gözetmeksizin, yalnız Allah rızâsı için, Allah'ın vechi için. 'Hasebeten li-vechillah' şeklinde de kullanılır.

Ayan beyân anlaşıldı ki şeyhin hizmetinde bulunan derviş, Allah Teâlâ'ya hasbî yani sadece O'nun zâtını ve rızâsını gözeterek kulluk yapma terbiyesini öğrenmesi için bu vazifeye sevk edilmiş, hizmete verilmiştir. Etten kemikten, kendisi gibi beşer olanlara karşı bile sadece Allah Teâlâ'nın zâtını düşünerek hizmet eden bir kimse; Allah Teâlâ'ya kulluk, ibâdet ve tâat ederken artık hangi mâsivâ düşüncesi, ivazı garazı için amel edebilir? Cennete mi tâlip olur, cehennemde kaçmayı mı ister?

Bu ocaklardan bu terbiye üzerine yetişen yüz binlerce insan; âşık ve sâdık olarak İslâm medeniyetinde yerlerini almış; mâsivâ muhabbetine, dünya hubb u câhına, sarı mangıra, beyaz baldıra, dünyevî ve uhrevî makam, mevki, mansıblara hiç iltifat etmemiş, "Allah bâkîdir. Allah dost, gayrısı yok... Ben ölmüşüm, kalmışım; ne olacak? Yeter ki hak yerini bulsun. Elbet benim tamamlayamadığımı benden sonra gelenler tamamlar, ben onların ayaklarına toprak olurum. Onlar sırât-ı müstakîm üzre yürür. Bir cân nedir ki, binlerce cânım fedâ olsun bu yola. Allah, 'kulum' desin, Hazret-i Resûlullah(sas) 'ümmetim' desin, bana bu şeref yeter de artar." diyerek yaşamıştır. Bu durumu; mümini de, münkiri de ikrar eder. Mümin olan hoşlukla, iftiharla "Evet, böyledir, doğrudur." der. Münkirler de istemeseler, çirkin görseler, hiç muhabbet etmeseler de mecburen, "Evet, öyledir." deme durumunda kalırlar.

İşte bugün Anadolu'yu fetheden, mânevî olarak gönüllere hükmedip bir İslâm cemâati oluşturan alperen dervişler, bu terbiyeyle bu toprakları gergef gibi işlemişler. Öyle bir mânevî muhabbet mayası kaynatmışlar ve bu canlara bu mayayı öyle bir çalmışlar ki bin tane soysuz gelse gene de bu muhabbet izlerini silmeye muktedir olamayacaktır çünkü bu yolların sâhibi Hazret-i Allah'tır. Allah Teâlâ'ya ve velîlerine

savaş açmanın sonu muhakkak ki hüsrandır, helâktir, ibretlik olmaktır.

O yüzden kalkıp, "Efendim, dünyada neler olup bitiyor, siz hâlâ bir mürşidle mürîdin arasındaki hikmetleri konuşuyorsunuz." deme, sen hiçbir şey anlamıyorsun. Bu kafayla bakarsan Efendimiz(sas)'in irşâd ve terbiye usûllerini de asla idrak edemez, içine sindiremezsin. Efendimiz(sas) değil bir insanın hâl ve hareketine dikkat etmek ve onu irşâd etmek, Mekke'nin fethinde yeni yavrulamış bir köpek ve yavrularına dahî bir zarar gelmesin diye sahabiden bir askeri onların başına dikmiştir, sen bunu teferruat zannedersin. Hâlbuki zerre kadar irfânın olsa senin, o Mekke fethinin muvaffakiyetinin izlerini bu davranışta görmen lâzım idi. Bu terbiye nizamına ancak bu rûhla bakılırsa, sadra şifâ yani gönüllerimize hidâyet rûhu ve nûru olur.

"Hizmeti, Allah Teâlâ için değil de; başka maslahatlar, istek ve garazlarla yaparsa, yıllarca meşgul olsa da yaptıklarının faidesini göremez." buyuruyor Hazret-i Pîr Efendimiz. İşte bundan dolayı,

Hidâyete mazhâr olan dervîş, dâimâ şeyhin himmetine mazhar olur. [Ve gazâba mazhar olan dâimâ şeyhden celâl üzre muâmele görerek, sonra neûzü billâh-i teâlâ inkisârına mazhar olur.] İmdî dervîşe lâzım geldi ki, dâimâ kendi kendiyle muhâsebe görüp, noksânını bilip a'mâlini ve hizmetini ıslâh etmekle mukayyed ola, yoksa kör gibi kendinden gâfil olup kabâhatin anlamayıp garaz ve hıyânet üzre olup garaz ve hıyânetini fehmetmeyip "(Benim) Şeyhim bana himmet etmez." diye şeyhine iftirâ etmeye. [Kendi kendinden gâfil olup hıyânet ve garazla hizmet] (bu) zu'munda [olan] dervîşi pîrân-ı

tarîkat reddedip bir gün kendiliğinden şeyh kapısından olup gider. Öyle olduğu sûrette tâ ıslâh-ı nefs edip kendine salâhiyyet ve şeyhine itâat ve inkıyâd melekesi gelmedikçe, bir dahî şeyhine varmaya, hidâyet-i ilâhiyye erişip zikrolunan melekenin sâhibi oldukta gele. [19]

Demek ki, şeyh efendinin celâlle muamele ettiği derviş ya imtihandadır ya da hasbî, 'hasbeten li-vechillah' olarak hizmet etme noktasında bulunmamaktadır. "*Nush ile uslanmayanı etmeli tekdîr, tekdîr ile uslanmayanın hakkı kötektir.*" mûcibince devamlı îkazdan anlamayan derviş, en sonunda ya şeyhi beğenmez, "Himmet etmiyor, bana bakmıyor." diyerek ayrılıp gider ya da şeyh efendi bu kişiyi kapısından tard eder. Zira hizmet dervişinin zararı kendisiyle sınırlı kalmaz. Başkalarına zarar, şeyh huzuruna da sıklet verir. Şeyh efendi onunla mı uğraşacak, vazifesini mi yapacak? Daha birçok sebepten dolayı meşâyih bu nev'î kişileri uzak ederler. Bu kimse, haddi aşıp şeyhine iftirada bulunursa zaten huzura gelmeye yüz de bulamaz.

Şeyhlerden birinin mürâî yani gösteriş yapan bir dervişi varmış. Huzurda ve tekkede bulunmasını devamlı hem şeyh efendiye hem de dervişlere minnet sayarmış. Bir akşam gelememiş. Ertesi günü, "Efendim, misafirler ve bazı müşküller vardı; ondan huzurunuza gelemedim." deyince riyâ ve gösteriş kokan bu sözü fark eden mürşid herhâlde o dervişin artık son demlerini yaşadığını îkaz etmek maksadıyla, "Oğlum, her gün bize geleceğine, bir gün kendine gelerek hareket

19 **Neûzü billâh-i Teâlâ:** Allah Teâlâ'ya sığınırız. **İnkisâr:** Kırılma, beddua. **A'mâl:** Ameller. **Mukayyed:** Kayıtlı. **Fehm etmek:** Anlamak. **Zu'm:** Sanı. **Pîrân-ı tarîkat:** Tarîkat pîrleri. **İnkıyâd:** Bağlanma, boyun eğme.

etseydin, kendini de bizi de bu kadar yormazdın." hitâbıyla son ihtarını yapmış.

"İşte hizmette bulunan derviş, çok gelip gitmektense kendisindeki bu hastalığı, illeti fark edip, niyetini düzelttikten sonra şeyh huzuruna gele ki, ıslâh-ı nefse ve hidâyet tarîkine mazhar olabilsin." buyurarak Hazret-i Pîr, hizmet dervişlerinin hâllerini açıklayan bölümü sırlamış oluyor.

Bâb-ı Sâlis: Der Beyân-ı Dervişân-ı Muhibbân
Üçüncü Bölüm: Muhib Dervişlerin Hâlinin Beyânı

'Muhib' ile 'derviş'e tasavvuf ve tarîkat literatüründe farklı anlamlar yüklenmiştir. Muhib, henüz derviş olmayan fakat belli tarîkata, şeyh ve dervişlerine muhabbeti olan, sempati duyan, oraya gelip giden fakat intisâb etmeyen kişi mânâsına kullanılmıştır. Ama müntesip oldukları hâlde bazen dervişler, tevâzu kastıyla kendilerini muhib olarak tanıtmışlardır. Lâkin Hazret-i Pîr Efendimiz'in bu eserinde görüyoruz ki yolun esas yolcuları, seyr u sülûkun mücâhitleri; dervişlerdir. Bunlar hizmet sıfatlarıyla tebârüz eder. Hizmet etmeyip şeyhin huzuruna, sohbetine, meclislerine devam eden intisâblı olan dervişleri 'muhib dervişler' kıvamında ifade buyurması fevkalâde dikkat çekicidir.

Bu ifade, aynı zamanda mürşidin irşâd halakasında olan herkesin, "İlle de, ben de şu hizmeti yapacağım." düşüncesiyle yanlış hâl ve harekâta düşmesini önleyicidir. Dervişlerden kimler hizmet için ayrıldıysa diğer dervişlere vazifeye tâlip olmadan ve yapılan hizmetlere güçlük çıkartmadan tâbi olma şuurunu da böylece Hazret-i Pîr işaret etmiştir. "Peki, muhib olan dervişin hizmeti nasıl olur?" suâline, "*Kim hangi topluluğa benzerse onlardandır.*" hadîs-i şerîfiyle cevap buyuruyor Cenâb-ı Pîr Efendimiz. Dolayısıyla bu bahsin en başında muhib olan dervişler için aynı hizmet dervişlerinde bulunan özelliklerin, dikkat edilmesi gereken hâl ve hareketlerin geçerli olduğu inceliğini nazarlarımıza veriyor.

Muhib dervişler, hizmet dervişlerine benzemeye çalışır; onlardan usûl, erkân meşk ederek hâllerini düzeltmeye

gayret ederlerse maksat hâsıl olur. Peki sadece bununla mı iktifâ edecekler? Hayır. Onlar da mallarıyla, ellerinden gelen imkânlarla bu ocağın tütmesi ve fukarânın müşküllerinin halledilmesi için çalışırlar. Usûl hep aynıdır. Şeyhlerinin meşrebini bilecek, bu muhabbeti aziz görecekler, kalben râbıtasını kesmeyerek hep Allah Teâlâ'nın rızâsını, zâtî yakınlığını ümit eder bir itikatta bulunacaklardır.

Fakat bu muhib dervişler, "Nasıl olsa biz dâima tekkede ve huzur-ı şeyhte bulunmuyoruz. Haftada bir iki kere birkaç saat durup gidiyoruz." diyerek sanki şeyhlerinin irşâdı o tekke ve zâviyenin çatısı altında sınırlıymış ve dışarıda yaptıkları işlerin yolla hiçbir alâkası yokmuş gibi davranmamalı. Hangi iş güçle meşgul iseler, bu hususları bile haram, helâl ve rızâ çizgisini görebilmek maksadıyla mürşidiyle istişâre yapmalıdır. Demin de arz etmeye çalıştığımız gibi bunu yapmakla, her ne işle meşgul olurlarsa olsunlar, "Kalbimiz, rûhumuz, nefsimiz hep doğru yol üzerinde seyr u sülûk etmek içindir." niyetinde olduklarını mürşid aynasında görme imkânı bulurlar.

Eski zamanlarda hizmet dervişleri neredeyse devamlı olarak tekkede ikâmet ederlerdi. Muhib dervişlerse işlerine güçlerine, evlerine barklarına gider; sohbet zamanları şeyhin huzuruna gelirlerdi. Binâenaleyh tekke dışında halkla beraber çokça vakit geçirirlerdi. Tabîatıyla mürşidleri ve yolları hakkında ileri geri konuşan birçok insanla muhatap olmak mecburiyetinde kalırlardı. Bu hususa da temas eden Hazret-i Pîr Efendimiz; "Şeyhlerini övseler de, sövseler de bu muhib dervişler, dışarıdaki insanlara karışmasın, müdahalede bulunmasın." buyurarak günümüzde de toplumun bir arada yaşayıp fitnelerden korunması için elzem olan, çok önemli bir davranışı salık veriyor.

Hakîkî şeyhlerin vasfını da bu meyanda zikreden Hazret-i Pîr Efendimiz meâlen; "Şeyhler, mürşid-i hakîkîler etraflarına adam toplamaya çalışmaz. Methedilmek mi yoksa zemmedilmek mi diye tercih hakları olsa, zemmedilmeyi, kötü görünmeyi tercih ederler. Çünkü onların pazarı Allah Teâlâ iledir. Medh ü senâ edilmenin ne gibi tuzakları olduğunu çok iyi bilirler, zemmedilmenin nefse ağır geldiğinden makbul sayıldığını bile düşünürler. Mânâ âleminde, Hakk katında övülmek, taltif edilmek varken hiç halk arasında övülmeyi tercih ederler mi? Belki onlar tayy-i zamana, tayy-i mekâna, birçok kerâmet hâllerine mazhar olsalar da, bunu halka ifşâ etmezler.

Dervişe lâzım olan dâima şeyhi hakkında güzel düşünmesidir. Şeyhlik mesleği hevâ ve hevese tâbi olmak değildir. Bundan dolayı mürşidleri böyle görmek dışarıdaki kişiler için gaflet ve hata olsa da, dervişler için huzurdan düşmektir. Nefsin hevâ ve arzularına eyvallah etmeyen bir kişi, halkın kendisini sevip sevmemesinden hiç rahatsız olur mu, bunu umursar mı? Bu zâtlar, hevâ hevese tâbi olmak şöyle dursun; nefislerine nefes aldırmayı bile, bu yolda asla revâ görmezler. Kalbî ve rûhî kuvveleri ortaya çıksın diye nefsin zilletini tercih ederler." buyurması bizleri bu düşüncelere ve tefekküre sevk ediyor.

Hazret-i Ömer(ra) Efendimiz'in hilâfeti esnâında çok acâyip bir hâdiseyi kitaplar naklediyor. Cenâb-ı Ömer el-Fârûk(ra) Efendimiz bir gün halkı toplayarak onlara; "Siz bu Ömer'i bilmezsiniz. Bu Ömer, var ya bu Ömer, âcizdir, zelildir... Bu Ömer, vakt-i cehâletinde akrabası, halası, teyzesi açken tek başına oturur, tıka basa yemek yerdi de, başkalarına bir zırnık koklatmazdı, yedirip içirmezdi. Bu Ömer şöyledir, bu Ömer böyledir..." diye hitap eder. Millet şaşırır, hayretlere düşer.

Sonra minberden inip tam mescidden çıkarken Aşere-i Mübeşşere'nin nûrlu sîmalarından ve Hazret-i Ömer(ra) Efendimiz'in çok yakın arkadaşı ve akranından Abdurrahman bin Avf(ra), Hz. Ömer(ra)'i kolundan tutarak durdurur ve "Ne yaptın, ya Ömer? Bu kadar kendini aşağılamak, zelil göstermek olur mu? Sana revâ mıdır? Hem bu kadar kendine hakaret hak mıdır, doğru mudur?" diyerek çıkışır. Hz. Ömer(ra) Efendimiz ise ağlayarak, "Ey Abdurrahman, sen bilir misin nefsimle baş başa kaldığım vakitlerde bu zâlim nefis bana neler söyler, aklıma ne fikirler getirir? 'Sen ne mübârek, ne muhterem bir adamsın, Resûlullah'ın halifesi oldun, müminlerin emirisin. Senin kelâmın üzerine kelâmullah indi, ne fetihler, ne civanmertlikler başardın. Ne kadar makbul, ne kadar âlî bir kişisin.' diye bana vesvese vermekte... Şimdi görsün, boyunun ölçüsünü alsın, yerlerde sürünsün, bana böyle şeyler fısıldamaya tâkat bulamasın diye böyle yaptım." buyurarak mukâbelede bulunur. Herhâlde şimdi, şeyhlik ve mürşidlik makamını işgal eden kimselerin hâlet-i rûhiyyeleri hakkında bir parça bilgi sâhibi olduk.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat yani Müslümanca iman ve itikad yolunda mühim bir kâide vardır: Enbiyâ yani peygamberler masumdur; evliyâ ise mahfuzdur. 'Masum', kendisinde günah ve isyana kâbiliyet, istidad olmayan; bir işi yaparken asla Allah Teâlâ'ya hıyânet düşünebilecek fıtratta bulunmayan kişi mânâsınadır. 'Mahfuz'; korunmuş, korunmak demektir. Bunu da iki türlü izah eder âlimlerimiz. Bir kısım âlimler, "Evliyâ mahfuzdur." sözünü şöyle beyân ederler. Günah, isyan, mâsiyet ve hıyânete müsait fıtratı olduğu hâlde günah irtikâb etmeye teşebbüs ettiğinde o kul, Allah Teâlâ tarafından korunur; günah ortamına ve fiiline düşmeden, Cenâb-ı Hakk o kulu çekip uzaklaştırır, muhafaza eder. Bir kısım âlimlerse velîlerin mahfuz oluşunu, "Günah

ve kabahate düşseler dahî tövbeye muvaffak olurlar, belki de önceki hâllerinden daha yüksek makamlara bile bu tövbeyle eriştirilirler." diyerek izah ederler. Hazret-i Pîr(ks) Efendimiz, her iki hâlde de bu zâtların tevbîh ve tahkir edilmesinin yanlışlığına işaret buyurarak, onların dâima Allah'a ve Resûlü'ne ve O'nun takipçisi olan ulü'l-emre itaat gayretiyle hareket etmekte olduğunu da ayrıca zikrediyorlar.

Bu bölümde geçen Nisâ sûresindeki âyet-i kerîmeyi dervişin çok iyi anlaması lâzım gelmektedir. Şeyhine itaatı, ulü'l-emre itaat makamında değerlendirmesi sâlik için çok faydalıdır. "Şeyh ve mürşidlere bu kadar itaat etmenin ne mânâsı var? Bu doğru mudur? O da bizim gibi bir adam değil mi?" diye suâl edilmesi durumunda Hazret-i Pîr Nûreddîn-i Cerrâhî Efendimiz hem bu âyet-i kerîmeyle cevap verip hem de hemen arkasından şu müthiş tespiti yapıyor. Meâlen; "Sen, Allah ve Resûlü'ne itaat etmek, Allah'ı zikir, tesbih ve dâima O'nun muhabbetine sa'y ü gayretle cânını bu yola fedâ eden bir mürşide tâbi olmayı tehlikeli görüyorsun da, dünyevî işlerinde para kazanmak, mal mülk yığmak, nefsini hoş etmek, makam mevki hırsıyla ve hasisliğiyle bu muhabbetlere tâbi olmayı hiç korkulacak bir şey görmüyorsun. Sen esas Allah'tan gayrı şeylere yani seni Allah Teâlâ'nın muhabbetinden her an ayırma tehlikesini beraberinde getiren nesne ve şeylere kalbini bağlamaktan kork. Ama sen öyle yapmıyorsun.

Dünyalık makamlardan düşmek korkusu ve dünyevî istekleri elde etme duygusu ve ümidiyle mâsivâ ve kesret çukurunda dönüp dolanıyorsun. Hâlbuki korku ve ümit ancak Allah Teâlâ'nın hakkı için yapılır. Her şey O'nun elindedir, hayır ve şer O'nun izni ve işlemesiyle vücûd bulur. Bu kadar şaşkınlık ve şaşılık içerisinde nimetleri görüp kendini kaybetmeyi, kalbî tevhîd ve râbıtadan düşmeyi hiç göz önünde bulundur-

muyorsun, *'De ki; her şey Allah'tandır.'* âyet-i kerîmesini dâima tefekkür ve tezekkürle amel eden, bunu hayat şekli olarak görüp bütün amellerini O'nun rızâsı için yapan dervîş ve mürîdlere sûizan ediyorsun. İkilikten kurtul, birliğe gel. Bunu anlamak için tevhîd ehlini bul ve onları doğru anlamaya çalış. dercesine bu bahsi de bu minvâl üzere sırlıyor.

Muhib olan dervîş hizmette olan dervîşâna:

﴿مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ﴾

[Kim bir kavme çokca benzerse, o onlardandır.][20]

muktezâsınca teşebbüh edip hizmet dervişleri, şeyhine vücûdlarıyla hizmet ettiği gibi, muhib dervişler dahî, malıyla hizmet edip, şeyhine kemâl-i muhabbet ve i'tikad ve inkıyâd ve rabt-ı kalb ile onlara (dahî) mülhak olur. [Lâkin] her hâlini şeyhine söyleyip ve neye mübâşeret ederse, şeyh izni ile mübâşeret eyleye. Ve halk arasında şeyhini medh veyâ(hud) zemmetseler, karışmaya ve dinlemeye ve i'tikadını bozmaya. Zîrâ şeyhler kendilerini halka [zemmettirirler] (zemmettirirdiler). Halk arasında mezmûm olup âlem-i ma'nâda mahmûd oldular. Belki nice hark-ı âde ve tayy-i mekâna ve zamâna mazhâr idiler. Sâlike [lâzım olan] ve mukayyed olan budur ki, şeyhi hakkında hüsn-i zan eyleye. Zîrâ meşâyih bi-inâyetillâh-i teâlâ [ve tevfîkihî] hevâdan mahfûzlardır. Pes, imdi hevâdan mahfûz olan kimse, halka mürâcaata muhtâc değildir. Ve onlardan aslâ havf u recâsı yoktur. Bu ma'nâ kendinde kemâl bulsun diye, kendini halka mezmûm edip bi'l-külliyye kat'-ı alâka ve habl-i metîn-i kudrete kendini müstahkem rabt eder ki,

20 Ebû Dâvûd, *Sünen*, 4/44 (4031); Ahmed, *Müsned*, 2/50 (5114).

kazâ ve kader her ne ise, onda hükmünü icrâ eyleye, yoksa [mümkün mü] (ne ola) ki, meşâyih hîlâf-ı şer' ve tarîk bir iş edeler ve hevâ ile müteharrik yâhûd sâkin olalar. Belki her ne işlerler ise emrullâh ile işlerler ve mâsivâya itâat etmez(ler), ve nâgâh hevâ ile bir ednâ iş etmek sebebine der-akab Allah (Teâlâ) onları hıfz eder. İtâat ve inkıyâdları dâimâ vâridât-ı ilâhiyyeye ve Resûle ve vârîd-i kalbedir. Kalallâhu Teâlâ:[21]

﴿ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَ اَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ اُولِي الْاَمْرِ مِنْكُمْ ﴾

[Allah'a, Resûl'e ve sizden olan ulü'l-emre itâat edin.][22]

Belki sâlike dahî itâat bu resme olup itâati bi'l-külliyye şeyhine olmadıkça, [ona tarîkat feth olup hakîkat ve ma'rifete vâsıl olamaz.] Mâsivâ ne hasîs

---

21 **Muhib:** Seven. **Dervîşân:** Dervişler. **Muktezâsınca:** Gereğince. **Teşebbüh etmek:** Benzemek. **Rabt-ı kalb etmek:** Kalbini, gönlünü bağlamak. **Mülhak olmak:** Katılmak, eklenmek. **Mübâşeret:** Girişmek. **Medh etmek:** Övmek. **Zemmetmek:** Yermek, kötülemek. **Mezmûm:** Yerilmiş, kötülenmiş. **Mahmûd:** Övülmüş. **Hark-ı âdet:** Alışılmışın dışında olan hal, kerâmet. **Tayy-i mekân ve Tayy-ı zamân:** Bir anda mekânlar arası gidip gelme. **Mukayyed:** Kayıtlı, bağlı. **Hüsn-i zan:** Güzel zan. **Bi-inâyetillâh-i teâlâ ve tevfîkihî:** Allah Teâlâ'nın yardımı ve muvaffakiyetiyle. **Hevâ:** Nefsin arzusu. **Mahfûz:** Korunmuş. **Pes:** O hâlde. **Havf u recâsı:** Korku ve ümid. **Bi'l-külliyye:** Tamamen. **Kat'-ı alâka:** Alakayı kesme. **Habl-i metîn-i kudret:** Kudret'in (Allah'ın) sağlam ipi. **Müstahkem:** Sağlamlaştırılmış. **Rabt etmek:** Bağlamak. **Hîlâf-ı şer' ve tarîk:** Yolun ve şeraitin hilâfına (aksine). **Müteharrik:** Hareket eden. **Sâkin:** İskân eden, yerleşik. **Emrullâh:** Allah'ın emri. **Mâsivâ:** Allah'tan gayrı olan şeyler. **Nâgâh:** Ansızın. **Ednâ:** En aşağı. **Der-akab:** Akabinde. **Hıfz etmek:** Korumak. **İnkıyâd:** Bağlılık. **Vâridât-ı ilâhiyye:** İlâhî kazanç. **Kâlallâhu Teâlâ:** Allah Teâlâ buyurdu.

22 Sûre-i Nisâ' 4/59.

şeydir ki ona rabt-ı kalb olunup ondan korkula ve recâ oluna. Havf ve recâ dâimâ Allah azîmü'ş-şânadır. Zîrâ hayr ve şer her ne olacak ise [emrullah] (emr-i Bârî) ile olur. Kalallahu Teâlâ: [23]

﴿قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللهِ﴾

[De ki, her şey Allah'tandır.][24]

23 **Feth olmak:** Açılmak. **Hasîs:** Değersiz. **Recâ:** Ümid.

24 Sûre-i Nisâ' 4/78.

Bâb-ı Râbi': Der Beyân-ı Ahvâl-i Dervîş-i Nâkıs Ba'de Ez-Mevt-i Şeyh
Dördüncü Bölüm: Şeyhin Vefâtından Sonra Dervişlerdeki Bazı Hataların Beyânı

Evvelâ ba'zı dervîş kendi şeyhi vefât ettikten sonra açıkta bî-kes kalmakla, şeytân-ı laîn fırsat bulur ona musallat olup kendine kendinden bir sahte vücûd gösterip ol dervîş "Ben şeyhim merhûmdan sonra bir şeyhe eyvallah deyip teslîm [olamam] (itmem)." demeye başlar. Eğer bunun üzerine bir zamân kalırsa şeytânın mel'aneti, onu âkibet meşâyihe ve tarîkat-ı âliyyeye münkir edip ilhâda düşürüp öylece giderse, neûzü billâh-i Teâlâ sû-i hâtimesine sebeb olur, zîrâ (Hz. Beyâzıd-ı Bestâmî(ks) buyuruyorlar):

﴿مَنْ لَيْسَ لَهُ شَيْخٌ فَشَيْخَهُ شَيْطَانٌ﴾

[Şeyhi olmayanın şeyhi şeytân olur.]

diye buyrulmuştur. Neûzü billâh. [25]

Tarîkat âdâbında intisâblı derviş seyr u sülûkunu tamamlamadan evvel şeyhi göçerse, ya mürşidinin işaret ettiği bir zâta intisâb ederek yoluna devam etmeli veya o makama kâim olan veyâhut mânevî emirle kendisine işaret edilen bir mürşide bağlanmalı. Çünkü derviş, âlem-i âhirete göç-

25 **Bî-kes:** Kimsesiz. **Şeytân-ı laîn:** Lânetlenmiş, kovulmuş şeytan. **Merhûm:** Rahmetli olmuş. **Şeytânın mel'aneti:** Şeytanın lâneti. **Tarîkat-ı aliyye:** Yüce olan tarîkat. **Münkir:** İnkâr eden. **İlhâd:** Dinden çıkma. **Neûzü billâh-i teâlâ:** Allah Teâlâ'ya sığınırız.

müş mürşid ve şeyhlerden seyr u sülûkunu tamamlayamaz. Muhakkak hayatta olan bir zât ile yürümesi lâzımdır. Bu kâidenin de istisnâları vardır. Göçmüş olan bir mürşidden mânevî alışveriş olursa bu dervişlere, 'üveysî meşrep' denir. Lâkin çoğu zaman, 'üveysî' dervişlerin de feyiz ve irşâd gördükleri, hayatta olan şeyhleri vardır.

İslâm medeniyetinde bunun birçok örnekleri bulunmaktadır. Bazen dervişe şeyhi hayatta olmasına rağmen mânevî mürebbîlik yapan mürşid ve şeyhler de yardımda bulunur. Bu durumla da alâkalı Asr-ı Saadet'ten günümüze kadar pek çok örnek vardır. Kitap hacminin büyümemesi için teferruatla örnekleri zikretmiyoruz. Fakat şu kısa bilgiyi burada zikredelim; Hz. Ebûbekir(ra) Efendimiz'in bizzat dervişi ve halifesi Hz. Selmân-ı Fârisî(ra) idi. Hz. Ebûbekir(ra) Efendimiz göçünce, Selmân-ı Fârisî(ra) Efendimiz Hz. Ömer(ra) Sultanımız'a tecdîd-i bîat ederek yani bîat tazeleyerek seyr ve sülûkuna devam etti. Her yeni gelen halife ve mürşidlere göre dervişlerin tecdîd-i bîat etme usûlü müteselsilen tarîkat yolunda devam edegelmiştir.

Şeyhin âlem-i cemâle intikâliyle şeytan dervişe vehim ve vesvese vermeye başlar. Bazen aşk ve muhabbet, teslimiyet adına, bazen de dervişe sahte benlik ve varlık vehmettirerek, "Rahmetli şeyhimden başka kimseye eyvallah diyemem. Bu el, başka şeyhe uzanmaz, ben artık kimseye teslim olamam." diyerek onu ayartır. Bu hâlinden istiğfar etmez, şeytanın havâtır ve desiselerine iyice dalarsa tamamen şeyhleri inkâr eden münkirlerden olup çıkar. İşte böyle seyr u sülûk görmeye kâbiliyeti olduğu hâlde kendinde vehimle varlık gören, teslimiyet ve muhabbet ve aşkı kendinden bilen kimseler, bir hakîkî mürşide bağlanmayı zül kabul ederlerse, bu nev'î kişilerin şeyhi şeytandır. Hazret-i Pîr(ks) Efendimiz, ulu orta kullanılan "Kimin şeyhi yoksa, onun şeyhi şeytandır." sözü-

nün aslında böylesine özel durumlar için sarf edildiğine de açıklık getirmiş oluyor. Şeyh Sâdık Efendi(ks) Hazretleri'nin risâlesinde bu konuya değinmiştik yani ille de herkesin bir şeyh bulması lâzımdır diye bir kâide yoktur. Bu söz, kendinden şeyhlik veya dervişlik yapmaya çalışanın, şeytanın maskarası olduğunu anlatmak içindir.

Misâlen, bir adam kendi yeme içmesini, yatmasını, kalkmasını ayar ederek sağlık ve sıhhatini muhafazaya muvaffak olabilir. Ama kendi kafasına göre ilaç kullanmaya, ameliyat olmaya kalkarsa sapıtır. Adı; sapıklarla, delilerle beraber anılır. Aynen bu durum gibi... Namaz vaktini, orucun saatini, abdesti, tahâreti veya toptan ilmihâl bilgilerini öğrenmek için adama ille de şeyh lâzım değildir fakat günümüzdeki bazı ahmaklar gibi, "Tevhîd makamının filanca mertebesi şöyle anlaşılır; râdiye makamının hâlleri şu esmayla bilinir; mutmainnenin falanca sokağından girersen, sağdan üçüncü konakta, ikinci dairede şu vardır; makâm-ı cem'e çıkıldığında şunu hissettim; falanca zaman şöyle ilhâm oldu..." gibi kendinden rivâyetle, bu makamları ve mânevî vücûdunun ameliyatını, cerrâhî müdahalelerini yapmaya kalkarsa, kendi kendine gelin güvey olur ve bu mevzûlarda ahkâm keserse Hakk'a ve halka karşı rezil, şeytana da soytarı olur. "Cin olmadan adam çarpıyor." derler ya... Veya "Ebcedi bilmez, Yâsîn'den mânâ verir." tâbiri vardır ya... İşte bu nev'î heriflerin durumu da bundan ibarettir.

Hadîs-i kudsîde:

﴿ أَوْلِيَائِي تَحْتَ قُبَابِي لَا يَعْرِفُهُمْ غَيْرِي ﴾

[Evliyâm kubbelerimin altındadır, onları Ben'den başkası bilemez.][26]

26 Hücvirî, *Keşfü'l-Mahcûb*, s. 70.

diye buyurulmuştur. Ol nâkıs fakîr, meşâyih-i kirâmın hâlini anlamağa bî-kudret iken, bir de anlamak kaydına düşer. Bu def'a meşâyih hâlinden bî-haber olmakla, kendi cehlini meşâyihe nisbet edip, "Dünyada teslîm olacak meşâyih yoktur." der. İmdî dervîşâna bi'l-cümle bu misillü kimseden ihtirâz lâzımdır. Zîrâ bu kimseye şeytân karîn(dir) [olmuştur]. Her kim bununla görüşüp ihtilât ederse, nâ-murâd kalır, derbeder olur. Lâzımdır ki, ondan ırak olalar ki, [onlar dahî] onun ateşine yanmayalar. Pes şeyhi merhûm olan dervîşe dahî lâzımdır ki, kendine bir şeyh ihtiyâr edip şerîat ve tarîkat ve hakîkat ve ma'rifetten kâmyâb oluncaya değin meşâyih nazarından dûr olmaya. Bir kişi ne kadar âlim olsa yine ondan a'lem vardır.[27] **Kalallâhu Teâlâ:**

﴿ وَ فَوْقَ كُلِّ ذِى عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴾

[Her ilim sâhibinin üstünde daha iyi bilen vardır.][28]

Mademki bu derviş evliyâ bulmak derdindedir ki hemen şunu hatırlatalım, bir kişinin şeyh ve mürşid olması için evliyâ olma şartı yoktur; yolu bilmesi, evliyâdan izn-i icâzet sâhibi olması daha önce aranması gereken vasıflardandır. Ama hem velâyet ve kerâmet sâhibi hem de izn-i icâzesi ve ilmi olması yani 'zü'l-cenâheyn' makamında bulunması elbette âlâ

---

27 **Sû-i hâtime**: Kötü son. **Bî-kudret:** Kudretsiz. **Bî-haber:** Habersiz. **Cehl:** Câhilik, bilgisizlik. **Bi'l-cümle:** Eksiksiz olarak. **Bu misillü kimse:** Bu gibi kimse. **İhtirâz:** Kaçınma, uzak durma. **Karîn:** Yakın. **İhtilât:** Karışma, kaynaşma. **Nâ-murâd:** Murâdına eremeyen. **Derbeder:** Başıboş, avare. **Irak:** Uzak. **Pes:** O hâlde. **İhtiyâr etmek:** Seçmek. **Kâmyâb olmak:** Arzusuna ulaşmak. **Dûr:** Uzak. **A'lem:** Daha iyi bilen.

28 Sûre-i Yusuf, 12/76.

ve rânâdır. Ama şeyhi ölen bu dervişin, böyle evliyâ arayışı içinde olması bir nev'î muhâl şey peşinde koşmasına benzer. Çünkü yukarıda geçen hadîs-i şerîfin de meâlen işaret buyurduğu, Allah velîlerini ancak 'Cenâb-ı Hakk'ın Kendisinin bilmesi' keyfiyeti, dervişin bu arayışındaki beyhûdeliği göstermektedir. Kendi cehâletini ve anlayışsızlığını, "Teslim olunacak, kemâl sâhibi kişi kalmadı." itikat ve hareketiyle başkalarına yüklemeye çalışır. Gerek şeyhi hayatta olan dervişler gerekse şeyhi âhirete göçmüş olan sâlikler, bu nev'î insanlardan uzak durmalıdır. Zira şeytana yakın olandan uzak durmak lâzımdır.

Bu nev'î kişilerle oturup kalkmak, onların lâflarını dinlemek kişiye zarar verir çünkü insanın rûh hâli kulaktan duyduklarıyla değişir. Allah muhafaza, bu sözleri o kimseden işitenler, beraber sohbet ettiklerinden dolayı sözdeki birliktelikleri hâllerini de birlikte kılar. O zaman da, bu kişinin ateşine onlar da yanarlar. O hâlde şeyhi göçen derviş, seyr u sülûkunu tamamlamadıysa hemen bir mürşid-i kâmile bîat etmeli; şerîat, tarîkat, hakîkat ve mârifet makamlarını sağlam şekilde meşk edinceye değin irtibatını asla koparmamalı. Bir insan ne kadar bilirse bilsin elbet ondan daha iyi bilen vardır. Hiç kimse yoksa, ancak Allah Teâlâ ilmin sâhibi ve yegâne âlim-i mutlaktır. Kaderin kaza, celâl, cemâl, hayır ve şer tecellîlerini bilmeden hüküm vermek, kişi için başa belâdır. Efendimiz(sas)'in hadîs-i şerîfleri mûcibince, "*Ben âlim oldum demek, cehâletin alâmeti ve nişânıdır.*"

Bakınız, Hazret-i Pîr(ks) Efendimiz dervişte olması gereken güzel ahlâkı ne güzel özetliyor...

Dervîşe lâyık olan cemî-i meşâyihi hak ve kâmil bilip bal arısı gibi olup her buluştuğu şeyhten ve kâmilden ve sâhib-i ma'rifetten birer fâide fâidelenip

bal arısı çiçekleri devredip yine gelip kendi kovanına girdiği gibi, dervîş dahî şeyhine i'tikad ve hulûs (üzere olub sâir meşâyihden faidelenirse yani kendi şeyhine kalb-i rabt edip) ve [irtibâtı kovanına gele,] taşrada kalmaya. [29]

Yâhu insaf ile düşünelim... Şu ahlâkta olsak hiç aramızda nizâ ve nifak olur mu? Ne kadar güzel özetlemişler: bal arısının bin bir çiçekten aldığı özleri getirip kendi kovanına, peteğine yerleştirmesi... Kıymetli kardeşler, şu veciz ifadeyi muhabbet ve irfânla tefekkür ettiğinizde şeyhe bağlılık; bir kimsenin kendi tarîkindeki sadâkati; âlimlerle, şeyhler ve dervişlerle olan münâsebeti bir cümleyle özetlenmemiş mi? İnsanların kemâlini ve güzelliğini görmek, kişinin kemâl ve güzelliğinin alâmetidir. Kendisini muhtaç, nâkıs ve âciz görmekse, gene kişinin kemâl ve tevâzuunun tezâhürüdür.

Şu muhteşem cümleye lütfen dikkat ediniz...

Dervîşân meşâyihi (hulûs-i) teshîr eder[ler].

Dış görünüşüyle baktığımızda mürîd mürşidin hizmetindedir öyle değil mi? Fakat Hazret-i Pîr Efendimiz aslında sadâkatle, hâlis ve samimi niyetiyle yolunda sâbit kadem olan bir dervişin, şeyhi kendisine bağladığını hatta şeyhin, o mürîdin emrinde, hizmetinde olduğunu muhteşem bir cümleyle beyân ediyor.

Kuşeyrî Risâlesi'nde şöyle geçer: Dünya saltanatı isteyenlere köleler, câriyeler hizmet eder. Âhiret sultanlığına rağbet edenlereyse hürler, nefsin esâretinden kurtulmuş sultanlar hizmet ederler. Şeyhler hâdimü'l-fukarâdır yani fukarânın hizmetçisidir. Fakir bir kapıya gelir, oradan verilen nîmetle iktifâ eder ve o kapıdan hiç ayrılmaz. Dervişin, bir mânâsı

29 **Cemî-i meşâyih:** Meşâyihlerin hepsi. **Hulûs:** Samimiyet.

da kapı eşiğindeki kişi demektir. Hakk Teâlâ'nın rızâ kapısında dâima fakr u zaruretini ve Allah Teâlâ'ya muhtâciyetini arz eden fukarâya, bu samimi ve sâdık hâllerinden dolayı Cenâb-ı Hakk, şeyh ve mürşidleri uşak eylemiştir.

"*Din nasihattır.*" buyuruyor Efendimiz(sas). Nasihat sadece vaaz vermek, sohbet etmek değildir. 'Nasuh' ve 'nesih' kelimesi, samimiyet ve ihlâs mânâsına da gelmektedir. Nitekim samimi tövbeye, 'tövbe-i nasuh' denir. "*Bilenler helâk oldu, ancak amel edenler kurtuldu. Amel edenler de helâk oldu ancak sadece Allah için amel eyleyen ihlâslılar kurtulabildi.*" meâlindeki hadîs-i şerîfi düşünürsek, Allah Teâlâ böyle muhlis kullar için peygamberler göndermiş, âyet ve kitaplar indirmiştir. Şeyh efendi baştan ayağa irşâd olsa ne olur; samimiyetle huzuruna gelip ondan istifâde etmedikten sonra?

Hulûsdan taşra kalan şeyhinden müstefîd olamaz. Elhâsıl dervîşe [hakkında] iddiâdan zîyâde yaramaz şey olmaz. Ve tecâhülden enfa' nesne yoktur. Zîrâ irfân iddiâsında ol(an), kimseden nesne müstefîd olamaz. Ammâ tecâhülde olsa, bu nesne bilmez [diye] (deyu), her kâmil onu lutfa müstehak görür. Her kâmilden bir nesne müteneffî olur. [30]

Hâsılı "Ben bilirim, anladım, çözdüm." diyene bir şey anlatmaya hâcet olmadığından konuşmazlar. "Bilmiyorum." derse öğretirler. 'Tecâhül' kelimesi bildiği hâlde câhilmiş gibi görünmeye veya bilgisini değil bilgisizliğini göstermeye denir. Yani bir şeyler bilen adam bile kendisini câhil gösteriyorsa zaten bilmeyen adam ne gösterecek. "Biliyorum."

---

30 **Taşra:** Dışarı. **Dervîşân:** Dervişler. **Müstefîd:** İstifade etmiş. **Elhâsıl:** Kısacası. **Tecâhül:** Bilmezlikten gelmek. **Enfa':** Daha faydalı. **Müstehak:** Lâyık. **Müteneffî olmak:** Faydalanmak.

demekle cehâletini gösterirse bu kişiye irfândan bir nesne göstermezler.

Bağdatlı Rûhî'nin meşhur nutkundaki beyit ne güzeldir:

Cürmüne mû'terif ol, tâata mağrur olma;
Ki şifâhâne-i hikmette sakîm isterler.

Bağdatlı Rûhî'nin bu nutkunun tamamı şöyledir:

Sanma ey hâce ki senden zer ü sîm isterler
Yevme lâ yenfau'da kalb-i selîm isterler

Berzâh-ı havf ü recâdan geçegör nâ-kâm ol
Dem-i âhirde ne ümmid ü ne bîm isterler

Âlem-i bi-meh-i hurşid ü felekte hergîz
Ne mühendis ne müneccim ne hekîm isterler

Âlem-i keşf-i maânîde çok esrar açılır
Giremez nefs-i gazûb anda hâlîm isterler

Sâkin-i dergeh-i teslim-i rızâ ol dâim
Ber-murâd etmeğe hizmette mukîm isterler

Cürmüne mu'terif ol tâate mağrûr olma
Ki şifâhane-i hikmette sakîm isterler

Kıble-i mânîyi fehmeylemeyen kec-revler
Sehvine secde edip ecr-i azîm isterler

Ezber et nükte-i esrâr-ı dili ey Rûhî
Hâzır ol bezm-i ilâhîde nedîm isterler.

Yolumuzun büyükleri, bu şiiri okumayı tavsiye eder, hatta meydanda tevhîd perdelenirken zâkirlere okuttururlardı. Bu yüzden teberrüken kaydettik.

Nice kâmiller vardır ki, zâhirde baksan aslâ nesne bilmez ve "Benim [hiç] bildiğim yoktur." der, zirâ ol hakîkate vâsıl olmuştur. Ve ona bir şey mahfî değildir. Herkesin elin öpüp hayır duâsın almakta görünür. Bu hâl, dervîşe lâzım(dır zîrâ) bir iyi hâldir. Allah gafletten hıfz eyleye.[31]

﴿ اَلْعَارِفُ يَكْفِيهِ الْإِشَارَةُ ﴾

[Ârif olana bir işaret yeter.]

demişler.[32]

Hazret-i Pîr bu bölümdeki bahsi "*Ârif olana işaret kâfidir.*" hadîs-i şerîfiyle sırladığından artık söze ḥâcet kalmıyor.

31 **Mahfî:** Gizli.

32 Münâvi, *Feyzu'l-kadîr*, 2/18.

Bâb-ı Hâmis: Der Beyân-ı Ahvâl-i Hulefâ
Beşinci Bölüm: Halifelerin Durumlarını Beyân

Bir derviş şeyhinden istihlâf olunsa, hilâfeti hâlinde şeyhine dervîşliği hâlinden ziyâde hulûs ve mürâcaat ve inkıyâd üzere olmalıdır. Zîrâ dervîşliği [hâlinde nâkısdır diye] şeyhinin nazar-ı afvı altında(dır) [idi. Ya'nî onu afvile terbiyede idi.] Ammâ halîfe oldukta, kâmil menzilindedir. Nice umûrun hakayıkına varmıştır, ma'fûvv olmaz, sakınsın, şeyhle kenduye [muâmele-i ulâsına] halel getirmesin, belki meclisde otursun ve şeyh meclisinde küstâhlıktan be-gâyet ihtirâz eylesin. Varıp geldikçe, edeple vara gele.[33]

'Bir derviş şeyhinden istihlaf olunca,' yani dervişe şeyh tarafından hilâfet verilirse... Halifelik meselesi tarîkatlara göre farklılık arz eder. Bazı tarîkatlarda hilâfet bîat, intisâb almaya; başka bir yerde meydan uyandırma; zâviye, tekke şeyhi olmaya izinle aynı mânâyadır. Bazı tarîkatlarda ise dervişin seyr u sülûkla alâkalı kâbiliyetine göre alması gereken eğitimi meşk edip, bu terbiyenin ahvâlini ya müşâhede edip ya da ârif olup belli bir mezuniyet aşamasına gelmeye denir. Ama burada işi bitmez. Özel izni yoksa intisâb, bîat ve meydan açmaya salâhiyeti olmaz. Bu dereceden sonra ayrıca eğitime tâbi tutulur.

---

33 **İstihlâf olunmak:** Halef, vekil bırakılmak. **Hulûs:** Samimiyet, ihlâs. **İnkıyad:** Bağlılık. **Nazar-ı afv:** Afv nazarı. **Umûr:** İşler. **Hakāyık:** Hakîkatler. **Ma'fûvv:** Affedilmiş. **Muâmele-i ulâ:** Evvelki muamele. **Halel:** Bozukluk. **Be-gāyet:** Son derece. **İhtirâz:** Kaçınma, uzak durma.

Üniversiteden mezun olan her kişi, okulda ders veremez. Bunun için ayrı ihtisas ve izne tâbidir. Aynen bunun gibi halifeler, dervişlerden daha farklı fakat temel noktalarda aynı eğitim ve terbiyeye devam ederler. Diğer dersleri de aldıktan sonra şeyhleri tarafından mezun kılınırlar ise aynen şeyhin yaptığı icraatı yapmaya hak kazanırlar. Çünkü halifenin müstahlef olma şartı vardır. Yani hâlen, ahlâken ve salâhiyet açısından, hilâfet aldığı makamın özelliklerini birebir göstermesi lâzımdır. Yoksa hilâfet ne işe yarar?

Hemen hemen bütün tarîkatlarda, bu makama gelmiş olan halîfeler, aynen şeyhleri gibi irşâd yolunda tasarrufta bulunurlar. Tarihte çok nâdir olarak yani birkaç tarîkatta, hilâfet almasına ve mezun olmasına rağmen makam olarak şeyhine tâbiiyet îcab eden meşrepler de vardır. Mevlevîlik gibi... Mevlevîlikte, 'Makam Çelebiliği' âdeti olduğundan Mevlevî şeyhleri genel bazı hususlarda karar almak, bazen mukabele yapmak yâhut birisine hilâfet vermek istediklerinde Makam Çelebisi'nden de teberrüken, nezâketen veya âdeten izin alırlar. Diğer tarîkatlarda şeyhinden hilâfet alan bir kişi mezuniyeti olduğu hâlde, bir kişiye hilâfet verirken duâ ve himmetini almak ve nezâket kastıyla, hayattaysa şeyhiyle istişâre eder. Değilse emr-i mâneviyle tasarruf kendisine âittir.

Bundan dolayıdır ki tarihte, bir tekkenin etrafında aynı meşrepten tekkelerin bulunduğu tespit edilmiştir. Meselâ Cerrâhî Âsitânesi, İstanbul Karagümrük'tedir. Ama bu tekkenin hemen etrafında beş altı tane daha Cerrâhî tekkesi mevcuttur. Edeben aynı gün meydan uyandırmazlar. Fakat bu tekke şeyhlerinin de, dervişleri hatta halifeleri mevcuttur.

Cerrâhî tarîkatında hilâfet, tâbiri câizse yolun dörtte biri tamamlanınca dervişe verilir. Belli bir esmâ sayısını geç-

meden halife tasarrufta bulunamaz. Lâkin Hazret-i Şeyh Fahreddîn Efendi(ks)'nin kaleme almış olduğu eserinden anlıyoruz ki, bazı esmâ mertebelerinden mezun olan kişiler şeyhlik ve mürşidlik, salâhiyet ve mânevî hâle muvaffakiyetle tasarrufta bulunabilir. Halvetîliğin hiçbir kolunda, Makam Çelebiliği gibi bir hiyerarşi yoktur.

Tarîkat yolunda mürşid, şeyh, halife, kapucu dede, meydancı, aşçı dede, imam, sertarîk, pazarcı, çerağcı, ferraş gibi makam ve rütbeler cemiyetin nizam ve insicâmı içindir. Bu mertebelerde bulunmak Allah Teâlâ'ya yakınlık ve uzaklık mânâsına gelmez. Hazret-i Yunus(ks) *'Kapunda kul var, sultandan ilerü'* buyurmakla bu hâle de işaret etmişlerdir.

Bir askerî birlik düşünün; albay, yüzbaşı, binbaşı, astsubaylar, çavuş, onbaşı, manga... Bu rütbeleri göz önünde bulundurarak birisi, "Mademki sen yüzbaşısın, o hâlde onbaşıdan daha çok vatanını ve milletini seviyorsun." derse bu söz doğru olabilir mi? "Ben onbaşıyım lâkin yüzbaşıdan daha çok vatanımı ve milletimi sevdiğimden, benim binbaşı olmam lâzım." derse, bu söz doğru olabilir mi? Herkes bilir ki, o askerî birliğin nizam ve intizâmı için bu hiyerarşi tespit edilmiştir. İş başka noktalardan yorumlanırsa sakatlıklar başlar.

Aynen bu şekilde bir tarîkat yâhut tekkede resmî ve zâhirî vazifeler her ne kadar mânevî rütbelere de işaret etse, Allah yolundaki rızâya vâsıl olmak bakış açısından başka bir şekilde telâkki edilmemelidir. Böyle olursa yukarıdakiler ve aşağıdakiler gibi, İslâm'ın asla öngörmediği bir tabaka oluşur. Ve bu halakaya dâhil olan rütbesizler, içten içe, gayri ihtiyârî, "Ben de bir makam ve rütbe sâhibi olsam..." diye bâtıl itikatlara düşer. Bu duruma yol açılmaması, şeyhin verdiği terbiyeyle ve halife menzilindeki dervişlerin edep ve tevâzuya riâyetiyle mümkündür.

Hazret-i Pîr Efendimiz, hem ferdî hem de içtimâî olarak böyle sakatlıklar yaşanmaması için halife menzilinde olan kişilerin, 'oldum' davasına düşmemeleri, edep ve teslimiyet noktasında, dervişlik hâllerinden çok daha fazla dikkatli bulunmaları gerektiğini, emir makamında tavsiye buyuruyor.

Küçük bir çocuk hata yaptığında umursamazlar yâhut, "Seni gidi seni, bir daha yapma." deyiverip geçerler. Küçüktür, çocuktur, câhildir diye merhamet ve af nazarıyla muamele ederler. Kocaman adam çocukluk yaparsa hiç aynı muameleyi görür mü? Tabiî ki görmez. O hâlde halife kendisine yakışan makama göre hareket etmeli. "Artık büyüdük, biz de şeyh efendinin huzurunda konuşuruz, kendimize göre biz de bir şey biliyoruz, ille de derviş gibi hareket etmeye lüzum yoktur." gibi fâsid düşünce ve hareketlere kapılırsa Allah muhafaza mânevî nazardan ve terbiyeden düştüğü gibi evvelce yaptığı hizmet ve kurbiyyet amellerini de zâyi eder.

[Şeyhe buluşmak lâzım geldikte] (Şeyhini görmeyi murâd eyledikte) bi'l-bedâhe huzûruna varmaya. Belki evvelâ kapıcı dededen istîzân edip, ba'de'l-izin şeyh meclisine vara ve şeyh tekkesinde olan fukarâya hakaretle nazar etmeye, elinden geldiği [mertebe] (kadar) tevâzu' göstere ve ikrâm ede. Zîrâ halîfe şeyhle gâhîce görüşür ve onlar ise aslâ şeyh meclisinden dûr olmazlar. İhtîmâldir ki, şeyhi(ni) beşeriyyet âleminde iken halîfe hakkında nâsezâ söz söylerler. Hem halîfeye zarar erişir ve hem fukarâya. İmdi tehaffuz lâzımdır [Zîrâ] henüz nâkıstır, hâllerine göre muâmele evlâdır.[34]

---

34 **Tevâzu':** Alçak gönüllülük. **Gâhîce:** Zaman zaman. **Dûr:** Uzak. **Nâsezâ:** Lâyık olmayan. **Tehaffuz:** Sakınmak. **Evlâ:** En uygun.

Hilâfet alınca şeyhle daha rahat görüşüldüğü zannedilir. Hâlbuki böyle değildir. Zira şeyh ve halifenin beraber olması, çoğu zaman mühim bir alışverişin doğmasına vesiledir. Bundan dolayı ehemmiyet arz eder. Tabîatıyla bu görüşme ve buluşmalar belli bir edep zinciriyle gerçekleşmelidir. Bunun teferruâtını Hazret-i Pîr(ks) Efendimiz metinde anlatmaktadır.

Başbakan, general, bakan veya valinin protokolünü hayâlimizde canlandıralım. Bu kişilerin sekreterleri, temizlikçileri, şoförleri vb. birçok memurları vardır. Devamlı olarak işlerinin îcabı bu zâtlarla görüşür, bazen saatlerce onların yanında bulunurlar. Fakat cumhurbaşkanı, başbakanla görüşmek istese, bir general başka bir generalle veya bakan, valiyle buluşup konuşmak istese, bu görüşme protokole tâbi kılınır. Çünkü mühimdir. Bu buluşmalar, ötekilere göre az da yapılsa önem arz eder. Diğerlerinin sıkça ve devamlı görüşmesiyle hem derece hem muhteviyât açısından asla bir olmaz. İşte bunun gibi şeyhle buluşmasında, ciddiyet ve ehemmiyeti sebebiyle halifenin, çok dikkatli hareket etmesi gerekmektedir.

Bir kişi, "Ben halife oldum." diyerek şeyhine müntesib fukarâ, derviş ve yola yeni sülûk etmiş kişilere yukarıdan bakmamalı. Hatta onlara çok dikkatli ve hürmetli davranmalı. Bu kimseler, henüz tam, kâmil ahlâka erişemediklerinden, halifenin bir hareketini, bir sözünü alarak şeyhe lâf taşıyıp şikâyette bulunabilirler. Mürşid, beşeriyet hislerinin kendisine hâkim olduğu bir boşluk ânında, bu sözlere binâen halifesine inkisâr edip gönül koyabilir. Bu durumda da hem halifeye hem de o sözü taşıyan dervişe zarar erişeceğinden, halife menzilindeki dervişin çok ihtiyatlı, ârifâne hareket etmesi elzemdir.

Halifenin hem fukarâya, dervişlere hem de ister şeyhinin dostu ister düşmanı olsun mürşidinin etrafındaki kimselere nasıl muamele etmesi gerektiğini, Hazret-i Pîr şu cümlelerle özetliyor.

Belki şeyhinin [sâir] dostlarına dahî ikrâm eylemek âdâb-ı tarîkattandır. Belkî a'dâsına dahî ikrâm ede ki, onun fâidesi şeyhine âid olduğundan gayrı şeyh meclisinde zikr-i bi'l-hayrına sebep olur.[35]

Halifenin dikkat edeceği başka bir husus da, şeyhinden evrâd, ezkâr, vazife olarak ne aldıysa eksiksiz olarak yerine getirmesi şartıdır. Ayrıca mürşidiyle arasındaki muhabbeti dâima daha ileriye, daha güzele doğru taşımak ve taze tutmaya çalışmak halifenin kalbî, rûhânî bir vazifesidir. Türlü türlü hâdiselerden şikâyet ederek mürşidinden himmet istemesi, "Efendim bize duâ edin." diyerek talepte bulunması, dert ve sıkıntılarıyla şeyhini meşgul etmesi de halifenin yapmaması gereken hareketlerdendir.

Ve şeyh halîfeye âyîn-i tarîkatten her ne ta'lîm ve [emr] (murâd) ettiyse, mademki şeyh hayâttadır, ondan ziyâde ve noksân etmeye ki, şeyh kendine incinip gözünden düşürmeye, tâlib-i terakkî olan halîfe, kendini günden güne şeyhine zîyâde sevdire ve meclisine vardıkça, fakrdan şikâyet ve izhâr-ı acz etmeye [ve acz-i fakrdan halâsa himmet] ve heme dahî istemeye. Belki lutuf ve kahrı bir bilip, şükr üzere ola ve şeyhine izhâr-ı teşekkür eyleye ve şeyh her ne emrederse, "Ben bunu evvelden bilirdim." demeye, darılıp "Bu [bizi] (beni) yeniden mi müslümân ediyor."

35 **Sâir:** Diğer. **Âdâb-ı tarîkat:** Tarîkat âdâbı. **A'dâ:** Düşmanlar. **Zikr-i bi'l-hayr:** Hayırla zikir.

muâmelesin etmeye. Her ne emr ve hükm ederse ke'l-evvel, emrine mutî' [ve hükmüne] râm ola ki, irşâda mazhâr ola. Zîrâ şeyhler halîfeyi değme (bir) hâl ile irşâd etmezler, imtihân ederler, istedikleri yerde bulunmadığı [sûrette] (gibi) futûhâtını kabzederler ve duâsında te'sîri kalmaz, hemân (her)hâlde yine itâat ve inkıyâd, hulefâ hâllerine enfa'dır ve şeyh meclisine varıp geldikçe sürûr ve safâ ile vara gele.[36]

Hazret-i Pîr Efendimiz diğer hususları işte böyle özetlemiş oluyor. Bu konuyu, mürşid-i ekremimden dinlediklerimi aktararak sırlayalım. Bir kişinin mânevî yolda seyr u sülûkta ilerlediğinin alâmeti, büyüklerini daha büyük görmesiyle kendisini de daha da küçük bilmesi hatta hiçliğini fark etmesiyle belli olur. Bu, Güneş'e yeryüzünden bakan adamla, yeryüzünden yükselip Güneş'e doğru yaklaşan kişinin durumu gibidir. Yaklaştıkça, Güneş'in haşmet, heybet ve büyüklüğünü müşâhedeyle o kişinin hayreti artar. Yaklaştığındaki bilişle, uzaktan bakarak bilmesi elbette bir olmaz. Derviş veya halife eğer yolunun büyüklerini zaman içerisinde hafife almaya başlar, lâkayıt ve lâubâli hareket ederse; esması, tâc u hırkası, tesbihâtı istediği kadar artsın, mânen ilerlemiyor, tam tersine gittikçe uzaklaşıyordur. Bir derviş her geçen gün ve zaman içerisinde yola muhabbeti; edebe dikkatle, ehemmiyetle riâyeti artıyor, hata yaparım korkusuyla ciddiyetini

36 **Âyîn-i tarîkat:** Tarîkat âyini. **Tâlib-i terakkî:** İlerlemeye tâlib. **İzhâr-ı acz etmek:** Aczini açığa çıkarmak. **Halâs:** Kurtulma. **Ke'l-evvel:** Önceki gibi. **Mutî':** İtaat eden. **Râm:** Boyun eğen. **Futûhât:** Fetihler, açılımlar. **Kabz etmek:** Ele geçirmek. **Enfa':** Daha faydalı. **Sürûr:** Hoşnutluk. **Safâ:** Gönül rahatlığı.

muhafaza ediyorsa, bu yolda terakkî ediyor, kemâl ile seyr u sülûkuna devam ediyor demektir.

Dervişlik olaydı tâc ile hırka
Biz de alırdık otuza kırka

Cenâb-ı Yûnus Emre Hazretleri(ks)

Bâb-ı Sâdis: Der Beyân-ı Mukabele-i Şeyh
Altıncı Bölüm: Şeyh Zikrullah Meclislerinin Durumunu Beyân

Hemen hemen bütün tarîkatlarda ya kuuden (oturarak) ya kıyâmen (ayakta sabit durarak) veyâhut devrânen (yürüyerek, sema ve devran ederek) zikrullah meclisleri vardır. Bunlara mukabele denir. Halk arasında âyin veya zikrullah diye bilinmektedir. Bazı meşreplerde hafî yani sessiz, birçok meşrepteyse cehrî yani dışarıdan da duyulacak şekilde zikir icrâ edilir. Nâdiren bazı tarîkatlardaysa zikir celselerinin yerine sohbet ve nazarla irşâd vardır. Ama her hâlükârda bir 'mukabele' yani beraber görüşme, buluşma, birbiriyle olma şekli hepsinde mevcuttur.

Hazret-i Pîr Efendimiz mukabele edebi mâlumâtından da bizleri nasiplendiriyor.

Bîatkerde olan fukarâ aslâ şeyhin mukabelesin terk etmeyeler ve mukabelede zâhiren ve bâtınen âhar dervîşin uyûbuna ıttılâ'dan ihtirâz ede ve setr ile mukayyed ola. Dervîşi şeyhe medh ü zemmetmeye. Şeyh onların hâlini ondan ziyâde bilir.[37]

---

37 **Bîatkerde:** Bîat etmiş. **Âhar dervîş:** Diğer derviş. **Uyûb:** Ayıplar. **Ittılâ:** Muttali, haberdar. **İhtirâz:** Kaçınma, uzak durma. **Setr etmek:** Örtmek, gizlemek. **Mukayyed:** Kayıtlı. **Medh etmek:** Övmek. **Zemmetmek:** Yermek, kötülemek.

Beyt

Ne kadar çok ise koyunun sürüsü
Yeter onlara çobanın birisi

Zîrâ bundan şeyhe techîl çıkar. Hemen mukabelede kendi hâline meşgûl ola ve mukabeleden kesilmeye. Fukarâya şeyhin mukabelesi ekincinin harmanı gibidir. Harmandan duyûnunu edâ eder ve alacağın alır, vereceğin verir. Bâkîsini nafaka-i iyâl için, der-anbâr eder. "Bu kadar mukabeleye varır, geliriz ne lutfun gördük." demeye. İstikametle vara gele. Mukabele meclisi şeyhin değildir, fukarânındır. Onda şeyhin alâkası yoktur. Hattâ bir dervîş için, şeyh "Mukabeleye gelmesin." diye tenbîh etse, imtihândır, teslîm etmeyip, yine mukabeleye hâzır olup postunu boş koymaya.[38]

İnsanların beraber bulunduğu her cemiyet ve cemâatte muhakkak birbirini tartma, mukâyese etme, çekiştirme, şu veya bu sebepten dolayı beğenip beğenmeme gibi hâller olur. İnsan devamlı başkalarıyla iletişim, etkileşim içerisinde olan bir varlıktır. Ne acayiptir ki insan kendisini duygu, fikir, düşünce, havâtır açısından bir saniyeliğine bile durduramaz, kendi hâline müdahale edemez. Ve hiçbir insan yaşadığı zaman dilimi içerisinde kalbinin hangi düşüncelerle, hâlet-i rûhiyyeyle meşgul olacağını bilemez. Çünkü kalpler, Allah Teâlâ'nın kudret elindedir. Ama insan eline ve diline hâkim olabilir. Belli düşüncelere mâruz kaldığı zaman akıl, fikir ve hareket olarak bunu dizginleyebilir, ahlâkını muhafaza edebilir.

---

38 **Teçhil:** Câhil sayma. **Duyûn:** Borçlar. **Der-anbâr etmek:** Anbarda tutmak. **Nafaka-i iyâl için:** Ailenin nafakası için.

İşte zikrullah meclislerinde birbirleriyle beraber olan kişiler ayıpları setredici; başkalarının günahını görmeyici; hiç kimseyi kötülemek, övmek, sövmek, çekiştirmekle hiçbir zaman meşgul olmayan, bunlara yaklaşmayan bir hâlde olmalı, meclise gidip gelmeli. Sâhib-i meclis olan şeyh meydanda olup bitenleri görmektedir. Çobanın sürüsünü tanıması gibi... Öteki türlü mürşidin bu mevzûları bilmediği, bunların farkına varmadığı mânâsı çıkar ki, bu da hiç makbul bir düşünce değildir. Dervişe lâzım olan kendi hâliyle, kalbiyle ve feyziyle meşgul olmasıdır.

Bu mukâbele cemiyetleri âdeta ekincilerin, çiftçilerin harmanı mesâbesindedir. Dervişler, bir haftalık mahsullerini bu taksimât ve harman sırasında alırlar. Buradan yerler, içerler hatta bu feyiz ve bereket o kadar müşahhasa yakın, mânen o kadar hissedilir bir şeydir ki, yiyemediklerini yanlarına azık ve darlık zamanında geçim kaynağı olarak ayırırlar. "Kaç zamandır zikrullaha gelip gidiyoruz, hiçbir şey olduğu yok." gibi nâsâz düşünceler içerisinde olurlarsa bilsinler ki o an, kendileri fâsid düşüncelerle hastalanmışlardır.

Şu unutulmamalıdır ki, şeyhler meydanı dervişleri için açarlar. Hatta bazıları der ki, zikrullah meydanından şeyh zırnık bile almaz, sadece fukarâsı gıdalansın diye cemiyet tertip ederler. O hâlde derviş önüne kadar getirilen hazır nîmeti yiyemeyişinin kabahatini başkasına, hele hele şeyhine hiç yüklemeye. Mukabele meclisi o kadar önemlidir ki şeyh efendi, "Bir daha asla bizim zikrullahımıza gelme." diyerek dervişine nutuk sarf etse, bu nutuk, 'haklanmaz'. Yani dervişin tek dinlemeyeceği emir budur. Kapıdan kovsalar pencereden, pencereden atsalar bacadan girmeli, ne yapıp edip edebiyle zikrullah meclisinden nasibdar olmalıdır.

Semâdan sırr-ı tevhîdi duyan gelsin bu meydâne
Derûn içre bugün Allah diyen gelsin bu meydâne

Görenler nûr-ı Gaffâr'ı, duyanlar sırr-ı Settâr'ı
Cihânda şîşe-i ârı kıran gelsin bu meydâne

Salâdır ehl-i irfâne götürsün cânı kurbâne
Bugün başını merdâne koyan gelsin bu meydâne

Bilenler sırr-ı Settâr'ı, görenler nûr-i Gaffâr'ı
Cihânda şîşe-i ârı, kıran gelsin bu meydâne

Kamunun hâlıkı birdir, niçin bazısı kâfirdir
Bu ne hikmet bu ne sırdır, bilen gelsin bu meydâne

Geçip bu âb ile gülden dahî cümle kâl u kîlden
Bu dünya nakşını dilden yuyan gelsin bu meydâne

Gönül maksûdunu buldu cihân envâr ile doldu
Bugün Nûrî imâm oldu uyan gelsin bu meydâne

Abdülehad Nûrî Sivâsî Hazretleri(ks)

Yar yüreğim yar, gör ki neler var
Bu halk içinde, bize gülen var

Ko gülen gülsün, Hakk bizim olsun
Gâfil ne bilsin, Hakk'ı sever var

Bu yol uzaktır, menzili çoktur
Geçidi yoktur, derin sular var

Girdik bu yola, aşk ile bile
Gurbetlik ile, bizi salar var

Her kim merdâne, gelsin meydâne
Kalmasın yâne, kimde hüner var

Yunûs sen bunda, meydan isteme
Meydan içinde, merdâneler var

Yûnus Emre Hazretleri(ks)

ve mübtedî dervîşler tekmîl-i tarîkat eden dervîşlere ikrâm ile mukayyed olup meclisde yukarı yanına ala, gurûr ile muâmele edip alt yanına oturtmaya. Farazâ mâldâr veyâhud ihtiyâr ise, "Ben mâldâr ve ihtiyâr âdemim." diye, küstahlık etmeyip kudemâ-yı tarîkata ikrâm eyleye.

Beyt

Fukarâ menzilidir bunda teazzum olmaz
Müteazzım olanın âkibeti hayr olmaz

Tekmîl-i tarîkat eden dervîşâna, şeyh bile ikrâm eder. Bâhusûs dervîş olan, zîyâde etmelidir.[39]

Câmi ve mescidlerde yer tutulmaz. Çünkü buralar Kâbe-i Muazzama'nın şûbesi mesâbesinde, Allah'a ibâdet için husûsî tahsis edilmiş mekânlardır. Burada yer tutmak haramdır.

39 **Mübtedî dervîşler:** Yeni başlamış dervişler. **Tekmîl-i tarîkat:** Tarîkatı tamamlamış. **Mâldâr:** Mal sâhibi. **Kudemâ-yı tarîkat:** Kıdemli tarîkat mensubu. **Teazzum:** Büyüklük, kibir. **Müteazzım:** Büyüklük taslayan, kibirli. **Bâhusûs:** Özellikle.

Fakat tekke, zâviye meydanlarında mukabele için toplanıldığında herkesin belli bir yeri vardır, askeriye gibi... Aslında hem Efendimiz(sas)'in huzurundaki hem de dört halife devrindeki sohbet meclislerinde sahabeden belli kimselerin husûsî yerleri vardı; bu zâtlar orada otururlar, başkaları onların yerine oturmazdı.

Dervişlik yoluna giren bir kişi hem yolun hem bu eğitimi aldığı mekânın edep ve ölçülerine riâyet etmeli. Dışarıda, başka cemiyetlerde hangi makamda olursa olsun, o meclisin kendine âit düzenine tâbi olmalı. Hele yukarıda arz ettiğimiz tarîkatın kendine âit rütbe ve hiyerarşisine göre halife, kıdemli, vazifeli dervişlerin bulunduğu ortamlarda bu mevkilerin îcab ettirdiği şekle uygun oturmalı.

Eskiden dervişler, kendisinden bir saat önce intisâb eden bir dervişin bile sağ tarafına yâhut üst makamına oturmazlar, geçmezlermiş. Bazen doğumlarda ikiz, üçüz hatta dördüz, beşiz olur. Dakika farkıyla gene de bir büyüklük küçüklük meselesi vardır. Belki bu protokolü bu duruma kıyas edebiliriz. Özet olarak kişi meydanda kendi kafasına göre hareket etmemeli, nasıl bir düzen varsa ona tâbi olmalıdır. Şeyh bile bu ölçülere riâyet ederken, mürşidine tâbi olma makamındaki dervişin bu usûle uymaması hiç yakışık almayan, yerinde olmayan bir harekettir.

Hazret-i Pîr Muhammed Nûreddîn-i Cerrâhî tasavvuf ve tarîkat edebinin belki tamamını özetleyebilecek muazzam, muhtasar, fevkalâde veciz bir söz buyuruyor.

Dervişlik bir vechile âsândır, bir vechile güçtür. Mademki kendi bildiğine gidersin güçtür, pîr sözüne uyarsan âsândır. Ağyâr sözüne uyarsan, mücâhede ile hâsıl eylediğin hâlât mahvolup hasenâtın bi'l-cümle

seyyiâte tahvîl olunur. Hemen dâimâ bu [nesâyıhla] (nesâhetle) âmil olup, [harman-ı] (hizmet-i) mukabeleden mahrûm kalmayasın.[40]

Evet dervişlik çok kolaydır, söz dinleyene... Gâyet de güç, meşakkatli, neredeyse imkânsızdır söz dinlemeyene... Razı olunmayan hâllere ve sözlere tâbi olan kişi, iyi olarak yaptığı her şeyi kaybetmekle karşı karşıya kalır. Derviş olana hep lâzım olan, kendisine nasihatta bulunulanlara, tavsiye edilenlere tâbi olup bunları yapması, hiçbir zaman cemâatten, zikrullah meclisinden ayrı kalmamasıdır.

Devran bu devran
Seyran bu seyran
Meydan bu meydan
Merdân-ı aşka

Koy kıyl u kâli
Bul ehl-i hâli
Gözle visâli
Cânân-ı aşka

Gökler felekler
İns ü melekler
Hakk'dır dilekler
İrfân-ı aşka

Açıktır bu yol
Nûrdur sağ ü sol

---

40 **Âsân:** Kolay. **Ağyâr:** Yabancılar, hâriçtekiler. **Mücâhede etmek:** Gayret etmek. **Hâlât:** Haller. **Hasenât:** İyilikler, sevaplar. **Seyyiât:** Kötülükler, günahlar. **Tahvîl olmak:** Değişmek. **Âmil olmak:** Amel etmek. **Nesâyıh:** Nasihatlar.

Er isen kul ol
Şahân-ı aşka

Sırr-ı sübhândır
Câna cânândır
Mürşid-i kâmdır
İmân-ı aşka

Sırrı Efendi Hazretleri(ks)

Bâb-ı Sâbi': Der-Beyân-ı Muâmelât-ı Dervîş (Bâ-Şeyh)
Yedinci Bölüm: Derviş ve Şeyh Arasındaki Muamele ve Münâsebetlerin Beyânı

O dervîşe lâzımdır ki, fuzûl olmaya, şeyhin me'mûr olmadığı işine karışmaya, şeyh dervîşten nesne sordukta; 'bilirim' diye iddiâ[ya düşmeye] (etmeye) üç def'a söyle diye icâzet verip emrederse söyleye. Ammâ zinhâr o söylediği söz bir garaza mebnî olmaya, mahzâ hakîkat üzre söyleye ve söyledikten sonra [i'tizâr tarîkıyle] (hak olma tarîkiyle): "Sultânım bu söz benim haddim değildir. Belki nefes sizindir, sizin mübârek nefesinizin yümn ü berekâtıyle söyledim." deyip şeyhini hoşdil eyleye [ki] ona binâen Allah azîmü'ş-şân fütûhunu ziyâde eyleye. Şeyhin, 'söyle' diye emrinden murâdı dahî budur ve şeyh meclisinde çok söz söylemeye, zîrâ çok sözün yanlışı çok olur, çok berzah çekmeye sebep olur.[41]

Az konuşmak, hatta mümkünse hiç konuşmamak bütün tarîkatlarda tebârüz eden bir edeptir. Hele ki şeyh huzurunda konuşmamak, Efendimiz(sas)'in meclisinden günümüze kadar devam edegelen mühim bir ahlâk ve davranıştır. Sahabe-i kirâm, huzur-ı saadette konuşmazlardı. Hatta suâl edilse hemen cevap vermezler, cevap vermek için Efendimiz(sas)'in

41 **Fuzûl:** Lüzumsuz. **İcâzet vermek:** İzin vermek. **Zinhâr:** Kesinlikle. **Garaza mebnî:** Amaca dayanan. **Mahzâ:** Yalnız. **İ'tizâr tarîkıyle:** İtiraz yoluyla. **Yümn:** Uğur, bereket. **Hoşdil:** Gönlü hoş. **Berzah çekmek:** Ayrılık çekmek.

birkaç kere suâli tekrarlaması için beklerler, kendilerine bildirilen bir mevzûysa gâyet muhtasar, sözü uzatmadan cevap verirler, çoğu zaman da bilseler dahî, "Allah ve Resûlü daha iyi bilir." diyerek Efendimiz(sas) huzurunda edebe riâyet ederlerdi.

Bazılarının iddia ettiği gibi tasavvuf ve tarîkat terbiyesi İslâm'ı yaşanmaz bir hâle getirmez; tam tersine ehl-i tarîk; Efendimiz(sas)'in bütün özellik, sıfat ve ahlâkını ayrıca ashâb-ı kirâmın Efendimiz(sas)'e olan muamelat ve edeplerini birebir, hâlen, maddeten, mânen, rûhen, kalben, muhabbetle kendi meclis ve terbiye dâiresine tatbik eder. Nitekim şerîat, kavl-i Muhammedî; tarîkat, fiil-i Muhammedî; hakîkat, hâl-i Muhammedî; mârifet, sırr-ı Muhamedî olarak özetlenmiştir. Bu dahî gösterir ki tarîkatlar, hepsi Efendimiz(sas)'in hâl ve harekâtıyla izah edilen ahlâkî terbiye müesseseleridir.

Anlaşılıyor ki derviş, şeyh huzurunda konuşmayı tercih etmediği gibi konuşmaya meyilli bile olmamalı. Sorulduğunda ille de cevap vermesi gerekiyorsa, mensûbu olduğu yolda dâima nefisle cihâd makamında olduğundan dolayı nefsinin kâm ve zevk almasına müsâade etmeyecek şekilde konuşması gereklidir. Aslında üç defa sorulmasını beklemek, cevap verdikten sonra da, "Himmetinizle böyle biliyoruz, sizin berekâtınızla konuştuk." diyerek bu düşüncelerle mecliste konuşmak nefsin terbiyesi içindir. Yoksa maksat şeyhi takdîs ve takrîr etmek, övmek değildir.

Hazret-i Pîr bir sohbetinde, "Benim dervişlerim meclislerde çok konuşan olmamalı. Dinleyenlerden olmalı. Zira derviş ibnü'l-vakttir (vaktin oğlu) yani bulunduğu zaman ve mekân içerisinde hep Hakk Teâlâ rızâsını gözetir. Kişi konuştuğu zaman bildiğini söyler, dinlediği zaman ise bilmediğini öğre-

nir." buyurarak fevkalâde nükteli ve latif bu terbiyeyi aktarıyor.

Hazret-i Pîr Efendimiz sükûtla alâkalı hiçbir zaman unutmamız gereken güzel sözleri de bu bölümde dercetmiştir ve sonrasında konuşma isteğinin hangi sâikle ortaya çıktığını da işaret buyurarak, meselenin kelâm, söz söylemek değil başka şeyden dolayı olan sakatlığına dikkat çekmişlerdir.

﴿ اَلسُّكُوتُ خَيْرٌ ﴾

[Sükût hayırdır.][42]

Mesel;

﴿ اَلصُّمْتُ خَيْرٌ ﴾

[Susmak hayırdır.][43]

Kale Ali radiyallahu anhu :

﴿ لَوْ كَانَ الْكَلَامُ مِنْ فِضَّةٍ لَكَانَ السُّكُوتُ مِنْ ذَهَبٍ ﴾

[Söz gümüşten ise, sükût altındandır.][44]

﴿ رَاحَتُ الْإِنْسَانِ فِي حِفْظِ اللِّسَانِ ﴾

[İnsânın râhatı, lisânını muhâfazadadır.]

Zîrâ meşâyih her şeyin hakîkatinden söylerler. Sen fehmetmeyip; "Şeyh şundan âgâh olmadı, bunu fehmetmedi, benim hâlimi yâhud murâdımı anlamadı." diye nice [efkâr-ı] (inkâr-ı) fâside [ve endîşe-i bâtılaya düşersin]. İmdi şeyhi istimâ' edip sözünü anlamağa sa'y olunup gâliben sükût oluna ve neûzübillâh şeyh

42 Aclûnî, *Keşf'ül- hafâ*, 2/445.
43 Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2/445.
44 Münâvî, *Feyzu'l-kadîr*, 6/213.

meclisinde kizb ve hîle (be gâyet zarardır) [eşedd-i zarâr ile muzırdır]. Ekal mertebe sermâyeyi havaya verir. Eğer "Ben şeyhimi bildim, anladım." dersen, kendine bu iftirâdır. [Fukarâ] (derviş) şeyhin zâhir hâlini anlamaz, bâtın hâlini nîce anlamış olur.

Demek ki, huzur-ı şeyhte konuşmak nefsin hevâsından kaynaklanmaktadır... "Şeyhin gözü, kulağı, aklı varsa 'elhamdülillah' bizde de var." der; "Hazret meşguldur, bazı şeyleri fark edememiş olabilir; daha da önemlisi, benim bazı şeyleri bilmediğimi de düşünebilir, hem etrafındaki kişilerden, durum ve ahvâlden hem de biraz bizim de bir şeyler bildiğimizden şeyhi haberdar etmeliyim." davasına, düşüncesine de düşer.

Yâhû ne acayiptir, konuşmak için yüzlerce kas harekete geçer. Mide, göğüs, kalp o konuşmanın nefesi için ayarlanır; konuşmak, tıbben yapılan araştırmalara göre kalbi en çok yoran şeylerden biridir. 'Hulkûm' denilen insan boğazında, boğum boğum, düğüm düğüm noktalar vardır. Dil, dişler ve dudaklar sanki konuşmak için değil konuşmadan evvel yüz kere düşünmek için tertip edilmiştir. Rûhen bakıldığında konuşmak, susmaktan çok daha zordur.

İşin latifeli bu kısmından geçip de başka bir veçhesine bakarsak konuşmak ayrılık alâmetidir. Çünkü vuslatta ses olmaz, tam bir sükûnet ve sekînet hâli vardır. Vuslattan düşünce yâhut vuslata giderken ki o ayrılığın sesleridir, konuşmak. Diyeceksiniz ki, "Peki, peygamberler, nebîler ve velîler niye konuşmuşlar?" El-cevap: merhametlerinden. Onlar insanları irşâd edip onlara faydalı olabilmek için bulundukları vuslat mevki ve makamlarından, bile bile tenezzül etmiş, alçalmış, insanlar istifâde etsin diye konuşmuşlardır. Nefsin hevâ hevesiyle dilin ve dudağın depreşmesi ile, rûhânî

vahdet ikliminden gelen nefeslerin bereketiyle lisânın inci ve mercan dökmesi asla bir değildir.

Eğer derviş isen, konuşmayı değil konuşulanı anlamayı ve dinlemeyi vazife bil, gayretini buna teksif et. Yorumsuz, şeksiz şüphesiz ilk önce, anlatılanı fehmetmeye gayret et. İnsan öğrenince, okuyunca ve düşününce konuşur, ya bir şeyi anlar yâhut anlamak için söz sarf eder. Her ikisinde de bir iddia vardır. Çünkü gerek bildiği gerek bilmediği, zannettiği şeyler kendince bir kanaat iddiasını da beraberinde getirir. Fakat mevzû muhabbet yoluna âit ve irşâd gördüğü şeyh efendi olunca, bu iddia ve kanaat sahasının dışına çıkmış olur. Mürşidinin zâhir hâlini bile anlamaktan âciz olan kişi, hazretin görünmeyen bâtın hâlini nasıl anlamış olur da, şeyhiyle empati kurmaya, konuşmakla sempatik olmaya çalışır.

Hülâsâ işin feyzine, bereketine, mânevî ilmine tâlip ise sadece lisânını değil kalbini, içinden konuşmalarını bile susturması, kendisine verilmek isteneni alması gerekir. Sorana belki istediği verilir, sormayıp edep göstereneyse, istemeyi bile akletmediği ilimler bahşedilebilir. Bu âdâba riâyet etmenin nasıl bereketli neticeler doğurduğunu; bu edepten, usûlden uzaklaşmanın kişiyi nasıl derekelere düşürdüğünü Hazret-i Pîr Efendimiz'in buyurduğu şekliyle sizin irfânlarınıza terk ediyoruz. Anlaşılmayan kısımlar, defaatle düşünülsün yâhut erbâbı bulunup ona sorulsun diye irfânlarınıza arz ediliyor.

Zîrâ meşâyih veled-i ma'nevî ve veled-i kalb ve veled-i rûh ve sâir ervâhla âşinâdır. [Her taraftan] (taraf-ı Hakk'tan) onu hakayık-ı umûra vâkıf edeler. Lâkin 'Settâr' ismine mazhârdırlar. Setr-i uyûb ile mukayyeddlerdir. El-hâsıl "Tarîkten behre-yâb olup hakîkate [ve ma'rifete] varayım." diyen dervîş cemî'-i evkatta şeyhle âdâb üzere hareket eder. Ola

ki, bir mübârek vakitte şeyhinin gönlünde bulunup, nefehât-ı ilâhiyyeden hissemend ola. Ev kemâ kale aleyhi's-selâm:

﴿ إِنَّ لِرَبِّكُمْ فِي أَيَّامِ دَهْرِهِ نَفَحَاتٌ أَلَا فَتَعَرَّضُوا لَهَا ﴾

[Rabbiniz'in her devirde hediyeleri vardır. Onlara mazhâr olmaya çalışın, ola ki isâbet eder.][45]

İmdi câiz ki (bu) [vakit], vakt-i nefehât-ı ilâhiyye ola. Ondan mahrûm kalmak ne denli teseffüldür ve bâhusûs meclis-i meşâyihte evkat gâliptir. Fukarâ onu fark edemezler. Bu nasîhatin hilâfın işlersen, bu tabîat-ı seyyiedir. Sâhibini âkibet münâfık eder. Neûzübillâh. Kalallahu teâlâ:

﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللهَ وَ هُوَ خَادِعُهُمْ وَ إِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَوٰةِ قَامُوا كُسَالَىٰ ﴾

[Münâfıklar yok mu, onlar güyâ Allah'ı aldatıyorlar. Hâlbuki Allah onları aldatma muâmelesi yapar. Onlar namaza kalkacak olsalar ağır davranırlar.][46]

Ya'nî, ezkâr ve salâvât ve ibâdâtta onlara kesel erişip, zevkten mahrûm olmak lâzım gelir.

Nifâkta olana, meşâyihten ve sâir ehl-i kemâlden nusret ve ona yardım-ı hafî hâsıl olmaz. Kalallâhu teâlâ:

﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَ لَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴾

45 Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/269.
46 Sûre-i Nisâ', 4/142.

[Muhakkak ki münâfıklar cehennemin en dibindedirler.
Onlara hiçbir medetkâr bulamazsın.][47]

Âhirette bile ona nusret olunmaz.

﴿ اَللّٰهُمَّ احْفَظْنَا وَ اِخْوَانِنَا وَ الْمُسْلِمِينَ اَجْمَعِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴾

[Allahümmahfaznâ ve ihvâninâ ve'l-müslimîne ecmaîne yâ Rabbe'l-âlemîn. Ey âlemlerin Rabbi olan Allah'ım! Bizleri, ihvânımızı ve bütün Müslümanları koru.]

Meclis-i meşâyihe gelip gittikçe havf ile gelip gitmeğe başlar (gide).

Mısra'

Ey Hayretî gam yeme ki el-hâinu hâifun

Edebe riâyet etmeyip sonra bu suçluluk ve hıyânetle kişi, korku içinde kalır. Korku belki işin başında öğrenmeye veya tehlikelerden sakınmaya faydalı olabilir ama öğrendikten sonraki bilinçsiz korkular, ilmin ve kemâlin tahsiline mâni perdelerden olur. Gittikçe feyz aldığı yerden uzaklaşır.

47 Sûre-i Nisâ', 4/145.

Bâb-ı Sâmin : Der Beyân-ı Harekât ve Sekenât-ı Şeyh
Sekizci Bölüm: Şeyhin Hareket ve Davranışlarındaki Hikmetin Beyânı

Hazret-i Pîr Muhammed Nûreddîn-i Cerrâhî, *Mürşid-i Dervîşân*'ın bu kısmında genel olarak şeyh ve mürşidlerin davranışlarını nasıl değerlendirmemiz gerektiğini beyân ediyor.

Şeyhin harekât ve sekenâtına dervîş bakmaya. Me'mûr olduğu ne ise ona [tekayyüd üzere] (mukayyed) olup, şeyhinin ahvâlini tecessüs kaydında olmaya ve her halde âeyhine [boyun vere] (gönül bağlaya). Öyle olmasa, neûzübillâh merdûd-ı tarîk olur. Şeyh o dervîşi ber-kemâl irşâd etmez. Şeyh dervîşini gördüğü gibi, [ne olduğunu ve] ne hâlde, ne fikirde olduğunu bir nazarda bilir. Zîrâ dervîş-i rızânın yüzünde bir alâmet-i nûr vardır. Erbâb-ı basîret onu görürler. O alâmetin dervîşin yüzünden gitmesi dervîşe bâis-i inkisârdır. Bu misilli dervîş, hangi şeyhe varırsa elbette rüsvâylıkla sürülür. Allah Teâlâ hıfz eyleye.[48]

Tabiî ki derviş, edep ve terbiyeyi almak için her meslekte olduğu gibi üstadına, hocasına yani mürşidine tâbi olacak,

---

48 **Tekayyüd:** Bağlılık. **Ahvâl:** Haller. **Tecessüs:** Casusluk, merak. **Neûzübillâh:** Allah'a sığınırız. **Merdûd-ı tarîk:** Yolun kovulmuşu. **Ber-kemâl:** Kemâl üzere, iyi bir şekilde. **Alâmet-i nûr:** Nûr alâmeti. **Erbâb-ı basîret:** Basiret erbâbı (Görüş sâhibi). **Bâis-i inkisâr:** Kırılma sebebi.

onun hâl ve harekâtını, davranışlarını görüp öğrenecek. "Görgülü kuşlar gördüğünü işler." demişler. Fakat dervişi alâkadar etmeyen, bildiğinde, tatbik edip öğrendiğinde ona fayda sağlamayan, şeyhin hareketlerini gözetmesi hatta tecessüs ederek memur olmadığı işlere karışması, inkisâra yol açar. Sâlik verilen vazifeye tâbi olup kendisiyle meşgul olmalı. Çünkü şeyh efendi, o dervişin derecesine göre muamelede bulunur. Şeyhler aynı tesbihâtı birçok kimseye de verseler, huzurlarında aynı anda birçok derviş de bulunsa, herkesi ayrı ayrı, irşâd kâbiliyetlerine göre değerlendirirler. Bunu da taksim ettikleri vazifeye yâhut dervişe telkin ettikleri tavsiyeye göre ayar ederler.

Hazret-i Pîr Efendimiz şeyhlerin dervişler üzerinde bir nûr gördüklerini ve o nûrla onların hâl ve derecelerini fark ettiklerini buyuruyor. Hatta bu nûrun başka meşâyih tarafından da müşâhede edildiğini, tanındığını; bu nûrlu dervişlerin bundan dolayı meşâyihin ya iltifatına yâhut reddine mazhar olduklarını da ilâve ediyor. Bu çok acayiptir... Peki bunu bilemeyen, bilmeyen dervişe ne lâzım gelir? Teslimiyet ve söz dinlemek...

Hemân dervîşe lâzım ve hayırlı olan budur ki, şeyhin emrine mutî' olup, hevâya ve nefs-i emmâreye muhâlefet üzere ola. Zîrâ, bu yaramazlara itâat etmeklik, dervîşi inkâra ve şeyhini tecessüse düşürüp âkıbet merdûd ederler. Ammâ dervîş bunlara muhâlefet üzere olup şeyhine kemâl mertebe tebeiyyet ve inkıyâd üzere olsa, iki cihân kederlerinden masûn ve mahfûz olur.[49]

---

49 **Tebeiyyet:** Tâbîlik. **Hıfz etmek:** Korumak. **Mutî' olmak:** İtaat etmek. **İnkıyad:** Bağlılık. **Masûn ve mahfûz:** Korunmuş.

Adamın biri şeyhlerden birinin meclisine gitmiş. Nereden duymuşsa... Gerçek şeyhlerin kıble istikâmetine doğru, hiçbir hayâsızlık ve edepsizlik yapmadıklarını, hatta burunlarını bile silmediklerini öğrenmişmiş. Kendince, "Acaba bu adam hakîkî şeyh midir, değil midir? Bu ölçüye riâyet ediyor mu?" diyerek sokakta, pazarda şeyh efendiyi tâkip edermiş. Bu durumun farkına varan şeyh efendi, herhâlde iyice daralmış olacak ki, bir gün ansızın adamın iyice yakınına gelmiş, yüzü kıbleye dönük şekilde burnunu temizlemiş. Sonra da dönüp yoluna gitmiş. Adam hatasını bir dervişin kendisini îkazıyla anlamış.

Derviş ona, "Ah be kardeşim, sen ölçüyü alacağın, kendini hizaya getireceğin yerde niye adam tartmaya kalkarsın? Bu zâtlar, sanki senin kendilerine tâbi olmanı ille de kendilerinin mürîdi olmanı çok mu isterler? Yakasından düşüp, çekip gidesin diye alenen bu hareketi yaptı. Zerre kadar aklın varsa git de, hem bu tecessüsünden hem de gafletle sûizan edişinden dolayı hazretten helâllik al. Belki pişmanlığını görür de seni mânevî nazarlarıyla terbiyesine alır." demiş.

Çok biliyorsan, zaten meseleyi çözmüşsen, niye kalkıp da mürşid huzuruna varırsın? Otur, oturduğun yerde! Yok, nefsini bilmiyor, maksûd ve matlûbunu idrâk etmiyor, Rahmân'ın kokusunu, şemme-i Muhammedî'yi bir nefes olsun almıyorsan, o zaman niçin feyiz alacağın yeri harap ediyor, terbiyeyi kabul etmez şekilde edepsizlik yapıyorsun? Allah Teâlâ için söz dinleyen, dünyada da âhirette de kederlerden muhafaza olur.

Bâb-ı Tâsi‘ : Der Beyân-ı Ahlâk-ı Hasene-i Dervîşân
Dokuzuncu Bölüm: Dervişlerin Güzel Ahlâkını Beyân

Geliniz Hazret-i Pîr Efendimiz'in şu yazmış olduğu satırları ibretle okuyalım...

Dervîş gözüne ve lisânına ve ağzına ve eline, ayağına ve beline şöyle doğru [olmak] gerekir ki, açlıktan (şöyle ki) helâk mertebesine varsa bile [ve yanında bir] âhir dervîşin ekmeği bulunsa, helâke varmağı kabûl edip ol ekmeği alıp yemeye. Âhir hıyânetleri buna kıyâs eyleye. Nerde kaldı ki, şeyhinin mâlına ve ehline ve iyâline ve sâir umurûnda şeyhine hıyânet eyleye. Gariptir ki, ba'zı bu sıfatlara mazhâr ve hâin olan dervîş, sû-i zanna mübtelâ ve kalp gözü a'mâ ve kalp kulağı esamm, hayvân-ı bî-haber, "Şeyh nîçün beni gözetmez ve gönlünden düşürür, buna Allah râzı mıdır?" diye şeyhe ta'rîz ve ta'n eder. Benim cânım dervîş, bu denlice söz anlayıp şeyhin emriyle mu'temer olup, şeyhi kendi hâline koysaydı, hâline gâyet enfa' idi. Zîrâ meşâyih, kendi re'yleriyle aslâ kimseye nesne vermezler, eğer verirlerse izn-i Hak'la verirler.

Mesel

Vermeyince Ma'bûd, neylesin Mahmûd

Meşâyih hıyânetten müberrâ ve hevâdan mahfûzlardır, taksîr etmemek gerektir. [Hâşâ ki] (Ve asla

hıyânet etmezler) hıyânet edeler. Kemâl-i imânla onlar indallah emînlerdir, hıyânet etmezler.[50] **Kalallâhu Teâlâ:**

﴿ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴾

[Bugün sen nezdimizde mevki sâhibisin, emniyet sâhibisin.][51]

Hazret-i Pîr Efendimiz, "Açlıktan ölme derecesine gelse, gene de başkasının ekmeğine el uzatmaya, hıyânet etmeye..." buyurarak keyfî yapılabilecek her türlü ihanet ve kul hakkına tecâvüzün tarîkat yolunda merdud olduğunu kesin ifadeyle açıklıyor. Gerçi ölüm ve can tehlikesi olduğunda hayatını devam ettirecek, tehlikeyi savuşturacak kadar bir şeyi almak cezayı gerektirmeyen bir rûhsat olarak söylenmişse de Hazret-i Pîr Efendimiz'in buradaki işareti rûhsat tarafına değil, azimet, verâ tarafına âit bir benzetmedir.

Daha evvel şeyhe hıyânetin tarîkat erbâbı tarafından nasıl anlaşıldığını Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Efendimiz'in örneğiyle anlatmıştık. İşte bu cümleden olarak dervişin şeyhine sûizan edip, "Beni niçin gözetmiyor? Gönlünden çevresinden uzak tutuyor, resmî davranıyor. Ben ona bin cân ile âşık bir muhib iken böyle muamele görmeme Allah hiç razı olur mu?" diyerek bu hıyâneti, nefsinin ve şeytanın süsleme-

---

50 **Âhir:** Diğer. **İyâl:** Bakmakla yükümlü olunan kimseler, aile. **Sâir umûr:** Diğer işler. **Sû-i zan:** Kötü zan. **Mübtelâ:** Bağımlı. **Esamm:** Duymaz. **Hayvân-ı bî-haber:** Habersiz hayvân. **Ta'rîz:** Lâf dokundurma. **Ta'n:** Ayıplama, kınama. **Mu'temer:** Saygın, itibar gören. **Enfa':** Daha faydalı. **Re'y:** Oy, görüş. **İzn-i Hak:** Hak'ın izni. **Mesel:** Örnek. **Ma'bûd:** İbadet edilen Allah. **Müberrâ:** Berî, uzak, arınmış. **Mahfûz:** Korunmuş. **Taksîr etmek:** Kusurda bulunmak. **Kemâl-i imân:** İmanın kemâli, tamlığı.

51 Sûre-i Yûsuf, 12/54.

siyle âfet gibi görmez. Fakat bakınız ki, Hz. Pîr Efendimiz merhamet ve iltifat ederek bu dervişe neyi tavsiye ediyor. Meâlen...

"Benim canım dervişim, haddini bilecek şekilde davransan, şeyhinin sana verdiği makam ve hâle razı olsan, mürşidini kendi hâline bırakıp acaba senin hakkında ne takdir ediyor diye beklesen, bu senin kemâle ve rızâya erişmen için çok faydalı bir davranış olacaktı. Sen ne zannedersin? Senin şirinliklerinle, ilân-ı aşkınla, başkalarının tavsiyesiyle, vesile olmasıyla meşâyih sana lütuf ve atâda mı bulunacaktır? Sen bu yola kendi irâdenle, almak için değil vermek için geldiğinde, tâbi ve teslim olarak Hakk yoluna soyunmadın mı? Şeyh efendiler de, bu yolun memurlarıdır. Kime ne verirlerse; bu, emir aldıkları mercinin izniyle ve rûhsatıyladır. Hatta bazılarını kendileri tercih etse fakat o kimse hakkında izin zuhûr etmese, yola hıyânet etmemek, yeni âdet etmemek, âdeti de terk etmemek üzre yine izn-i Hakk'a tâbi olurlar."

O hâlde mesele senin istemen, onun vermemesi değildir, "Vermeyince Mâbud, neylesin Mahmud?" misâli... Meşâyih bilhassa yoldaki emânetleri tevdî kılma husûsunda asla hıyânet etmezler. Kendi hevâ heveslerine veya kafalarına göre tasarrufta bulunmazlar. Hevâ ve heveslerine tâbi olmaya hem yolda aldıkları terbiye hem de mensubu oldukları zâtlar asla müsâade etmez. Bulundukları makam emindir, onlar da emânete hıyânet etmeyen emniyet sâhibi eminlerdir.

Kıymetli kardeşler, mürşid-i ekremimden, şimdi okuyacağınız satırların, *Mürşid-i Dervîşân* eserinin dikkat edilmesi gereken en önemli hususlarından biri olduğunu duymuş idim. Tasavvufun ve tarîkat terbiyesinin kişiyi hangi nokta-

dan alıp hangi derecelere ve makama yükselttiğini anlatması açısından bu metin, fevkalâde önem kazanmaktadır.

Hazret-i Pîr Efendimiz, "Düşüncesi ve kalbi sakatlanan illetli derviş, kendi aklıyla hareket etmesi neticesinde hep kendini görür, işitir. Kusur olarak gördükleri de onun kendi kusurlarının tezâhürüdür." tahlilini yapıyor. Yani bu yolda benliğini silmeyen kişiyi bekleyen en büyük tehlike, yolda Hakk ve hakîkati değil kendisini görme felâketidir. Bu yol ikilik kabul etmez. İkiliği kabul eden bir insan, Bir olanı ve birliğe dâvet edeni de kabul etmemeye başlar. Şeyh ve mürşidine iftira etmesi bu hastalığın neticesidir.

Bu zu'mda olan dervîş, [kendi akliyle hareket eder] (kendi hareketindedir) her ne görürse, kendini görür, ne işitirse, kendini işitir. Kendinde kusûrdan gayrı nesne yok, (kendi) kusûru(nu) görür. Şeyhine iftirâ eder. [52]

Hazret-i Pîr Efendimiz şimdi de seyr u sülûktaki hakîkî dervişlerin hangi ahvâl üzere bulunmaları gerektiğine hadîs-i şerîfle delil getiriyor.

Hani ol dervîş ki, her ne işlerse, Allah ile işleye ve ne işitirse, Allah ile işite ve ne görürse, Allah ile göre.

Kalallâhu Teâlâ fî hadîsi'l-kudsî:

﴿ مَا يَزَالُ عَبْدِى الْمُؤْمِنِ يُقَرِّبُوا إِلَىَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ فَإِذَا
اَحْبَبْتُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِى يَسْمَعُ بِهِ
وَ بَصَرَهُ الَّذِى يُبْصِرُ بِهِ وَ يَدَهُ الَّتِى يَبْطِشُ بِهَا وَ رِجْلَهُ الَّتِى
يَمْشِى بِهَا ﴾

52 **Zu'm:** Sanı. **İkâz eylemek:** Uyandırma.

[Mü'minler nâfilelerle bana yaklaşır ki, Ben onun gören gözü, duyan kulağı, dokunan eli ve yürüyen ayağı olurum][53]

Tarîkat, mürşide bağlanmak, seyr u sülûk görmek, bu sahada ihtisas ve terbiye almak; nâfile ibâdettir. Yani evvelce söylediğimiz üzre herkes ehl-i tarîk olacak diye bir kâide yoktur. Bunu iddia edenler meşâyih ve pîrleri anlamayan veya yaşadıkları muhabbetten sarhoş olup nâra atanlardır. Bir de insanlara kendisini göstermek ve kendi tekkesinin adresini vermek suikastıyla bu işi gündemde tutup köpürtenler vardır. Fakat şurası asla unutulmamalı ki, nâfile ibâdet; fazladan, lüzumsuz yapılan ibâdet tâat demek değildir.

Şöyle ki; Allah Teâlâ'nın emir ve nehiyleri karşısında kul olabilmek için iki safhalı derece vardır. Bu derecelerden biri kabul, diğeri tahsin şartıdır. Kabul ne demek? Allah Teâlâ'nın mümin bir kulu olabilmek için O'nun emirlerine farz, vâcib, helâl, haram, bizi mükellef kıldığı her türlü emir ve nehiylerine karşı, *"Semi'na ve ata'na. İşittik ve itaat ettik."*[54] demek hâlidir. Böylece insan mümin mertebesine, derecesine yükselir. Fakat bundan ilerisi muhabbet ve ihsan faslıdır. Çünkü kâinatın hilkâtinde, fıtratında yani yazılım programında Allah Teâlâ'nın murâdı yani muhabbeti vardır. Cenâb-ı Hakk, kâinatı muhabbet ve merhametle vâr eyledi. Ol sebepten dolayı her ne türlü tâat, kulluk, ibâdet var ise hepsinin lübbünde yani özünde muhabbet ve merhamet ve bunların doğurduğu güzellik, cemâl ve celâl tecellîleri vardır. Bundan dolayıdır kişinin, kabûlü ile yükseltildiği mümin derecesinden; muhsin, ebrâr, mukarrebin seviyelerine yükselti-

---

53 Ebu'l-Ferec, *Safvetu's-Safve*, 1/39.

54 Nûr Sûresi 24/51: *"Aralarında hükmetmesi için Resûlü ile Allah'a dâvet olundukları zaman müminlerin sözü ancak 'semi'na ve ata'na' demeleridir, işte bunlar felâh bulacak olanlardır."*

lebilmesi için ayrıca Cenâb-ı Hakk'ın bütün emirlerini güzel görme, bunlardan kalben ve rûhen hoşnut olma şartı vardır. İşte nâfile ibâdetler Allah Teâlâ'dan hoşnut olduğumuzun en bariz kulluk ifadesidir. Farzı, vâcibi üşenerek, sıkılarak, türlü gaflet ve ağırlıklarla sanki angaryaymış gibi yerine getirmek, kişiyi kemâl menzil ve maksûduna ulaştırmaz. Bunları severek ve muhabbetle yapması îcab eder. Bu muhabbetin tezâhürü olarak kişi, "Allah'a kulluk için başka neler yapabilirim?" diye dertlenir, aşk ve muhabbetine vuslat dermanı arar. İşte nâfile ibâdetle meşgul olmaktaki keyfiyet budur.

Peki insan nâfile ibâdetlerle iştigal ederken yâhut kulluğunu îfâ etmeye çalışırken kendisinde bulunması, ortaya çıkması gereken bu muhabbeti nasıl elde eder? El-cevap: Allah Teâlâ'yı seven, Cenâb-ı Hakk'ın da kendisini sevdiği, Hakk'ı ve hak yolunu sevdiren insanlarla beraber olmakla. Nitekim buna işaret eden bazı âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîfleri, Şeyh Sâdık Efendi risâlesinde işaret eylemiştik.

Hazret-i Pîr Efendimiz işte bu hakîkati ayan beyân anlatan hadîs-i kudsîyle bu bahsi tamam ediyor ve bu hâle erişen dervişleri için şöyle buyuruyor:

Benim rûhum, işte hakîkat dervîşi bu misilli olur. Allah Azîmü'ş-şân cümlemizi gafletten îkaz eyleye.

Yani, "Yolun zâhirî kisvesini; âdet olan tâbir, tavır, oturuş kalkışlarını taklîden yapan değil, Cerrâhî yolunun pîrini ve yolunun güzelliğini temsil eden, rûhu mesâbesindeki dervişler, işte bunlardır. Benim canım dervişlerim, böyle olursa, kendilerini elbette bu yola nispet ederler." meâlinde iltifat ve îkazda bulunur.

Bâb-ı Âşir: Der Beyân-ı Ahvâl-i Sülûk
Onuncu Bölüm: Sülûkta Karşılaşılan Ahvâlin Beyânı

Sülûk, tarîkat-ı aliyyede mutlaka tâlib-i Hak olanlara müyesserdir. Ehl-i hevâya feth olmaz. Ehl-i hevâdan murâd budur ki, a'mâlini bi'l-cümle a'râza taalluk eyleye. Ya'nî, "Ben hakîkate varıp şeyh oldukta, şunu şöyle edeyim, bunu böyle edeyim ve şeyhim gibi hareket etmem." diye a'mâlini iptâl ile mukayyed olmuş ola. Zîrâ a'mâl, tâat ve ibâdât mutlaka li-vechîllah'dır. Dervîş işlediği ibâdât mukabelesinde Hudâ-yı Müteâl'den nesne niyâz eylediği gibi tarîkatten düşer. Zîrâ şirk etmiş olur. Ya'nî ibâdeti Allah azîmü'ş-şân için etmeyip, belki o niyâz eylediği husûs için etmiş olur. Bu nice ibâdet olur. Hâlbuki ibâdette hulûs lâzımdır. Ya'nî ibâdât ü tâatı bir nesne için olmayıp mahzâ rızâenlillâh için ola. [55] **Kalâllahu Teâlâ:**

﴿وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ﴾

55 **Sülûk:** Yola girmek. **Tarîkat-ı aliyye:** Yüce olan tarîkat. **Tâlib-i Hakk:** Hakk'ı taleb eden. **Müyesser:** Kolay. **Ehl-i hevâ:** Hevâ ehli, nefsine uyan kimseler. **A'mâl:** Ameller. **Bi'l-cümle:** Bütünüyle. **A'râz:** Belirtiler. **Taalluk eylemek:** İlişkilendirmek. **Li-vechillah:** Allah'ın vechi için. **Vech:** Yüz. **İbâdât:** İbâdetler. **Mukâbele:** Karşılık. **Hudâ-yı Müteâl:** Yücelikte eşi olmayan Allah. **Hulûs:** İhlâs, samimiyet. **Mahzâ:** Yalnız. **Rızâenlillâh:** Allah rızâsı için. **Kâlâllahu Teâlâ:** Allah Teâlâ buyurdu.

[Sabah akşam Rabblerine, O'nun rızâsını kasdederek, O'na ibâdet (duâ) edenlerle berâber sebât et, kendini sabırlı kıl.] [56]

İmdî ibâdetten murâd vechullâh(-i aziz ve kemâldir), gayrı değildir. Gayrı isteyene tarîk değil, kendi evinin kapısı bile açılmaz. Kendi ibâdet ettim sanır. O hod, Hudâ'ya şirk etmeye mukayyeddir. Neûzübillâh-i teâlâ der ki; "Bana meydân fetholsun." meydân feth (oluna) [oldukta meydânda güreş mi tutacaksın? Allah Teâlâ münezzehtir. Meydânını müdennislere vermez.] Ehl-i kitâbı, Mescid-i Harâm'dan men' için Hak Sübhânehu ve Teâlâ buyurdu ki:[57]

﴿ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا ﴾

[Artık bu yıldan sonra müşrikler Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar.][58]

Bu kişi, bu hükümde olup da, nice meydân ister ki. Meydân, hod mesciddir ve kârhâne-i ubûdiyettir. Ol meydânda ubûdiyetten dûr olanları Allah azîmü'ş-şânın ubûdiyyetine alıştırıp abd-i hâss-ı ilâhî kılınmak muâmelâtı olunmalıdır. Allah azîmü'ş-şân ifâkat ihsân eyleyip tarîkat-ı aliyye-i ilâhiyyeden, zerre [denli] (mikdarı) anlamak müyesser eyleye. Âmîn. Meydân hod dürüst anlamışlar yeridir. Hemân sâlike vâcib(dir ki) [ve lâzımdır ki], gece gündüz, (kendini) kendi nefsiyle muhâsebe edip derûnunu yoklaya da, böylece Müslümân olup tarîkata sülûk eyleye.[59] **Kale aleyhis-selâm:**

---

56 Sûre-i Kehf, 18/28.

57 **Vechullâh:** Allah'ın vechi. **Vech:** Yüz. **Tarîk:** Yol. **Hod:** Kendi.

58 Sûre-i Tevbe, 9/28.

59 **Kârhâne-i ubûdiyet:** Kulluk fabrikası. **Dûr:** Uzak. **Abd-i hâss-ı**

﴿ حَاسِبُوا اَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا وَزِنُوا قَبْلَ أَنْ تُوَازَنُوا ﴾

[Hesaba çekilmeden, evvel nefsinizi hesaba çekiniz. Tartılmadan evvel tartılınız.][60]

Bâhusûs ki, zamâne dervîşlerinin büyük fikirleri; "Esmâullahı işletebilsem de, onunla (mahbûb yahud matlubu) teshîr eylesem." A'mâl-i sâlihâtla, mübâhâti istemek câiz değilken, bu mislu kelâm küfürdür. Bunu nice kabûl ederler, [ibâdet ettim] (Allah) demeğe nice yüzleri olur. Allahümmahfaznâ ecmaîn.

Farazâ der ki: "Ben şeyh oldukta, şeyhim gibi ihtifâya çekmem, kerr ü ferr sâhibi olurum." Bu dahî mel'anet-i hevâdır. Kemâ vüride:

﴿ اَلشُّهْرَةُ آفَةٌ ﴾

[Şöhret âfettir.][61]

Meşâyih-i kirâm kaddesallahu esrârahum ekseriyâ gâh kabz, gâh bast üzere olmuşlardır. Hâlâ ki, onların çok şeye sözleri geçer ve kudret-i ilâhiyye ile çok şeye de kuvvet ve kudretleri var iken, Allah azîmü'şşân'dan kendini isterler ve gayrı talebi hâtırlarına [gelmezdi] (getirmezler), hayâ ederler idi. Kazâ ve kaderden ne sudûr eder ise, rızâ gösterip gâh sabr ve gâh şükr üzere olurlar idi. [Ya'nî mihnet gelse, sabrederler ve ni'met gelse şükrederlerdi.][62]

---

ilâhî: Allah'ın seçkin kulu. **Muâmelât:** İşlemler. **İfâkat:** İyileşme.

60 Ebu'l-Ferec, *Safvetü's-safve*, 1/286.

61 Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/460.

62 **Kabz:** Tutulma. **Bast:** Açılma, genişleme. **Kudret-i ilâhiyye:** İlâhî kudret. **Sudûr etmek:** Ortaya çıkmak. **Mihnet:** Sıkıntı.

Tarîkatın seyr u sülûku ancak maksûdu Allah Teâlâ olanlara ihsan edilir. Nefsinin hevâsına uyarak, yaptığı amelleri kendince bir neticeye, ivaza garaza bağlayanlara bu yol kapalıdır. "Ben şeyh olursam şunları şöyle şöyle yaparım, kerâmetimi izhâr eder, mahbublarımı, sevenlerimi etrafıma toparlarım. Meydan açar, orada kendimce, 'Hayy... Hû...' derim." diyenlere evliyâullah, ne meydan verirler ne salâhiyet...

Yaptığı ibâdet ve tâatten Allah'tan başka şeyleri murâd eden kişi, değil derviş, mümin bile olamaz. Eski âlim ve ârifler hep şu niyeti tâlim ederlerdi; *"İlâhî ente maksûdî ve rızâke matlûbî."*

"Yâ Rabbi, yegâne maksûdum Sen'sin, maksudum Sen'in zâtındır, Sana ermektir. Sen, kuluna; 'Ben'den isteyin; talepte, duâda bulunun.' emreyledin. Benim bütün duâ ve talebim de, yâ Rabbi sadece Sen'in rızândır." İşte bu sözü, her türlü ibâdet ve tâatlarının başında zikreder, rûhlarına ve kalplerine defalarca bu niyeti telkîn ederdi âlimler.

Binâenaleyh ister farzlar olsun ister nâfileler, hangi ibâdet ve tâat niyetinde isek, bunu sadece Allah için yapma ihlâsına kavuşmak gerekir. Hele tarîkat usûlünde sağlam niyetin önemi çok daha mühimdir. Bunu yine tabâbet sahasından örnekle açıklayalım. Ellerimizi normalde sabunla, deterjanla yıkadığımızda bir kirlilik eseri, emâresi yoksa temizlenmiş sayarız ama bir de ameliyata girecek hekimi düşünün... Bizim günlük hayatımızda yaptığımız alelâde temizlik, cerrahiyyede mütehassıs bir hekim için kâfi gelmeyecektir. İhtimâl, çok fazla dikkatli bir şekilde özel kimyevî maddelerle elini kolunu yıkayarak steril edecek, hijyen ve dezenfekte ameliyesini çok daha yoğun uygulayacaktır. Tarîkatın niyet hassasiyetini bu örnekle açıklamış oluyoruz. Maalesef ehl-i tarîk olanların çok

daha fazla dikkat etmesi gerekirken, zâhirî hükümlerle bile izâhı mümkün olmayan hâl ve harekât içerisinde bulunmaları fevkalâde üzücüdür.

Hazret-i Pîr Efendimiz meâlen buyuruyor ki; "Dervişim diyen kişi, Cenâb-ı Hakk'a ibâdet ve tâatının karşılığında bile, Allah Teâlâ'nın zâtından başka bir şey istememeli. Yoksa kendisini tarîkata nispet etmemeli. Kehf Sûresi 28. âyette Efendimiz(sas)'in nasıl kimselere yakîn bulunduğu âşikâr olarak beyan edilmiştir. Allah'tan gayrı ivaz garazı olanlara, değil tarîkatın yolu, evinin kapısı bile açılmaz. Çünkü evin bereketi bile, Allah'a iyi bir kul olmaktan geçer. En acıklı durum ise bu niyeti düzeltemeyip şirk-i hafîde kalanların ibâdet tâat ettim sanmaları... Yorgunluktan başka ellerinde bir şey de geçmez.

Hakk Teâlâ şirk kirinden temizlenmeyenlere, nasıl kendi Mescid-i Haram'ını açmıyor ve onları o mübarek mekâna yaklaştırmıyorsa, ehl-i hâl olan meşâyih ve pîrler de bu nev'î insanlara meydan bırakmazlar. Meydan, toplanıp da zikrullah yapılan yerden ibaret değildir. Mânevî alışveriş ve harmanın yapıldığı, kalplerin kalplerle buluşup mir'ât-ı mücellâda Hakk tecellîlerini seyre imkân bulduğu yerdir. Hazret-i Şeyh Seyyid Seyfullah(ks) Efendi'nin nutkunda ifade buyurduğu gibi...

Bu aşk bir bahr-i ummândır,
Buna haddi kenar olmaz,
Delîlim sırrı Kur'ân'dır,
Bunu bilende âr olmaz.

Süre-geldik ezelîden,
Pîrim Muhammed Ali'den
Şerâb-ı lâ-yezâliden,
İçenlerde humâr olmaz.

Eğer âşık isen yâre,
Sakın aldanma ağyâre,
Düş İbrahim gibi nâre,
Bu gülşende yanar olmaz.

Kıyamazsan baş ü câna,
Uzak dur girme meydâne,
Bu meydanda nice başlar,
Kesilir hiç soran olmaz.

Hakk ile hak olanlara,
Kendi özün bilenlere,
Dost yolunda ölenlere,
Kan bahâsı dinar olmaz.

Bak şu Mansûr'un işine,
Halkı üşürmüş başına,
Ene'l-Hakk'ın firâşına,
Düşenlere tımar olmaz.

Biz âşıkız biz ölmeyiz
Çürüyüp toprak olmayız
Karanlıklarda kalmayız
Bize leyl ü nehâr olmaz.

Seyfullah sözünde mesttir,
Şeyhinden aldığı desttir,
Divâne râ kalem nisttir,
Ne söylese kanar olmaz.

Meydan, kerr ü ferle, sayihâlar atarak, gövde göstermekle, hâşa güreş meydanı gibi böbürlenerek çalım satmakla ele

geçmez, hiçbir zaman hakkı da îfâ edilmez. Tarîkat, meydanda zikir yapmaktan ibaret değildir. İlâhî sözleri ezberleyip, güzel nağmeler savurmak hiç değildir. Tarîkat ve dervişliğin ne olduğunu eserin bu kısmına kadar beyân eden Hazret-i Pîr(ks) Efendimiz, sonunda da en özlü ve gerçek şekliyle gösterecek, izah edecektir.

O hâlde derviş kendini düzeltmeden etrafı düzeltmeye kalkmamalı. Milleti, başkalarını hesaba çekeceğine, kendisi hesaba çekilmeden, nefsinin muhasebesini yapmalı; amellerin tartılacağı gün gelmeden, terazisini doğrultmalı.

Maalesef her zamanda olduğu gibi günümüzde de dervişlik mesleğine girenler, bir an önce esmâ mertebelerini geçip zâhirî hilâfet, mansıb ve rütbe almak derdindeler... Bu nasıl iştir? Bir kâmil mümin, salih ameller işlediği hâlde bile karşılığında, Allah'tan gayrı hiçbir nesne istemezken; kötü amel, ahlâk ve fikir üzre giden bir kişi hangi yüzle ve fikirle evliyâullah tâifesinin temsil hakkını ve emânetlerini kullanarak ortaya çıkmak ister? Bu düpedüz küfürdür, yani gafletin artık hak ve doğruyu, doğru yolu ve imanı örtmesi, perdelemesidir. Böyle düşüncelerle ibâdet ediyorum zannında bulunmak ne kadar ayıp, ne kadar berbattır. Allah Teâlâ bizi bu nev'î ahvâlden muhafaza eylesin.

Zerre kadar aklı olan kişi şeyhlik ve mürşidlik mesuliyetinin ne kadar zor olduğunu anlar, bunu talep etmek şöyle dursun, bundan kaçmak için fırsat kollar. Şöhret, kerâmetle ün salmak, insanlar arasında parmakla gösterilir olmak, başlı başına bir âfettir. Bunu talep eden de ancak ahmaktır, eblehtir.

Sahte benlikteki bu derviş bilmez ki, meşâyihin yani şeyhlerin kendilerini saklamaları veya âşikâr etmeleri Cenâb-ı Hakk'ın sevkiyle ve ilâhî neş'eyledir. Onlar izn-i Hakk'la

birçok makam ve mevkiye söz geçirir. Hep Allah Teâlâ'ya kulluk edip O'na itaat ettiklerinden dolayı Cenâb-ı Hakk da onların istediklerini reddetmez ve yapmak istedikleri herhangi bir şeye onları muktedir ve muvaffak kılar. Ama meşâyih, kendilerindeki bu emânetin bilinmesini değil, hep Hakk Teâlâ'yı bilmeyi ve O'na yakınlaşmayı murâd ederek hareket ederler. Başka şeyleri talep etmekten hayâ eder, Allah Teâlâ'dan utanırlar. Ancak Cenâb-ı Mevlâ, kaza ve kader cilvelerinden bir şey gösterir, böyle bir şey zuhûr ederse, 'eyvallah' der, boyun keserler. Sabır ve şükür makamlarının çile ve nîmetlerini tatmışlar, müşâhede etmişlerdir. Onlar mihnet ve kahrın arkasındaki lütfu, lütuf ve ikrâmın arkasında mihnetleri gördüklerinden dolayı bazen halkın şükrettikleri şeylere sabrederler; bazen de avamın sabrettiği, şikâyet ettiği hâdisât karşısında şükürle, kalpleriyle safâ ederler.

Şimdi diyeceksiniz ki; "Onu isteme, bunu isteme... İyi güzel de, ne anladım dervişliğe girmenin keyfinden ve nîmet oluşundan?" Efendi! Sana kim dedi ki dervişlik yolunda safâ ve nefsine rahat vardır diye? Bu yolun safâsı ancak dünyevî ve uhrevî garazlardan geçtikten sonra kendisini gösterir ki, herhâlde bu, herkesin erişebileceği değme nîmet ve makam olsaydı hepimiz derviş olurduk.

Hazret-i Pîr Efendimiz bu bölümü son îkazıyla hülâsa ediyor...

Ey dervîş! Evvelâ inâbetten murâd, günâhlardan kurtulup ve bir dahî etmemek üzere tevbedir ve emr-i ilâhiyyeye cân ü dilden râzı olup ol su ile zahiren ve bâtınnen yunup mekr-i dünya ve âfât-ı nefs-i hevâ necâsetlerinden pâk olmaktır. Bu senin anladı-

ğın yanlıştır. Zîrâ o dünya yoludur. Sen isen ondan tevbe etmiştin.[63]

Ey derviş; senin bîattan murâdın, Allah Teâlâ ile aranı açacak günahlardan tövbe etmek olmalı. Hem öyle bir tövbe ki, bir daha asla o günaha rücû etmeyesin. Allah'ın emirlerine, farz, vâcib ve hükümlerine cân ü gönülden razı olup bu mânevî abdestle hep kendini pâk tutasın. Bedenini ibâdet ve tâatla yorarken, rûhunu bu abdiyetin mânâsıyla zinde kılasın. Ancak böylece dünyanın hevâ heves tuzaklarına düşmez ve nefsinin necâsetinden kurtulursun. Yoksa makam, mevki, rütbe ve "Şeyh desinler, derviş desinler... Şöyle meydan açsınlar. Şöyle etrafıma insanlar toplansın..." sevdasını bu yolda aramak fevkalâde yanlıştır, bu doğru bir anlayış değildir. Zira bu talep ettiğin şeyler dünya değil midir? Sen dervişliğe girerken dünyadan tövbe etmedin mi? Dünya denilen denâetten el ayak çekmedin mi?

Dünyadan el ayak çekmek; işten güçten, ticâretten, talebelikten, helâl rızık kazanmaktan ayrılmak demek değildir. Hazret-i Ali Kerremallahu vechehû'nun buyurduğu gibi, "Seni uhrevî âlemden, Rabbi'nin terbiyesinden yani kulluktan ayıran, men eden şeylere, dünya denir." Yoksa dünya âhiretin tarlasıdır. Bir insan âhiret tâatını ve amelini dünya için yapsa, ameller niyetlere göre olduğundan, onun abdesti, namazı ve türlü türlü tâatı dünyadır vesselâm... Yok, dünyalığını âhiret için, ukbâda cehennemden âzad olmak, cennete dâhil olmak için yapsa, ameller niyetlere göre olduğundan, o yaptıkları dünyalık değil ahretlik içindir. Dervişler her ikisinden de ferâgat etmişler, her yaptıkları işi Allah Teâlâ'nın

63 **İnâbet:** Günahlardan yüz çevirmek, tövbe etmek. **Emr-i ilâhiyye:** İlâhî emir. **Âb:** Su. **Yunmak:** Yıkanmak. **Mekr-i dünya:** Dünyanın hilesi. **Âfât-ı nefs-i hevâ:** Nefsin isteklerinin âfetleri.

zâtı için yapmayı şiâr edinmişlerdir. O sebepten dervişlere ve onları yetiştiren mürşidlere, velîleri Allah Teâlâ olduğundan veliyyullah denir.

O hâlde sen nasıl olur da bir yola sülûk etmekle makam mevki ve başka garazlar peşinde koşarsın? Değil dünyalıktan; ahretlikten, cennet ve cehennemden bile tövbe sırrıyla insan yetiştiren bu ocaklarda neyi uyandırmaya kalkar, talep edersin? O hâlde,

İmdî, ey tâlib-i Hak! Bîat ettiğin günden her şeyden fâriğ olup takvâ ve tâat yolun tutup a'mâl-i hayriyyeni artırırsın. Cemî-i murâdât, iznillâh ile vakitleri geldikte, hâsıl olur, ve izzet-i dâreyne mazhâr olmakda şekk [yoktur] (etmeyüb). [Ammâ bîat ettiğin günden, fısk u mel'aneti terk etmeyip] hevâ ve hevesten geçmedikçe ve şeyhinin sözleri gücüne gelip "Her sözünü tutmak üzerime lâzım değil." dersen, bu iyi alâmet değildir. Zîrâ böyle olanı, şeytân-ı laîn bir yârdân atacaktır ki, kendi gibi dünyada ve âhirette merdûd eyleye. Ol zillet ve rüsvâylığa düşdükte (sonra) tedârik [dahî] güç olur.[64]

﴿ اَللّٰهُمَّ يَا دَافِعَ الْبَلِيَّاتِ اِدْفَعْ عَنَّا وَ عَنْ اِخْوَانِنَا كُلَّ الْبَلِيَّةِ ﴾

[Allahümme yâ dâfia'l-belîyyât îdfa' annâ ve an ihvânina külle'l-beliyye. Ey belâları def' eyleyen Allahım! bizden ve ihvânımızdan bütün belaları def' eyle]

Ayan oldu, beyân oldu; söze hâcet yoktur.

---

64 **Fariğ olmak:** Vazgeçmek, el çekmek. **A'mâl-i hayriyye:** Hayırlı amel-ler. **Cemî-i murâdât:** Bütün istekler. **İznillah:** Allah'ın izni. **İzzet-i dâreyn:** İki dünya izzeti. **Şekk:** Şüphe. **Şeytân-ı laîn:** Lânetlenmiş, kovulmuş şeytan. **Yâr:** Uçurum. **Merdûd:** Kovulmuş. **Zillet:** Zelillik, alçaklık.

Dervîşe bundan a'lâ hâl olmaz ki, hemân şeyhi ne derse, imtisâl eyleye. Hattâ ne denli tevhîd sür derse, buna dahî imtisâl eylemek lâzımdır. Ziyâde sürmeye ve noksân getirmeye ve terk edersen, hod dalâlete düşersin, firak-ı dâlleden olursun. Zîrâ, şeyhle ahdetmiş idin. Ahdine vefâ etmeyen, kâzib ve münâfık olur. Zîrâ her kilidin bir miftâhı vardır, gayrı miftâhla açılmaz ve açmak lâzım gelse, kilit kesr olunmalıdır. Şeyhler, dervîşin mizâcını bilir ve anlar, kilid-i derûnunu fethedecek kadar ona ders ta'yîn eder. İmdî ona mütâbaat lâzım ve illâ derûn kilidini sattırır.[65]

İşte bundan dolayıdır ki, dervişe lâzım olan düşünce bu minvâl üzeredir. Mürşidi ne derse sözünü tuta, nutuk haklaya. Ders adedine, tesbihât sayısına dahî riâyete ehemmiyet göstere. Ne eksilte ne de fazla çeke. Bu dikkatsizliğin yâhut söylenilen sözü tutmamaklığın bile, nefsin hevâ hevesine bir gedik açar. Buradan bile dalâlete düşecek vesveselere mâruz kalabilirsin.

Bir kimseye borç para versen yâhut, "Şu paramı borcumu, şu tarihte ödeyeceğim." desen sonra vaktini geçirsen yâhut eksik ödesen, ahdine vefâ etmemiş, sözünü tutmamış olursun. Borcundan fazla vermeye kalkarsan, karşıdakine ya rüşvet ya fâiz teklif etmiş olursun. Tesbihâtın adedine riâyet etmeyi de öyle anlayamazsan belki bu yönden anlayabilirsin. Şeyhin ne söylemişse, hazretle nasıl ahitleşmişsen evrâd ve ezkârını da o adet ve vakitte yap.

---

65 **Tedârik:** Elde etme. **İmtisâl eylemek:** Yapışmak. **Firak-ı dâlle:** Doğru yoldan sapanların fırkası. **Hod:** Kendi. **Kâzib:** Yalancı. **Miftâh:** Anahtar. **Kilid-i derûn:** İç kilidi. **Mütâbaat:** Tâbî olmak.

Her kilidin bir anahtarı vardır; anahtarın bir dişlisinin yeri değişse; biraz küçük, biraz kısa, belki uzun olsa kilidi açmaz. O hâlde sana verilen tesbihât ve hizmeti aynen yerine getir ki, senin iç âlemindeki kilitleri usulcacık açıversin. Kendi başına, olmayacak anahtarı kilide sokup durursan, ya kilidi bozarsın ya anahtarı. Bu durumda da ya kapı sırlı kalır ya da açmak için kilidi kırarlar. Şeyh ve mürşidler, dervişlerin mizacını bilirler çünkü bu onların mesleğidir. İç âlemindeki kilitleri fethedecek ders, tesbihât ve sohbeti o dervişlere yaparlar. Böyle mânevî bir çilingir bulduktan sonra artık kendi kafana göre gitmek beyhûdedir, elbette yanlıştır.

Son olarak şunu da hatırlatalım. Bilhassa sünnet-i seniyyede Efendimiz(sas)'in gerek sözlü gerekse fiilî olarak hem icrâ edip hem de emir buyurdukları belli adetlerdeki zikir ve fiiller, tarîkatlardaki adede riâyet etmenin ve ictihâdların doğruluğunu tasdik etmektedir. Meselâ namaz sonrası otuz üç sübhânallah, otuz üç elhamdülillah, otuz üç Allahuekber zikri yapılırken, yatarkense otuz üç sübhânallah, otuz üç elhamdülillah, otuz dört Allahuekber tesbihinin tavsiye edilmesi gerçekten çok mânidardır.

Abdest alırken âzâları üçer kere yıkamak herkesçe mâlum bir sünnettir. Gözden kaçırılmaması gereken durum ise, bu adetlere ve sayıya riâyet etmeyince, kişinin sünneti îfâ ve icrâ etmiş olmamasıdır. Otuz dört kere sübhânallah dediğinde, gönlü coşup da elli kere elhamdülillah söylediğinde, bu kişi kendi zevki ve mânâsınca bir tesbih yapmış olur ama sünnet olan evrâdı ve ezkârı yapmış olmaz.

Belki de en önemli, hatırlatılması gereken bir başka husus ise, meşâyihin tâlim ve telkin ettikleri bütün tesbihât, evrâd ve usûlün, ya bir hadîs-i şerîf metnine yani sünnet-i seniyyeye veya bu kâbilden ashâb-ı kirâm, tâbiîn, muhaddis ve ilimde

vusul etmiş, Allah ve Resûlü'nün yoluna tam olarak inkıyâd ve intisâb eylemiş zâtlardan gelen silsileyle tertip edilmesidir. Binâenaleyh bir yola sülûk eden derviş, kendisine verilen tesbihât adedine bu ölçüler ışığında harfiyyen riâyet etmeli, yeni adet ve erkân koyarak bilmediği âlemlere açılmamalıdır.

﴿ اَللّٰهُمَّ افْتَحْ قُلُوبَنَا اِلَيْكَ ﴾

[Allahümme'ftah kulûbenâ ileyke.]

[Ey Allah'ım, kalplerimizi Sana doğru fetheyle.]

Yâ erhame'r-râhimîn, lutfen ve keremen bu güzel duâ vesilesiyle, bizleri mahrum eyleme... Âmin.

Bâb-ı İhdâ Aşer : Der Beyân-ı Ta'bîr ve Terkîbât (ve Makam)
On Birinci Bölüm: Rüyâların Arz edilmesi ve Tâ'bir Edebi Hakkında

Nefisle rûhu beraber terbiyeye alan tarîkatlarda yani etvâr-ı seb'a (yedi esmâ tertibi) üzere dervişlerini sülûka alan meşreplerde rüyâ çok mühim ve elzemdir. Rüyâ hakkında Kur'ân-ı Hakîm'deki âyet-i kerîmelerin yanında Efendimiz(sas)'in de birçok hadîs-i şerîfleri bulunmaktadır.

Rüyâ üç kısımdır: Birincisi, Allah tarafından vâsıtasız olarak gösterilen rüyâ. İkincisi, melekler vâsıtası ile gösterilen rüyâ. Üçüncüsü, nefsin tazyiki, şeytanın vesvesesi ile zuhûr eden hayâllerdir ki, Kelâm-ı Kadîm'de yani Kur'ân-ı Kerîm'de, *'adğâsü ahlâm'*[66] diye tâbir olunan, görülmüş şeylerdir.

Allah Teâlâ tarafından kuluna ilhâm edilen rüyânın tâbiri yoktur, zira aynen çıkar. Meselâ; görürsün ki evine filanca gelmiş, ertesi gün olur, o kişi çıkar gelir, bunun tâbire ihtiyacı yoktur vesselâm... Cenâb-ı Hakk, bu nev'î rüyâları bazen kudretini bildirmek için, bazen de kudreti ile kuşattığı ve muhafaza ettiği kişileri te'yid için gösterir.

Gelelim ikinci nev'e, melekler tarafından gösterilen, Cenâb-ı Hakk'ın ilhâmâtı olan rüyâlara... Seyr u sülûkta derviş, melekler vâsıtası ile gösterilen rüyâlara çokça mazhar olur. Böylece ona bilmediklerini tâlim ettirirler, derviş sırlara

66 Yusuf Sûresi 12/44: *"Dediler ki, rüyâ dediğin 'adğâsü ahlâm' demet demet hayalâttır, biz ise hayalâtın te'vilini bilmiyoruz."*

âgâh olur. Cenâb-ı Hakk'a vuslata, şahsına özel yollar bulur. İşte bundan dolayı da derviş; bu sırrı fark etmeyen kişilere rüyâsını açarsa, emânete hıyânet eder ve bu yolun hırsızlarına, sahtekârlarına kendi eli ile sermaye verip kazandığını harceder.

Üçüncüye gelince; erbâbı bunu dinler, pek bir şey söylemeden geçer. Cevabı verilmeyen rüyâların hepsi bu nev'îden zannedilmemelidir, zira kişiye lâzım olanın tâbiri yapılır. Hülâsâ şunu da beyân edelim ki; rüyâ ve uyku hâli, seyr u sülûkta yani dervişlik mesleğinde müstakil, önemli bir husustur.

Fahr-i Âlem(sas) saadetle buyurdular ki, *"Ölümünüzün nasıl olacağını anlamak isterseniz, nasıl uyuduğunuza bakın; haşrinizin (diriltilişinizin) nasıl olduğunu anlamak isterseniz, nasıl uyandırıldığınıza bakın."* Anlaşıldı ki hangi hâl üzere olduğumuz rüyâ ve uyku hâli ile kendini gösteriyor. Sallallahu aleyhi vesellem Efendimiz, birçok sabah namazından sonra ashâbına, "Müşkili olan var mı, rüyâsı olan var mı?" diye sorarlarmış.

Hazret-i Pîr Efendimiz yolun müntesiplerine, hakîkat üzre seyr u sülûk yapmak isteyen dervişlere rüyâ tâbir âdâbıyla da alâkalı muhtasar bilgiler veriyor.

Makam-ı ta'bîr, bir büyük makamdır. Şeyhe ta'bîr ettirmek için terkîb söyledikte, müfîd ve muhtasar söyleye. Kesret-i kelâm ile şeyhi ta'cîz etmeye ve şeyh her ne yüzden ta'bîr ederse etsin, râzı ola. "Şurası şöyle, burası böyle olsa" diye söylemeye. Derûnundan dahî geçirmeye, zararı budur ki, envâr-ı tevhîdi müşâhede edemezsin ve eğer ta'bîr etmezse: "Sultânım niçün ta'bîr etmedin." demeye. Zîrâ, onda dahî bir hikmet vardır. Mürîdin aklı, onu idrâk

etmez ve gördüğü terkîbi dervîş ve halîfe kimseye söylemeye. Eğer şeyh yakında ise, varıp ta'bîr ettire ve eğer baîd ise, rûhâniyyetinden istimdâd edip ta'birini ricâ eyleye. Tarîki budur ki; iki rekât namaz kılıp, kıble tarafına müteveccihen yata, yâhûd otura, elbette şeyh, onu duyar ve sırrı gelir, onu ta'bîr eder veyâ rûhâniyyeti zahir olur. Yâhûd şeyh, kalbini cezb eder, ma'nâyı ve envârı kalbine doldurur, ilhâm tarîkı ile ta'bîri müyesser olur. Her şeye sebebiyle teşebbüs olunsa iyidir.[67]

Zîrâ:

﴿ إِذَا أَرَادَ اللهُ أَمْرًا هَيَّأَ أَسْبَابَهُ ﴾

[Allah bir iş irâde ederse, sebeplerini hazırlar.][68]

Bu tarîkde husûl-i umûra sebep mutlaka şeyhtir. Sûfîler, eğer kendi mertebelerini bilseler idi, hep ucb edip nâkıs kalırlar idi. Ol ecilden, meşâyih kabz ederler, mahalli geldikde, irşâd miftâhını eline verirler. Ol zamân, hayr ve şerri fark ederler ve vâsıl-ı Hak olurlar. Dervîşe hayır bundadır ki, şeyhle mücâdele ve muhâsama etmeyip emrine râm ola ki, sonra pişman olmaktan Hakk'a vâsıl olmak hayırlıdır.[69]

---

67 **Ta'bîr:** Yorumlama. **Terkîb:** Birleştirme. **Müfîd:** Faydalı. **Muhtasar:** Özet. **Kesret-i kelâm:** Kelâmın çokluğu. **Derûn:** İç. **Envâr-ı tevhîd:** Tevhîd nûrları. **Baîd:** Uzak. **İstimdâd etmek:** Meded dilemek, yardım dilemek. **Müteveccihen:** Yönelmiş olarak. **Envâr:** Nûrlar. **İlhâm tarîkı ile:** İlham yoluyla. **Müyesser:** Kolay.

68 Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2/82.

69 **Husûl-i umûr:** İşlerin hâsıl olması. **Ucb:** Kibir, kendini beğenme. **Nâkıs:** Eksik, noksan. **Ecil:** İşini geciktiren. **Mahalli geldikçe:** Yeri geldikçe. **İrşâd miftâhı:** İrşad anahtarı. **Vâsıl-ı Hak:** Hakk'a vâsıl, ulaşan. **Muhâsama:** Muhalefet. **Râm olmak:** Boyun eğmek.

Hazret-i Pîr Efendimiz'in bu hususta ki ilk cümlesi nazarlardan kaçmamalıdır. Hakîkaten de rüyâ tâbir makamı, peygamberlere vâris olmayı îcab ettirir. Rüyâ tâbirinin mektebi yoktur. Yani insandan öğrenilmez. Yalnız burada küçük bir hatırlatma yapalım. Tâbir denildiğinde meşhur olan, klişe kabul edebileceğimiz, avam tarafından da, dervişler indinde de bilinen bazı rüyâ işaretleri vardır. Kişilere göre farklılık arz etse de, rüyada gösterilen mâlum motif, işaret ve remizler birçok kimse tarafından öğrenilebilir.

Burada kastedilen, akılla ve tecrübeyle belki biraz da kitap okumak ve bilgi sâhibi olmakla rüyâ tâbiri hakkında mahâretli olmak değildir. Bilakis, rüyânın ne mânâya geldiğine; tevîl mi, terkîb mi, tefsir mi, tâbir mi olunacağına; şeytanî mi, Rahmânî mi olduğuna; melekler vâsıtasıyla mı gösterildiğine, geçmişi mi, geleceği mi yoksa şu ân ve hâli mi beyân etmekte olduğuna muttalî, âgah olup karşıdakine de onun sırrıyla aktarabilme, mânâyı onun zihnine, idrâkine getirip taşıyabilme, mânevî kâbiliyetidir ki; bunu ancak Allah Teâlâ kuluna öğretir.

Şeyhlerin hepsi yukarıda zikrettiğimiz gibi peygamberlerin vârisi olarak bu tâbir makamında bulunmazlar, bulunmayabilirler. Fakat mürşidlerden aldıkları terbiye ve ihtisas ile kendi derviş ve sâliklerinin yol rüyâlarından haberdardırlar. *'Ve illâ felâ'* yani bunu dahî bilmezse o kişiden mürşid ve şeyh olmaz. Evvelce söylediğimiz gibi şeyh ve mürşidin ille de velî olma şartı yoktur. Hazret-i Pîr Efendimiz(ks) bu sahanın ciddî ve önemli bir emâneti barındırdığına dikkat çekerek gayri ciddî hareket edilmesinin önünü kesmiş oluyor.

Derviş şeyhine rüyâ anlatmak müsaadesi alıp da, rüyâsını arz ederse; cümleleri uzata uzata, mevzûyu ballandıra ballandıra hatta sündüre sündüre aktarmamalı. Bazıları rüyâyı anla-

tırken tâbir de eder. "Efendim dün gece tam bunu yapıyordum, bu düşüncelerle yatmıştım, mâşallah ondan sonra da bunu gösterdiler..." gibi kasıtlı olmasa da alenen rüyâyı tâbir ederek anlatma gafletinde olabilir. Fazladan konuşulursa hata etmek muhakkaktır. Dolayısıyla fazla konuşmadan, -affedersiniz- gevezelik etmeden merâmını ve kendisine gösterileni özetle aktarmalı. Çok fazla inceden inceye düşünüp kelimeleri seçmek de, hiç düşünmeden paldır küldür konuşmak da edep hudutlarını aşabilir. Meselâ, "Mübârek mürşid-i kâmilim efendi hazretleri, zât-ı âlinizin mübârek bereketli elini rüyâda, hiç liyâkatım olmadığı hâlde öpüyormuşum efendim..." gibi başlayan bir cümlenin neresinden tâbir etmeye başlayacaksınız. Mübârek rüyâ anlatmıyor sanki *Fuzûlî Dîvânı*'nı okuyor... Aksi hâldeki durumu sizlerin irfânına terk ediyorum.

Tekrar konuya dönersek. Rüyâyı anlattınız... Şeyh efendi, 'hayırdır, inşaallah' dedi veya hiç hayâl etmediğiniz başka bir şey deyiverdi. Her iki durumda da, "Efendim, galiba ben pek anlatamadım. Hani şuraları da görmüştüm ya... Yani orası öyle değil, belki şöyle bir şey de olabilir." gibi sözler sarf etmek en hafif tâbiriyle görgüsüzlüktür. Veya "Efendim, hayırdır inşaallah dediniz ama... E, durum ne, bu kadar mı? İstifade etsek, birkaç şey daha söyleseniz." gibi tâciz edici sözlerden kaçınılmalı. Ne söyleniyorsa, derviş eyvallah edip şeyh efendinin huzurundan çekilmeli, verilen tâbire iç âleminden de itirazda bulunmamalı. Mâdemki, bilmediğin bir sahadır, her meslekte olduğu gibi ehil olana îtimat ve ittibâ lâyıktır.

Gördüğü rüyâyı başkalarına da anlatmamalı; hele halife ve dervişlere hiç anlatmamalı. Bunun sebebi, erbâbı bulunup sorulsun. Fakat istisnâları vardır; eğer şeyh efendi bazı halife veya dervişlerine rüyâ dinleme izni verdiyse, tabiî ki bu durumda rüyâlarını tâbir için yâhut hayâl ve rüyâyı ayık-

latabilmek için bu zâtlara müracaat edebilir. Nitekim bunun birçok örnekleri mevcuttur.

Şeyh efendiyle görüşebilecek, yanına gidebilecek mesafedeyse derviş, rüyâsını bizzat gidip anlatabilir yâhut mürşidinin öngördüğü şekliyle ona arz edebilir. Fakat şeyhi çok uzaktaysa ve görüşme imkânı bulunmuyorsa, rüyâsını yukarıdaki metinde anlatıldığı gibi şeyhine arz edebileceğini işaret buyuruyor Hazret-i Pîr(ks) Efendimiz.

Ancak bugün türlü türlü iletişim imkânları, hemen elimizde ve cebimizde bulunmaktadır. Böyle imkânlara sâhip olan dervişlerin acaba bu beyân edilen usûlü, ne kadar doğru ve yerindedir, bendeniz bilemiyorum. Zâten Hazret-i Pîr Efendimiz(ks) hemen akabinde, "Her şeye sebebiyle teşebbüs olunsa, iyidir." buyurarak gelecek zamanda farklı sebeplere tevessül ederek de, şeyhe ulaşma imkânı olabileceğini sanki işaret buyuruyor.

Rüyâ görmek, gösterilmesi kadar hatta belki ondan daha mühim olanı rüyânın tâbir edilmesidir. Kişi ne görürse görsün onun, dervişe nasıl aksedeceğini, sülûkunda nasıl vücûd bulabileceğini mürşidi anlar ve o şekilde, o kişinin rüyâsını tâbir edip, onu irşâd eder. Bunun böyle olması, dervişlerin helâk olmaması için büyük bir nîmettir. Aksi hâlde sofiler kendilerince bir şey görürler, sonra onu akıllarınca tâbir edip, belki ucubla nâkıs, eksik kalabilirler. Çocuk, güzel bir yemek, tatlı gördüğünde hemen elini atar. Yutmaya ısırmaya kalkar. Allah muhafaza dikkat edilmezse ölebilir. Yuttuğu şeyler boğazına takılabilir. Onun için annesi yâhut babası o yiyecekleri ya küçük küçük lokmalar hâline getirir veya yemesini tehir eder. Mürşidler de bazı rüyâları ve hâlleri tâbir, tefsir ederlerken, dervişin kâbiliyetine göre ya o mânâları açarlar veya kabz edip bekletir, vakt-i merhûnu geldiğinde dervişle-

rine verirler. Çocuğun eline anahtar verilmez. Her zaman olduğu gibi dervişin bu hususta da söylenilenlere tâbi olması gerekir, vesselâm...

Hazret-i Pîr Muhammed Nûreddîn-i Cerrâhî bu bahsi hepimiz için duâ ederek sırlıyor...

Allah azîmü'ş-şân, bu nasîhatlerin te'sîrini hâlk edip, mûcebince amel müyesser eyleye, âmîn.[70]

70 **Hâlk etmek**: Yaratmak. **Mûcebince:** Gereğince.

Bâb-ı İsnâ Aşer: Der Beyân-ı Tevekkül, Tevekkül Ba'de Tamami's-Sülûk
On İkinci Bölüm: Sülûkun Tamamlanması ve Tevekkül Hakkında

Hazret-i Pîr Hâtemü'l-Müctehidîn Seyyid Sultan Muhammed Nûreddîn el-Cerrâhî aleyhi tecelliyâtı fettâhî, bu bölümde tevekkül üzre seyr u sülûkun tamamlanması hakkında irşâd buyurmuşlardır. Bu irşâdın bizim anlayabileceğimiz yani bize bakan tarafı gece namazı, teheccüd, geceleyin zikre devam etmekle alâkalı kısımdır. Lâkin aktarılan, işin diğer boyutuysa herhâlde ancak müşâhede etmekle bilinebilecek ahvâldir. Şöyle ki;

Sülûk-i ekber tevekküldür. Bunun sülûkuna bir pazar vardır ki, ona sûkü'l-ârifin derler. Mütevekkillere ve âriflere mahsûs bir sûkdur. Her ne dilerler ve ne murâd ederlerse, ol sûkda mevcûd olup hiç munkatı' olmaz. Ol pazar dahî nısfü'l-leyl'den sonra kurulur. Eğer sâlik mücâhedesini terk ederse, ol sûk halkı tuğyân ederler ve ona bir nesne vermezler. Ve eğer mücâhede sahibi olursa, her gün fütûh-i celîle ile gelip hatırını sorarlar. İmdî her ne zamân kabza mazhar olursa, mücerred kendi kusûrundan nâşîdir. Ammâ kendi tarafını yoklaya ve şeyhi tarafını yoklaya, kendi kendini muhâsebeden hâlî komaya ve akıl ve temyîz mîzânını elinden komaya. Teheccüdü terk eden, menzil-i hakîkate varamaz.[71]

---

71 **Sülûk-i ekber:** En büyük sülûk. **Sûkü'l-ârifîn:** Âriflerin sülûku. **Mütevekkil:** Vekil tutan. **Munkatı':** Kesilmiş. **Sûk:** Çarşı. **Nısfü'l-leyl:**

Ehl-i tarîk ve sırât-ı müstakîmin muhabbetli insanları, gece namazlarını hiç terk etmemişlerdir. Bilhassa teheccüd namazı olarak bilinen Efendimiz(sas)'in sünnet-i seniyyesi olan bu nâfile ibâdet âşıkların gözünün nûru, dervişlerin sînelerinin sürûru olmuştur. Hazret-i Pîr Efendimiz işin bu tarafını herkesin anlayabileceği şekilde buyuruyor fakat ârifler çarşısı denilen ve gece yarısından sonra kurulan bir mânevî pazardan bahsediyor. Pazar mânevî olursa elbet akçesi ve metâı da mânevî olmalıdır. Ârifler çarşısında yok yok... Her derde devâ var. Bu pazardan istifâde ancak yatağını ve rahat uykusunu terk eden kişilere açılıyor hatta seyr u sülûkunu tamamlamış bir kimsenin, çarşının kurulduğu saatte gaflette olması, uyuması hâlinde bu kişiye ârifler tuğyan ediyor ve mânevî pazardan hiçbir nesne vermiyorlar imiş.

Şimdi burada birazcık mâlumât verelim. Şerîat ve fıkıh ilimlerinde kemâl sıfatlarıyla tebârüz etmiş âlimlerin, nâfile namaz kılma meselesiyle alâkalı fetvâ ve hükümleri vardır. İmâm-ı Âzam Ebû Hanife Hazretleri'nin "Kişi, farz kaza namazı olsa da, nâfile namaz kılabilir." fetvâsı hocalarımız tarafından sıkça bize hatırlatılır. İmâm-ı Şâfiî Hazretleri'nin ise, kaza namazı olanın nâfileyle meşgul olmaması gerektiği hükmüne binâen bazıları, sünnet namazları bile terk edip, onun yerine kaza namazı kılarlar.

Muhakkak ki bu kıymetli âlimler, rahmet olacak şekilde ictihâd etmişler, bunları bize duyurmuşlar fakat, galiba biz sözü yanlış anlıyoruz. İmâm-ı Âzam Hazretleri, farz namazların kazasının bırakılması ve nâfilelerle meşgul olunması kas-

---

Gece yarısı. **Tuğyân etmek:** Haddi aşmak. **Fütûh-i celîle:** Yüce fetihler. **Mücerred:** Soyut. **Nâşî:** İleri gelen, kaynaklanan. **Hâlî:** Boş. **Temyîz:** Ayırt etme. **Mîzân:** Ölçü. **Menzil-i hakîkat:** Hakîkat menzili.

tıyla bu fetvâyı vermemiştir. Şâfiî Hazretleri de sünnetlerin terk edilip yerine kaza kılınması kastıyla bu hükmü ictihâd etmemiştir. Bunu nereden anlıyoruz? Bu zâtları tâkip eden âlimlerin söz ve açıklamalarından. İmâm-ı Şâfiî'nin ictihâdına göre hareket edenler acaba Hazret-i Şâfiî'nin, "Kaza namazı olan adam, ancak beşerî ihtiyaçlarını karşılayacak kadar dünya ile meşgul olmalı, geri kalan bütün zamanını farzların îfâsı için sarf etmeli." sözünden haberdar mı? Bu kadar boş zaman ve vakit harcarken, kalkıp namaz saatinde, ibâdet vaktinden sünnet yerine kaza kılmak; zâhiren uyanıklık gibi görünse de pek ziyâde gaflettir.

Zannedersiniz ki, adam bütün gününü hiç durmaksızın namaz kılmakla geçiriyormuş da, sünnet kılacak yerde bile borcunu ödüyormuş. Böyle bir durum yok. Maalesef bu kişiler gezer tozar, yer içer, saatlerce televizyon ve film seyreder, bir de kendi borç ve gafletlerini sünnetlere yıkarak tahsil etmeye kalkar. Hocalar fetvâ verse de gönlümüzdeki müftü ve vicdanımız bunu doğru kabul edebilir mi? Sen fetvâ sorduğunda, kadı anlattığın kısmıyla fetvâ verir. Hele şöyle, bütün bir gününü anlat da, bakalım ne fetvâ alıyorsun? Zâten bu sünnet yerine kaza kılanların ekserisi, toptan, sünneti kılmayıveriyorlar. Borçlarını ödemek faslına gelince; artık ne zaman ödeyeceğini Allah bilir.

İmâm-ı Âzam Hazretleri'nin, nâfile kılmaya teşvikiyse kulun kendisini affettirebilmesi için bütün fırsatları kullanmasıyla alâkalı fetvâdır. Yoksa farzları terk etsin, keşif ve kerâmet fantezisiyle nâfilelerle uğraşsın gibi bir şeyi, Hazret-i İmâm asla kastetmemiştir. Bu câhilâne görüşler, baş tâcımız olan bu iki güzîde imama yüklenmemelidir.

Bir insanın Hakk yoluna ve hidâyete erişi küçük görünen amellerle başlayıp yolun kemâline doğru insanı götürür, bu

bilinmektedir. Meselâ bir insan, sokağındaki bir kişiyi doyurur; müşkülü olanların hâcetlerini görür, duâlarını alır; Allah Teâlâ onun kalbine bir muhabbet ihsân eder, sonra bir bakarsınız, o kişi büyük günahları terk etmeye başlamış, seyyiâttan tiksinmiş, kalbini kurtarmış. Sonra zikre, tesbihâta, namaza niyaza, oruca... Derken bu yolun yolcusu olmuş. Belki sizlerin de bildiği böyle onlarca örnek vardır.

Bunun tersi de olabilir. Beş vakit namazını kılıp, beşe beş katan; nâfile ibâdetlerini, evrâdını, ezkârını, tesbihâtını güzel güzel yapan biri; tesbihini, evrâdını terk etmeye başlar. Sonra "Nasıl olsa nâfile; farz değil, vâcib değil." diye işrâk, duhâ, salâtü'l-vudû, teheccüd ibâdetlerini de bırakır. Fakat hidâyet nûru nasıl yerinde durmuyorsa zulmetin karanlığı da öyle yerli yerinde durmaz ki... İnsan ya çıkar ya iner. Hiç makam, mahâl değişikliği olmadan yaşayamaz. Zaten hâli sabitlendiğinde ölür, artık hangi hâl üzereyse... Allah Teâlâ bizi sû-i hâtimeden muhafaza eylesin; son kelâmlarımızı kelime-i tevhîd, Kur'ân-ı Mecîd; hâlimizi de vâsıl-ı hakîkat, kemâl ve cemâl üzre kurbiyyet ve şehâdet nasip eylesin.

Tekrar konumuza dönersek... Bu adam, değişik bahanelerle sünnetleri de terk etmeye başlar. Artık farzlar; üzerinde cildi, elbisesi, muhafazası olmayan bir beden gibi kalır. İş bitirmek yâhut günahı savmak adına farzları zevksiz, lezzetsiz, huşûsuz, yalapşap kılmakla yetinir. Namazda oynar, eliyle ayağıyla uğraşır. Lâkayt, sanki alelâde bir iş yapıyormuş gibi iyice ibâdet tâat zevkinden uzaklaşır. Sonra bir bakarsınız farzlar da gürültüye gitmiş.

Mümin hiçbir günahı ve sevabı küçük görmez, onun günahtan kaçınmak yâhut sevap kazanmak adına, bütün menhiyata, ayrıca ibâdet tâata dikkatli ve ciddî yaklaşımı vardır. Münâfık ise büyük sevapları ve büyük günahları bile

küçük görür. Onun gözünde ibâdetler yapılsa da yapılmasa da aynıdır, günah işlense de işlenmese de onun için pek farklı değildir. Nedir ki? Hemen tövbe eder, 'bitti, gitti' diye düşünür. O, ibâdetin az veya çok oluşu değil ibâdeti emreden Allah Teâlâ'nın büyüklüğü ve azameti karşısında hiç titremez. Gene günahın küçüklüğü ve büyüklüğüyle meşgul olur da bu kabahatin, Allah Teâlâ'ya karşı işlenmesi açısından ne kadar büyük bir vebal olduğunu asla fehmetmez, kalbi de ürpermez. O hâlde nâfile meselesini düşünürken; yapılan ibâdetin şekli, zamanı, fıkhî hükmünün ötesinde kime ve niçin yapıldığı göz önünde bulundurularak rûhumuzdaki fetvâsını öyle vermek îcab eder.

Kıymetli dostlar, gece namazlarının, farz namazlar gibi ille de şu şekilde olacak; bunlar okunup böyle duâ edilecek gibi kayıtları yoktur. Lâkin kişinin kafasına göre ibâdet etmesi de hiçbir zaman hoş karşılanmamış, bu hususta âlim ve ârifler îkazda bulunmuşlardır. İmam Zeyne'l-Âbidin Hazretleri'nin her gece üç yüz rekât teheccüd kıldığı rivâyet edilmiştir. Bu; Hazret-i Ali'nin yoluna mensup olan kimsenin nasıl ibâdet ve tâatta olduğunu gösteren mühim bir delildir. Tabiî, bu insanlardan ibret alabilmek için insaf ve izan sâhibi olmak lâzım. Mesele sadece bilmek ve görmek değildir. İmânla ve irfânla işin hakkını vermek lâzım... Adamın biri kalkar da, "Bizim imamlarımız yerimize namaz da kıldı." deyip bu namazların, üç yüzer üç yüzer kendi defterlerine yazıldığını düşünürse, artık bu anlayışı sözle ıslah etmek mümkün değildir.

Hepimize ibret olması için Hz. Pîr Muhammed Nûreddîn-i Cerrâhî'nin, teheccüd namazını da burada mâlumât olarak arz etmek isterim. Hazret-i Pîr Efendimiz gece yarısında husûsî tâzim ve hürmet için guslederler, gömleklerinin içerisine, Kur'ân âyetlerinin vefk edildiği mintanı kuşanırlar, daha sonra uzun entârisini, cübbe veya hırkasını giydikten sonra

mübârek başlarına gece namazına mahsus özel arakiyelerini yâhut şeyhinin tekbirlediği dallı arakiyeyi giyerek teheccüd namazına dururlarmış.

Hazret-i Pîr, yüz rekât teheccüd kılarlar imiş, fakat her rekâtında Fâtihâ'dan sonra rekât sayısına göre ihlâs okurlarmış. Birinci rekâtta bir Fâtiha bir ihlâs, ikinci rekâtta bir Fâtiha iki ihlâs, on sekizinci rekâtta bir Fâtiha on sekiz ihlâs, doksan ikinci rekâtta bir Fâtiha doksan iki ihlâs... Neticede yüzüncü rekâtta bir Fâtiha yüz ihlâs okuyarak gözyaşları, huşû, huzur ile teheccüd namazını edâ ederlermiş. Sonra Kur'ân, evrâd, ezkâr, sabah namazı, tesbihât ve onlarca sâhife evrâd, ezkâr kıraatıyla işrâk ederler, sünnet-i seniyye üzre günlerine öylece başlarlarmış. İşte pîr... İşte Allah velîsi hakîkî mürşid... Yoksa bazılarının dediği gibi, Cerrâhî tarîkatı öyle elini kolunu sallayarak herkesin kendi kafasına göre takıldığı bir meşrep değildir. Zerre kadar imanı ve izanı olan biri, böyle bir iftirâyı söylememeli hatta düşünmemelidir. Ama Şeyh Sâdık Efendi Hazretleri'nin risâlesinde geçtiği üzre âriflerin, *"Taş atan bizdendir, taş attıran bizden değildir."* sözü kulakta küpe, gözde ibret, sînede vicdan olmalıdır.

Cerrâhî tarîkinde, âsitânenin 18. postnişîni olan Şeyh Seyyid İbrahim Fahreddîn Şevkî Hazretleri, teheccüd vaktinden işrâk vaktine hatta bazen duhâ namazına kadar öyle çok ibâdetle meşgul olurmuş ki, kendisini öğleden evvel görenler Şeyh Efendi Hazretleri'nin yüzüne bakamaz, bakanların gözleri nûrdan kamaşırmış. Bazen ailesi, "Bize de duâ et, bizim için de bir şeyler oku." diyerek Hazret-i Şeyh'e latîfe yollu sitemde ve istekte bulunurlarmış. Hazret-i Şeyh gâyet ciddî bir çehre ve edâ ile abdest alınacak mahalli ve seccâdeyi göstererek, "Hiç kusura bakmayın, benim ibâdetim ancak bana yeter. Bak, orada takunya, havlu ve seccâde duruyor, siz de

çalışın bakalım." buyurarak ihvânını ve aile fertlerini gâyet nezâketle irşâd ederlermiş.

Mürşid-i ekremimden duymuş idim; kendisi bazı tanıdıklarının ibâdet ve tâattaki eksikliklerini bilir, buna çok üzülür ve o kimselerin huzurdan, ibâdetten mahrum kalmamaları için saatlerce duâ eder, hatta onların amel defterine yazılsın diye nâfile namaz ve tesbihâtlarından gönderirmiş. Allah Teâlâ bizlerin hâlini bu zâtlar ile hemhâl eyleye. Âmin...

Velhâsıl yolunu, âdâb ve erkâna, hâlis niyete muvâfık şekilde tamamlamaya çalışan sâlik, teheccüd namazından yâhut nâfile ibâdetlerden uzak düşerse, hakîkat menzilinden de uzaklaşır. Aynen yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi ufak ufak adımlarla uzaklaşanlar, araya büyük büyük mesafelerin konulduğunu ve uzaklaştırıldıklarını bir gün dehşetle fark ederler. Hazret-i Pîr devam ediyor...

Yolda elbette berzâha giriftâr olur veya bir sû-i karîne mübtelâ olur. Günden güne hevâsı zîyâde olup, bir yerde karâr etmeye. Ve dürüst sûfî tekyeden taşra çıkmaz ve çıkan böylece kusûru sebebiyle çıkar. Zîrâ bu ona berzâhtır. Ammâ sûfî ki, âyîn-i tarîkata halel getirmez, me'mûr olduğunu cümle yerine getirir, ol sûfî berzâhtan kurtulup, tekyeden taşra gitmez ve nâsla dahî çokluk ülfet etmez. Günden güne kendine bir meleke hâsıl olur ve şeyhinin himmetine mazhâr olur. Ervâhla âşinâlık tahsîl eder ve zikrullah kal'asından taşra çıkmaz ve dünyâda kendi şeyhinden kâmil, kendine bir şeyh görünmez, şeyhine âşık-ı şeydâ olur. Her sözünden bir ma'nâ alır. Ve müşkilât-ı ma'neviyye cümle kendine feth olur. [72]

---

72 **Berzâh:** Ölülerin rûhlarının kıyameti bekledikleri yer. **Giriftâr:** Tutulmuş, yakalanmış. **Sû-i karin:** Kötü arkadaş. **Âyîn-i tarîkat:**

Maksadı âşıkların, menzili cânan olur
İsmini yâd eylese, vâlih ü hayrân olur

Hakk vere cümbüşlerin, affede kem işlerin
Menzili dervişlerin, kûşe-i vîrân olur.

Fâni cihândan kesil, âyine-i kalbi sil
Arsa-i mahşerde bil, bir ulu dîvân olur.

Kimde ki aşk bulunur, azmede Hakk yoluna
Sırrı ânın biline, aşk nice pinhân olur

Ârife her subh(u) dem, târ ola bağ-ı irem
Tevbede sâbit-kadem, zâl ü Nerîman olur

Kim ede aşkı edâ, aşk ile kıla nidâ
Feyz-i Cemâl-i Hüdâ, anda nümayan olur

Etse tecellî eğer, vuslata erişe er,
Kâfire kılsa nazar, mazhar-ı îmân olur

Aşk ile âh ede, kalbini âgah ede
Azmini dergâh ede, ol ulu sultan olur

Nakşî-i âşık sana, aşk haberin ver bana
Menkıbe-i evliyâ, reşk-i gülistân olur

İbrahim Nakşî Efendi Hazretleri(ks)

Tarîkat âyini. **Halel:** Bozukluk. **Nâs:** Kur'ân ve sünnet. **Zikrullah kal'ası:** Zikrullah kalesi. **Âşık-ı şeydâ:** Çılgın âşık. **Müşkilât-ı ma'neviyye:** Manevî müşkiller, zorluklar.

Yukarıdaki metni mütâlaa ettikten sonra, bu nutku okuduysanız, nasıl birbirlerini açıklayan sözler olduğunu eminim ki, bizlerden çok daha iyi anlamışsınızdır.

Rızık sadece maddî değildir. Mânevî lezzetler de, mânevî rızık cümlesindendir. Hatta insan en önce mânevî rızık sâhibi olur da, sonra maddî rızıklara erişir. Hazret-i Pîr(ks) Efendimiz'in, Allah Teâlâ'ya ivazsız garazsız ibâdet ederek mânevî rızka mazhar olan kişilerin, kalplerindeki tam ve kâmil tevekkül sebebiyle hiçbir şeye de muhtaç olmayacaklarına temas etmesi, maddî ve mânevî rızık hakîkatine muvâfıktır. Bunu izah meyânında...

Az zamânda kuvvet-i kudsiyye sâhibi olup bir şey için dahî zahmet çekmez. Ve tevekkül-i tâmma erişip, rızk için dahî zahmet çekmez. Kale aleyhi's salâtü ve's-selâm:

﴿لَوْ أَنَّكُمْ تَوَكَّلْتُمْ عَلَى اللهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُوا خِمَاصًا وَ تَرُوحُ بِطَانًا﴾

[Allah, kendisini tevekkül eden kimseyi, aç gidip tok dönen kuşları gibi rızıklandırır.][73]

Ya'nî, Allah azîmü'ş-şân onu kuşlar gibi merzûk eder. Sabah kuşlar aç giderler, akşam tok dönerler. Ne açlığı duyarlar, ne rızık fikriyle olurlar. Sâlikin fikri [dahî] 'bir' gerektir. Rızâullâhtan gayrı derûnunda nesne olmak câiz değildir. [Ve eğer olmak lâzım gelse, işte kusûrunu ve berzâhını ve kurtulmasının semtini bi'l-cümle deyiverdik.] Allah muvaffak eyleye. Yoksa sakınsın. "Ben tekmîl-i esmâ eyledim, şimden geri şeyh emrinden kurtuldum" demeye. Ve

73 İbni Mâce, *Sünen*, 2/1394 (4164); Ahmed, *Müsned*, 1/30 (205).

şeyhe bir bed-kasd-i teveccüh etmeye. Sonra ecel-i kazâsına mazhâr olur. Ve her mahalde ve her mecliste şeyhini zikr-i bi'l-hayr eyleye ve duâ ve senâda ola. Ma'lûm olsun ki, sâlik üzerinde şeyhin hakkı çoktur. Ol hukūka riâyet gerektir ki mahall-i duâda Hazret-i Azîzimiz selâmeti içün, fukarâ ve ehibbâsı selâmeti içün Hudâ'dan niyâz-mend ola. Bunu elbette unutmaya ki, bu şeyh himmetine mûsıldır. İmdi himmet ve azîmetle şeyhine duâ ede ki, az zamânda kendî dahî himmet-i aliyyeye nâil olup kâmilînden ola. Ve vâsılîn zümresine dâhil ola.[74]

Hakîkaten de Hazret-i Pîr Efendimiz mânevî yolda dikkat edilmesi gereken husûsiyetleri, tehlike ve engelleri bir bir beyân etti. Şimdi ise bu konuyu meâlen şu satırlarla tamam etmiş olacak...

Evet, sâlikin yolu tamamlama sürecini zâhiren de olsa işitmiş, görmüş, okumuş olduk. Fakat yolu tamamladıktan sonra esas görev, vazife başlar. Bir insan sefere çıksa, gitse, menziline ulaşsa sonra tekrar avdet etse, artık o dakikadan îtibaren o seyr u seferin bereketini, getirisini değerlendirmek ve muhafaza etmek îcab etmez mi? Tarîkat yolundaki seyr u sülûk da böyledir. Kişi derviş olduktan sonra adam olur. Bu âdemiyeti, kulluk ve güzel ahlâkı göstermek; feyiz aldığı

---

74 **Kuvvet-i kudsiyye:** Kudsî kuvvet. **Tevekkül-i tâmma:** Tam bir tevekkül. **Kāle aleyhi's salâtü ve's-selâm:** Aleyhi's-salâtu ve's-selâm Efendimiz buyurdu. **Merzûk:** Rızıklanmış. **Rızâullâh:** Allah'ın rızâsı. **Tekmîl-i esmâ eylemek:** Esmâı tamamlamak. **Bed-kasd-i teveccüh:** Kötü amaçla yönelme. **Mahall-i duâ:** Duâ mahalli. **Ehibbâ:** Habibler (Sevgililer, dostlar). **Niyâz-mend:** Niyaz eden, yalvaran. **Himmet-i âliye:** Yüce himmet. **Vâsılîn:** Vâsıl olmuşlar, ulaşmışlar.

kaynaklara, terbiye aldığı yere yani aldığı eğitimin esaslarına tâbi olmak ve irtibatla mümkündür.

İnsan terbiye ve eğitim aldığı kişiye karşı saygısızlık ederse, maddî ve dünyevî hoca talebe ilişkisinde bile bu durum, en azından terbiyesizliktir. Mânevî hak ve hukuk elbette bundan üstün tutulmalı, gözetilmelidir. Aksi hâlde sadece mânevî feyzi kesilmez ve iş sadece âhirete tehir edilmez. Yukarıda arz ettiğimiz maddî ve mânevî rızık meselesi fehvâsınca yaptığı edepsizlik, mânevî rızkının kesilmesine; o da ömrünün bereketinin bitmesine, gitmesine; bu dahî kişinin apar topar bu dünya sahnesinden âhirete gönderilmesine sebep olabilir. Şükür nîmeti arttırır, iyi tamam da, şükürsüzlük ne yapar? Elbette eksiltir, bereketi giderir.

Bugün herhangi bir eser, bir program, bir kitap hazırladığınızda, istifâde ettiğiniz kaynakları hem ahlâken, etik açıdan hem de kanûnî mecburiyet çerçevesindeki telif hükümlerinden dolayı zikreder, yâd edersiniz. Sûfîlerin konuşmalarında feyiz aldıkları insanları yâd etme ve zikretmelerinin esas sebebi de budur. O ilim, kendiliğinden onları bulmuş değildir. Evvelki zâtların o kişinin bizzat üzerinde yâhut o mânevî ilim halakasının ve birikiminin oluşumunda damla damla, katre katre emek, himmet, feyiz ve sözleri vardır. Yolu tamamlayan sâlik de duâ ve sohbetlerinde feyiz aldığı şeyhini yâd etmeli, hayırla zikretmelidir.

Dünya devletlerinin kendilerine göre kanunları olduğu gibi, Allah Teâlâ'nın devletine erişmiş mânevî hükümetleri oluşturan şahsiyetlerin de, elbet kendi aralarında hak, hukuk, kanun, ceza ve müeyyideleri mevcuttur. Hakk sillesinin ne sadâsı, ne devâsı, ne de dâvası olur. Hakk yolunda yürüyenlerin en çok sakınmaları, gözetmeleri hatta korkmaları gere-

ken hukuk, Hakk'a hâdim Hakk velîlerinin kendi üzerlerindeki hukukudur. Kişi feyiz alırken bu hukuk nasıl bağlayıcıysa, o kişinin kemâlinden sonra da erkânı, âdâbı ve ahkâmıyla onu bağlayıcı özelliktedir.

Mürşid-i ekmelimden duymuş idim. Şöyle buyururdu, "Anne ve baba kişinin rûhlar âleminden bu dünyaya inişine vesile olurlar. Bu vesileyle ulvî âlemden süflî âleme getiriliriz. Mürşidler de âhiret yurdu için baba mesâbesindedir. Şeyhler kişinin süflî âlemden ulvî âleme doğmasına vesile olur. O dervişe yolun âdâbını, erkânını, edebini anlatan kıdemli dervişler ve halifeler de ana mesâbesindedir. Şimdi düşün, oğlum; dünyadaki anne ve babamız bizim süflî âleme gelmemize vesile oldukları hâlde hakları ödenmiyor, ziyâde hürmet etmek için bir pâye alıyorlar. Peki senin, bu dünya âleminden uhrevî âleme doğmana vesile olan mürşidin hakkı nasıl ödenir?"

İşte Hazret-i Pîr Efendimiz sâlik üzerinde şeyhin çok hakları olduğunu güzel bir nükteyle anlatarak, daha dervişin kendi üzerinde ne gibi himmet ve hizmete mazhar olduğunu, bu dünyada tamamıyla anlaması mümkün olmadığından, en azından edep ve teennî üzre gitmesini tavsiye buyuruyor. Elbette bunu yapan kişi gene kendisine yapmış olacak... Dedik ya... Kişi ne ederse kendine eder. Allah için vefâ gösterene, Allah Teâlâ vefâ gösterir ve o kulu bırakmaz. Cemâliyle muhafaza ettiği bu zâtın, belki yüzyıllar geçse de katedemeyeceği mesafeleri, elbet çok kısa bir zamanda kendisine ihsân ve ikram eder. Salih ve kâmillerle bulunma isteği ve iştiyâkı, ayrıca bunu hem huzurda hem gıyapta îfâ edici oluşu, onu da kâmiller, ehl-i hâl safına ilhâk eder. Vâsıl olan, cemâle ve rızâya kavuşan kişiler zümresine hiç şüphesiz dâhil

olur; çünkü kişi sevdiğiyle beraberdir. Nisâ Sûresi'ndeki âyet-i kerîmeyi meâlen hatırlatarak bu bölümü sırlamış oluyoruz.

"Her kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse, işte onlar Allah'ın kendilerine nîmet ihsân ettiği peygamberler, dosdoğru kişiler, şehitler ve salihlerle birliktedirler. Bunlar ise ne güzel arkadaştır!"[75]

75 Nisa Sûresi 4/69.

Tekmîl-i Âdâb
Âdâbın Tamam Olması

Şeyh yanında bağdaş kurmaya, meğer şeyh izin vere ve şeyh önünce yürümeye ve berâber gitmeye ve huzûrunda ve gaybetinde muâmelesi müsâvî ola ki, sebeb-i felâh ve necât budur.[76]

Şeyh ve mürşid karşısında diz üstü oturmak Asr-ı Saadet'ten beri devam edegelen bir sünnettir. Hamalların yük taşımasını belki görmüşsünüzdür. Dört beş kişinin kaldıramadığı bir yükün altına, kendilerine mahsus teknikleri, alet edavâtıyla gâyet usturuplu bir şekilde girer, tek başına kaldırıverirler. Sohbet kişiye mânen çok önemli ve ağır bir emânet yükler. Bunu kaldırabilmek için ilk baştaki şart; dilin sükûtu, âzâların sükûneti, neticesinde de kalbin sekînetidir. Diz üstü oturmanın dikkati arttırıcı, bir mevzûya odaklanmamıza vesile olan faydaları çoktur. İşin böylesi zâhirî izahlarını bir kenara bırakırsak, sohbet ve irşâd emânetini yüklenecek dervişin diz üstünde oturması kendisi için en iyi olanıdır.

Ancak adamın ayakları ağrıyor, sancıdan anlatılan sözü bile dinleyemiyorsa yâhut şeyh efendi rahat oturmasına rûhsat veriyorsa, müstesna... Bu durumda, ille de ben diz üstü oturacağım diye tutturmak edepsizliktir, zira emir edepten üstündür. Belki pek duymadınız ama şunu da hatırlatalım ki, bu sözde geçen 'emir' ifadesi sadece bir kişiye buyruk verilmesi mânâsına gelmez. Kişinin kapasitesiyle alâkalı

---

76 **Tekmîl-i Âdâb:** Yolu tamamlama. **Müsâvî:** Birbirinden ne fazla ne eksik olan, eşit. **Sebeb-i felâh ve necât:** Kurtuluş ve selâmet sebebi.

tabiî şartlar ve mecburiyet de gereklidir yani îcab eden işin muktezâsı mânâsına emir, iş anlamına da gelir.

Şeyhin önünde yürümek meselesine gelince... İnsanın hocası, babası hatta askerde komutanının bile önünde yürümesi, hemen yanı başında bulunması ahlâkî hafiflik olarak görülmüştür. Mecbur kalmadıkça şeyh efendi veya kıdemli dervişin sağına oturmamak edebi bugün hâlâ asker ocağımızda bile geçerli olan kıdem usûllerindendir. Dervişin oturuş kalkışı, her türlü hareketi, onun hangi nefis derecesinde; rûhânî mi, nefsânî mi; hangi hevânın ve tesirin altında olduğunu da ele verir. Zaten buraya kadar anlatılan hemen hemen her şey aslında hâlâ zâhiren tatbik edilebilecek hikmet ve ahlâktır. Niyet kısmıysa kişilerin irfân ve vicdanına gâyet feyizli bir sohbet şekliyle terk edilmiş ve îkaz edilmiştir. Dolayısıyla bir kişi daha zâhirî sebepleri ve ahlâkı bile tatbik edemez, böylece nefsânî sâiklerin tasallutuyla hareket ederse; nasibdar, feyizdar ve tacdar olması gâyet uzaktır. Hazret-i Pîr Efendimiz'in, hem şeyhin huzurunda hem de gıyabında aynı ahlâk üzere olmayı ferâsetle tavsiye buyurması, edep ve ahlâka riâyet ederken iki yüzlü olmamayı, münafıkçasına değil dürüst, şahsiyetli, sâdık bir bende olmayı bizlere ayan beyân gösteriyor. Yapabilene aşk olsun...

Allah tevfîk(ını inâyet) eyleye.

Tezyîl-i Hulefâ
Halifeler İçin Ek

Hulefâ menzilinde olanlar, şeyhe huzûr ve gaybetinde ne yüzden ve ne denlü ikrâm ve ta'zîm ederlerse, onların dahî fukarâsı öyle ederler. Zahiren ve bâtınen kendileri de böyle muâmele eyleyeler. Tegafül ve tekâsülden sakınalar. Kâmiller yolunu elden bırakmayalar. Ve şeyhin verdiği emânete riâyet oluna. Eğer tâc ve eğer hırka ve her ne ihsân ederse azîz tutalar ki, izzete nâil olalar.[77]

'Zeyl' ana metinde yazılanlara, şerh ve hâşiye yani açıklamaların ötesinde, bir de hem doğru anlaşılması hem de mevzûnun tamam edilmesi için yapılan ilâve mânâsına gelir. Zeyl kelimesinin lugatta; etek, giyilen elbisenin uç kısmı karşılığı da bundan dolayıdır.

Hz. Pîr Sultan Seyyid Hâtemü'l-Müctehidîn Muhammed Nûreddîn el-Cerrâhî el-Halvetî eserinin son kısmında halifelerin durumu hakkında birkaç cümle daha lütfediyorlar. Bilhassa halifeler, nasıl şeyhlerine, huzurlarında ve gıyaplarında hürmet ve ikram için çalışan kimselerse şeyhin fukarası ve o halifenin dervişleri de bu zâtlara aynı hürmet ve hizmeti göstermeye çalışmalıdırlar. Bu, tarîkat sırlarındandır. Bir hikmeti de o yolun devam edeceğinin alâmetidir.

Son Osmanlı Padişahı Sultan Vâhideddîn'in hâtıratında şöyle bir hâdise geçer; meâlen aktaralım:

---

77 **Tezyîl-i Hulefâ:** Haleflere ilâve. **Tegâfül:** Anlamazlıktan gelme. **Tekâsül:** Tembellik. **Muktezâ:** Gerekli olan. **Temmet:** Tamam oldu.

"Eyüp Sultan yani Hazret-i Hâlid Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin türbesinde tahta cülûs, huzurda kılıç kuşanma merâsimi için bulunmaktaydım. Tören sırasında asâmı bir görevlime emânet etmiştim. Kılıç kuşanma, tekbirlerle tamam olduktan sonra asâmı istedim. Görevli yanındakine sordu, o diğer yanındakine, o da bir başkasına... Dakikalar sonra, kime verilmişse bir şekilde ondan alındı, bana getirildi. İşte ben, o gün Osmanlı'nın tamamen bittiğini anladım."

Pîr, şeyh, mürşid, hulefâ, fukarâ ve muhib çerçeveleri içerisinde müteselsilen birbirine bağlı hürmet, edep ve ikrâm; bu mânevî ocakların devam edeceğine ve Cenâb-ı Hakk'ın takdiri ve izniyle bu yolun hizmetine müsaade edileceğine bir âlamet ve işarettir. Bu sırrı, mürşid ve şeyhler aldıkları emânetle pek iyi bilirler, lâkin çoğu fukarâ bu edep ölçülerini taklîden yerine getirseler bile bu kadar büyük hikmetlere işaret ettiğini bilememişlerdir. O hâlde bu davranış ve terbiye şekli fukarâ ve dervişler tarafından ihmâl edilmeye ve bir yük, angarya gibi görülmeye, kâmillerin yolunu ve usûlünü terk etmeye ki vuslat uzaklaşmasın. Hazret-i Pîr Efendimiz'in de naklettiği evliyâullahın meşhur bir sözü de, *"Men terake'l-usûl, bu'ide'l-vusûl.* Kim usûlü terk ederse maksûd olunan menzile, vuslata ulaşmaktan uzaklaşır." hükmüdür.

Hazret-i Pîr Efendimiz eserin hâtimesini şu sözler ve mübârek duâlarla tamamlıyor...

Biz nasîhatde kusûr etmedik, tarîkat-ı aliyyenin muktezası ne ise bildirdik. Hîdâyet-i ilâhiyyeye mazhar olan, âmil olur. Kalallâhu tebâreke ve teâlâ:

﴿مَنْ يَهْدِ اللهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ﴾

[Allah kime hîdâyet verirse, işte o hidâyeti bulur][78]

Allahümme takabbel minnâ inneke ente's-semîu'l-alîm. Ve tüb aleynâ inneke ente't-tevvâbu'r- Rahîm. Ve'c'al mâ kasadnâ halisan li-vechike'l-kerîm. Ve'c'alnâ ve fukarâenâ ve ahbâbenâ mine'l-vâsılîn. Vahşurnâ ecmaîne maa'n-nebiyyîne ve's-sıdikîne ve'ş-şühedâi ve's-salihîne bi tevfîkike ve minke ve rahmetike yâ erhame'r-Râhimîn.

Allah'ım Sen'in lütfunla olan bu ameli, Sana kulluğumuzun tezâhürü olarak bizden kabul eyle. Muhakkak Sen söylenen ve söylenmeyen her şeyi ezelden işiten ve mutlak ilmi zâtından olan Allah'sın. Tövbemizi de kabul eyle; muhakkak Sen tövbe fırsatını kullarına çokça bahşeden ve bütün merhametlerin sâhibi, hâlıki, zâtından merhametli yegâne Rahîm'sin. Maksadımızı vech-i kerîmin hürmetine hâlis eyle. Bizi, fakirlerimizi (dervişlerimizi), sevdiklerimizi Sana vâsıl olanlardan eyle. Senin tevfîk-i ilâhin ve rahmetin ile hepimizi, nebîlerle, sıddîklarla, şehidlerle, salihlerle haşreyle. Ey merhametlilerin en merhametlisi...

Sübhâne Rabbike Rabbi'l-izzeti ammâ yesifûn. Ve selâmün ale'l-mürselîn. Ve'l-hamdülillâhi rabbi'l-âlemîn. Temmet.

İzzet sâhibi Rabbin, insanların her türlü tasavvur ve sıfatlandırmalarından münezzehtir. O'nun bütün resûllerine selâm olsun! Ve hamd, bütün âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. Hamdolsun ki tamam oldu.

Âmin... Âmin... Âmin...

78 Sûre-i Kehf, 18/17.

Bundan çü murâd 'Hizmet-i Dervîşân Târih' ile nâmı 'Mürşid-i Dervîşân' sene 1115 [1703][79]

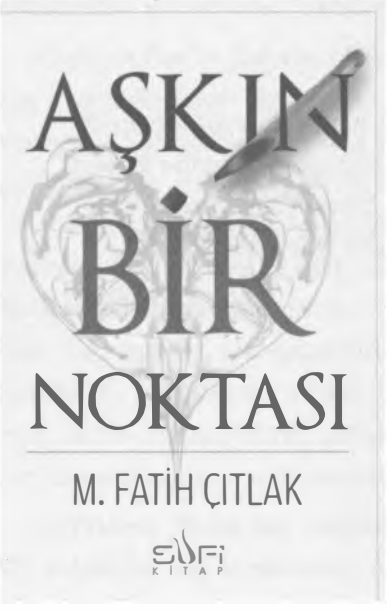
Seyr-i derviş olsun âsân hem bilüp râh-ı kemâlî
Varlığından geçmeyen bilmez ki dergâh-ı kemâlî
Râzı olsun Hakk Teâlâ Ekmelî'den tarih olsun
Kıla himmet Pîr Nûreddîn-i Cerrâhî kemâlî

Derviş Ekmelî - 1436

79 Mürşid-i Dervîşân kelimeleri ebced hesabıyla 1115 senesine tekâbül eder. Hz. Pîr Efendimiz, hem kitabın başındaki ismini hem de hüsn-i hâtimeyi kerâmet ve letâfetle, 'Mürşid-i Dervîşân' olarak kayıt buyurmuşlardır. Bu tarih aynı zamanda Hazret-i Pîr'in şeyhi, Hz. Ali Alâeddîn-i Köstendilî Efendimiz'den müstahlef olduğu ve İstanbul Edirnekapı'ya irşâd için gönderildiği senedir.

AŞKIN BİR NOKTASI

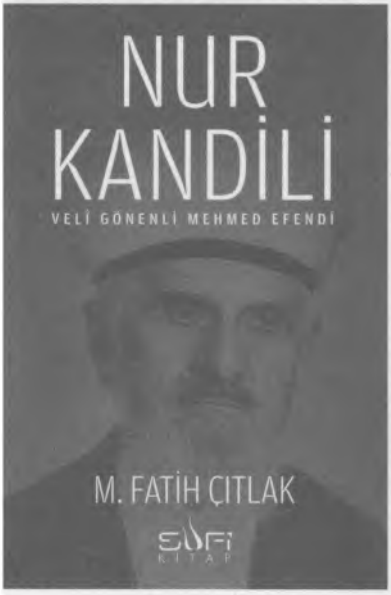
M. Fatih Çıtlak

M. Fatih Çıtlak, muhabbetle yaratılan ve külli muhabbetten bir cüz olarak zuhur eden insanı, maksadına ulaştıran; bu uğurda pervane gibi döndüren cazibeyi, aşkı anlatıyor. *Aşkın Bir Noktası*'nda, zâhirin bâtın ile uyumunu, kalbin akıl ile, tarikatın şeriat ile beraber yürümesini, seyr u sülukun başının ve sonunun tevhid olduğunu, kalbin nur-ı Muhammedî ile buluşmasını hâsılı bir "bir nokta" hikâyesini okuyacaksınız.

NUR KANDİLİ

M. Fatih Çıtlak

Gönenli Mehmed Efendi Hazretleri, yirminci yüzyıl Türkiye'sine mânevî mührünü ve Kur'ân-ı Kerîm nişanını koymuş bir hocaefendidir. Ömrü boyunca camiden mescide, vaazdan sohbete koşmuş, hafız ve Kur'ân-ı Kerîm talebesi yetiştirmiş, her zaman öğrenci ve fukaraya yardım eli uzatmış, tek kişilik bir irfan ordusudur. *Nur Kandili*'nde uzun yıllar Hocaefendi'nin yanında bulunmuş M. Fatih Çıtlak'ın kaleminden kendini, Kur'ân'a ve hayır hizmetlerine adamış bir velînin hayatını okuyacaksınız.

HUZUR DEFTERİ

M. Fatih Çıtlak

Ruhaniyetli bir şehir: İstanbul…

İstanbul'da bir tekke: Karagümrük Cerrâhî Tekkesi…

Bir tekkede gündelik hayat nasıldı? Şeyh nasıl belirlenirdi? Evlilikler nasıl yapılırdı? Rüyalar nasıl yorumlanırdı? Bir maneviyat eri nasıl yetişirdi?

Huzur Defteri, bir tekkenin gözlerden uzak hayatından kesitler anlatıyor, sizi Allah dostlarının huzuruna çıkartıyor.

MESNEVÎ ŞERHİ

M. Fatih Çıtlak

M. Fatih Çıtlak, tüm insanlık için yazılmış bir seyr u sülûk rehberi olan *Mesnevî-i Mânevî*'nin Padişah ve Cariye Kıssası'nı şerh etti. Hz. Mevlâna'nın takip etmemiz için gösterdiği işaretlere dikkat çeken "Mesnevi Şerhi", günümüzün insanına *Mesnevî-i Mânevî*'nin ilk söylendiği ânın tazeliğini hissettirmek niyetiyle hazırlandı.

Yaradılışın maksadı insan, insandan murad da hazret-i insandır, buyurmuş büyüklerimiz. İnsanın mayasına çalınan da imanın özündeki muhabbetmiş... Bir yandan insan-ı kâmil olmak için bir yolculuk diğer yandan bizi sûretâ değil, hakîkî insan yapan aşk u muhabbeti zikrettik ama bunun tâlimi, terbiyesi, eğitimi nasıl yapılacak? İnsanoğlu kendisindeki cevheri nasıl ortaya çıkaracak, rızaya muvafık bir hâle bürünerek nasıl kendisine ve Rabbi'ne ârif olacak?

Bu sorular uzar gider... Kestirmeden söyleyelim ki bu, ancak kalbî ve ruhî feyze bağlıdır ve insan insandan öğrenir. Bu feyiz, bu seyr u sülûk, bu hizmet yüzyıllardır bu toprakların manevî ocaklarında, yani tekke ve tarîkatlarda usûl ve erkânıyla tekmil olmuştur, olmaktadır.

Elinizdeki bu kitap; usûlü, erkânı, âdâbı dervişlere tâlim etmek için cemal vasfıyla yazılmış iki risâlenin şerhini istifademize sunuyor. *Mürşid-i Dervîşân* ve *Terbiyenâme* isimlerini taşıyan bu risâlelerin sâhipleri 18. asrın İstanbulu'nda mürîdlerini irşad ve terbiye eden iki mübarek zât: Hz. Pîr Muhammed Nûreddîn Cerrâhî[ks] ve Şeyh Mehmed Sâdık Erzincanî Nakşbendî[ks].

Kim bilir nice dervişler, pîrlerinin, mürşidlerinin tavsiyelerini bu eserlerden okudular, er meydanında da tatbik ettiler... Kim bilir nice canlar bu risâlelerden yolun edeplerini öğrendiler... Kimileri Cerrâhî dergâhlarında, kimileri Üsküdar Sâdık Efendi Tekke'sinde, kimileri sâir zâviyelerde... O şeyh efendilerin hilmiyyetini ve sadece dervişlerini eğitmek için kaleme aldıkları bu eserlerin tadı, sıcaklığı ve rıfkını; o tâliplerin de samimiyet, gayret ve ciddiyetle yola sarılışını **M. Fatih Çıtlak**'ın anlatımıyla hissedecek, tarîkat âdâbına dâir açıklamaları okuyacaksınız.

'Ben dervişim' diyene aşk olsun, vesselam.

sufi.com.tr